kacak@leman.com.tr

KAÇAK YAYIN

Kasım 2003/Sayı: 07 - 2.000.000 TL. KDV Dahil

ISSN 1304-1037-0-6

Kapak: 2.500.000 TL

LeMan Dergi Grubu

yeni Harman

filtresiz, hususi kokulu, bol dumanlı gazete

Önce harman-landı,

sonra ciltlendi

>Kaçak Editör

Bu iki dize doğrudan şiirsel eylemdi. 70'li yıllarda devrimci gençlik derneklerinde sergilenen afişlerde görürdük onu. Altındaki imza **Mahmud Derviş**'di. Henüz yirmi üç yaşında iken dünyaca tanınan bir şair. Tel-el Zaatar katliamını gördü, destanını yazdı. O, şiir okuduğunda gözyaşlarımızı nasıl tutacağımızı bilemeyiz...

Mahmud Derviş Tüyap Kitap Fuarı için İstanbul'a geliyor. Bizim bir kısım medya "Mahmoud Darwish" diye yazdı adını. Yetsin artık Doğu'da olduğu halde Doğu'yu bilmezlik. Aptalca züppelik. Hoşgeldin **Mahmud Derviş**!

KAÇAK YAYIN

Sayı: 7 - Kasım 2003 / Ayda bir yayımlanır

Sahibi LM Basın Yayın Ltd. Şti. adına Tuncay AKGÜN

Yayın Yönetmeni Tuncay AKGÜN

Yayın Danışmanı Adnan ÖZER adnanozer57@hotmail.com

Editör Aslan ÖZDEMİR aslanozdemir@leman.com.tr

Sorumlu Yazışleri Müdürü Ayhan ERDOĞAN

Sanat Yönetmeni Tanzer ERCANPOLAT

Fotoğraflar Sinan GÖKSEL

Dizgi Zuhal HALICI, Zehra ARSLAN

Müessese Müdürü Ali YAVUZ

Satış Müdürü Cengiz KOCALI

Baskı Sorumlusu Üzeyir ATMACA

Abone-Reklam Sevinç SELVİ

Tel: 0212 - 292 94 50 - 292 94 51 (4 Hat) - **Fax:** 0212 - 292 44 91
Abonelik için Tel: 0212 - 292 94 50/119
Adres: Firuzağa Mahallesi, Defterdar Yokuşu No: 47 Beyoğlu / İstanbul
Baskı: LeMan Matbaası **Tel:** 0212 - 858 00 93 (Pbx)
Dağıtım: BBD Merkez

içindekiler

2- İran Gezisi
Özgül Apaçe
6- Çocukluğum Yanıyor
Nena Çalidis
8- Kaçak Dosya: Inti Illimani ve Nueva Canción
Adnan Özer
15- Düş Kurgusu
Atilla Birkiye
16- Havva cinsine ve kuşlara dairdir
İskender Pala
18- 17 yaşında dergici, Ataman Avdan
Kaçak Söyleşi
20- Edebiyatımız ve kötülük çiçekleri
Oktay Taftalı
23- Kuşun Kanatlarındaki Mavi (Öykü)
İlker Karakaş
24- İnci Aral-Müge İplikçi (Yazarlar ve kadınları)
Kaçak Ev Ziyareti
30- Benim Yayıncılarım
Necati Güngör
33- Eğlence ülkesi yandı kül oldu
Björn Kern
34- Ege Haber
Savaş Ünlü
36- Bir sözcük daha yer yok ıssızlığa
Aslı Erdoğan
37- Kaçak Keşif
Hasine Şen
42- İş Bölümü (Çizgi Öykü)
Yavuz Öztürk
45- Anadolu Haber
İrfan Yıldız
46- Kürt Sineması
Metin Aksoy
48- Cemal Süreya ile...
Necati Güngör
50- Cootzee'ye Dostoyevski mi Nobel kazandırdı?
Ebru Meriç
52- Almanya Haber
Gültekin Emre
54- Zigguratın Gizemi
Kaan Polatlar
55- Kaçak Aktif
56- İbrahim Baştuğ ile söyleşi
62- Latin Dünyası
Özlem Kumrular
64- Bir yazar, bir hayat
Kürşad Oğuz
68- Aylin Aslım ile söyleşi
73- Visyoner
küçük İskender
74- Tanıklıklar
Salih Bolat
76- Tersten Okumak
Yahya Kebir
79- Kitap Sepeti
80- Kültürü Paraya Çevirmek
Tuğrul Tanyol

>Özgül Apaçe

Doğu'nun kültürel cephesi Şiraz'ın güllerine dayandı

Doğu Konferansı yollarda

Gitmeden önce İranla ilgili pek çok şey okudum, birçok haber ve bir de belgesel seyrettim. Birkaçı hariç hepsi İranla ve İranlılarla ilgili benzer yargılar taşıyordu. Dışardan ve özellikle de **Batı**'dan bakan gözler için İran, sokaklarında **İslam** polisinin göz açtırmadığı, kadınların kara çarşaflar altında ezildiği, en kısık muhalif seslerin dahi sonsuza dek susturulduğu, insan hakları, demokrasi gibi sözcüklerin anlamını yitirdiği, yani karanlık bulutların üstünden bir türlü eksik olmadığı koca bir ülke gibi görünüyordu.

Amerika'nın **Irak**'a müdahalesenin ardından doğu ülkelerinin aydınları ile bir araya gelip bölge sorunlarını konuşup, tartışmak ve batıdan gelen saldırılara karşı doğunun kültürel cephesini oluşturmak için **Türk** aydınlarının kurduğu **Doğu Konferansı** da bu ülkeye biraz da bu önyargılarla gidiyordu. Nitekim Türk aydınları arasında da İran'a daha önceden giden isimler sayılıydı. Mehmet Bekâroğlu, Ömer Laçiner, Nuray Mert, Nihat Genç, Aydın Çubukçu, Etyen Mahçupyan gibi Doğu Konferansı'nı oluşturan Türk aydınları, bir önceki geziyi **Suriye**'ye düzenlemişlerdi, şimdi ise en az Suriye kadar tehdit altında olan bir diğer ülke İran'ın yollarındaydık.

İran'a gecenin bir yarısı indi uçağımız, zaten öğrendiğimize göre doğu ülkelerine uçuşlar hep bu saatlerde yapılırmış. Tahran Havalanı'nda kadınlı erkekli büyük bir kalabalık ve sokaklara yayılan bir müzik karşıladı bizi. İran gecelerinin çok da renksiz olmadığını sonraki günler öğrenecektik ama bu ilk intiba önemliydi kuşkusuz.

Doğu Konferansı'nın İran'daki ilk ziyareti muhafazakâr gazetelerden **İttiliat Gazetesi**'ne yapıldı. Doğu Konferası'nın başkanlarından Ömer Laçiner gezinin amacını, "İran'la Türkiye'nin tarihleri kadar, kaderlerinin de ortak olduğuna inanıyoruz ve bölgemize batıdan gelen saldırılara karşı doğunun kültürel cephesini açmak istiyoruz," diye özetledikten sonra Türk aydınları İttiliat gazetesi yöneticilerini soru yağmuruna

> "Cezaevinedeki muhaliflerin sayıları henüz Türkiye'deki rakamlara ulaşmadı"

tuttular. İran basınının tarihini kısaca öğrendikten sonra sordukları kimi sorulara aldıkları cevaplar karşısında ise açıkçası biraz şaşırdılar. Tabi İran basın yayın hayatında İslam devriminden bu yana resmi ideoloji ağırlığını göstermişti, bu ideolojiye ters düşen yayınlar yapan gazeteler, dergiler kapatılıyordu ama yerlerine başka isimlerle yenileri açılıyordu. Tabi bu arada kimi gazeteciler yazarlar da demir parmaklıkların arkasına atılıyordu. Yani aslında antidemokratik dediğimiz İran'la Türkiye'nin durumu, kısa bir süre öncesine kadar neredeyse aynıydı. Hatta kimi alanlarda İran bizden önde bile sayılırdı. İran'da yaşayan azınlıkların yani **Yahudilerin**, **Hristiyan** Ermenilerin, **Azerilerin** ve **Kürtlerin** kendi dillerinde yayınladıkları gazeteler dergiler, hatta bu dillerde yayın yapan

televizyonları vardı. Doğu Konferansı aydınlarından birinin sorduğu, şu anda kaç gazetecinin cezaevinde olduğuna dair soruya verilen cevap ise İranlıların bize bakışını aslında çok iyi anlatıyordu. İttilat gazetesi yazarı dedi ki "Cezaevinedeki muhaliflerin sayıları henüz Türkiye'deki rakamlara ulaşmadı" Bu cevap her iki tarafı da güldürdü. Ancak Türkiye gündemini de uzun yıllar, hatta hâlâ meşgul eden başörtüsü ile ilgili, sosyolog **Ferhat Kentel**'in sorusu bu yumuşak havayı biraz gergin leştirdi. Kentel, "İran'da gazeteler, dergiler, örtünmek istemeyen kadınların duygularını yansıtabilir mi?" diye sordu, İranlı kadın yazar **Negin Hosseini** iki kelimeyle cevap verdi: "Hayır, yansıtamaz." Aslında İslam devriminden sonra, İran'da hiçbir kadın "ben örtünmek istemiyorum" diyerek ortaya da çıkmamış, böyle olunca da bir gün İranlı bir kadın bunu yaparsa ne olur bilemiyorlar.

Birinci gün İran'ın resmi ideolojisine sıkı sıkıya bağlı İttilat gazetesi yöneticileri ile buluşmak, tabi Türk aydınlarını memnun etmedi. Zira Doğu Konferansı'nın aslında başından beri istediği, İran'daki muhaliflerle bir araya gelebilmekti. Ama sonuçta bu geziyi İran Dışişleri Bakanlığı koordine ediyordu ve onlardan çok fazla şey beklemek mümkün olmuyordu. Doğu ülkelerinde devletlerden bağımsız çok da rahat hareket edilemeyeceği için, Doğu Konferansı'nın devletle koordineli çalışması da aslında şart gibi görünüyordu. Ama Türk aydınları işi ele aldılar ve ilerleyen günlerde İranlı muhaliflerle görüşebilmek için İran'da yaşayan Türk yazar **Cihan Aktaş** ve İranlı gazeteci eşinin yardımına başvurdular. Ardından resmi ziyaretlere geri dönüldü.

İkinci gün en zor gündü desek yeridir. Önce İslam devriminin başladığı ve tüm İran'ı içine aldığı **Humeyni**'nin şehri **Kum**'a gidilecek, orada bir din adamı ile görüşülecek, ardından da ülkenin en güzel şehirlerinden **İsfahan**'a geçilecekti. Ama Kum'a giderken bizi taşıyan otobüs arıza yapınca, yol üstündeki bir dinlenme tesisinde 2 saat kadar mahsur kaldık. Bu durum Türk aydınlarının sinirlerini biraz gerdiyse de, bize eşlik eden İran Dışişleri Bakanlığı'nın görevlilerinin ardı ar-

kası kesilmeyen muz, bisküvi, fındık fıstık ikramları ortamı yumuşattı. Açıkçası Türk aydınlarının endişesi İranlı yetkililerin kendilerini oyaladığı ve Kum'da bir ayetullahla yapılacak olan görüşmeyi engellemeye çalıştıkları yönündeydi. Böyle de oldu. Görüşme yapılamadı. Ama 2 saat gecikmeyle de olsa, sonunda Kum'a vardık.

Kum, çölün ortasında İran'ın en muhafazakâr insanlarının yaşadığı küçük bir şehir. Sokaklarında, **Tahran**'da ki gibi yarım başörtüleri ile dolaşan kadınları görmek pek mümkün değil. Kum sokaklarında cüppeleri ile din adamları ve çador denilen kara çarşafları ile kadınlar dolaşıyor. Kum'da ilk gittiğimiz yer, **Hz. Ali**'nin kızı **Hz. Masume**'nin türbesi oldu. Doğu Konferansı'nın aydınları, üzerlerine çadorları geçirdikten sonra türbeye girebildiler. İran'da türbeler Türkiye'den bildiğimiz türbelere hiç mi hiç benzemiyor. Burda türbeler adeta bir yaşam alanı. Türbenin büyük avlusunda yemek yiyenler, bulaşık yıkayanlar, uyuyanlar, namaz kılanlar, hatta cenazesini kaldıranlar, yan yana duruyor. Doğu Konferansı'nın aydınları türbe ziyaretinin ardından Kum sokalarında dolaşmak, özellikle de hâlâ İran'ın en büyük din adamlarının yetiştiği medreselerini görmek istediler. Ama bize eşlik eden Dışişleri Bakanlığı yetkilileri bu fikre pek sıcak bakmıyorlardı. Bir an önce oradan uzaklaştırmak istiyorlardı. Ufak bir tartışmanın ardından anladık ki, başımıza birşey gelmesinden endişe ediyorlardı. Sonunda açık açık "Burada kadınlar sizin gibi yarım başörtüleri ile şah döneminde dahi dolaşamazlardı, sokakta halkın size ne tepki vereceğini bilemeyiz," dediler. Ama açıkçası Türk aydınları bu uyarılara pek kulak asmadılar ve sokaklara dağıldılar. Neyse ki başımızı iyice örtmemiz konusunda aldığımız bir iki uyarı dışında kötü bir olay da olmadı. Ardından İran'ın hâlâ en sevilen lideri Humeyni'nin Kum'daki evine gittik Humeyni'nin devrim öncesinde oturduğu ve birçok eserini yazdığı bu ev, sadeliği ve küçüklüğü ile göze çarpıyordu. Türk aydınları evdeki kitapları incelediler, Humeyni'nin çalışma masasında fotoğraf çektirdiler ve arkasından tekrar yollara düştüler.

İsfahan'a gecenin ileri saatlerinde vardık ve kendimizi hemen sokaklara attık. Bu şehir bize güzelliğiyle **İstanbul**'u hatırlattı. Çölün ortasında, içinden geçen **Zayenderuh Irmağı**'nın hayat verdiği rengarenk bir şehir İsfahan. Bize eşlik eden rehberimiz İsfahan'ın eski adının "**Yahudiyye**" yani yahudilerin şehri olduğunu söyledi. Söylendiğine göre **Babil**'den kaçan Yahudiler buraya yerleşmişler. Ama İslam devriminden sonra burda sadece **5.000 Yahudi** kalmış, diğerleri **İsrail**'e göç etmişler. İsfahan'da, safevi döneminden kalma **Ali Kapı, 40 Sütun** gibi sarayları, dünyanın üçüncü büyük meydanı olduğu söylenen **Şah Meydanı,** ama en çok nehrin üzerine kurulu ışıl ışıl köprüleri ile etkiledi Türk aydınlarını. Gece olmasına rağmen Şah Meydanı çok kalabalıktı. İranlılar gecelerini, böyle büyük meydanlarda ya da parklarda otururak çay kahve eşliğinde sahbetlerle geçiriyorlardı.

İsfahan'da şehri gezmek, tanımak ve

İran'da türbeler Türkiye'den bildiğimiz türbelere hiç mi hiç benzemiyor. Burda türbeler adeta bir yaşam alanı. Türbenin büyük avlusunda yemek yiyenler, bulaşık yıkayanlar, uyuyanlar, namaz kılanlar, hatta cenazesini kaldıranlar, yan yana duruyor.

İran'ın en ünlü yemeklerinden tahin soslu bir et yemeği olan **Fesencan**'ı tatmak, Doğu Konferansı aydınlarını fazlasıyla memnun etti ama burada da resmi görüşü sonuna dek savunan gazeteciler dışında birileriyle görüşmek mümkün olmadı. Doğu Konferansı üyeleri artık tüm görüşmelerde Dışişleri Bakanlığı'nın yetkililerinin de olmasından rahatsızlık duyuyorlardı ama yapacak pek de bir şey yoktu açıkçası. Ertesi gün Tahran'a dönülecekti ve umutlar Tahran'a bağlanmıştı.

Tahran'a döner dönmez ilk yaptığımız, cuma namazına gitmek oldu. Bilindiği gibi İran'ın **Şia** kültüründe cuma namazının anlamı, bizim bildiğimizden çok

daha farklı. Cuma namazları burda dini olduğu kadar siyasal anlamlarda taşıyor. Cuma hutbesini ülkenin rehberi konumundaki **Hamaney** ya da dört yardımcısından biri veriyor. Ve hutbelerde dini ya da toplumsal olduğu kadar siyasal mesajlar da veriyor. Bizim gittiğimiz namazda hutbede önce sigaranın zararlarından söz edildi, ardından İran'ın Şah dönemine oranla ne kadar iyi durumda olduğuna vurgu yapıldı. Son olarak da, Amerika ve İsrail'e karşı sloganlar atıldı. Cuma namazı Tahran'da bir tek Tahran üniversitesi'nin kampüsünde kılınıyor. Ünivesitenin etrafındaki caddeler, sokaklar trafiğe kapatılıyor ve şehrin dört bir yanından kaldırılan otobüslerle insanlar kampüse, namaza geliyorlar. Biz de öğlene doğru üniversitenin yolunu tuttuk. Doğu konferansı aydınları, kadınlar ve erkekler olarak ikiye ayrıldılar, küçük bir kontrolün ardından kampüsün içine alındık. Tabi kadınlar daha sıkı örtünerek girdiler içeriye. Bir üniveriste kampüsü içinde binlerce insanın namaz kıldığını görmek, ister istemez etkiliyor insanı. Ama Tahran Üniversitesi'nin İran'da ki konumunu hatırlayınca her şey daha bir normal görünüyor. **Tahran Üniversitesi**, İslami devrimin fitilini ateşleyen öğrenci hareketlerinin doğduğu yerdi. Bugün ise İran'da reform isteyenlerin en çok sesini yükselttiği yer. Yani bir anlamda İran'ın nabzı bu üniversite de atıyor denilebilir. Doğu Konferansı'ndan **Oral**

Çalışlar gibi kimi aydınlar, devrimin ilk yıllarına nazaran cuma namazlarına artık çok daha az kişinin geldiğini söylediler ama namazda konuştuğumuz kimi İranlılar bunun rejimle ilgili değil, halkın **Hatemi** hükümetine olan güveninin sarsılmasıyla ilişkili olduğunu söylediler. Zaten aslında İran'da sokaklarda kahvehanelerde konuştuğumuz pek çok kişi devlet başkanı Hatemi'nin bekledikleri reformları gerçekleştirememiş olmasından dolayı umutsuzluk içinde olduklarını söylediler. İranlılar, Doğu konferansı aydınlarına, daha fazla özgürlük istediklerini ve bunun içinde Hatemi'yi seçtiklerini ama onun da istenileni yapamadığını söyleyerek şikâyetlerini ilettiler. Ama Türk aydınlarını belki de biraz şaşırtan konuştuğumuz hiç kimsenin İran'da rejim değişikliği talebi olduğunu söylememesi oldu.

Cuma namazının ardından beklenen an geldi, İranlı muhaliflerle Türk aydınları nihayet bir araya gelebildiler. İranlı muhalifler Doğu Konferansı girişimini büyük bir ilgiyle karşıladılar. Ama onların öncelikli gündemi kendi iç meseleleriydi. **Mehmet Bekâroğlu**, "rejimleri, düşünceleri ne olursa olsun biz bölge ülkelerinin aydınları ile bir araya gelip diyalog kurmak istiyoruz," diye söze başladı ama İranlı muhalifler, İran'da demokratikleşme olmadan Doğu Konferansı'nın da amacına ulaşamayacağı fikrindeydi. Onlar her pazartesi, cezaevlerindeki muhaliflerin serbest kalması için yapılan bir günlük açlık grevine Türk aydınlardan destek istediler. Türk aydınları da bu destek arayışına olumlu yanıt verdiler ama konuyu ülkelerin iç meselelerinden çıkarıp daha geniş bir platforma taşımak istiyorlardı. Bir süre karşılıklı olarak, İran'ın mı Türkiye'nin mi daha demokratik olduğu konuşuldu.

Doğu Konferansı aydınlarının aslında başından beri en çok ilgi gösterdikleri konu, İranlı kadınların durumuydu. Sokaklarda, kahvehanelerde en çok kadınlarla sohbet ettiler, dertleştiler gerçi ama asıl amaca, yani İranlı kadınların en azından bir kısmının ne düşündüğünü, ne istediğini anlamak için evlerinin içlerine kadar girebilme şansına son gün eriştiler.

Her iki aydın grubu arasında da uzun yıllar cezaevinde yatan isimler vardı ve biraz da kimin ne kadar cezaevinde yattığı konuşuldu. Sonunda Türkiye'nin şu anda daha demokratik olduğuna, ama bir süre öncesine kadar İran'la aynı durumda olduğuna kanaat getirildi. İran'lı aydınlar Türkiye'nin Batı tehdidi altında olmamasını daha demokratik olmasına bağlıyorlardı ama siyasetbilimci **Nural Mert** bu fikre karşı çıktı; "Türkiye tehdit altında değil, çünkü İslami olanı dışlayan Batı tipi bir demokrasisi var," dedi. İranlı aydınlarsa, İran'da İslamın dışlanamayacağını vurguladılar ve ne istediklerini şu cümlelerle anlattılar; "İslam devrimi bağımsızlık, özgürlük ve İslamiyeti hedefliyordu. Bunlardan ikisi, İslamiyet ve bağımsızlık hayata geçti. Artık bizi İsrail ajanı bir şah yönetmiyor, ama biz üçüncüsü şıkkı, yani özgürlüğü de istiyoruz," dediler. Yani aslında dışardan göründüğünün aksine, İranlı muhalifler dahi İran'da bir rejim değişikliği istemiyorlar. Sadece rejimin aksayan yönlerinin değiştirilmesini istiyorlar. İran parlamentosunun %70'i reformculardan oluşuyor ama reformcular istedikleri reformları hayata geçiremiyorlar. Zira onlarında üstünde din adamlarından oluşan bir heyet bu refomlara karşı çıkıyor. Muhaliflerin isteği, din adamlarının parlamentonun üstündeki bu etkinliğinin azaltılması. Sonuçta, tartışmalı geçen muhalifler buluşması olumlu bitti. Doğu Konferansı aydınları 2004'te İstanbul'da yapmayı planladıkları zirve için gerekli ilişkileri kurmuşlardı.

Tahran'daki sonraki günlerde sadece kadınlara mahsus **El-Zehra Üniversitesi**'ne, Tahran yakınlarında kurulu sinama şehrine ve Hatemi'nin kurduğu

"Kültürler Arası Diyalog Merkezi"ne gidildi. Sinema şehrinde daha çok tarihi filmler çekiliyor ve **Kerbelâ** olayı ya da Şah dönemini canlandırmak için bu koca şehirde büyük dekorlar kurulmuş. Sinema şehrinin sokaklarında dolaşırken kendinizi birden **Mekke**'nin, **Medine**'nin ya da Hz Ali'nin evinde bulabiliyorsunuz.

Tahran'daki son resmi görüşme ise Dışişleri Bakan Yardımcısı **Eminzade** ile yapıldı. Eminzade'nin Türk aydınlarının sorularına verdiği yanıtlar hemen herkesi etkiledi. Eminzade bir bürokrat olmasına rağmen cezaevindeki aydınların durumu ile ilgili soruya "Ben de onlara destek olmak için açlık orucuna katılıyorum," dedi. Başörtüsü ile ilgili bir soruya ise, "İran'da yakın gelecekte örtülü ve örtüsüz kadınlar bir arada ve mutlu yaşayacaklar," diyerek cevap verdi. Bu cevaplardan sonra Türk aydınlarından çoğu, İran'ın beklediklerinden daha demokratik bir ülke olduğunu açıkça dile getirmeye başladılar.

Doğu Konferansı aydınlarının aslında başından beri en çok ilgi gösterdikleri konu, İranlı kadınların durumuydu. Sokaklarda, kahvehanelerde en çok kadınlarla sohbet ettiler, dertleştiler gerçi ama asıl amaca, yani İranlı kadınların en azından bir kısmının ne düşündüğünü, ne istediğini anlamak için evlerinin içlerine kadar girebilme şansına son gün eriştiler. Tahran'da, hepsi de eğitimli, iş güç sahibi beş İranlı kadının evine konuk oldular. İranlı kadınların beşi de eve girer girmez örtülerini çıkardılar. Ama hepsi de iyi birer Müslüman olduklarını söylüyorlardı. Hatta yıllar önce islam devrimine bizzat katılanları bile vardı. İçlerinden birinin, Mahboobe Abbasy'in hayat hikâyesi ise film gibiydi. Mahboobe Abbasy, İslam devrimi öncesi Marksistmiş. Humeyni'nin fikirleri ile tanışmış ve İslamcı olmuş. Şah döneminde Pakistan'a gidip İslamcı gerillaların kamplarına katılmış, oradan Humeyni'nin yanına, Irak'ın Necef şehrine geçmiş. İslam devrimi başladığında ise Humeyni ile beraber İran'a dönmüş. Şimdi devrimden yıllar sonra, kendini bir feminist olarak tanımlıyor ve kadınlar için mücadele veren bir sivil toplum kuruluşunda çalışıyor. İranlı kadınlar deyince akla gelen örtü meselesi ile ilgili de, "sizin ülkenizde örtüsüz bayanlar ünivesiteye giremiyorlar, burada ise örtmeyince sokağa dahi çıkamıyorsun. Her ikisi de saçma, isteyen örtmeli, istemeyen örtmemeli," diyor. Feminist olduktan sonra devrim mücadelesi sırasında tanıştığı ve evlendiği eşinden ayrılmış ve Tahran'da yalnız yaşıyor. Çünkü İslam kanunları gereği çocukları babalarına verilmiş. "İşte bu değişmeli," diyor. İslam kanunlarının kadınlara getirdiği sınırlamalara karşı çıkıyor; "benimle birlikte islam devrimi için mücadele eden erkeklerin pek çoğu bakan oldu, ama bizim yasalarımız gereği kadın bakan olamıyor. Ayrıca kadınlar erkeklere nazaran mirastan daha az pay alıyorlar. Bunlar sadece bir iki örnek, daha bir sürü şey. İşte İranlı kadınların asıl sorunu örtü değil, o küçük bir ayrıntı. Biz yasaların değişmesini istiyoruz" diyor. Yani aslında, **Mahboobe Abbasy**'nin de söylediği gibi, İranlı kadınların, örtünün dışında çok daha ciddi sorunları var. Ve belki de dışardan göründüğünün aksine bu örtünün onları haksızlıklara karşı mücadelede daha dirençli, daha güçlü kıldığı bile söylenebilir. Bugün İran'da 400'ün üstünde, kadın hakları ve özgürlükleri için çalışan sivil toplum kuruluşu var.

Doğu Konferansı aydınlarının aslında başından beri en çok ilgi gösterdikleri konu, İranlı kadınların durumuydu. Sokaklarda, kahvehanelerde en çok kadınlarla sohbet ettiler, dertleştiler gerçi ama asıl amaca, yani İranlı kadınların en azından bir kısmının ne düşündüğünü, ne istediğini anlamak için evlerinin içlerine kadar girebilme şansına son gün eriştiler.

Bu görüşme Doğu Konferansı aydınlarının İran'da yaptığı son görüşmeydi. Aydınlar tüm bu görüşmelerin arkasından yaptıkları sohbetlerde İran hakkındaki birçok fikirlerinin değiştiğini konuşuyorlardı. İran ne zannedildiği kadar antidemokratik ne de karanlık bir ülke. İranlılar da birçok Doğu ülkesi gibi büyük sorunları olan, demokrasi mücadelesi veren bir toplum. Hele İranlı kadınlar zannedildiğinden çok daha fazla sosyal ve modern insanlar ve hayattan büyük beklentileri var. **Mehmet Bekâroğlu**'nun gezi sonunda söylediği gibi, İran'da bugün yapılan tartışmalarda, verilen demokrasi mücadelesinden çıkacak sonuç, ileriki yıllarda bir çok doğu ülkesine de örnek olabilir. Ama sonuçta baktığınızda gezi sonunda, yapılan görüşmeler tartışmalar bir yana, Türk aydınları, yanıbaşımızda ve bir o kadar da uzağımızdaki bir ülkeyi ve insanlarını tanımanın ve anlamanın huzuru içindeydi. Herkes Türkiye'ye döner dönmez İran'ı anlatmanın sabırsızlığını duyuyordu. İran'dan tüm bu düşüncelerle ama birkaç da anekdotla döndük. İlki, İran'da üç Türk çok ünlü. Birinciyi herhalde çoğunuz tahmin ediyordur: **İbrahim Tatlıses**. Tahran'da taksi şoförleri, Türk olduğumuzu duyar duymaz İbrahim Tatlıses'in "**Mavi Mavi**" isimli şarkısını söylemeye başlıyorlardı. Ünlü diğer iki Türk ise, **Hülya Avşar** ve **Sibel Can**'dı. İkinci anekdot ise İslami birayla ilgili. Doğu Konferansı aydınlarından birçoğu, sadece tadmak maksadıyla da olsa alkolsüz yani İslami birayı denedi. Açıkçası tadı hiç fena değil, alkollü birayla aynı. Üçüncü anekdot İran'ın hâlâ en sevilen isimlerinden Humeyni ile ilgili. İran'da birçok kişiye Humeyni dedik ve şu cevabı aldık. "**Allahu Ekber, Humeyni Rehber, Nerde O Günler...**"

Çocukluğum yanıyor

Gazetedeki günlük koşuşturmacalar, fakslar, telefonlar... Günün yorgunluğu çoktan işledi içime. Biz yazılı basında çalışanların pek saat kavramları yoktur, bilirsiniz. Gene böyle bir günün sonunda ajanslara düşen **"Burgaz Ada yanıyor"** haberi içime kor gibi düştü. Çocukluğum, hayallerim, bir daha yaşamamın imkânsız olduğu pek çok ilk de bu yangınla birlikte kül oldu sanki. İlk kez Burgaz'da yürümeye başlamıştım, ilk kez denizin rengini orada keşfetmiştim, ilk kez o küçük boyumla (hâlâ da selvi sayılmam) tepedeki evimizden anneme haber vermeden babamı iskelede karşılamak için kaçmıştım. Çocukluğumun en güzel yıllarını yaşamıştım bu adada. Tarifsiz bir acı yakıyor içimi... Yangın akşamı şu an kırklı yaşlarını geçkin, tabir yerinde ise Burgaz'ın taşının bile tanıdığı teyzemle konuşuyorum telefonda: Boğuk bir sesle **"Adamız gitti kızım"** diyor ve ekliyor **"Güzel Antigoni'mize nasıl kıydılar?"** İkinci gün 10.00 vapuruna atlayıp Burgaz'a gidiyorum. Bir burukluk sardı içimi, vapurun dış kısmında oturuyorum, rüzgâr içime işliyor. Kınalı'yı geçtikten sonra Burgaz'ın kül olmuş tepelerini görüyorum, yaslı bir Rum kadın edasında bakıyor etrafa. Ben bunu hak etmiyorum dercesine. Vapurun acı acı düdüğü çalıyor. Vapurdan inenlerin yüzleri donuk. Ada yanık kokuyor. Ada halkı üzgün. İnenlerin gözlerinde fırtına sonrası hüznü ve tedirginliği var. Ağır adımlarla iskele bitimindeki parka doğru yürüyorum, bana **"Hadi gel şurada sallan da biraz olsun şu kasvetli havayı dağıt"** dercesine bakıyor maviye boyanmış salıncak. Yıllar var ki salıncağa binmiyorum. Dün, bugün ve adadaki anılarım her sallanışımda daha da uçuşuyor aklımda. Parktan çıktım, ağır ağır yürüyorum çarşı yoluna doğru.

Çocukluğumdan beri **Bay Yani**'nin pastanesinde yemeye başladığım ve o tadı bir daha bulamadığım ponçikler geliyor aklıma. O kokuyu, Bay Yani'yi ve pastanesini özlediğimi hissettim. Hayal meyal hafif dökük saçlı Bay Yani geliyor aklıma, acaba yaşıyor mu ya da şimdilerde o güzel ponçiklerini hâlâ yapıp satıyor mu? Dükkânı şimdilerde tostçu olmuş. Yol bitimindeki oyuncakçıya uğruyorum, çocukluğumdaki gibi dalıyorum içeriye, bebekler, arabalar, kalemler, sakızlar, renkli topaçlar, hulahoplar asılı... "Anne bu oyuncağı alır mısın", yaşlarını çoktan geçtim... Bu kez yanımda annem yok, pembe bir top aldım kendime. Elimi cüzdanıma attım. Annemin **"Yarın alırız kızım"** sözünü duymak istediğimi hissettim. Annemi, belki de çocukluğumu özledim. Ondan olsa gerek o pembe topta, dünümü arama isteğim. Oyuncakçıdan çıkıp ilk sağa giriyorum. Ağır ağır yürüyorum o kısacık yolu. En güzel ekmeklerin yapıldığı fırının önüne geliyorum, nasıl da özlemişim ekmek kokusunu. Uzun yıllar var ki İstanbul'daki fırınlarda ekmek kokusu duymuyorum. En sevdiğim elma desenli sarı renkli elbisem geliyor aklıma ve başlıyorum çocukluğumun en güzel ekmeklerini yediğim fırının önünde oturmaya... Tepedeki çamlıklara yakın evimiz geliyor aklıma bir yandan da korkuyorum; ya orası da yanmışsa? Gidip gitmeme arasında tereddüt ediyorum. Teyzemi arıyorum, ona soruyorum. **"Bilmem, belki de sıçramıştır oraya kadar yangın, istersen gitme"** diyor teyzem. Yol büyüyor gözümde, aslında büyüyen yol değil, içimi saran korkular... Yanık kokusu genzimi yakıyor. Belki de şimdilerde kül olan evimiz geliyor aklıma. Büyük bir alanda inşa edilmiş birbirinden bağımsız dört büyük ev. Bisikletim, bebeklerim, çemberim ve şimdi ben yaşlarda olması gereken komşu çocukları... Nasıl da bugün gibi aklımda. O evin bendeki en kötü anısı, 3-4 yaşlarında koşarken düşüp kafamı yardığım andı. Anneannem hâlâ anlatır, **"Şu deli kız nasıl da korkutmuştu beni o gün"** diye. Zaman her şeyin ilacı derlerde inanmazdım. Nasıl da geçti bunca yıl! Kafamdaki yarığın izi çoktan geçti geçmesine ama o an aklımdan hiç çıkmıyor.

Fırından yukarıya doğru yürüyorum, teyzemin evinin önündeyim. Eskiden Rum Okulu olan binada şimdilerde in-

sanlar oturuyor. Okula her gelen bir çivi çakmış, sonunda da okul görümünlü ama içinde insanların hayatlarını geçirdikleri bir büyük eve dönüşmüş. Okul görünümlü o ev, nedense bana hep hüznü hatırlatır... Geçen yıl o evde çok sevdiğim vaftizannem yaşıyordu ama artık yok. Bu yazın başında kaybettik onu, tıpkı bir yaz yağmuru gibi. Kuş gibi ruhunu teslim etmişti Tanrıya... O da adanın yerlilerindendi; onu özlediğimi fark ettim. Başımı binaya doğru kaldırıp gözlerimi balkona diktim. Siyah önlüklü, ağlayan, gülen, sınavdan kaytarmak isteyen, özlemle bir an önce zil çalsa da eve gideyim diye düşünen çocuklar düşündüm, her birinin gözünde bir başka umut olan.

Teyzemin evinin sağ tarafında bulunan Ayios Ioannis Kilisesi'ne girdim. Siyahlara bürünmüş bir kadın mum yakıyor... Yılların yorgunluğu yüzüne sinmiş. Belli ki adanın yerlisi. Kim bilir neler yaşamıştı bu adada. Acaba şimdilerde ev olarak kullanılan o Rum Okulu'nda okumuş muydu? Okuduysa da oranın yeni hali burkuyor mu içini? Yoksa mutlu mu o mekânın hâlâ bir şekilde nefes almasından?

Yanan evlere doğru yürüyorum, koku genzimi yakıyor. Hepimizin televizyonda sık sık gördüğü o beyaz köşkün önündeyim. Köşkün beyaz rengine yanıkların isi çökmüş. Yorgun, yıpranmış bir fahişeyi andırıyor bana çocukluğumun pamuk prensesini hayalimde canlandırdığım bu ev. Onun yanındaki eve hiçbir şey olmamış... Ama bir sonrakine olmuş... İlginç bir yangın. Sanki onca ev arasından bazıları elenmiş gibi geliyor bana. Daha fazla yürümek istemiyorum. Evleri yanan insanların feryatları, dağılan eşyalar, yanan anılar, nasıl da insanın içini acıtıyor. Kendimi onların yerine koyuyorum... Onlar ve çocukluğum adına bir şeyler yapamamak üzüyor beni.

Yanmış evlerin etrafından bir suçlu gibi kaçıyorum. Kendimi adanın dar sokaklarına atıyorum. Bir an önce oradan kurtulmak istercesine. Ayaklarım hızlı hareket etse de yüreğim edemiyor, çünkü aklım hâlâ yangın yerinde. **Sait Faik**'i düşünüyorum, onun adasını, en güzel öykülerini ve diyorum ki eğer yaşasaydı, bu acı onu bitirirdi. İlk bulduğum kaldırıma oturdum. Kalpazankaya'daki lokantanın içinde bulunan heykelini düşündüm. Acaba diyorum, heykelin canı olsa neler düşünürdü, nasıl isyan ederdi olanlara?..

Antigoni'm yanmış, var mı bundan daha büyük acı! Hava kararmaya başlıyor. Vapurun gelmesine on beş dakkika var. İskelenin demirlerine yaslanıp **"ada'm"**a son bir bakış atıyorum. Yaşamım geçiyor aklımdan. Artık sadece teyzemi ziyaret için çıkıyorum adaya. Yani bir evimiz ve oranın yerlisiyle paylaştığım ortak anılarım yok. Gene de **ada**'mı çok seviyorum. Ada ile ilişkim, başka ülkede yaşayan bir sevgili gibi... Uzak, tutkulu ve özlem dolu. İskelenin kapıları açıldı, topu topu birkaç insan biniyoruz vapura. Sonra vapurun düdüğü acı acı çalmaya başlıyor. Vapura her binenin yüzü yorgun ve umutsuz. Belki yanmış Burgaz'da geçirecekleri bir sonraki yazı düşünüyorlar... Belki de yitirdikleri dünlerini...

>Adnan Özer

inti-illimani

ve Nueva Canción (yeni şarkı) hareketi

Protest müziğin dünyayı etkileyen Latin dalgası

Inti Illimani Türkiye'ye iyiden iyiye alıştı. İstanbul'da aralıklarla üç kez sahne aldılar. İzmit ve Ankara'da konser verdiler. Derken, Batman şehir meydanında büyük usta Arif Sağ'dan ve Ciwan Haco'dan önce çok büyük bir kalabalığa seslendiler. Şili'nin Santiago'su nire, İluh nire (Batman'ın eski adı) diyeceği geliyor insanın.

Batman uçağında yanımda yöremde onlar vardı, konuşmadan edemedim. Grubun iki kurucusu **Horacio Duran** ve **Jorge Coulon** karşımdaydı işte. Biz 78 kuşağı solcularının idolleri arasında bu Şilili müzisyenlerin özel bir yeri vardır. Onlar bizim için **Neruda**, **Allende** ve **Victor Jara** demektir biraz da. 1973 Eylülündeki Amerika destekli Şili Askeri darbesini ciğerlerinde hissetti bizim kuşak. Az lanet etmedik Amerikan ITT şirketini, Henry Kissenger'ı (bu karanlıklar prensinin ağababası o zamanlar ABD Dışişleri Bakanı idi), darbeye önderlik eden General Pinockhet'i... Kanserle boğuşan **Neruda** darbeden birkaç gün sonra son nefesini verdi. Başkan Allende Başkanlık Sarayı'nda çarpışarak öldü, şarkıcı Victor Jara Santiago sehir stadyumunda makineli tüfekle tarandı.

Inti Illimani bu vahşetten tesadüf eseri kurtuldu; grup o günlerde İtalya turnesinde bulunuyordu. Yıllarca ülkelerine dönemediler.

Inti Illimani bu acı tarih demek biraz da. Gerek protest müzik olarak, gerekse etnik müzik kategorisinde -cazz'a meraklı şıkıdım tayfa öyle nitelendiriyor ya Batı dünyası dışındaki müzikleri- kabul edip sevmiş olalım, onların bizde bir yeri var.

Horacio'ya anlatmadan edemedim, Kaçak Yayın okurları da beni bağışlasın, Şili'de darbe olduğunda biz Batman Lisesi'nin avlusunda kederden ne yapacağımızı bilemez halde dolandık durduk... Ve yıllar sonra Batman'daydılar işte!...

Biz de Batman'daydık, o günlerden bir grup arkadaş, ölene kadar arkadaş... Konserlik halimiz yoktu, hem Batmanlıların onları dinliyor, izliyor olmasının keyfi bize yetip artıyordu. Biz eski toplantı yerlerimizden birinde, kulağımızda o eski uzunçalardan dinlediğimiz Şili şarkıları olduğu halde aramızdan genç yaşta yarılan arkadaşlarımızın acısıyla da tarihin cilvesine küfür ediyorduk...

Batman dönüşü, sözleştiğimiz üzere İstanbul'da buluştuk **Inti Illimani**'yla. Birlikte Boğaz turu yaptık. Dergi için söyleştik de biraz. Söyleşiyi okumadan önce, bizde **Joan Baez**'in tanıttığı bir Violeta Parre şarkısı var, şöyle başlar: **Gracies a la vida.** "Şükürler olsun hayata" diyor. İnsanın umudu önemli her şeye rağmen...

Sayın Jorge Coulon, bir yılda kaç turne, konser yapıyorsunuz?

Bir yılda aşağı yukarı 100 turne konser yapıyoruz, dünyanın her tarafında.

Konser için nasıl prova yapıyorsunuz?

Konserden bir buçuk saat veya bir saat önce yakın bir saatte prova yapıyoruz. Bir de Santiago'da bir yerimiz var, orada genel provalarımızı yapıyoruz.

İnti-illimani kaç kuşak oldu?

Pratikte üç kuşak var. **Horacio** ve ben kurucuyuz. 1967'de kurduk. Ancak **Nueva Cancion** adı resmi olarak 1969 yılında kullanıldı... Ama müzikal fenomen olarak daha önce başladı. 1969'da bir festival yapıldı, bu festivalin adı **Şili Yeni Türküsü** idi ama gerçekte bu akım daha önceden vardı.

Afro Cuba müziği ile farklılıklar var değil mi?

Müzik olarak farklılıklar var. Fakat bizim olayımız sosyopolitik olarak Küba ile benzer. Küba'da Eski Trovpa (Trova Vieja) vardı. Bu yüzden ismi Yeni Tropa (Yeni Türkü) oldu. Fakat Kübada daha fazla Halk Şarkıları söyleyen vardı.

Şili'deki daha geniş bir çevre idi, geleneksel şarkıcılar da vardı ama sonuçta benzer.

Müziğinizin kültürel kökenleri?

Biz And halklarının müziği ile müzik yapmaya başladık. Bolivya'dan, Perudan, Şili'nin kuzeyinden ve Arjantin'den And kültürü ile ilgili müzik yapmaya başladık Aymara, Keçua gibi. Fakat Latin Amerika'nın her tarafının popüler müziğini yapma noktasına geldik. Farklı ve popüler konulardan... ve bu çok zengin bir şey. Türkiye gibi.

Kullandığınız enstrümanlar hakkında bilgi verir misiniz?

Flüt, **sicu** ve **quena** bunlar yerli enstrümanlar, bunun dışındakiler özellikle telli çalgılar, Avrupadan. **Charango** melez bir saz. İspanyollar gelmeden önce kıtada telli çalgılar yoktu.. evet belki perküsyon da telli olabilir, belki bir ok gibi, ama telli çalgılar, **charango**, **gitar**, **tiple**, bunların vatanı Avrupa. Perküsyon daha çok Afrika'dan, aynı zamanda yerli de var, ama daha çok Afrika'dan.

Charango, **tiple**, **cuatro**, **quena**, **sile**, **tumbadores** Peru'dan. **Bombo** var, melez bir çalgı, aynı zamanda yerli bir bombo var, ama bizim kullandığımız Fransa çıkışlı, Fransız askeri çalgısı, tabii ilginç bir etki bu.

Bugünkü Şili'den memnun musunuz?

Evet, memnunum. Çünkü ben Şililiyim. Aynı zamanda bir çok problemiz var. Ama iyi durumdayız, şu anda bir çok iyi şeye sahibiz. Latin Amerika panoramasında Şili aşağı yukarı iyi bir yerde. Fakat bu bir karşılaştırma, bunu sonuç olarak söylemiyorum. Şili Arjantin'den, Bolivya'dan, Peru'dan veya diğerlerinden daha iyi bir durumda. Şimdi Arjantin ekonomik olarak çok kötü, dikkat ediniz, fakat ordaki demokrasi bilinci çok güçlü ve bu çok önemli, böyle bir krize rağmen bu bir askeri darbeye yol açmadı. Askerler orda bir darbe yapamadı, ki bu Latin Amerika için bildik bir hikâyedir. Güçlü bir ekonomik kriz ve arkasından askeri bir darbe. Bu artık yeni bir şey.

İnti İllimani yemekte

Adnan Özer ve Jorge Coulon

Sayın Horacio Duran, size Luti'de Violeta Parra ve şair Angel Parra'nın etkisini sorayım. Var mı böyle bir etkilenme?

Angel'den şarkımız yok. Violeta'ya gelince... evet sanıyorum Adnan benim cevabımı çok ciddiye alacak. Onu şahsen tanımadım, onun şarkılarının çok taklidini yaptılar. Tabii ki biz de ondan şarkılar aldık. Ama etkisi değil. İdeal bir etki var; cesaret vermesi. Bir çeşit anlama biçimi, halk folkronu, köylüyü, müziğini anlamak için çok önemli ama sadece doğrudan bir etki değil çünkü şimdi bizim Violetta Parra'dan çaldığımız değişik şarkılar var, altı yedi tane aşağı yukarı. Biz sade temaları alıyoruz, samimi ve derinlik içeren. Bizim için aynı zamanda Latin Amerika müziği ve folklorüne açılma yönünde bir etkilenme var. Onlar da, Şili'yi çok etkilemiştir, etkilemektedir.

***Nueva Canción* hareketi ile *Unidad Popular* arasındaki ilişki?**

Unitad Popular hükümeti-Allende ile Nueva Canción arasındaki bir ilişki var. Şili'deki **Nueva Canción** hareketini tarihsel bağlamında değerlendirmek lazım. Çünkü Şili'deki Nueva Canción hareketi organize bir hareket değildi. Geniş bir sanat hareketiydi. Organize değil, ama herkese açık bir hareketti. Şili'deki işçi hareketi mücadelesi ile ilişkisi vardı. Şili'deki işçi hareketi, mücadelesi daha güçlüydü, bu çok önemli bir şey. Sadece bir şarkı-türkü hareketi değil, daha fazla halk sanatı hareketi; tiyatro, resim ve kadın işçi mücadelesi de. Doğrudan organize edilmiş politik bir hareketten daha fazla bir şeydi. Şimdi kimin

Horacio Duran

Biz ilericiler bazen gericiyiz ve bazen insanların ihtiyaçlarını nasıl kanalize edeceğimizi bilmiyoruz.

üzerinde kimin daha fazla etkisi var? Bu fikir, soru, ta 1900'lerin başlarından gelir. Bu fikir, Şili işçi mücadelesinin önde gelen yöneticilerinden, işçi mücadelesinin, kuruculardan **Luis Emilio Recabarren**'den? O, işçi mücadelesinin aynı zamanda işçi sanatının, kültürünün gelişmesine eşlik etmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu dünya görüşü çok önemli. Bu çok uzun bir süreç. Komünist Parti bunu itip harekete geçirdi. Aynı zamanda Şili Radikal Partisi de, ilerici, sosyal demokrat bir hareketin temsilcisi oldu o zamanda. Bir amaç, ki bu Şili'deki 19. yüzyıl ilerici liberal düşüncesinden geliyor. Bunun genel bir etkisi var. Daha geriye gidersek, Fransız Devrimi'nin sosyal demokrat etkileri var. Ne bir kişinin dahiyanece buluşu, ne sadece politik bir partinin yarattığı bir şey, ne de olgun bir işçi hareketinin işi olduğu söylenemez, çok uzun bir süreç, birbiri ardından gelen bir süreç.

Evet, şimdi özelleştiriyorum. Tabii ki insanlık tarihinde her yerde sanatçı hareketi de oluyor. Bu bağlamda sizin ilgilendiğiniz kişileri sanatçıları isimleri ve soyisimleri ile söyleyeceğim. Hızlıca; **Victor Jara**, **Angel Parra**, **Isabel Parra**, **Patricio Manns**, müzik grupları olarak **Quilapayun**, **Inti-Illimani**, bir çok kişi geldi geçti aynı zamanda. Bu güçlü bir hareket yarattı ama organize değildi. Bir örgütlülüğü yoktu. Çok geniş bir hareketti. 60'lı yıllardı, hükümet seçimleri için, Unitad Popular ve Allende için bir mücadele, hareketlilik vardı. Allende'nin şahsen bir popülaritesi vardı yoksa politikası ya da onun politik bir sembol oluşu -ki o bu anlamda çok önemli biriydi- yüzünden değildi. Şili **Nueva Canción** hareketinin tarihi durumu daha karmaşıktı. İşçi hareketi, öğrenciler, enellektüeller ve gizli haber alma servisinin yüzde 90'ı Allende ile beraberdi.

Nueva Canción ismini ilk kim kullandı?

Ricardo Garcia kullandı. O çok önemli biridir Şili tarihinde. Radyo haber spikeriydi ve çok zeki ve ilerici biriydi. Bir sürü şey denedi ve her zaman bizlere yardım ediyordu. Bu ismi o buldu. **Violeta Parra** öleli çok olmuştu. O festivaldeki afişte onun görüntüsü kullanılır. Gerçekte Şili Nueva Canción hareketi, fikri Garcia'nın tanımlaması yüzünden değil, daha önceden doğmuştu.

"Venceremos" şarkısı anonim mi?

Hayır. **Sergio Ortega**'nın, beste ona ait. Anonim değil.

Ya güftesi?

(Jorge Coulon yanıtlıyor) Sözler **Claudio Iturro**'ya ait. Geçenlerde vefat etti. Caludio tarih profesörüydü.

Siz geleneksel müzik yaptığınızı söylüyorsunuz? Halen müziğinize bir ilgi var mı? Mesela gençler nasıl bakıyor sizin müziğinize?

Bu sorunun cevabı komplike. Düşünmek lazım. Bizim yaptığımız müziğin de dinleyicisi var Şili'de ve tüm Latin Amerika'da. Geniş bir dinleyici kitlemiz var ve bunun çoğunluğu genç. Bizim yaptığımız müzik, tarz gerçekte aktüel, çağdaş bir müzik, geleneksel müzik değil. Tabii ki diğer büyük dinleyici kesimi var, yerliler; öncelikle Keçua, Aymaralar, Bolivya'dan, Peru'dan, Şili'nin kuzeyinden, Arjantin'den ve hepsinin kendi özel kültürel tarihleri var, mesela büyük bir kesimi Meksika, sonra Guatemala gibi önemli bir nüfusa sahip milyonlarca yerli, ki onların kendi dili kültürleri var, kendi görüş, anlayışları var. Müzikle, dansla yaşıyorlar, tamamen apayrı konseptler, bizimkiyle tamamen ayrı tarzlar. Avrupalı, Batılı tarzdan tamamen ayrı yani.

Öyleyse bizler bu topluluğun özelliklerini dikkatle inceleyip onu başka bir şekilde yeniden yapılandırıyoruz. Bu bizim repartuarımızda önemli bir yer tutuyor. Yaptığımız müziğin de genç kentli bir dinleyici kitlesi var, ki onlar ilgilenmeye fazlasıyla devam ediyorlar.

(Jorge Coulon katılıyor) Tabii ki tüm dünyadan da bir çok farklı bir dinleyici kitlemiz var. Fakat son beş yıldır veya on yıldır diyelim, yeniden **Victor Jara** dinleniyor. Ona karşı gençler arasında da çok büyük bir ilgi var.

(Hocacio) Diktatörlük dönemi boyunca da vardı.

Evet ama dönem zordu, gençliğinden beri herkes onu dinler (Jorge tamamlıyor)

Geçiminizi gruptan mı sağlıyorsunuz?

(Horacio gülerek) İnşallah Türkiye'den sağlayacağız.

(Jorge ekliyor) Çok çalışıyoruz, çok. Büyük ölçüde böyle.

Evet hepimiz tüm hayatımız boyunca bundan geçiniyoruz. Müzikten geçiniyoruz ama zengin değiliz. Durumumuz normal.

Sosyal güvenlik şartlarınız nasıl sayın Coulon?

Evet kamusal sigorta var.

Bizde bir pop şarkıcısı çok kazanabilir Şili'de de öyle mi?

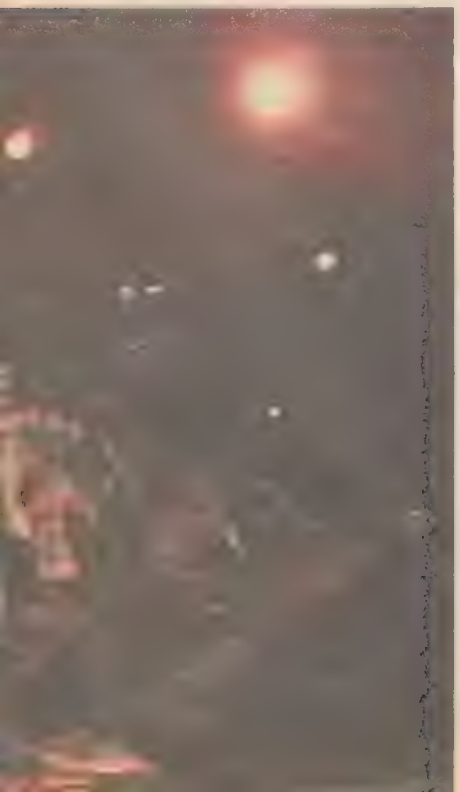

(Horacio Duran yanıtlıyor) Hayır, Şili çok küçük bir ülke, orda 15 milyon kişiyiz, burda 70 milyon Türk var. Orası böyle değil. Bir Şilili pop şarkıcısı da çok kazanmak için uluslararası bir şey yapmalı.

Burda bir pop şarkıcısı inanılmaz kazanıyor?

(Jorge Coulon) Şili'de en ünlü şarkıcı olan Alberto Platz diğerlerinden belki biraz daha fazla kazanıyordur, ama az bir fark. Şili'den gitmesi lazım çok kazanmak için, Miami'ye ya da Meksika'ya gitmesi lazım.

Nueva Canción hareketi Türkiye'yi çok etkiledi, bu konuda ne düşünüyorsunuz? Aynı hareket burda da gelişmeye başladı. Mesela bizdeki aynı adlı "Yeni Türkü" grubunu tanıyor musunuz.

(Jorge Coulon şaşırarak) Gerçekten mi? Buralarda da etkimiz olduğunu biliyorduk ama bir grubun adının "Yeni Türkü" olduğunu bilmiyorduk. Ben bu hareketin çok etkili ve güçlü olduğunu düşünüyorum. Gerçeğin, politikanın, geleneksel müziğin harmanlanması düşüncesi çok önemliydi ve çok etkili oldu.

Mesela, Ahmet Kaya vardı, öldü. Protest bir şarkıcıydı... Genç bir şarkıcıydı?

Enfarktüsten mi? (Jorge Coulon tahtaya vuruyor)

Şimdilerde Türkiye'de çok apolitik bir ortam var, ya Şili, orada durum nasıl?

(Jorge Coulon) Gerçekten mi? Şili de aynı, ama ben bunun bir geçiş süreci olduğuna inanıyorum. Mesela İtalya'da şu anda çok apolitik bir ortam var, ama Irak savaşı söz konusu olduğunda çok güçlü bir halk reaksiyonu oldu. Herkes bunun karşısındaydı ve protesto etti. Fakat aynı zamanda sebepler, motivasyon değişti. Biz ilericiler bazen gericiyiz ve bazen insanların ihtiyaçlarını nasıl kanalize edeceğimizi bilmiyoruz. Sürekli aynı söylemi tekrarlıyoruz, zaman veya problemler değiştiğinde biz de kendimizi değiştirmeyi, dönüştürmeyi beceremiyoruz ve temel problemler bu şekilde devam etmekle hiçbir zaman değişmiyor, değişmedi.

Juan Flores

Daniel Cantillana

Christian Gonzalez

inti-illimani

Grup 1966 yılında Eski Devlet Teknik Üniversitesi'nin ilk üniversiteli folklor grubu olarak her cumartesi gerçekleştirilen Sanat ve Zanaat Okulundaki yeraltı gazinosunda ilk çıkışını yapar.

Grup Horacia Durán tarafından yönetiliyordu ve Horacio Kimya Mühendisliği öğrencisiydi, onun işi börek ve şarap satmaktı.

Üniversite Elektrik mühendisliğinden Jorge Coulon ve mekanik mühendisliğinden yabancı öğrenci Max Berrú'nun buluşma noktası olmuştu. Berrú köylü bir ailenin çocuğuydu ve dağlar arasında kaybolmuş, Ekvator'dan Şiliye bir gemi ile sırtında gitarıyla 1962 dünya kupasını izlemek için gelmişti. Diğer davetli sanatçı da Pedro Yánez'di ve Arjantin fokloru üzerinde çalışan deneyimli bir gitaristti. Aynı zamanda solist olan Willy Oddó'da ordaydı.

Heyecan inanılmazdı ve küçücük salon tıka basa öğrencilerle dolardı ve bunlar orada foklorun büyük ustaları Ismael Villouto ve populer şarkcı Lázaro Salgado ile buluşurlardı. Bu çevre kadar Jorge Coulon da öncülerdendi, kendisi Öğrenci Federasyonu folklor sekreteriydi. 1966'nın sonunda onun fikri olan foklor orkestrasının yaklaşık 12 üyesi askere çağrılıyordu. 1967'ye gelindiğinde öğrencilik yılları başladı ve Durán kötü bir haber verdi; rektör grubun devrimci olduğunu söyleyerek yasaklıyordu.

Coulon beraber kalmayı önerdi ve Mayısta orkestra, Horacio Durán, Jorge Coulon, Max Berrú, Ciro Retamal, Luis Espinoza "Piduco", Oscar Guzmán (bir süre sonra çekiliyor) ve Luis Cifuentes - konuk sanatçı- olarak kaldı. Böylece ilk fotoğrafı çektirirler, Durán'ın babasından alınmış bir davul ile hafızalara yerleşirler.

Kısa bir süre sonra, 6 Agustos'ta Bolivya'nın Bağımsızlığı Günü'nde, gitarist Eulogio Dávila onları Şili'de bulunduğu bölgedeki bir kutlama için çalmaya davet eder. Adları olmadığı için Dávila onlara "Inti-Illimani" adını verir. "Sol de Illimani" La Paz (Bolivya'nın başkenti)'daki dağın adıdır.

Horacio Durán sık sık kızkardeşi Cristina'nın lakabı 'Papağan' olan sevgilisinin evine gidiyordu. Çok yetenekli bir gitaristti sevgilisi, konservatuarda okuyor. Durán çocuğun yeteneği karşısında çok şaşırmıştı ve üniversiteli birliğe onu da dahil etmeyi düşündü. Böylece 23 Ekim 1967'de "Papağan(el Loro)" Salinas, Inti-Illimani'nin başlıca köşe taşlarından biri ve başlıca bestecisi olarak yerini aldı. O yaz, 68 yılı, okuldan bir arkadaşlarının babasının giderlerini karşılaması sayesinde Arjantin'e ilk turnelerini yaparlar.

"Papağan" 16, Horacio 22, Max 25, Jorge 20 ve Pedro Yáñez 21 yaşındadır. Biraz para biriktirmeyi başarırlar ve Buenos Aires'e kadar uzanırlar, Jorge'nin teyzesinin evinde kalırlar. Orada ünlü bale dansçısı "El Chúcaro"'yı tanırlar ve Max Berrú için bu çok önemlidir ve yine ordan kendilerine 20 yıl eşlik edecek büyük bir davul edinmeyi becerirler.

Geriye doğru Şilinin güneyine inerler ve önemli bir kayıp verirler. Pedro Yáñez ironik bir şekilde gruptan "grubun geleceği olmadığı, kendisinin profesyonelce çalışmak istediğini" söyleyerek ayrılır.

Böylece gruba onun yerine Horacio Altamirano ve Ernesto Pérez de Arce girer.

1969 Bolivya turnesi; burada "Evet hepimiz Amerikalıyız" (Si somos Americanos) şarkısı ünlenir. Bolivya'da kendi yöre insanıymışçasına ağırlanırlar. And yöresinin foklorik adı olan İnti adını da buradan alırlar.

Şili'de çıkardıkları ikinci albümde artık adları "Inti-Illimani"dir.

1970 yılı başlarken Peru'ya giderler ve buranın da müzik ortamından beslenirler. Salvador Allende'nin başkanlık seçimleri kampanyasına aktif bir şekilde katılırlar.

Seçim zaferinin ardından parti programını müziğe dökme misyonunu üstlenirler. 1970 "Venceremos"(Sergio Orteganın şiiri, yeneceğiz, kazanacağız demektir) çıkar ortaya.

1971 grup için Şilili yazar ve şairlerden beslendiği yıllar olur ve artık geleceğin mühendisleri değil sanatçıları olmaya kesin olarak karar verirler. Artık önemli yapıtlar ortaya çıkmaya başlar ve diğer ünlü şarkıcılarla çalışmaya başlarlar.

Grubun tarihi açısından 11 Eylül 1973 dönüm noktasıdır. Çünkü Şili'de kanlı askeri darbe yapılmıştır. Salvador Allende öldürülür. Grup bu tarihte İtalya'da turnedir. O geceki konserde Allendeyi anarlar o konser İtalya'da Şili'deki faşizme karşı büyük bir gösteriye dönüşür, tam 400 bin insan vardır konserde. "El Pueblo Unido jamás será vencido" (Örgütlü bir halk asla yenil(e)mez) Sergio Orteganın bu dizelerini bütün dünya tanır. Hep ülkelerine dönmeyi düşünseler de Roma'da 5 yıl korku dolu bir hayat yaşarlar.1978'de artık buraya yerleşmeleri gerektiğini anlarlar.

Bu yıllar Avrupalı ve dünyanın ötekileriyle tanışma, çalışma, etkileşme yıllarıdır.

1982 İngiliz Akademi Ödülünü alırlar. Bu yıl aynı zamanda tanınmış entelektüel ve sanatçılarla dayanışma yılıdır. Federico Fellini grubun müziklerini filmlerinde kullanır.

18 Eylül 1988 nihayet 15 yıllık sürgünün ardından ülkelerine dönebileceklerdir. Binlerce hayranları onları havalanında karşılar. Sting, Bruce Springsteen, Tracy Chapman y Peter Gabriel ile beraber.

"1989 ile 1998 yılları grubun inanılmaz müzikal büyüme yıllarıdır. 30 yılda 30 dan fazla latinamerika ülkesinin dinleyicisinin çocukluklarından beri hayran olduğu büyük grup.

Josè Maria Arguedas*

VIOLETA PARRA' NIN KONUMU

Violeta Parra' nın konumu Latin Amerika' da alışılagelmedik bir ilginçlikle karşımıza çıkıyor. Zencilerin, kızılderililerin, melezlerin sanatlarına değersiz olduğu gözüyle bakılır ve kuşkusuz bu anlayış onları birbirlerinden ayırmaya, uzaklaştırmaya ve hor görmeye hizmet eder. Ama, üniversite ve okul görmemiş insanların yarattığı bütün sanatların ve folklorun genel bir karakteri de onların, geçmiş biçimlerin yıldırmadığı, ürkütmediği tüm sanat ide'lerinin kaynağı olmalarıdır. Ancak toplumun egemen çevreleri ve bazı aydınlar folkloru ve bu insanların sanatlarını öteki sanatlardan ayırmaktadır.

Bununla birlikte kimi sanatçılar, anlamlı birer yaratıcı olarak, farklı elemanları belli bir standartlaşma içinde dönüşüme uğratabiliyorlar. Bu konuda örnek olarak Kuzey Amerika' da **Paul Robeson** ve **Marian Anderson** gibi şarkıcılara, Avrupa' da ise **Bartòk** ya da **Manuel de Falla** gibi kompozitörlere gönderme yapabiliriz. **Violeta Parra**'nın da işte bu düzeyde olduğuna inanıyorum. Bunun yanı sıra, Latin Amerika' dan örneklerin Avrupa ile boy ölçüşemeyeceği savını bir acımasızlık ve tehlikeli bir girişim olarak görüyoruz. Bu, ondan kurtulmak zorunda olduğumuz ülkemizdeki tinsel sömürünün bir parçasıdır. Ancak bu tasarımın geçekleşmesi Latin Amerika' daki yiğit düşüncelere sahip kişiler açısından bile oldukça zor gözükür. Violeta Parra' nın konumuna yöneldiğimizde: O, artık öbür birçokları gibi halkın yaratıcı kaynak ve köklerine yalnızca sempati ile yaklaşan bir yansılamacı değildir. Bu arada, bu konumu dindiremez bir suskunlukla mutlaka saptamaya dönüştürmek zorundayız. Öyle ki, Violeta Parra, siyah, beyaz, melez, Avrupalı ya da Şilili her tür insanı folklor tarafından içerilen bir mesajla bütünlemesine ve derinlemesinde bir biçimde kaynaştırmayı başarmıştır. Bu iş için o, dahiyane bir yeteneğe sahipti ve bu yeteneği ortaya koyduğu yadsınamayacak özgünlükteki yapıtlarıyla kanıtlamıştır. Folklorun doğurgan temelleri üzerinde yükselen saptamalar ve yaratıcı edimler olağanüstü şeylerin ortaya çıkmasını sağlar. Elde edilen elemanlar, tüm ulusal ayrıcalıkları, bağlayıcı, bütünleştirici unsurlar olarak dışarıya taşar ve böylece ulusal bir çerçeve içinde kalmazlar. Bu anlamda Violeta Parra yalnızca Şilili bir sanatçı değildir. O, Şili'ye ait duyumsayabildiğimiz her şeyi bedenleştirir. Ama aynı zamanda o, Şili'de tanıdığım bir evrenselliktir. Zira onun şarkılarında çoğunlukla hoş görülen, itilip kakılan insanların yürek atışıyla karşılaşırız.

**** Türkiye'de "Derin Irmaklar" romanı ile tanınan Perulu romancı.***

Victor Jara

INTI-ILLIMANI ve VICTOR JARA

Grup ile ilk kez 1969'da üniversitede tanışırlar. Victor Jara sanat danışmanıdır. Victor onların ilk turnelerine eşlik eder.

1973 darbesi ve Victor Jara'nın zalimce öldürülüşü. Grup, Victor Jara'nın müziklerini dünyaya tanıtmaya karar verir. "Victor'a şarkılar" bestelenir.

Şili'ye geri döndükten sonra Victor Jara'nın işkence edilerek öldürüldüğü yerde bir konser vardır ve şöyle söylenir: "Ne şarkı söylemek için ne de iyi bir sesim olduğu için şarkı söylemiyorum, bu gitarın ruhu ve aklı olduğu için söylüyorum," derler. Bu Victor'un son şarkılarından biridir.

Nueva Canción Sözlükçesi

Ritimler

bailecito
bossa nova
corrido
criollo
cueca
cumbia
guajira
huaynu
milonga
marinera
sanjuanito
trote
vals
zamacueca

Şarkıcılar

Atahualpa Yupanqui (Arjantin)
Chio Buarque de Holanda
Daniel Viglietti (Uruguay)
Mario Benedetti (Uruguay)
Mercedes Sosa (Arjantin)
Pablo Milanes (Küba)
Silvio Rodriguez (Küba)
Victor Jara (Şili)

Topluluklar

Inti Illimani (Şili)
Moncado (Küba)
Nuevo Tiempo (Şili)
Quilapayun (Şili)
Taoné (Puerto Rico)
Tayacan (Costa Rica)

Enstrümanlar

a) gitar
b) charongo
c) mandolin
d) cuatro
e) mejovana
f) harfe
g) pandereta
i) siku
j) tarka
k) quena
l) bongos
m) caja
p) pandero
q) pinkullo
r) maracas

Atilla Birkiye>Düş Kurgusu

Ekim'in kızıllığı mı saçlarında?

Hem yağmur hem güneş, hayat gibi, bir varsın, bir yoksun; düş gibi; var mısın, yok musun? Genç bir kadın şarkı söylüyor; sesi karanlık salonun içinde bir büyü melodisi olarak geziniyor.

Belki küçük dokunuşlar, saçlarına, omuzuna, koluna istemeden, evet istemeden, parmaklar iradenin dışında. Arzu ve aşk refleksi demeli buna. Ya da büyülenmiş bir adam, o sahnedeki zarif duruştan.

Bütün gece şarkılarını dinliyorum, hayal âlemi içinde yürüyorum. Bir dü şâlem, sesin ve gecenin parlaklığında ay büyüyor.

Aşk yalan değildir, o şarkıdaki gibi; aşk doruklarda yaşamaktır, hayatın iki insana sunduğu bir şans zamanlaması, diyelim istersen buna.

Ekimin sararmış ve kurumuş yapraklarının hışırtısıyla bir saray duvarı boyunca yol alıyorum. Etrafımdan insanlar, kimi kol kola, kimi yalnız, tek başına, yürüyorlar, amaçlı amaçsız...

Aslında bir saraya ne kadar da yabancıyım. Sesin yolumu sürdürüyor. Güneşsiz, gölgeli bir saray duvarından yürüyorum. Şanslıyım. Kendimi şanslı hissediyorum.

Evet, şanslıyım, yasadıklarımı, duyumsadıklarımı yazıya dökebildiğim için...

-Üstelik benim yazdığım, olduğu gibi lirik bir anlatım, içten bir seslenişti: 'adı konmamış bir mektup'tu.

"Hissettiklerimi yazdım, kaldı ki mektuptan parçalar gönderdim, mektup, aslında bir yazı olacak olan bir 'esinleniş', evet, sesinden, senden etkileniş...

"Onlar yalnızca 'narin iltifat'lar değildi; birer 'iz'diler senden bende kalan...

"Gecenin bir yarısı, uykuda olmalısın. Dışarda ekimin serinliği var. Ay tam tepemde parlıyor, mevsim sonbahar ben yazıya sesinin büyüsünü düşüyorum. Şu an seni dinliyorum. Şarkıların eşliğinde yazmak daha da heyecanlandırıyor beni.

"İşte o mektuptan parçalardı bunlar, şarkılardan masama dökülen..."

Kendimi senin, sesinin, şarkılarının çekim alanından kurtarmaya çalışmıyorum. Çünkü, bir kıpırtı yüreğimde, liseli bir heyecan... Bir telaş hem de; tirşe bir telaş...

Beşiktaş'a doğru yürüyorum, yürüdükçe hep Necatigil'in dizeleri geliyor aklıma, Beşiktaş olduğu için mi, acaba:

"Biliyorum, ayıp ve mânasız/Ama peşlerinden gidiyorum / Gezmeye çıktıkları vakit / Ana kız. / Utanır da belki / Anasının sırtındaki / Yeldirmeden, / Kız bir adım önde gider / Sezdirmeden. / Beşiktaş'ta Barbaros Meydanı / Sağı arıt, solu türbe / Ortası kare şeklinde, / Parkıdır yoksulların / Bilhassa yaz ayları."

İçimden bir şeyler kopuyor, meydana daha yaklaşmadım ama, etrafımdakilere bakarak, bölük pörçük dizelerle şiiri bir iç seslenişle sürdürüyorum:

"Ah genç kız kalbi, / Sıralara bakar elbet (...) O nemli topraklara / Ana çöker yorgun argın, / Kalmış gözü arkada / Kendi ayakta kızın. / En gürültülü şarkılar / Çalarken plaktı, / Onlar orda oturur / Denize bakarlar. / Avunmaya muhtaç bu gençlik / Ey kız anası ihtiyarlar, / Ey denizlerden esen serinlik."

Bana yabancı bir sarayın dibinden Beşiktaş'a yürüyorum, ekimin kızıllığı ve sesinin büyüsü yolumun iz sürücüleri...

Peki, neden şairlerin semtidir Beşiktaş?

Günlerdir seni düşünüyorum. Bende bıraktığın izdi, ardındaki coçuksu bir boşvermişlik, o kızıl saçlarındaki. Bu, sanki yıllar öncesinin bir iziydi; ama biz daha önce karşılaşmamıştık ki!

-Aslında hiç karşılaştık mı?-

İşte şimdi, -sanki- yıllar sonra, yine yüreğime saplanmış kızıl bir iz olarak düşüverdin belleğime! Bilmem hayat neye gebe! Kim bilebilir!

Zarafet yüklü giysilerin içinde, alçakgönüllü ve kibarca çıkıyorsun sahneye. Işıklar üstünde, saçlarında bir yangın, kendinden eminsin, sana bakıyorum doyasıya.

Bir kadını kazanmak için, yüreğini ve bilincini kazanmak için, yeterli değil mi bir erkeğin yüreğinde hissettiği coşku seli?

Sonra sesin, büyülenmiş gibi, gibisi fazla; sesinin içinde eriyorum; o bakışlarındaki rahatlık, hınzır ve ışıltılı, kendiyle barışık birinin ışıltısı onlar, beni, sana doğru daha da çekiyor.

Arzulamak bir kadını, bir martının özgürlük çığlığı olmalı.

Merdivenlerden çıkarken, ağır ve kibar, başını sağa çevirişindeki kibarlığı görmek ne şans! Büyü orada başlamıştı.

Henüz sonbahar bitmedi; aman bitmesin. İstanbul'un sonbaharı da bir başka olur; birden yerler kızarır. Yaprakların hışırtısı adımlardadır; ama, aslında kurumuş yaprakların sesi değildir, yürek burukluğunun utangaç inlemesidir

Sonra gün ışıkları eğik gelir; doğa farklı bir atmosfere bürünür. Kara, sararmış kahverenginin kızıl ile ilişkisidir; gri ise, kı mavi gridir. Boğazın sularına düşen uzaklık melodisidir.

Uzaklık herkeste şu veya bu şekilde vardır. Belki de sonbahardaki uzaklık, insanın kendisine olan uzaklığıdır. Çünkü insan en çok sonbaharda kendisiyle baş başa kalır, sararmış yaprakların utangaç iniltisinde yürürken.

Bir de kırık ışıkların başka etkisi vardır insanın üstünde... onu da daha sonra anlatmalıyım!

Yine bir sonbahar günü, yıllar önce yalnız bir adamın buruk yüreğine, "unutuluş," hüzünlü bir şiir olarak saplanır. Elleri ceplerinde, sırtında ceketi, yağmur çiseliyordur; yüreğinde hüzünlü bir özgürlük vardır, tanımı, anlatımı güç olan.

Geçmişten bir gündür işte, gizli bir öğlendir; deniz kimsesizdir, "unutuluş," Boğazın en fırtınalı burnu olan Akıntı Burnu'ndan geçer, sonbahar bile adımlarına yetişemez...

Tüm bunlar, şarkıların büyüsü, saçlarındaki ekimin kızıllığı, sonbaharın hüzünlü uzaklığı, ayın büyüyen parlaklığı, Boğaz'ın fırtınası, ama hepsi, hepsi bir düş mü? Düş kurgulaması mı?

Peki, neden şairlerin semtidir Beşiktaş?

Desen: Onur Güçel

>İskender Pala

Havva cinsine ve kuşlara dairdir

Bu sözleri sanma her insan anlar
Kuş dilidir bunu Süleyman anlar
Edip Harabî

İnsanlar ile kuşlar arasında ne kadar çok geçişkenlikler var. İsimlerimize bakınız; Doğan, Şahin, Çağrı, Aksungur, Hüma, Suna vs. Ya o yer adları: Kazdağı, Kuşadası, Florya... Mecazlarla örülen deyimlerimiz ise başka bir dünya: Kuş beyinli, kuş sütüyle beslemek, karga tulumba, leyleği havada görmek, kuş uçmaz kervan geçmez, kaz gibi adam, angut angut bakıyor, karabatak battı gider, dut yemiş bülbül vs. Eski kitap isimlerimiz de hiç ondan geri değildir ya: Gül ile Bülbül, Mantıku't-Tayr (Kuş dili), Risaletü't-Tayr (Kuşlar kitabı) vs.

Deh murg (On kuş) adlı kitapta on meslek ve meşrep erbabı insan, on ayrı kuş ile sembolize edilir: Baykuş =sufi, karga=şair, papağan=âlim, akbaba=kalender, bülbül=hanende(şarkıcı), hüdhüd=hâkim, kırlangıç=müneccim, tavus=tüccar, keklik=çiftçi ve leylek=mürşid.

Fuzulî bir beytinde Mecnun'u, aşkının ucuzluğu nedeniyle ayıplar ve böylece kendi aşkının ondan daha yüce olduğunu anlatmak isterken kuş ögesini müstesna bir üslup ile kullanır:

Verseydi âh-ı Mecnun feryâdımın sadâsın
Kuş mu karar ederdi başındaki yuvada

Bilindiği gibi Mecnun, sahralarda çöllerde gezerken vahşi hayvanlar ve kuşlar ile dost olmuş, aşkın barışık ve gülümseyen yüzünü çevresine yaymış, böylece aşk iklimi aslan ile ceylanı, güvercin ile şahini aynı dostluk meclisinde yakın eyleyip buluşturmuştu. Vahşi hayat içindeki bu dostluk vahasında zaman zaman güvercin, bülbül ve kumruların Mecnun'un dağınık saçlarını yuva ittihaz edip başına konduğu olurdu. Fuzuli yukarıdaki beytinde demek ister ki, "Eğer Mecnun'un Leyla'ya hasretle çektiği ahlar, benim ettiğim ahların yanık sesini verseydi, başındaki yuvada asla kuş duramaz, yanar kül olurdu." Bu ifade, âşıkın içindeki yangının ne derece büyük olduğunu, ah ettikçe ağzından duman yerine ateşler çıktığını, böyle ateşli ahları Mecnun etmiş olsaydı, başına yuva kuran güvercinlerin pişip küle döneceklerini anlatır ki mübalağa sanatının doruklarında bir söyleyiştir.

Bilmem sizin de dikkatinizi çeker mi, dört ayaklı hayvanlar, özellikle de ahır hayvanları kuşlardan daha çok insanla ilgilidir ama biz yine de kuşlara meylederiz. Kim bilir, belki de onların uçabiliyor olmalarına özenir; belki di-

ğer hayvanlar gibi elle dokunma imkânımızın kısıtlılığı ile dünyalarına imreniriz. Belki de kuşa benzemek, dört ayaklılara benzemekten daha haysiyetli, daha az onur kırıcı, hatta bazan şerefli bir iltifattır. Başkaları tarafından burnu kartal, atmaca veya şahine benzetilen bir adam bu uğurda cinayet işlemez, hatta cesaret alametidir diye öğündüğü bile olur. Gözlerinin yuvarlaklığı yüzünden ispinoza benzetilen adamın kızma ihtimali birincilere göre daha yüksektir oysa. Öte yandan "arpacı kumrusu gibi düşündüğü" söylenen kişi sarakaya alındığını, "kuş beyinli"likle itham edilen adam da hakarete uğradığını bilir. Yine de bütün bunlar, sözgelimi öküze, hamamböceğine, örümceğe, yarasaya benzetilmek kadar kötü görünmez bize.

İnsanların kuşlara benzetilmeleri yalnızca şekil benzerliği dolayısıyla değil, çok zaman yapıp ettikleriyle de ala-

kalı olur. Bu noktada kadınların eskiden beri kuşlara benzetilerek tasvir edilmeleri meşhurdur. Özellikle sevimli kuşlar, kadınları anlatmak bakımından birer konu mankeni gibidirler. Şöyle keklik gibi seken, kumru gibi kırıtan, güvercin gibi göğüs kabartan az mı kadın vardır?.. Hele sarı saçları dolayısıyla kanaryaya, şuhluğu ve gençliği dolayısıyla pilice benzeyenlere ne demeli?.. Öyle kadınlar vardır ki hem çehreleri, hem tavırları, hem de giydikleri elbiseleriyle kuşlara benzeyebilirler. Bu yakıştırmaları yapanlar ise genellikle erkekler olur. Bunda da haksız sayılmazlar. Sözgelimi işvesi bol olup da bir dalda durmayan kadını serçeden daha fazla ne anlatabilir ki? Ya çok öten, az hesap eden, lüzumsuz neşe gösteren kadınlar. Hele de gereğinden fazla çırpınanlar?...

Ah erkekler! Kadınların her bir yönlerini kuşlara benzeterek biraz da onları yakalayıp okşamak, yem atmak ve nihai noktada kafese koymak istedikleri için onları kuşlara benzetirler. Sonrası mı? Çözülme çok kısa sürer ve o narin kuşların güzel tüyleri yahut çok ötmeleri bile aynı erkekleri öfkelendirmeye başlar; hatta bu sefer o narin ve nazenin yaratıkların kanatlarını yolmak isterler.

Yine de kadına bir kanat, her şeyden çok yakışır; hani o melek kanatları!..

* * *

Divan edebiyatının şairleri, kadınlara dair yazdıkları gazellerde onları baş tacı edinmiş, belki bütün zamanlar içinde kadına gerçek değerlerini ancak onlar verebilmiştir. Onlar da sevgililerini birkaç yönden birkaç kuşa benzetirlerdi. Bunlardan ilki, hüma kuşudur ki sevgilinin ele geçmezlik, ulaşılmazlık, erişilmezlik özellikleri burada benzetme yönünü oluşturur. Bilindiği gibi Hüma, yere konmayan, ancak gölgesi yere düşen efsanevi bir kuştur. Kutluluk ve devlet onunla ölçülür. Âşık da sevgilisini hümaya benzeterek devlete erdiğini, bu aşkı taşımak sayesinde kutsandığını imaya çalışır. Galip Dede söyler:

Ağlarım eşkime hem-râm değildir bilirim
O hümâ dâne-har-ı dâm değildir bilirim

İnci inci olmuş gözyaşıma bakmayacağını bile bile onun uğrunda ağlayıp durmadayım. Öyle ya, o bir hüma kuşudur, tuzağa bırakılmış iki üç daneye dönüp bakacak değil ya!

Keklik, özellikle sekişi, renkli tüyleri, kahkahayı andıran ötüşü ile şairlerin dikkatini çekmiş ve onların keklik sekişli sevgililerine bir iltifat teşbihi olarak yakıştırılmışlardır. Pertev Paşa buyurmuş:

Fikr ü dil olup yerin eyâ kebk-i hırâmân
Şimdi reh-i hayrette duran boş kafesimdir

Ey hoş sekişli kekliğim! Düşüncem de, gönlüm (hislerim) de senin mekânın oldu. Öyle ki hayret vadisine giden yolda şimdi boş kafesim duruyor. (Keklik avına çıkanların, tuzak kurmak için kafes içinde bir dişi keklik götürdüklerini hatırlayalım).

Eski şairlerin, sevgililerini en ziyade benzettikleri kuş hiç şüphesiz tutidir. Bu bizim dudu kuşu dediğimiz, Tarkan'ın şarkılarında çığlık çığlığa tekrarlayıp durduğu papağandan başkası değildir. Papağanın şeker ile beslenmesi ve dudağından tatlı sözler çıkması, aynaya sık sık bakması, çekici renkleri, nadir bulunması, kafese hapsedilmesi (evlerin pencere kafesleri ve cumbaları arkasındaki güzeller kafese girmiş birer tuti sayılırlar) vs. hep sevgili ile papağan arasındaki ilgilerdir. Şu beyit Zatî'nin:

Dilber ki tekellümler ede penceresinden
Tutîdür öter naz ile güyâ kafesinden

Dilber, penceresinden sarkmış edalı edalı konuşurken sanırsın ki kafeste bir papağan, naz ile ötüyor.

* * *

Gelelim bugüne! Çevrenize bir bakınız, acaba divan şairlerinin iltifatlarını her bakımdan hak edecek kaç kadın görüyorsunuz; yahut görüyor musunuz? Doğrusu ben sokakta dolaşan, mesaiye koşturan, yöneticilik yapan veya emir alan bazı kadınların, genç kızların tavırlarına, giyinişlerine, konuşmalarına ve hele erkek gibi küfretmelerine bakıyorum bakıyorum da, bütün bu benzetmeleri evvelce bizim toplumumuzun şairleri yapmamış, o kadınlar da bu coğrafyada yaşamamış gibi geliyor. O nazenin sevgililer, o zarif hanımefendiler nerelere saklandılar acaba? Yoksa Darwin'i haklı çıkaran maymunluklar, goril gibi pat pat adımlar, şebek gibi kikiriklenmeler, manda yavrusu gibi ırgalanmalar, ayı gibi hantallıklar ile kadınlar arasında nasıl bir ilgi kurulabilirdi ki? Yine de içlerinde kedi gibi sevimli, keçi gibi kurnaz, ceylan gibi kıvrak, kısrak gibi çekici, kaplan gibi civelek olanlarına hayran olmamak elde değil. Onlara da haksızlık edilsin istemem tabii.

Galiba günümüz kadını her şeye benzetilebilir; hatta bazan kadına bile!..

İstesinler yeter!..

Dergicilik gelmiş geçmiş pek çok edebiyatçının kanında var. **Ataman Avdan** çıkarttığı "Ay" adlı derginin yayınına yeni son vermiş. 32. sayıda buraya kadar demiş. Otuz iki ay, hiç de az değil. Ama bu zaman dilimi onun ömründe bir hayli yer tutuyor, çünkü o dergiciliğe 17 yaşında başlamış. Türkiye'nin en genç dergicisi, şimdi bu işin, deyim yerindeyse, 'en genç bırakan'ı. İzmir'de onunla konuştuk.

17 yaşında, dergici
Ataman Avdan

Bize derginin hikâyesini anlatır mısın?

Ekim 2000'de çıktı ilk sayısı. Gök cismi olan "ay" değil, yılın periyodik dilimi olarak "ay". O zaman 4-5 kişilik bir arkadaş grubumuz vardı. Şiirle, edebiyatın diğer alanlarıyla daha çok okur olarak ilgilenen ama ayrıca da yazan da çocuklardı bunlar. Onlarla beraber başladık. İlk sekiz sayı bu okul çevresinde kaldı ya da gittiğimiz birkaç yerde –kafelerde, sağda solda-... Ondan sonra, o arkadaşlarla ayrıldık. Ben tek başıma dört sayfa, daha çok şiir ağırlıklı... 32 sayı böyle bitti. Artık kapattık bunun defterini. Özel sayılar yaptım bu yıllar içerisinde. **Ece Ayhan** sayısında; Ece Ayhan'ın 82 senesinde yapılan ve hiçbir yerde yayınlanmamış bir söyleşisi yayınlandı. Haiku sayısında; hem klasik haiku örnekleri verdim Japon ustalardan. Ayrıca Sina Akyol, Mehmet Kazım gibi haiku ile günümüzde de uğraşan Türk şairlerinden örnekler vardı. Besim Akın sayısı ise; Besim Akın'ın ölümü üzerine hazırlandı, Onun dışında Orhan Alkaya, küçük İskender, Süreyya Berfe, Ülkü Tamer bu dergiye şiirler verdiler. Ece Ayhan sayısında; Veysel Çolak, Hüseyin Peker, Ahmet Günbaş, Mehmet Kazım'ın değerlendirmeleri vardı. Ayrıca gençler arkadaşlar da var; Şakir Özüdoğru, Onur Akyıl ve Özgür Zeybek gibi birçok arkadaş da burada yazdılar. Yani hem daha tanınmış isimler hem de ilk izlenimlerini yayınlayan arkadaşlar da oldu. Artık kendini tekrar etmeye başladığını düşündüğüm için kapatmayı düşündüm.

Buna sen mi karar veriyorsun?

Evet ben karar veriyorum. Çünkü aynı isimler etrafında dönmeye başladı ve benim istediğim kadro da oluşmadı. Ben sadece gençlerin bir alternatif dergisi olmasını isterdim ama dergiyi dolduramıyorduk. İki ya da üç genç ayrılıyor. Onun dışında mecburen bir önceki kuşaklardan şiir almak ya da yazı istemek zorunda kalıyordum.

Etkilendiğin bir dergi var mıydı?

Evet, var "Yusufcuk". Ben bütün derginin formatını oluştururken, sayfa düzeninden içeriğine kadar ilk örnek aldığım dergi "Yusufcuk"tur.

Kaç tane basıyordunuz dergiyi?

250 adet.

Nasıl çoğaltıyordunuz?

Fotokopiyle. Aboneler, protokol ve bayilerden...

Nasıl dağıtıyorsun?

İzmir'de ben dağıtıyorum. İstanbul'da arkadaşlarım dağıtıyor. Onlara kargoyla gönderiyorum, dağıtıyorlar. Abone olanlar var. Kapanırken 70 abonesi vardı. Bir o kadar da, bildiğiniz gibi protokol listesi var.

Peki bunu maddi olarak nasıl karşılıyorsun?

Kendim karşılıyorum.

Yayın dünyasından örnek aldığın kimse var mı?

Bütün dergilere yakın olduğumu söylüyorum. Yani hepsinin bütün sayılarını görebildim. Mehmet Fuat'ın yönettiği "Yeni Dergi"de sanırım dergicilik daha etkili olmuş. Tabii, daha sonradan gördüğüm kadarıyla.

O anlamda bir dergicilik sanırım yok. Daha çok yeni bir isim çıkartmaya, yeni bir şair çıkartmaya yönelik bir dergicilik yok.

Dergiler arasında fark da yok o kadar. Aynı isimler aynı dergilerde... Belki birkaç kutuplaşma var. O da daha çok yayınevleri... Kutuplaşma yayınevlerine yönelik. Şiir anlamında kutuplaşma belki bir tek "Hece" dergisi sayılabilir. Onun dışında akımlar yok. "Hisar", "Varlık" dönemi gibi...

Görsel ya da duyusal bir şey değil. Başka bir şey olmalı şiir. Melih Cevdet'i düşünelim...

Âlasını yapardı ama yapmamış.

Yapmamış. Ya da Oktay Rıfat; bunlar işi ciddiye alarak yapmışlar. Mesela görüyorum şiir altında, tarihi geçtim artık saat yazanlar var. Nasıl oluyor anlayamıyorum?..

Biraz kimlik meselesi değil mi? Kimlik edinmenin kolay yolu?

Bir de elimizde kesin ölçütler yok bu konuda. Yani hangisi şiir, hangisi şiir değil. Hangi kitap iyi, hangi kitap kötü... bunu belirleyemediğimiz için hepsini kabul etmek zorunda kalıyoruz. Türk eleştiri kuramı yok. En iyi şiir üzerine yazıları bile şairler yazmıştır. Mesela Turgut Uyar'ın yazıları, Cemal Süreya'nın yazıları gibi...

80'li-90'lı yıllarda ne de olsa yazılmış yazılar, kitaplar var. Turgut Uyar'lardan sonra da var. Onlardan dikkatini çeken bir şey var mı?

Oktay Taftalı'nın, Veysel Çolak'ın yazılarını takip ediyorum. Bunlar daha çok sanırım kendi şiirini savunmak çerçevesinde kalmışlar. Yani karşı şiiri, diğer şiiri değil de kendi şiirini incelemişler. Ben öyle gördüm en azından.

Bundan sonraki çalışmaların neler olacak?

"Ünlem"de yazmaya başlayacağım. O işin eleştiri yanı herhalde orada sürer ya da başka yerlere de yazabilirim. Daha çok şu sıralar işin deney kısmıyla ilgileniyorum. Yani yayınlamak kaygısı duymadan heceyle şiir çalışıyorum. Ya da anlatımcı bazen de hermetik bir şey çalışıyorum. Sadece, el çalışması yapmak için. Şimdilik bu aşamada. Budala'da beş-altı şiir yayınladım sadece bu sene içinde.

Diğer şairlerden şiir istediğin zaman tavırları ne oldu?

Ukalaca olsun istemiyorum ama ilk bir yıldan yani ilk sekiz sayıdan sonra şiir istedim. Onun dışında kendini çıkardı dergi.

Bu şeyden değil mi; çok şair var. Yayınlatmak istiyor şiirlerini.

Olabilir. Mesela Orhan Alkaya her yerde şiir yayınlayabilir. Bir tane de "Ay"a vereyim. Çocuk da sevinsin demiş olabilir.

Senden genç dergici yok herhalde Türkiye'de. 17 yaşındasın. Okuyor musun?

Lise sondayım. Sınava gireceğim. Bir yandan dershaneyle uğraşıyorum.

Peki bu kadar erken yaşta başlamak profesyonel deformasyon yaratabilir mi?

Evet öyle bir tehlike var ama sanırım sabırlıyım. Aman bir anda en iyi şiiri yazayım diye bir derdim olmadığı için daha temkinli gidiyorum sanırım. Gençlik heyecanı duymuyorum bu konuda.

Şiir devam ediyor değil mi?

Birkaç çalıştığım dosya var elimde. Bazılarını bitirdim zannediyorum, bazen, sonra bir daha yazmam gerektiğini hissediyorum. Bazen eksiklerinin olduğunu görüyorum. Ben daha çok şiir değil de; 10-15 şiirden oluşan bir bütünlükte çalışmaktan hoşlanıyorum.

Tematik...

Evet.

Bir tema söyle?

Mesela bir tanesinin adı "Kavim". Biçimsel olarak daha ilkel bir şiir yazmaya çalışıyorum. Yani bütün okullardan, öğretilerden bağımsız, çok sade –konu olarak da böyle- yani dereyi geçenlerin şiiri olsun.

Çeviri yapıyor musun?

Lorca çevirdim. Çünkü Lorca'yı çok severim. Hep söylenir ya bir şiir çevirmek için şairin bütün şiirlerini bilmek, şiir görüşüne vakıf olmak gerekir diye. Ben bilmiyorum, belki ukalaca ama Lorca'yı severek okudum ve özümsediğimi de düşünüyorum.

Latin şiirinden...

Neruda, Octavio Paz...

Ben Kavim'e çalışırken Octavio Paz'ın da Ali Cengizkan'ın çevirisi olan "Kartal mı Güneş mi?" elime geçti. Orda Paz'ın 1950'den sonra yazdığı şiirleri okurken müthiş şaşkınlığa uğradım. Çünkü dize yapısı kırık dizeler ve sözcük dağarcığı benim "Kavim"de kullandığıma çok benziyordu. Vay be falan dedim ve çok şaşırdım. Ama bir yandan elaleme nasıl anlatırsın bunu, millet arakladım zanneder.

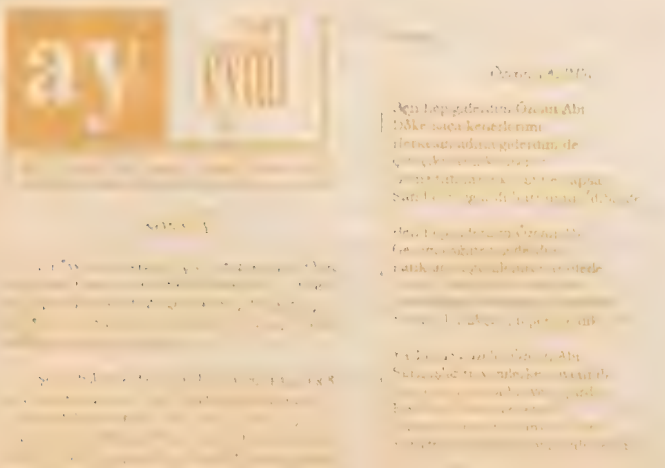

Şiirlerin yayınlanmasına sen mi karar veriyorsun?

Mesela küçük İskender'in verdiği şiire "bu kötü şiir yayınlayamam" demem. İyi ya da kötü, o artık Küçük İskender'e bağlı, onun ismini bağlar. Ama ilk ürününü yayınlayan birinde seçici olmaya çalışıyorum.

İzmir'den nasıl gözüküyor İstanbul'daki edebiyat çevresi, yazarlar, dergiler, yayın dünyası.

Pek farklı değil. Bu taşralılık diye bir şey uyduruldu ya... Ben İzmir'de olarak kendimi burada rahat hissetmiyorum. Ya da oraya ulaşmak, ulaşılması gereken bir yer olarak görmüyorum. Ha, İstanbul şu açından iyi; bazı isimler buraya gelmiyor ya da geç geliyor. Ya da bazı gruplar orada konser veriyor, burada vermiyor. Onun dışında İstanbul'da kaçırılmaması gereken edebiyat âlemi olduğunu düşünmüyorum. Belki öyledir.

Birçok şairimiz şiirin bir entelektüelizm sorunu olduğunun farkında değil. Görüyorum ki sen farkındasın. Bundan bahseder misin?

Şiirin bir iç dökme, dert yanma aracı olmadığını zaten hep düşünmüştüm. Walter Benjamin'in pasajlarında Baudler'in bilim ve felsefeye sırt dönen şiirin kendini yok eden edebiyat olduğunu söylediğini okuyunca şöyle bir soru sordum kendime; bu kadar çok kendilerinden, kendi duygulanmalarından, kişisel histerilerinden bahseden insanlar, insanlarından bahseden şairler... bunları bilime mi dahil ediyorlar, felsefeye mi? Şiirin hangi entelektüel yanına koyuyorlar bunu? Ne görüyorlar? Mutlaka şiir yazdıklarına göre bir ayrılmaları lazım bu toplumdan bilimsel süreçte. Herkesin vardır aşkları, ayrılıkları...

19. yy.'dan beri özellikle birey işidir bir yönüyle.

Ben de öyle düşünüyorum.

Peki burada bireyi öne çıkarttık. Bir de kültür var. Yani gelenek. Geleneğe nasıl bakıyorsun? Mesela neler okudun? Ne yaptın?

Gelenek, mutlaka bilinmesi gereken şiirde tek şey bence. Mesela bir insan şiir yazması için ne yapması gerekiyor dense; mutlaka o ülkede hatta o güne kadar tüm dünyada yazılan bütün şiiri elden geçirmesi lazım. Çünkü köksüz hiç bir şey olmaz. Tek başına varolamazlar. Artık tartışılmaması gereken bir şey. Geleneğe sırtını dönen bir şair, bir şiir olamaz, onu bilmeden yazan. Demiyorum, bugün herkes o şiiri sürdürsün. Ama en azından bilinmesi gerekir.

Böyle yeni kent şairleri diyebileceğimiz bir şey var mı? Böyle bir kolej akımı gibi bir şey mi var?

Hayır o kadar güçlü bir şey değil. Bir underground kültürden mi bahsediyorsunuz? Yok öyle bir şey. Yani etrafta kafelere, barlara filan gidiyorum arkadaşlarla. Hepsi bir şeyler yapıyorlar; yazıyorlar ama onların ayrıldıkları nokta da bu ki, okumuyorlar, şiiri kendilerinden ibaret düşünüyorlar. Çünkü öyle bir dertleri yok. Öncesini sonrasını bugününü bilmek zorunda değiller. O yüzden onları suçlamıyorum ama ne zaman bunları yayınlamaya, bu şiirdir demeye başlarsa, dikiliriz karşılarına.

Harika çocuk olmak istiyor musun?

Yok öyle bir şey. Harika çocuk tanımı yetenekliler için kullanılır. Ben bu işin sadece yetenekle olmayacağını düşünüyorum. Hatta yeteneğin çalışmanın yanında 'hiç' olduğunu düşünüyorum. Çalışmak olmadan yetenek nedir ki?.. sözü var; yetenek çalışarak elde edilir. Ama harika çocuk dediğiniz kişiler sadece ilk dönem şiirleriyle bugün hatırladığımız ve daha şiire ilk atılanlar...

Günün hangi saatinde çalışıyorsun?

Daha çok sabahları. Hatta gece dokuzdan sonra hiç çalışamıyorum. Okuyamıyorum da bazen.

Okulda edebiyat dersleriyle aran nasıl?

Hocayla çatışıyoruz genelde. Çünkü böyle olmayacak şeyler söylüyor. Ama artık önemsememeye karar verdim. Ne derse desin? Kimseyi kurtaramayacağım bu saatten sonra. Mehmet Akif'i anlatmayacağım. Bir de ön yargılılar herhalde ki, kötü kâğıt bile versem yüksek not alıyorum. Bir yandan takışıyorum ama, ya bu çocuk biliyor... Herhalde şeyleri var. (gülüşmeler)

>Oktay Taftalı

Edebiyatımız ve kötülük çiçekleri

Genel olarak iyi kötü ve vicdan

İyilik ve kötülük, yüzyıllar boyunca temel ahlak öğretilerinin iki ana kavramı olarak süregelmiş. Bunlar kendi başlarına ele alındığında, birer kavram olduklarından içindir ki, alabildiğine soyut ve genel bir anlam içerirler. Tarih boyunca dinler, çeşitli inanç sistemleri ve onlarca filozof, iyi nedir, kötü nedir, nasıldır? Sorusuna yanıtlar vermeye çalışmışlar, hayattan ve olaylardan örnekler vererek, akıl yürüterek, mantıklar geliştirerek, bu soyut kavramların içini doldurmaya, onları bizler için anlaşılır kılmaya çaba göstermişler. Bundan başka, iyinin ve kötünün tanımı, gerek çağlara gerekse toplumlara göre çok ve çeşitli farklılıklar sergileyegelmiş. Bu konuda binlerce sayfa dolusu yazılıp çizilmiş, yüzyıllarca süren tartışmalar ortaya konulmuş.

Yani mevzu hayli derin. Şimdi biz burada hangi ahlak öğretisinden, hangi filozoftan veya hangi dinden yola çıkarak iyiyi ve kötüyü tartışmaya kalksak sonunu getirmemiz mümkün değil. Ama hep sanılır ki, yetişkin insanlar, iyiyi kötüyü filozoflar kadar, onların seçtikleri kelimelerle tanımlayamasalar bile birbirinden ayırt etmeyi becerebilirler. Hele hele okur yazar olanlarımız, az buçuk eğitim almış olanlarımız ve daha fazlaları; toplumun önünde, vitrinde duranlar, sanatçılar, müzisyenler, mimarlar, edebiyatçılar... Toplumsal ahlakın ruhunu oluşturması gereken, o ruhu taşıması, uygulaması gerekenler...

Şimdi kısaca bir düşünelim bakalım, biz sıradan insanlar olarak iyiyi ve kötüyü nereden biliyoruz, bu konudaki fikrimiz nereden geliyor. Tanımla bunları! denilse, tek tek kendimizce somut örnekler verebiliriz ama kapsayıcı ve soyut bir iyilik tanımı yapabilir miyiz? Zor, çok zor. Ama yine de gündelik hayatımızda iyiyi ve kötüyü sezebiliyoruz. Ülkemizde ve dünyada olup bitenler arasından iyiyi ve kötüyü az çok seçebiliyor, buna göre kendimizde yargılama ve hüküm verme hakkını görebiliyoruz. Çünkü kelimelerle tanımlayamadığımız bir imge, bir resim, bir duygu, bir ruh, bize iyinin ve kötünün ne olduğunu sezdiriyor, evet bir sezgi bilgisinden söz edebiliriz, iyinin ve kötünün sezgisi... Başka bir deyişle vicdan. İster doğuştan gelsin, ister Tanrı' nın bir lütfu olsun, isterse evde annemizin, okulda öğretmenimizin bize bağışladığı bir yetenek olsun, iyi ile kötünün ayırımına varmamızı sağlayan bir vicdana sahibiz. Vicdan bizim için hayati bir güvencedir. İnsan çaresiz kaldığı durumlarda, sesini duyuracak, sığınacak bir vicdan arar. Kanunların yetersiz kaldığı durumlarda yargıç vicdanının sesini dinler, dinlemelidir. Bu en azından böyle bilinir. Vicdandan mahrum kalan insan, hayat güvencesinden mahrum kalmış demektir.

İşkence üzerine günümüzde çok şeyler yazılıp çizildi, sosyologlar, psikiyatristler, fikir adamları, sonunda işkencenin, insanı konuşturmak, ağzından laf almak amacıyla değil, acı ve şiddet yoluyla onun vicdanını teslim almak olduğu konusunda birleştiler. Bir insanın veya bir toplumun teslim alınmasının, hakikaten esir edilebilmesinin, ancak bu vicdanın teslim alınmasıyla mümkün olduğu, konuyla ilgili herkesin bildiği bir gerçek. İyi ile kötü arasındaki farkı algılayan sezgimizin köreltilmesi, iyi ile kötünün yer değiştirmesi, kötülüğün olağan ve meşru biçimde algılanmasına, kanıksanmasına yol açıyor. Bu durumda kalan bir insan ve bir toplum için artık, ihanet, adaletsizlik, izzetsizlik, vb hiçbir sorun oluşturmaz. Buraya bir nokta koyalım.

Görünen o ki, edebiyatımızda mavi yolculuk döneminin sonuna gelmiş bulunuyoruz.

EDEBİYATIMIZDA YOL AYIRIMI

Şu sıralar dünya bir yol ayırımında. Mevcudiyetini ve işlerliğini sürekli büyüme olgusuna dayandıran Batı kapitalizmi, son yirmi yıldır hedeflenen oranlarda büyüyemiyor. Pazar için kitlesel üretim tıkanmış, stoklar patlayacak duruma gelmiş, para alım satımı dert kesmiş ve mali krizler birbirini izlerken, İblis'in sözcüsü Bush, amerikan tarzı yaşamın bittiğini söyler olmuş. Kapitalizm açısından daha bir yığın olumsuz veriyi, bizzat sistemin kendi sözcülerinin ağzından gazetelerin ekonomi sayfalarında günübirlik olarak izliyoruz. Beri yandan, ülkemiz de bu olumsuzluklardan katlamalı olarak payını alıyor elbette. Şimdi bu ekonomik mevzular ayrı bir tartışma konusu, üstelik her yerde yeterince de tartışılıyor.

Ama asıl anlamakta zorlanılan ve birçoklarının da anlamak istemediği şey: dünyada ve ülkemizde pasta daralırken, bu durumun toplum hayatına, sanata, ahlaka somut olarak nasıl yansıdığı, hayatın her alanında ortaya çıkan ve giderek keskinleşen saflaşmaların, bu genel durumla ne tür bir ilgisinin olduğudur.

Son günlerde edebiyat dünyamıza yansıyan lobicilik tartışmalarını kavrayabilmek için, yukarıda kısaca değindiğimiz genel durumu göz ardı etmemek gerekiyor. İlk tohumları yaklaşık yirmi yıl önce edebiyat, sanat ve fikir hayatımıza ekilen kötülük çiçekleri, uzun bir süre fide ve tomurcuk olarak boy vermiş ve bugünlerde artık patlamıştır. Başından beri zımni olarak bilinen iki çizgi, iki ahlak, iki hayat anlayışı ve en son iki sanat anlayışı arasındaki mücadele, artık taşınamaz antagonist bir aşamaya ulaşmış görünüyor.

Görünen o ki, edebiyatımızda mavi yolculuk döneminin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Ama süreci, şöyle kısaca başından anımsamakta yarar var: 80' li yıllara dek edebiyatı-

otaftali@hotmail.com

mızın taşıyıcısı olan dergiler, yayınevleri, hatta günlük basın bile özerk denilebilecek, görece bağımsız bir yapılanma içindeydi. Kısıtlı sermayelerle, küçük işletmeler halinde kurulan yayınevleri ve dergiler, kendilerince bir dünya görüşü sahibi olabilirler, yayın faaliyetlerini bu çerçevede sürdürerek, çeşitli ekonomik hatta politik güçlüklere göğüs germe pahasına, edebiyatın doğasına uygun bir ortam oluştururlardı. Cağaloğlu yokuşuna yönelen genç bir şair, Somut dergisinin birbuçuk odalı yazıhanesine uğrar ve mümtaz insan Necdet Ökmen' in bir çayını içerek edebiyata ısınma turları atabilirdi. Varlık dergisine uğrayıp Yaşar Nabi üstatdan feyz alabilir veya Ankara' ya gittiğinde Oluşum dergisinin sahibi saygıdeğer hanımefendi Fahrünisa Kadıbeşegil' in elini öpebilirdi. Toplumun olağan evrim sürecine denk düşen edebi faaliyet, olağan ve doğal insan ilişkileri içinde akıp gidiyordu. Türkiye çoğunlukla iyi yürekli ve alçak gönüllü insanların ülkesiydi ve üstelik İsmet Özel' in alçaklıkla ilişkilendirdiği alçak gönüllülük kapitalizm öncesi bir erdem olarak Özel' in iddiasının tam tersine hayatımıza güven, dayanışma ve medeni cesaret imkanı sunuyordu.

Çok farklı toplumsal kesimlerden ve çevrelerden gelen genç şair, yazar arkadaşlar birbirleriyle karşılaşmaktan, tanışmaktan büyük sevinç duyar, saatlerce günlerce edebiyat konuşur, yazdıklarını birbirlerine okuyarak ortak bir heyecanın hazzını paylaşırlardı. İstanbul' un belli yerleri, örneğin: Kadıköy' de Bomonti Çay Bahçesi, rıhtımda Vagon Kahvesi, karşıda Beyazıt Çınaraltı, Çorlulu Medresesi, Arkeoloji Müzesi başlıca buluşma yerleriydi. Buralara kimler mi gelirdi? Orhan Kahyaoğlu, Cezmi Ersöz, Seyhan Erözçelik, Haydar Ergülen, Taner Ay, Metin Celal, Mehmet Müfit, Ali Günvar, Tuğrul Tanyol, Adnan Özer, Orhan Alkaya, Mehmet Ocaktan, İhsan Deniz, Osman Konuk ve daha kimler, kimler... Bakarsın Ankara' dan Akif Kurtuluş gelmiş heyecanla medresede oturur yarenlik ederdik, bakarsın Ebubekir Eroğlu veya rahmetli Cahit Zarifoğlu gibi bir abimiz ortama uğrayıvermiş, hemen çevresinde birikir kendisinden bir şeyler öğrenmeye çalışırdık... Bu dönemlerde, siyasi fikirleri farklı bile olsa, şair ve edebiyatcılar arasında, gerek toplumsal ve gerek bireysel değerelere bakış açısından, ahlaki bir yakınlık, bir örtüşme söz konusuydu. Şiir ve edebiyat anlayışı açısından birbirleriyle çelişen, yazılı ve sözlü olarak birbirleriyle amansızca tartışan arkadaşlar arasında, ahlaki açıdan büyük bir çatışma söz konusu değildi. İçimizde ilk ehliyet alan ve eski bir Volkswagen arabaya binen Ali Günvar'ı Mehmet Müfit başta olmak üzere günlerce makaraya sarmıştık, nedense otomobil kullanan adama şiiri yakıştıramamıştık zahir... Bugün ise kapitalizmin ahlaki yıkımını İblis'ten kaptıkları ters mantıkla sanki bir değermiş gibi göstermeye çalışan edebiyat simsarları, limuzinle gezen İngiliz kadın yazarı bize örnek veriyorlar. Bir Allah'ın kulu da demiyor ki, hemşerim, senin memleketinde kişi başına düşen ulusal gelir İngiltere'nin onda biri, üretimin ise en fazla yirmide biri, gelir adaletsizliği ise bir yana, namuslu vatandaşın cebinde akbil parası yokken, limuzin bilmem ne diyip de görgüsüzlükle, insanın asabını bozma! Hem zengin ülkelerden örnek vereceksen, İsveçli devlet adamlarının bile halkın arasında yaya dolaşmasından örnek ver de, millet görgü sahibi örnekleri kanıksasın.

Yoksul bir ülkede para, tüketim ve lüks tutkusunu meşru sayan bir edebiyatçı, en azından görgüsüz biridir.

Şimdi yukardaki mevzuları nostalji hezeyanı olsun diye anlatmıyorum, adaleti ve insanlar arasında yaşam standardı farkını sefalette eşitlemenin marifet olduğunu da savunmuyorum. Resmini vermek istediğim şey, henüz ülkemizde toplumsal değerler ve toplumsal vicdan, gerek 80 cuntacıları ve gerekse Özalizm tarafından tahrip edilmeden önceki durumdur. Ve mevzumuz yaşam standardı değil, yaşama kalitesidir, düşük standartlara rağmen bir zamanlar sahip olduğumuz ve sözümona yükselen standartlar karşısında yitirdiğimiz yaşama kalitesi ve tüm bunların edebiyatımızdaki yansısıdır... Kimse on yirmi yıl sonra şiirin, romanın, kısaca edebiyatın bir endüstri ürünü olarak pazarlanabileceğini, reklama ve paraya endeksli bir edebiyatçı güruhunun, besleme basında köşe başlarına sızarak, firavun kibiriyle, İblisten apartma çarpık değerler mantığını, olması gereken hakiki değerlermiş gibi kafamıza kakacağını aklına getirmiyordu. Annelerin, kız çocuklarını TV. klip artisti, dansöz, vb. olmaya teşvik edeceği günleri de ummuyorduk doğrusu.

Yoksul bir ülkede para, tüketim ve lüks tutkusunu meşru sayan bir edebiyatçı, en azından görgüsüz biridir. Görgüsüz adamın yazdığı da, görgüsüzlüğünün mazereti olarak kabul görmez, göremez. Ve edebiyat bunu affetmez elbet.

PAZARDA TIKANMA

Hesaplanmayan ve aslında hakiki sanatçının önceden sezmesi gereken bir durum, bu yakın zamanlarda geldi çattı. Kapitalizmin dev metropollerinde bile yayıncılık dahil bütün sektörlerde kitlesel üretim tıkanıklar gösteriyordu. İşte son üç beş yıldır Frankfurt Kitap Fuarı'nda bile büyük yayınevleri kan ağlıyorlar. Geçen seneki fuarda ben bizzat **Suhrkamp** yayınevinin bir yöneticisiyle, bir saat sohbet ettim, bu dev yayınevi onbeş tanesi editör olamak üzere yüzyirmi çalışanını kapının önüne koymuştu, adam ağlamaklı olarak anlatıyordu, Piper, RoRo, dtv. hepsinde durum aynı diyordu ve bu senenin daha da kötü geçmesinden korkuyordu ki, işte Hürriyet'de Doğan Hızlan bey yazmış, Frankfurt'ta bir durgunluk göze çarpıyormuş. Şimdi oralar öyleyse buralar nasıl acaba? Bizim pazar yayıncılarımız, edebiyat simsarlarımız, pazar için her yıl bir roman yazan ve onbinlerce basan, billboardlara şekil şekil pozlar veren sivil beyaz yazarlarımız, dolar üzerinden hesaplanan kazançlarıyla gelecek yıllarını garantileyebildiler mi, yoksa önümüzdeki bir kaç seneye kemer sıkarak girmek kaygısı, inceden inceden akıllarını

almaya başladı mı? Kimbilir, belki yine babadan kalma imkanların öngördüğü alçak gönüllü standartlara geri dönmek gerekir, olur a...

Aslında gönül ister ki, başta ABD ve onun bizdeki uzantıları, şapkadan yeni bir tavşan çıkartsalar da, bu devran böyle dönüp gitse, yüzbin satan gazeteler milyon dolarlık plazalarda oturmaya devam etse ve yazarlar dolar bazında maaş alsa ve bu camialarda patronlara yapılan onca yalakalığın başı için, kimse işten atılmasa, bu sistemin kırıntılarına ulaşan edebiyatçılarımız da gusto restoranlara devam etseler. Ama nereden bilelim, hergün bir medya devinin; bir dolar milyarderinin ipini çekip, tombalacı, torbacı formatında kelepçeleyip minübüse bindiriyorlar, sıra kimde ne zaman...?

Beri yandan şapkadan çıka çıka kapitalizmin en son, en pahalı çaresi çıktı... savaş. Şimdi bunun rantından bizim memlekete ne düşer, bunu kime yedirirler, bu pahalı rant çarkın bundan sonrası için de aynen dönmesini sağlar mı? Bu pahalı ranttan medyaya, reklama, sinemaya, edebiyat endüstrisine ve de sivil beyaz yazarlara uzanan zincir... tavşanın suyu hesabı, kimin limuzinine benzin olur, artık orasını Allah bilir.

TOPLUMSAL RUH VE DEĞERLERİMİZ

Alman filozof Karl Jaspers' e göre toplumun manevi (tinsel) hayatı bir çepeçevre kaplayandır. Yani toplumsal değerlerimiz, ahlakımız, inançlarımız, sanatımız, kültürümüz, vd bizi çepeçevre kaplar, biz de bu manevi atmosfer içinde yaşarız. Bu atmosferin iki kaynağı vardır: a) akıl, b) vahiy. Yani hayatımızdaki tinsel değerler ya aklımızın verisidir veya Tanrının verisidir. Ateist için Tanrı' yı da insan aklı türetmiştir, dolayısıyla manevi her şey insan aklından türer. İnananlar içinse, insan aklını da tanrı yaratmıştır, dolayısıyla tüm manevi hayat, ahlak, sanat, dil, kültür, vd Tanrı' dan gelir. Bu bağlamda, İsrailli filozof **Leibowitz**' e göre ise devlet, kurumlar, kuruluşlar, vs değer üretemez.

Demek ki, kaynağı tartışmalı da olsa, insanın ve toplumsal hayatın bir takım değerleri vardır. Bu böyle bilinir. Bir toplumdan değerlerini soyutlarsanız geriye makinalardan, taş binalardan, maddenin kuru soğukluğundan başka hiçbir şey kalmaz. Aslında bu mümkün de değildir. Ancak, devreye İblis' in mantığını sokarak o toplumun değerlerini, çarpıtabilir, yozlaştırabilir, değerlere yer değiştirtebilirsiniz. İşte o zaman, o toplumu teslim almak, esir etmek işten bile değildir.

Tek tek edebiyatçıların da değerleri vardır: **Dini inancın değerlerini esas alarak edebiyat yapan, edebiyatı Allah rızası için yapar, ona derler rahmani edebiyat. Toplumcu ve toplumsal değerleri esas alarak edebiyat yapan, edebiyatı kul rızası için yapar, ona derler insani edebiyat, amma edebiyatı para, mevki, tüketim için yapan İblis' razı eder, ona da derler şeytani edebiyat.**

>İlker Karakaş

Kuşun kanatlarındaki mavi

Pek param olmazdı, arada bir annem üç beş kuruş verir onun da tamamı içkiye giderdi. İçmediğim zamanlarda da boş boş otururdum. Öyle günlerden biriydi. Sivil giyimli iki polis belirdi bahçede. Bana doğru yürüdüler. Yaklaştıklarında ellerindeki telsizleri fark ettim.

"Kenan Karaca'yı arıyoruz" dedi uzun boylu olan.

"Benim" dedim.

"Tak kelepçeyi" dedi daha kısa ve toplu olan.

Aldılar götürdüler beni. Annem arkamdan ağlıyordu her zamanki gibi. Asker kaçağı olmakla suçlanıyordum. Önemli bir suçtu. Dilim döndüğünce öğrenci olduğumu anlatmaya çalıştım. Üniversite de yedi yılını dolduran ve bitiremeyen herkes yeni çıkarılan bir yasayla askere alınıyordu. Hapı yutmak üzereyim diye düşündüm. Ben on yıllıktım.

Askere gitme koşuluyla serbest bıraktılar. Ertesi gün akşamdan kalma olarak askerlik şubesinin yolunu tuttum. Sefil bir görünüşüm vardı. Gündüzleri hafif kambur ve ayaklarımı yere sürterek yürürüm. Yüzümdeki ablak ifade ise gece de gündüz de hep vardır.

Şubenin kapısından girerken nöbet tutan çakı gibi askeri görünce içim burkuldu. Devletin toplumun böyle insanlara ihtiyacı vardı, benim gibilere değil. Ben neden onlar gibi olamıyordum?

Kırk beş dakika bekledikten sonra yüzbaşının karşısına çıkardılar. Yüzbaşı beni şöyle tepeden tırnağa süzüp burun kıvırdıktan sonra,

"Ne iş yaparsın sen?" diye gürledi.

Ellerimi karnımın altında birleştirip süklüm püklüm korkmuş ve suçlu bir sesle fısıldar gibi,

"Öğrenciyim" diyebildim.

"Nerede?" dedi yine şimşek gibi sesiyle komutan.

"Hukuk Fakültesinde efendim."

Korkuyordum, suçlu hissediyordum kendimi. Eziktim hep. Bir biraya ihtiyacım vardı.

"Adın ne senin?"

"Kenan efendim. Kenan Karaca."

"Hemen yoklamanı yaptır, sağlık kontrolünden geçip bir hafta içinde birliğine teslim ol."

Tartışacak bir şey yoktu. Okulu yedi yılda bitirememiştim. Askere gitmem gerekiyordu. Yasalar böyle diyordu. Şeriatın kestiği parmak hikayesi. Yüzbaşının odasından çıkarken arkamdan şöyle mırıldandığını duydum.

"Adam ederler seni askerde."

Hiç oyalanmadan eve döndüm. İlk otobüsten yer ayırttım. Unutmalıyım, silmeliyim kafamdan. Eşyalarımı topladım. Askere gitmek gibi bir niyetim yoktu. Yıllardır beklemeli hukuk öğrencisiydim, sonra pisikyatrlardan alınmış raporlarım vardı, ne bileyim bunun yanında başarısız bir yazardım, sonra alkoliktim, ilişki kurabildiğim insanlar orospular, ayyaşlardı. Daha ne olsundu.

Eşyalarımı topladıktan sonra olabilecek en kısa sürede ayrıldım doğduğum kasabadan. Kim bilir bir daha ne zaman dönecektim oraya? Dönebilecek miydim? Kaçmakta ustaydım. Korkularımdan kaçardım, kendimden kaçardım. Askerden de kaçacaktım. Nereye kadar mı? Ne bileyim.

Eskiden beri sıkılırım otobüs yolculuklarından. Bitmek bilmez yollar. Sabırsızlanırım. Nedensiz. Çaresiz yol kenarındaki kuşlara takılır gözlerim. Ne çok kuş var. Yazık isimlerini bilmiyorum. Kirli beyaz üzerine siyah tüyleri olan karga büyüklüğündeki kuşlar. Beyaz olmasa kesin karga derdim. Ama değil.

Otobüs ilerliyor. Ben sadece oturuyorum. Öylece oturmak ve camdan dışarı bakmak. Genelde kitap alırım yanıma, bugün o da yok. Evden alel acele ayrıldığım için. Sadece daktilomu alabildim. Otobüs hızlanıyor, başka arabaları solluyor, dönemeçlerde yavaşlıyor. Şoför vites değiştiriyor, büyültüyor, küçültüyor, direksiyonu sağa sola oynatıyor. İlerliyoruz. Gözlerimi kapatıyorum. Mümkün mü ilerlemeyi durdurmak? Oysa ben sadece oturuyorum. Hiçbir şey yapmıyorum. Hiçbir şeyim. Sadece bir içkiye ihtiyacım var. Diğer yolcular birbirleriyle konuşuyor, kimisi gazete okuyor, ön koltuktaki genç güzel sarışın horluyor. Uyuyamıyorum bile. Birkaç saat sonra yolculuk edenler varmak istedikleri yerlere varacaklar. Bir amaçları var. Kimisi sevdiğine kavuşacak. Şoför emeğinin karşılığı para kazanacak. Ben nereye gidiyorum nereye varmak istiyorum? Hızlanıyoruz. Tehlikeli bir hatalı sollama yapıyoruz. Benim ülkemde normal bu. Önden gelen kamyon ışıklarını açıp kapatıyor birkaç kez. Tam yanımızdan geçerken uzunca basıyor kornasına. İçerden homurtular yükseliyor. Yaşlıca bir adam, belki seksenine yakın belki daha yaşlı "şoför efendi acelemiz yok" diye bağırıyor. Şoför tepkisiz. Ne karşıdan gelen kamyonun kornası ne yolcuların homurtusu onun kılını kıpırdatabiliyor. Alışkın bu olanlara besbelli. Tedirgin oluyorum. Hep ölmeyi düşünen benim gibi intihara eğilimli birisi bile kazadan endişelenebiliyor. İlginç. Muavin su dağıtıyor yolculara. Şoföre bağıran yaşlı adam bir sigara yakıyor. Uyarıyorlar yaşlı adamı. Sigara içmek yasak. Söndürüyor. Göz ucuyla izliyorum adamı. Acelesi yokmuş öyle bağırdı şoföre. Seksenine acelesi olmayan yaşlı adam. Tekrar dışarıyı seyretmeye başlıyorum. Adını bile bilmediğim kuşlar uçuyor yol kenarında. Onların da acelesi yok gibi.

Muavin kolonya dağıtmaya başlıyor. Anlaşıldı yolun sonuna geliyoruz. Yanımda oturan benden daha genç birisi ilk kez benimle konuşmaya çalışıyor.

"Siz yazar mısınız?" diyor.

Silkiniyorum. Yolculuk başından beri ilk kez yanımda oturan yolcuyu dikkatlice inceliyorum. Zeki birisi gibi davranmaya çalışıyorum, çok yetenekliymişim gibi görünmek istiyorum. Halbuki ikisi de değilim. Alnımda mı yazıyor yazar olduğum, nereden çıktı bu?

"Nereden çıkardın yazar olduğumu?" diyorum.

"Daktilo" diyor ayaklarımın arasına aldığım eski yazı makinemi göstererek. Şimdi anlaşıldı.

"Hayır" diyorum başımı çevirmeden "Yazar değilim ben."

"Ne iş yaparsınız?"

"İşsizim" diyorum duraksamadan.

Bunlar son konuşmalarımız oluyor. İşe yaramazın birisiyim. Korkuyorum. Düşünmemeliyim. Çaresiz yol kenarındaki kuşlara bakmalıyım. Onları düşünmeliyim.

Ben ne anlarım kuşlardan. Kargaya benzeyen kuşlar. Sonra başka bir tane gördüm. Küçük kanatlarındaki tüyleri mavi. İlk kez görüyorum böyle mavi.

Aniden kuşun kanatlarındaki maviye aşık oluverdim.

Atilla Birkiye 25. Sanat Yılını Kutladı

İstiklal caddesinin önemli uğraklarından biri olan Hasnun Galip Sokak'taki Jazz Cafe, geçtiğimiz ay değişik bir kutlamaya sahne oldu. Yedi yıldır İstanbullu barseverlere hizmet veren ve kaliteli müziğinden taviz vermeyen Jazz Cafe'de de ilk kez böyle bir kutlama oluyordu: Bir, yirmi beşinci yıl kutlaması. Dergimizin yazarlarından denemeci, romancı, şair Atilla Birkiye'nin ilk yazısının yayınlanışının yirmi beşinci yılıydı, bu.

Gecenin konukları Birkiye'nin arkadaş çevresinden gazeteciler, tiyatrocular, ressamlar, yazarlar, akademisyenlerdi. Yirmi yıl önceki Akademinin Gitar Serdar'ı şarkılarıyla, özellikle de romantik şarkılarıyla dinleyenlere adeta bir şölen sundu. Serdar'ın tam dört buçuk saat yerinden kalkmadan şarkı söylemesi hiç kuşkusuz ki gecenin en önemli notlarının başındaydı. Ayrıca tiyatro dünyasından Metin Belgin, Hakan Gerçek, Güneş Berberoğlu ve Suat Özturna, Birkiye'nin şiirlerini okudu. Birkiye'nin de şiir okuduğu gecenin sürprizi Meltem Kaymak'ın şarkılarıydı. O çevrelerde ismi pek bilinmeyen genç şarkıcı, dinleyenleri büyüledi.

Böylece, bir yazarın yirmibeşinci yılı bir arkadaş topluluğuyla, gayet mütevazı, ama son derece eğlenceli bir şekilde, şiir ve müzik birlikteliğiyle kutlanmış oldu. Yazarımız Atilla Birkiye'ye nice nice yirmi beş yıl diliyoruz.

Kaçak Yayın

Yazarlar ve kadınları

***İnci Aral** ve **Müge İplikçi**'yi buluşturan pek çok nokta var. Bunlardan biri ikisinin de kadınları yazan yazarlar olması. İkincisi, ikisinin de kahramanlarının 'kadınlık' durumlarını irdelemeleri.*

İnci Aral 'Sorunu yaratan kadının özgürlüğünü gerçekleştirme çabasıdır." diyor. Aral'ın kadın ve erkek kahramanları bu toprakların ve yazar İnci Aral'ın insanları. Müge İplikçi ise kurgularında kadınların ve erkeklerin yaşamla alışveriş karşısında topyekun yenilişlerini anlatıyor. "Parçalı parçalı yaşayıp, parçalı parçalı kaybediyoruz ve adını büyük savaşlar verdiğimiz her şey, en fazla kendi belleklerimiz içinde gerçekleşiyor." diyor Müge İplikçi.

İki yazarla gerçek hayatlardan kurgulara yansıyan kadın kahramanları hakkında konuştuk.

İnci Aral'ın kadın kahramanları bireysel çıkışları ile dikkat çekerler. Roman ya da öykü boyunca süregelen mücadeleleri vardır; iç dünyalarında taşıdıkları öykülerini okur ve kendi yaşamlarımızdan karşılıklar buluruz.

İnci Aral: Bütün romanlarımda kadın kahramanlarımın birtakım temel sorunları vardır. Benim hikâye ya da roman kahramanlarımın bir derdi olmalı... Bu derdi konu ediniyorum. Buradan yola çıkıyorum... Bu sorun dışardan tek bir taneymiş gibi görünse de içine girdiğimiz zaman çatallanır ve farklı kanallara yönelen sorunları da ortaya çıkartır. Kadının var olan kapasitesini kullanabilme olanaklarını yaratması ya da yaratamaması ve bunların sonucunda da kendine dönerek içine kapanması bu durumlardan bazılarıdır...

Sanırım bu tanım ile 'özgürleşme'den söz ediyorsunuz.

İnci Aral: Doğru; sorunu yaratan da, kadının özgürlüğünü gerçekleştirme çabalarıdır; kadının özgüven eksikliği, 'kadınlık rolü'ne doğduğu andan itibaren çok fazla şartlandırılmış olması...

Eğer bu kadın evli ise evlilik bütün kitaplarımda -bunlara ***Mor***'da dahil- kahramanlarımın temel sorununu oluşturur. Bu sorunların değişen zamanla farklılaşan tipler olarak ortaya çıkar. Örneğin ***Mor***'da evlilik dışı bir çocuk dünyaya getiren *Renginur* vardır.

Kahramanlarınız da dünyada ve Türkiye'de değişen zaman içerisinde farklı kimliklere bürünüyorlar.

İnci Aral: Çünkü onların hepsi hayatın birer yansıması... Her ne kadar hepsini yeniden kurguluyor, yeniden ya-

Benim kadın kahramanlarım genellikle sorunları olan ve bu sorunları büyük harflerle dile getirmeye çalışan kadın tipleridir.

zıyorsak da, anlatılanların yaşadığımız hayatta pek çok karşılığı var. Dolayısıyla kahramanlarımızın toplumsal ve ekonomik değişimler başta olmak üzere değişen dünyanın değerlerinden etkilendiklerini görüyoruz.

Müge İplikçi'nin kadın kahramanları da içlerinde farklı dünyalar yaşayan ve bu farklılıklarını Müge'nin kurguları ile dışarı vuran kadınlar.

Müge İplikçi: Benim kadın kahramanlarım genellikle sorunları olan ve bu sorunları büyük harflerle dile getirmeye çalışan kadın tipleridir. Orta sınıfa dahildirler ve evli ya da değillerdir; kimilerinin bir iş yaşamı vardır. Yaşları otuza yakındır ama bu her zaman böyle olacağını göstermez. Örneğin ***Transit Yolcular***'da olduğu gibi ellisine gelmiş kadın kahramanlarım da vardır. Elli yaş, çekici geliyor bana... Nedense bu yaşı kahramanlarımda kullanmak istiyorum. Belki bir dönemeç olarak düşündüğüm için... Kurgularımda kadınların ve erkeklerin yaşamla alışveriş karşısında topyekün yenilişlerini görürüz. Bu yenilişi, tekrar etmek istiyorum, büyük harflerle yazmıyorum. Parçalı parçalı yaşayıp, parçalı parçalı kaybediyoruz ve adına büyük savaşlar dediğimiz her şey, en fazla kendi belleklerimiz içinde gerçekleşiyor. Üstelik bu savaşlarda da yeniliyoruz aslında...

Peki yazmaya oturduğunuzda kadın kahramanlarla mı başlıyorsunuz? Kadın kahramanlarınız, erkeklere göre sanki daha öndeler... Ben bunu yazarla ilişkilendiriyorum. Ne dersiniz?

Müge iplikçi: Bu çok tartışılır aslında Şebnem. Katılıyorum sana... Kadın olmak, kadın olan kurgu kahramanlara daha çok eğilmeyi de birlikte getiriyor. Ama böyle de olmayabilir. Bu parantezi de açık tutumak gerekiyor. Ben, kadınları öne çıkarmaktan, kadınları yazmaktan hoşnut olan bir yazarım. Onlarla metin üzerinde oynamak bana keyif veriyor.

Roman ve öykülerde var olan kadınlarınızın hepsi birer kurgu elbette...

Müge İplikçi: Zaman zaman bizi ellerine geçiren kahramanlar onlar... Bu nedenle ben hep biraz sakınımlı konuşmaktan yanayım onlar hakkında... (Gülüyoruz.) Sanıyorum İnci Aral için de aynısı geçerli... Bir yerden sonra kahraman yazarını ele geçirir ve metinin içinde koşturmaya başlar.

İnci Aral: Böyle oluyorsa eğer kurgunuzun doğru ve sağlam olduğunu anlarsınız. Yazardan kurtulduğu anda... Eğer kurtulamıyorsa orada işlenmesi gereken bir şeyler vardır mutlaka...

Başını alıp giden kahramanlarınız daha çok erkekler mi kadınlar mı?

İnci Aral: Bu belli olmaz... Ben daha çok kadınları yazıyorum.

Neden kadınlar, diye sorsam...

İnci Aral: Öncelikle bizim gibi kadının ikinci cins sayıldığı toplumlarda pek çok haksızlığa karşı durmak için... Bu biraz ayrıntı olabilir ama genel olarak ezilenlerin yanında olmak gibi bir tavrım var. İkincisi kadınların hayatları çok zengin ve kendilerini büyük bir içtenlikle anlatıyorlar. Erkekler kadınlara göre çok daha kapalılar. Daha dikkatli adımlar atmayı tercih ediyorlar; koruma duvarları daha yüksek... Kadınlar böyle değil; daha paylaşımcı, daha içtenler... Hayattan aldığımız konularda 'kadın' daha zengin malzemeler taşıyor. Bana hikayelerini anlatan pek çok okurum

var. Kadın, kendi sesini artık başkaları da duysun istiyor; bunu kendisi yapamıyorsa, yapabilen birine anlatıyor. Ama en önemlisi edebiyatçı olarak baktığımızda oradaki malzemenin zenginliği oldukça cezbedici... Ayrıntılar öylesine zengin ki... Hayal bile edemeyeceğiniz pek çok konuyu kadın size aktarabiliyor. Toplumsal olarak da çok çalkantılı bir ülkede yaşıyoruz. Bunun içinde kadın tipi, çok tetikte bir tiptir. Değişken, kolay uyum sağlayabilen... Kısacası kadın çok heyecan verici bir malzeme...

Mor'da kadın kahramanlarınız diğer romanlarınıza göre sayısal olarak daha çok... Farklı hal ve durumları bir kadında anlatmak yerine, birçok kadın kahramanı bir araya getirerek anlatmayı tercih etmişsiniz.

İnci Aral: Evet. Kadın kahramanlarımın _Mor_'da oldukça yoğundur.

Kadınlık durumlarını kahramanlarınız arasında bölüştürmüşsünüz.

İnci Aral: Yaşamda böyle! O kadar değişik kadınlar var ki... Bir kere coğrafi olarak Türkiye'de çok farklı hayatlar yaşayan kadınlar var. Anlayışlar çok farklı, kavrayışlarla yaşama bağlanmış, hayatlarını o kavrayışlar içerisinde sürdüren kadınlar var; eğitim görmüş kadınlar var. Erkeklerin sırtından geçinen bir kadınlar ordusu var. Tek bir kadın tipinden söz etmek imkânsız... Ben genel olarak bütün kadın tiplerine bakmaya ve anlamaya çalışıyorum. Nasıl kadınlar bunlar? Bazen öyle kadınlarla karşılaşıyorum ki nutkum tutuluyor... Ama böyle kadınlar da var. _Mor_'da bütün o kadınlarla birlikte yaşayan erkekleri de anlatan bir kurgu vardır. Aslında hep baktım ben... Sözünü edeceğim kadın kiminle yaşıyor? Kiminle ilişkisi var? Kim onun hayatının odağında duruyor? Dolayısıyla sadece kadınlar değil, onların yanındakileri de anlatıyorum.

Mor'daki _Fikran_, karakteri bakımından diğerlerine göre oldukça farklıdır.

İnci Aral: Evet. _Mor_'da bir _Fikran_ tipi vardır. _Fikran_, müthiş bir şekilde 'düşme' isteği duyan bir kadındır. Hayatın yansımalarından biri... Zaten eğer kendi kafamızdaki kadın tiplerini

Tek bir kadın tipinden söz etmek imkânsız... Ben genel olarak bütün kadın tiplerine bakmaya ve anlamaya çalışıyorum.

ya da algımızın sınırları içinde olanları anlatırsak çok sığ kurgular ortaya çıkardı. Müge'nin ***Transit Yolcuları***'nda da değişik kadın tipleri vardır.

Müge İplikçi: _Transit Yolcular_'da da şunu yapmaya çalıştım: Hayatlarımız parça parça ve biz bu parçaları kendi kafamızda bir bütünmüş gibi yaşamaya koşulluyoruz kendimizi... Hepimiz o kopuk kopuk yaşamların ürettiği varlıklarız ama nedense bunu kendimize bir türlü itiraf etmiyoruz. Çünkü itiraf ettiğimiz andan itibaren özne olduğumuz yaşamın içerisinde parçalanmışlığımızla karşı karşıya kalacağız ve bu hoş bir şey değil... ***Transit Yolcular'a*** roman demeyişimin nedeni de bu... Parçalı ve bölünmeli hayatları verebilmek adına 'öyküler' demeyi tercih ettim. Merkezin içindeymiş gibi ama aslında hiçbir biçimde ne kendi, ne de yaşamın içinde merkezde yer almayan karakterlerdir anlattıklarım. Çoğumuz gibi... Açıkçası hepimiz böyle yaşıyoruz... Öyle değil mi İnci Hanım? Hiçbirimizin öyle sağlam dayanakları, güven verici bir geleceği yok. Varmış gibi yaşıyoruz hepimiz.

Nida, gelgitleri yaşayan ama dediğim gibi bu gelgitleri elli yaşında kendine bir parça da olsa itiraf eden bir kadın... 1923 yılı özellikle tercih ettiğim bir tarihtir çünkü 1923 bizi ve bizden sonraki kuşakları belirleyen bir tarihtir. Bu metinlerin içinde de şunu sorgulamaya çalıştım: Milliyetçilik nedir? Ne işimize yarar? İleride de aynı soruları 'din' için soracağım. Yazarın görevi İnci Hanım'ın da dediği gibi 'bakmak'tır çünkü... 'Cevapları buldum,

fomüle ediyorum' değil... Belki sorular sormaktır. Milliyetçilik kimliğin neresine düşüyor? Kadın olmak bu milliyetçi kimliğin içerisinde nasıl bir oluş? Biz kendimizi hangi kılıflar ile var ediyoruz?

"*Transit Yolcular*"da bir tarihsel süreç vardır ve takvim yaprakları ile belirtilir. Aslında neyin peşinde koşuyoruz? Koştuğumuz her geçen gün, kendi yaşantılarımızdan gidiyor. O halde zafer kimin? Bizim değil. Bu kesin. Bu bir muamma...

***Transit Yolcular*'da 'zaman'nın ince bir işlenişi vardır. İçinde 'zaman'ın kullanıldığı kurguları seviyorum. *Transit Yolcular*'da hatırladığım kadarıyla kadın gidemiyordu. Kadın-gitmek ve yolculuk üzerine konuşabilir miyiz?**

Müge İplikçi: Bunu bellek içinde yapılan bir yolculuk olarak algılarsak aslında hiçbir yere gittiğimiz yok. Bu anlamda çok kısıtlıyız. Sürekli yalan hanelerinin içinde yaşıyoruz. Bu yalanların kötü olması gerekmiyor ama sahteler... Bu sahtelikler içerisinde kendimize yeni yeni yalanlar uydurarak yaşamaya devam ediyoruz. Bu çok rahatsız edici. Zaman, benim yazma başlangıcımın en önemli nedeni... Neye göre yaşıyoruz? Kim bu zamanı belirlemiş? 'Şimdi' dediğimiz kavram nedir? Resmi tarih kimin elinde, kimin tarafından kurgulanıyor? Biz orada neyiz?

İnci Aral: *Transit Yolcular*'da uçak kalkamaz ve yolculuk bir türlü başlayamaz. Bir gidememe durumu... Sen mi gönderemedin, onlar mı gitmek istemediler? Bazen ben de iki kahramanımı buluşturmak isterim ama bir türlü buluşamazlar. Bir araya getiririm, bir şeyler olur. Bunun üzerinde biraz durabilir miyiz?

Müge İplikçi: Gidemeyişin bir parçası bu! Bunu siz de bilirsiniz; gitmek istemek her şeyi bırakıp gitmek değil. Harekete geçmek! Bir şeyleri devreye sokmak, ayaklanmak... Bunu kendime soramadığım için kendime kızgınlığımı *Nida*'dan çıkardım zaten ve *Zarife* üzerinden bitirdim kitabı, *Nida* üzerinden değil... Bu da çok hazindir... Hep *Nida*'nın gitmesini bekliyordum ben... Hayır, *Zarife*'nin üzerinden yolculuk yapıldı. Bu da bana şunu çağrıştırıyor: Kimi kez önemsemediğimiz kadınlar vardır. Aslında onlar yaşam ustasıdır. Hakikaten yaşam ustasıdırlar ve siz, yaşamda çok fazla şey öğrendiğinizi sanırken, size duruşları ile şunu söylerler: "Hayır arkadaşım sen bir arpa boyu yol bile gitmemişsin!". İşte *Zarife* öyle bir kadın.

***Transit Yolcular*'da aklımda kalanlardan biri de, iki kalbi olan kadındı ve kadın, kalplerden birini rahminden içeri sokarak vücuduna alıyordu.**

Müge İplikçi: Kalplerden biri başkasının kalbiydi ve evet, kadın ters bir doğum ile, kalbi rahmine sokarak vücuduna alıyordu. Orada şunu söylemeye çalıştım: Farklılıklarımızla birbirimizi algılamaya çalışalım. Bu doğuş olabilir. Geleneksel anlamda bir doğuş olmasa da, bir doğuş olabilir. Bu doğumu gerçekleştirebiliriz.

Oradaki bir kadın dilidir işte! Kadının kadına yaptığı zulüm henüz aşılmadı; bunu erkeğin erkeğe yaptığı zulümle asla kıyaslayamazsınız. Çünkü gizli kapaklıdır. Gizli kapaklı olduğu zaman hilelidir. Deşifre edilmemiştir. Bu yüzden de çok tehlikelidir.

İnci Aral: Altından kalkılması da çok zordur.

Müge iplikçi: Çok zordur gerçekten... Şuna inanıyorum; dünyaya hakkını vererek barış gelecekse, bunu kadın dili ve doğumla sembolize edilen yaratma eylemi ile kadınlar yapacaktır. Bugün Amerika'yı kadınlar protesto ediyor. İranlı bir kadın Nobel kazanıyor ve onu destekleyenler yine İranlı kadınlar... Kadın sesi. Bu nedenle kadınlara inanmaya devam ediyorum. (Gülüyoruz.)

İnci Aral'ın kurgularında ince bir politik zemin de vardır.

İnci Aral: Buna politik zemin yerine kahramanlarımın ayaklarını bastıkları yeri ihmal etmeyen bir tutum diyebiliriz; tarihsel, coğrafi, toplumsal ve ekonomik olarak. Bana bunun dışında olamaz gibi geliyor. Benim anlattığım, konu edindiğim insanları biçimlendiren durumlar bunlar çünkü... Kahramanlarımın mantalitesini, davranışlarını, ataklığını ya da silikliğini bütün bu ögeler oluşturuyor. Gökten zembille inmiş, hiçbir şeyle bağlantısı olmayan bir insan düşünemiyorum; isterse bir aşk hikâyesi olsun anlattığım... Aşk hikâyesi bile az önce söylediklerimden etkilenecektir.

Ülke olarak çok değişken konumdayız ve hiçbirimizin gelecek garantisi yok. Moral değerlere ihtiyacımız var; süreklilik verecek, güven sağlayacak... Bunlar bu toplumda yok. Böyle bir yokluğu romanlarınızda ya da öykülerinizde nasıl ihmal edersiniz? Siz buna politik taban diyorsanız, evet öyle... Dünyayı benim için başka türlü kavramak imkânsız.

Ölü Erkek Kuşlar'da kadın kahramanınızın toplumun yansımalarını taşır. Kahramanınız bir tarafı ile yüklenilmiş kadın rolünü yaşarken, diğer tarafı ile özgür ve 'kendi' olmaya çabalar. Bir tür kimlik bölünmesi...

İnci Aral: Bütün kadın kahramanlarımda kimlik bölünmesi vardır. Müge'nin dediği gibi 'biz parçalar halinde yaşıyoruz'. İster istemez parçalanıyoruz. Farklı kimlikler değil, kendi içimizde parçalıyız ve öyle hayatlar yaşıyoruz. Bunun en belirgin olduğu, kalın çizgilerle çizildiği roman ***Ölü Erkek Kuşlar***'dır. Daha ince çizgilerle çizilen bir başka kimlik bölünmesi de ***Yeni Yalan Zamanlar***'da *Melike Eda*'da vardır ki çok daha yakıcı bir kurguya sahiptir. ***Mor***'da *Renginur*'un hayatı da böyledir. Doğudan gelen bir ailenin 'kapıcı kızı' olarak büyümüş ve güzelliği ile zengin bir turizmci olan *İlhan Sacit*'in metresi olmuştur. ***Gölgede Kırk Derece***'nin eski devrimcisi hiç gerçekleşmeyecek hayallerin peşindedir. Hatta bir gün uzaya gidebileceğini bile hayal eder ki geçmişinde çok yakıcı bir öyküsü vardır. Benim için de bu kurguların toplum adına birer sorgulama olduğu söylenebilir.

Müge İplikçi: Sizin roman ve öykülerinizi okurken kahramanlarınıza hep çok şefkatli olduğunu düşünürüm. Yumuşak bir bakışınız var. Bu bakışın nedeni nedir? Bunu İnci Aral'dan dinleyebilir miyim?

İnci Aral: ***Mor***'daki *Fikran*'ı ele alalım... Berbat bir tip... Bir de cinayet işliyor. Bu insan doğuştan kötü olamaz. Kötü olarak kimse doğmaz. Evet genetik olarak birşeyler vardır ama cinayet işleyecek kadar kötü bir insan haline geliyorsa mutlaka hayatında büyük deformasyonlar yaşamıştır. İşte bunu aramaya çalışıyorum. Bu deformasyon nerede? Kahramanlarımın ruhsal hallerini, duygularını anlamaya çalışıyorum. Belki de onlara karşı duyduğum şefkat buradan kaynaklanıyor. ***Kıran Resimleri***'nde de vardır bu. Romanın kahramanı dokuz kişiyi kesmiş bir adamdır ama ben onu da anlamaya çalışırım. Ayrıca edebiyat kin ve nefret duyguları üzerine kurulamaz. Bunu her zaman söylüyorum. Kin ve nefret üzerine yapılan kurgular da okura itici gelir. Ben bir yazar olarak kahramanlarımı küçük düşüremem ki, buna da hakkım yoktur zaten... Anlattığım insanları biraz da olsa sevmek isterim.

Bütün kadın kahramanlarımda kimlik bölünmesi vardır. Müge'nin dediği gibi '**biz parçalar halinde yaşıyoruz**'. İster istemez parçalanıyoruz.

Bir yazar için romanı, oldukça uzun bir yolculuk... Bu yolculukta size yalnızca kahramanlarınız eşlik ediyor. Siz ve kahramanlarınızın baş başasınız.

İnci Aral: Evet; nefret ettiğin bir adamı sayfalar boyu, günler boyu yazmak insanın ruh sağlığını bozacak bir durum... Örneğin ***Mor***'da *Armağan* gibi bir tip var. Çok az konuşan, kendini çok saklayan... Kolay kolay kimseye kendini açmayan... Ben *Armağan*'ı anlatırken çok yoruldum. Fakat hayatta o kadar karşılığı olan bir kahraman ki... Özellikle de benim kuşağımda... Yakından gözlemlediğim

bir tipti. İlle de onu anlatmak istiyordum. Fakat sonra baktım ki kızdığım, sinirlendiğim o adama çok sevecen davranmışım. *Armağan*, iç dünyası ile sorunları olan bir insan... Bu sorunlar nelerdir, diyorum yazarken. Bu, benim hoşuma gidiyor.

Armağan'ın karısı da onun bu tür ruh durumlarını anlamaya çalışan ama yine de *'acaba evliliğimi artık bitirmem mi gerekiyor?'* sorusunu aklından geçiren bir kadın...

İnci Aral: Evet bir yere kadar bekliyor kadın. Ama o tablo içerisinde *Armağan*'ın değişmesi mümkün değil. Çünkü bir alan, bir de veren var orada... Veren hep vermek zorunda, alan da almaya alışmış, vereceği bir şey yok. Ancak bir şok *Armağan*'ı kendine getirebilir. Müge'de ***Columbus'un Kadınları'***nda değişik ülkelerin kadınlarını yazdı. 'Çok farklı kadınlarla karşılaştım', diyorsun. Bunu biraz açabilir miyiz?

Müge İplikçi: Ben ***Columbus'un Kadınları'***nda üçüncü dünyalı kadınları yazmayı tasarlamıştım. Oralara gittiğimde kendimi çok yalnız hissettiğim için belki... Hatta Ortadoğulu olduğumu, bu kültür ile beslendiğimi oralarda farkettim. Türkiye'de yaşarken kendimi Batılı gören bir kadındım... Orada, ulus fikrinin insanlar üzerinden nasıl yaratıldığını keşfettim. Evimde o güne kadar nazar boncuğu yoktu; yemek tariflerinin çok keyifli

olabileceğini oralarda buldum. O sıralarda neredeyse üç metre boyunda bir kaşkol ördüm... Kırmızı... (Gülüyoruz.) Her ilmeği atarken 'Ben gerçekten nereye aitim?' diye düşündüm. Aidiyet duygularına neden sahip olmamız gerekiyor? Ait olmak hiç de önemli değil ama ortada böyle bir durum var. Peki bundan nasıl kurtulacağız? Acaba kurtulmamıza gerek var mı?

Türkiye'ye döndükten sonra evimin her tarafına nazar boncukları asmaya başladım. Dantelleri ve beyaz işleri sever oldum... Üçüncü dünyalı olmanın özerkliğini anladım.

İnci aral: Aramızda bir kuşak farkı var.

Müge iplikçi: Bu çok önemli...

İnci Aral: Evet. Ben bu söylediklerini hep sevdim. Nazarlıklar, dantel-ler... Fakat modernitenin bizim üzerimizde baskısı oldu sanıyorum. Benim kuşağım buna daha çok maruz kaldı. Örneğin fal baktırdığım zaman çok rahatlarım ben; inandığımdan değil ama bir tür terapidir bu. Gelecekle ilgili güzel şeyler duymak insanın kendine olan güvenini arttırır. İyileştirir. İşte tercihte bile modernitenin duruşu ortaya çıkıyor; modernitenin çok katı kuralları var. Bizim kuşağımız bu iki durum arasında denge sağlamaya çalışıyor. Ama sizler bu konuda daha şanslısınız çünkü postmodern kavra-

yışa yetiştiniz. Bizler böyle yaklaşmakta zorlanıyoruz biraz... Ama tabii ki yazar olarak çok da doğru gelen yanları olduğunu görüyorum o sistemin... Büsbütün içerikten soyutlanmadığı zaman pek çok noktada fikir birliği yapabiliriz.

Müge İplikçi'nin öyküleri de biraz kapalı uçları olan, okurdan katılım bekleyen öyküler... Henüz romanını görmedik ama bir roman çıkaracağını biliyorum. Az önce sözünü ettiğin yaşam kavrayışın içinde postmodernizm de var mı? Var gibi geliyor bana... Senin hikâyelerinde ilginç olanın bütün olarak postmodern biçimi kullanmakla birlikte içerik olarak sorunsalı işliyor olman... Bu bizim edebiyatımızda çok fazla olmayan bir tarz. Bu bakımdan Müge'yi çok önemsiyorum. Tıkanmayacağını, giderek zenginleşeceğini düşünüyorum. Bu umut verici...

Müge İplikçi: Teşekkür ederim. Bunu Semih Gümüş'de söyledi. Ben yazı ve kurgulayış itibariyle postmodern bir yazarım. Bunu kabul ediyorum. Ama öykümdeki içeriğe baktığınız zaman üçüncü dünyalılık, kadın olmak gibi postmodern edebiyatın kaldırmadığı hatta dışladığı durumları görürsünüz. Postmodern edebiyatı bu coğrafya içersine çekip, düşünebilmek... Bunu yaşayan biriyim ben... Kendimle, insanlarla ve hayatla ilgiliyim... Bu yorucu ilişkilerden soyunamıyorsunuz ki yazarken... Yazıya yalan söyleyemiyorsunuz.

Benim Yayıncılarım

Atatürk'ten mebusluk önerisi alıncaya dek Ahmet Rasim çok parasızlık çekmiş; evinin kirasını veremez durumlardaymış; onun bu parasızlığını fırsat bilen yayıncılar, üstüne çullanıp kitaplarını, yazılarını ucuz ucuz kapatmaya bakıyorlarmış!

Reşat Nuri Güntekin, kitaplarının yeni basımları yapıldığında, gidip yayıncıdan telifini istemeyi kendi yediremez, uzaktan geçermiş; onun bu gururlu halini bildikleri için yayıncılar da hiç oralı olmazlarmış ödeme konusunda... Üstat dünyasını değiştirdiği zaman, eşi Hadiye Güntekin'e şöyle demiş bir yayıncı: "Hanımefendi, ben sizden bir ev alsaydım, eşinizin ölümünden sonra bana gelip yeniden ödeme yapmamı mı isteyecektiniz? Hiç olur mu böyle bir şey?"

Nitekim Orhan Kemal'in "Bereketli Topraklar Üzerinde" adlı romanını kapatan ünlü bir yayınevi sahibi, uzunca bir süre telif ödemeden yeni basımlarını yapıp yazarın hakkının üstüne yatmış! Ancak dava yoluyla, bu "literatür çakalı"nın elinden kurtarılabilmiştir "Bereketli Topraklar Üzerinde"...

Aynı olayın, "Hababam Sınıfı"nın da başına geldiğini bizzat Rıfat Ilgaz'dan dinlemiştim.

Kurcalasanız, yazmalara kalksanız, uzun bir dizi olur, yayıncı denilen bazı esnafın, yazarların alınterini; beyin gücünü istismar edişlerinin örnekleri...

Ben kendi başımdan geçenleri kâğıda dökeyim istedim bu yazıda; darısı başkalarının başına...

İlk hikâyelerim "Yansıma" dergisinde yayımlanmıştı. (O yılların okurları anımsar, yetmişli yılların başları.) O dönemde insanlar kolay mı beğenirdi, yoksa gönlü gani kimseler oldukları için mi öyle davranırlardı bilemiyorum; yazdıklarımda bir özgünlük görenler oldu. Ordan burdan yüreklendirici sözler işitmeye başladım. Bu sözler, derginin sahibi Tekin Sönmez'i de etkilemiş olmalı ki, (çevreden işittiği sözlerden kolay etkilenirdi) bana, hikâyelerimi kitaplaştırma önerisinde bulundu. Tabii çok sevindim, ilk kitabım olacaktı, kendimi hazır hissetmesem de, önerisini olumlu karşıladım Sönmez'in. "Ancak," dedi, "bir miktar senin de para koyman gerek. Hiç olmazsa kâğıt parasını kendin karşıla." Peki, ne kadar vereceğim? "Üç yüz lira," dedi.

İstediği parayı verdim. O yıllarda Hukuk Fakültesi'nde okuyorum; ayda altı yüz lira para geliyor evden. Aylığımın verdim yarısını! (Demek ki kitap maliyeti oldukça düşükmüş.) Parayı benden alan Tekin Sönmez kâğıtçıya yatırmış, iki bin kitaplık kâğıdı ayırtmış, öyle söyledi; ben de inandım.

Nerden biliyorsa, arkadaşım Hulki Aktunç, Tekin Sönmez'in o kitabı çıkarmayacağını ileri sürüyordu. "Kâğıt alındı ama..." biçimindeki itirazlarıma gülüyordu o. "Olsun," diyordu. "O kâğıtla kendi kitabını çıkarır..."

Aradan günler geçiyor, gerçekten kitapla ilgili hiçbir hazırlık yapılmıyordu. Konuyu açtığımda, "Dur bakalım," diyordu Sönmez. "Bu işler aceleye gelmez. Sen heyecanlanıyorsun, biliyorum, ama..."

Böyle böyle aylar geçti. Sonunda baklayı ağzından çıkardı yayıncı şair: "O para yetmez!" dedi, "biraz daha getirmen lazım."

Burhan Günel'in tanık olduğu sert bir tartışmadan sonra, verdiğim parayı elinden güçlükle geri aldım! Hulki Aktunç'un dediği çıktı: Alınan kâğıtlarla da kendi kitabını yayımladı Tekin Sönmez. (Tanrı, yolunu açık eylesin...)

Yıl 1973 olmalı. Bir arkadaşımın aracılığıyla, ilk kitabımın dosyasını Oluş Yayınevi'ne götürdüm. Oluş'un editörü, sonradan dost olacağımız Alp Hamuroğlu idi. Yayınlayacak dosya arıyorlarmış. Dosyamı verdim. Hemen okumuş, yayımlamaya karar vermiş.... O arada Alp, beni, yayınevinin sahibiyle de tanıştırdı. Eski bir bankacıydı adam. O sırada tavşan çiftliği mi vardı ne... Adam bana, "Bu kitap satsa da satmasa da basacağız!" dedi. "Hikâyelerini sevdik. Bir kazanç beklemiyoruz. Satarsa, telifi senin olsun, Satmazsa, yapacak bir şey yok..."

Kitap çıktı ve hak etmediği ölçüde ilgi gördü. "Yolun Başı". Hakkında on beşten fazla yazı çıktı; hepsi de olumlu şeyler söylüyordu. Kapış kapış gitmedi ama, birkaç ay içinde tükendi.

Telif ücreti konusunda yazılı bir sözleşmemiz olmadığı için, yayıncının karşısına çıkıp da bir talepte bulunmak aklımdan geçmiyordu. Ama bir gün Alp Hamuroğlu dostum, göğsünü gere gere bir çek getirdi evime. İki bin liralık bir çek. Üç aylık mıydı, dört aylık mı, hatırlamıyorum. Öğrencilik yıllarımızda iki bin lira, küçümsenecek bir tutar değildi! Cebimdeki çeke güvenerek, hemen kışlık ayakkabı, palto aldım kendime, taksitle!

Günü geldiğinde, Ticaret Bankası'nın Cağaoğlu Şubesine gittim, ama karşılığı yoktu! "Daha sonra gel," dediler. Daha sonraları birkaç kez gittim, yok...

Meğer, karşılığı olmayan çekin arkasını yazdırmak gerekirmiş bankaya... O zaman ödettirme şansı olurmuş... Bense, bu, karşılığı olmayan kâğıt parçasını götürüp yayıncıya geri verdim; utanır da öder sanıyordurm. Hayır. Utanmadı ve bir bardak su içti üzerine! Hiç unutmam.

Birinci kitabın yankılarının sürdüğü günlerde, ikinci kitabımı dolduracak hikâyeleri karalamıştım: "Sevgi Ekmektir".

"Senin kitabı Bilgi'den çıkaralalım," dedi Demirtaş Ceyhun... Kendinin Bilgi'den çıkan kitabı, "Apartman", Türk Dil Kurumu Ödülünü almış, çok satar olmuş, havası bin beş yüz! O havasını lehime kullanarak bir mektup yazdı, Bilgi'nin editörü Attila İlhan'a. Mektubu cebime koyup Ankara'lara yollandım... Dosyamı teslim edip döndüm. Başladım beklemeye... Üç ay, beş ay, on ay, bir yıl, bir buçuk yıl!

Bir buçuk yılın sonunda, Bilgi Yayınevi'ne bir mektup yazdım, kitabımın akıbetinin ne olduğunu "müeddep" bir biçimde sordum.

Çok sürmedi arası, kısa bir açıklamayla birlikte dosyam geri geldi. "İstediğiniz için dosyanızı iade ediyoruz" deniliyordu açıklama olarak.

Bir altı ay da, Ülkü Tamer'in yönettiği Karacan Yayınları'nda bekletildi... Sonra "iade" edildi, şanıyla şerefiyle. Beğenmedikleri için mi acaba? Hayır, hiç ilgisi yok. Okumuyorlardı ki!

1977 yılında babamı yitirdim; elime yüz bin lira geçti. Bu parayla öğrenimimi tamamlayacaktım. Geri çevrilmekten başı dönen dosyamı kitaplaştırmaya karar verdim... Yayıncılık yapan bir arkadaşın aracılığında... Kaza bela derken kitap yayımlandı; gelgelelim dağıtımcılar tek kitapla uğraşmıyorlardı!

Demirtaş ağabey yeniden devreye girdi; Nurer Uğurlu'ya "torpil" yaptı; benim kitabı alıp depoya kaldırdılar... Ta ki, Türk Dil Kurumu Ödülünü alıncaya dek, oradan çıkarmadılar. Arada bir uğruyordum Nurer Uğurlu'ya: "Abi, benim kitaptan bir haber var mı?" Nurer abi: "Yok be hayatım!" diyordu, üzüngülü bir ses tonuyla. "Kimsenin sorduğu yok!"

Neyse, Dil Ödülü alması, kitabın namusunu kurtardı, sattı tükendi. (Bu ödülü de Salâh Birsel'e borçlu olduğumu, çok zaman sonra, aynı değerlendirme kurulunda bulunan Cemal Süreya'dan öğrenecektim. Bu kitabın mutlaka ödül alması için bir oyun oynamış Salâh Birsel. Öteki aday kitaplara hiç puan vermemiş, "Sevgi Ekmektir"e, yüz üzerinden yüz. Cemal abinin

Desenler: Melike

anlatması.)

"Hayatımın Yedi Hikâyesi" adlı kitabımı Kaynak Yayınları'na ben önerdim. Yayınevini yöneten Halil Berktay'ı tanıyordum; telefon ettim, "Dosyanı gönder" dedi. O kadar. Sungu Çapan da güzel bir kapak resmi yaptı. Halil Berktay'ın kişiliğine güvendiğim için hiçbir sözleşmeye gerek duymadan gönderdim dosyayı. Kitap çıktı, adından söz edilir oldu. Ne var ki, Halil Berktay'ın yöneticiliği uzun sürmedi. Tam o günlerde ayrılmış... Aylar sonra telif için telefon ettiğimde, Muzaffer adında bir görevli çıkıyor; "Ne telifi?" diye şaşkınlıkla karşılık veriyordu. "Kitabın da telifi mi olur?"

Ben şakaya alıyordum bu sözleri ama, o ciddiydi! Asla telif ödenmedi! Bu konuyu konuşacak muhatap bile bulumadım. "Orasını kim yönetiyor?" dediğimde, Muzaffer, "Ben!" diye karşılık veriyordu.

Sonunda telif yerinde bir miktar kitap alıp defteri kapattık.

Muzaffer'i, Kaynak Yayınları'ndan tekme tokat kovduklarını işittim sonradan. Yazarların telif hakkını yediği için değil, hayır; siyasi görüş ayrılığı nedeniyle... Muzaffer şimdi "Pencere" yayınlarının sahibi ve sorumlu yazıişleri müdürü! Kitapla, kültürle bir ilgisi yoktur ama, başarılı bir yayın esnafı.

Özgür Yayınları'nın eski sahibi Refik Ulu ile tanışmama, Faruk Şüyun neden oldu. Faruk, Refik'e yayın danışmanlığı yapıyordu. Benden kitap istediler; "Unutulmaz Bir Kadın Resmi"ni verdim. Kitap yayımlandı.

Yapılan yayın sözleşmesinde şöyle bir madde vardı: Kitabın ederi arttıkça, aradaki fark, yazarın telif ücretine eklenir.

İlk kez bir yayıncı böylesine dürüst davranarak kendini bağlayan bir kural koyuyordu sözleşmeye. Şaşırmadım dersem yalan olur... Gelgelelim kendi koyduğu maddeye kendisi uymadı merhum Refik Ulu. Kitabın ederi defalarca artırıldığı halde, tarafıma bir ödeme yapılmıyordu. Noter kanalıyla bir ihtarname göndererek sözleşmeden doğan hakkımın ödenmesini istedim... Telaşlanmış! Hemen avukatına arayıp bir karşı ihtarname gönderdi. İtharnamesinde, uzun süreden beri kitabımın depoda yer işgal ettiğini söylüyor ve benden ayrıca depo kirası istiyordu! Yargı yoluna gitsem bu gülünç talebine karşın davayı kaybederdi; ama çay kahve hatırı sayıp, arada biriken telif farkını bağışladım ona! (Dilerim Tanrı da bağışlamış olsun!)

Milliyet Yayınları'nda Yalvaç Ural ile birlikte çalışıyordum. Kitapların "iş emri"ni kendisi imzalıyor, bir kopyası da bana veriliyordu. Bu belgelerde, kitapların baskı sayısı da gösteriliyordu... Yayınlayıp verdim. Biraz gecikmeli de olsa kitap yayımlandı. Lüks kapak, lüks baskı. Kısacası şık bir kitaptı. Tabii ederi de ona göre yüksek oldu; tarafıma ödenecek telif yükseldi. Ancak hak ettiğim para ödenmedi! İki bin kitabın parası yerine bin beş yüz kitabın parası ödendi. Oysa bir kopyası da bana verilen iş emrinde iki bin adet basılacak diye belirtiliyordu. Nedenini sorduğumda; "Evet, iki bin basılsın dedik ama, matbaa yanlışlıkla bin beş yüz basmış" açıklamasını yaptı aziz dostum Yalvaç Ural.

Orada birlikte çalıştığımız için sineye çekmek zorunda kaldım bunu! Aksi halde tartışarak işten ayrılmam gerekecekti. Kavga ettiğimiz için de, tazminatsız işten atma hakkını elde edecekti... (Gerçi gene tazminat ödemeyecekti ya, o da ayrı bir yazı konusu!)

Bu olaydan epeyce zaman sonra o çekip Aksoy Yayıncılık'a gitti; ben de Kanal D'ye...

Aksoy Yayıncılık'ın başındayken de benden bir kitap istedi. Sanki, eski huyunu terk etmiş, yanlışını anlamış, telafiye çalışıyor gibiydi! Milliyet Yayınları'nı da o sırada Hakkı Devrim kızıyla birlikte devralmıştı. Onlarda bekleyen "Boğaziçi Büyüsü" adlı kitabım bir türlü yayımlanmıyordu; o kitabı yayımlamaya talip oldu Yalvaç Ural. Milliyet Yayınları'ndan alıp kendisine verdim kitabı. Sözleşme metnini faksla gönderdi; imzalayıp iade ettim.

Yayımlanmasını beklerken, Kanal D'nin Haber Merkezi'nde değişiklikler oldu. Her yıl, yılbaşı zammından önce, çalışanlara gözdağı olsun diye birkaç kişi işten çıkarılır; onların aylıkları da kalanlara zam olarak yansıtılırdı. Gene öyle oldu ve yılbaşından önce çıkarılanlar arasında ben de vardım!

İşten çıkarılmış olmam, bir darbe de Yalvaç'tan yememe neden oldu! Milliyet Yayınları'ndan aldırtıp, yayını için sözleşme imzaladığı kitabı iade etti bana! Düşenin dostu olmak bir erdemdi belki ama; Yalvaç'ın erdeme borcu yoktu!

Son zamanlarda Sevr Anlaşması'nı andıran sözleşmeler dayatıyor yayınevleri, yazarlara. Yazarın hiçbir hakkı hukuku belirtilmiyor bu metinlerde. Kitap kaç basacak, kaç lira telif ödenecek, yayın tarihine uyulup uyulmayacağı, yayıncı üstüne düşeni yapmaktan kaçınırsa bunun yaptırımının ne olacağı, birer meçhul! Bazıları büsbütün hukuka, ahlaka aykırı maddeler içeriyor. Avrupa Birliği'nin eşiğinde bekleyen bir ülkede, böyle çağdışı sözleşme modelleriyle yayıncılar yazarları sömürmeye çabalıyorlar...

Bu nitelikte bir metni ilk kez Literatür Yayınevi'nde önüme sürdüler. Süren de, kırk yıllık arkadaşım Öner Ciravoğlu... Bunun bir Sevr Anlaşması örneği olduğunu söyleyip bazı maddelere ilişkin çekincelerimi belirttim. Öner, "Beni zorda bırakmış olursun, imzala, ben burda olduğum sürece hakkını yedirtmeyiz!" biçiminde güvence verdi.

Kitap yayımlandı: "Son Kadınlar". Hakkındaki olumlu yazılarla satışı hızlandı. Ödeme zamanı geldi çattı. Hatta geçti. Yayınevinden tıs yok! Öner Ciravoğlu'nu arıyorum. O beni, yayınevinin patronuna yönlendiriyor. Yayınevi patronu -meğer eski bir okurummuş!- telefonlara çıkmıyor.

Bu arada kitapta kullanılan görsel malzemenin iadesini istiyorum ki, benim için özel bir anlamı olan fotoğraflar bunlar. Onlar da verilmiyor. Ciravoğlu: "Arıyoruz," diyor boyuna.

Aradan kaç ay geçti bilmiyorum. Ne görsel malzeme iade edildi, ne teliften haber var, ne de bir muhatap bulabiliyorum derdimi anlatabilecek. Üyesi olduğum BESAM'a başvurdum; yayınevinin yöneticileriyle ilişkileri olduğu için, hukuki yollara başvurmanın olumlu sonuç vermeyeceği yalanıyla beni oyalamaya çalıştılar! (Bu da yine ayrı bir yazı konusu!)

Sonunda kendim bir ihtarname yazıp avukat arkadaşıma çektirdim. Avukat arkadaşım yayınevi yöneticileriyle görüşmek istedi, o da muhatap bulamadı... Tam dava açmaya hazırlanıyorduk ki, posta aracılığıyla adıma bir miktar telif ücreti yatırıldı. Benim hesaplarımın altında olan bu parayı alıp, noter ve avukat giderlerini karşıladım!

Memet Fuat öldükten sonra yayımlanan günlüğünden öğreniyordum ki, bunu yalnızca bana yapmamışlar; ölümünü bekleyen ve ilaç parasına gereksinimi olan o güzel insana da aynı çileyi çektirmişler! Onun da hesabına eksik para yatırılmış! Üstelik, aylar sonra.

Bu tür adamları kültür yaşamının içine sokan bir kara güç mü var acaba, diye merak ettiğim olur zaman zaman...

Bir yayın esnafı da, yakından tanıma şanssızlığını yaşadığım Mustafa Aksoy, Bulut Yayınları'nın sahibi... Yayımladığı kitapların en az yüz tanesini telif dışı tutar. Niye? Protokola dağıtmak içinmiş! Birlikte çalıştığımız süre içinde, kimseye bir kitap verildiğine tanık olmadım! Evinden, gizlice mi dağıtıyordu, orasını bilemiyorum. Altı yedi aydan önce telif ödediği görülmemiştir. Çekini hangi aya kesiyorsa, mutlaka en son gününe dek getirmeye dikkat eder...

Birlikte çalıştığımız günlerde iki ayağımı bir pabuca sokup, Alfa Yayınları arasında çıkan beş çocuk kitabımı oradan aldırttı bana... Alfa'da tükenmiş olan kitapların yeni basımını yapmak istiyordu. "Hayır" desem, birlikteliğimiz sorunlu bir yola girecekti. Çaresiz, Alfa'yı aradım, kitapların yeni basımlarının Bulut'ta yapılacağını, serbest bırakmalarını istedim. Telefondaki görüşmemizde izin verdiler... Sözlü olarak.

Gelgelelim, oradan alıp kendisine getirdiğim kitapları boşlukta bıraktı Mustafa Aksoy. Sanki beni zorlayan kendisi değilmiş gibi! Hiçbir zaman yayın programına almadı. Nedenini sorduğumdaysa, parasının kalmadığını söylüyordu.... Bu konuşmamız Irak Savaşı arefesinde oluyordu. Parasız kalmıştı, çünkü elindeki paranın tümünü dolara yatırmıştı; Irak Savaşı'nda doların yüksek

değerlere fırlayacağını hesaplıyordu; ancak evdeki hesap çarşıya uymadı, doların diğeri çok aşağılara düştü! Bu da onun moralini bozdu, hıncını, benim Alfa'dan alıp getirdiğim kitaplardan çıkarmaya çalıştı! Doların düşmesinin nedeni o kitaplarmış gibi! Zavallı kitaplar...

Son serüvenimiz Dünya Yayıncılık ile... Daha doğrusu, Dünya Yayıncılık adına hareket eden yüksek editör Feridun Andaç ile...

Dünya Yayıncılık'ın, Vedat Günyol'un kitaplarını yayımlayacağını duyunca; Feridun Andaç'ı aradım ve serüven böyle başladı. Vedat Hoca, Milliyet Yayınları'nda çalıştığım sırada, değişik kitaplarında dağınık olarak bulunan "portreleri" bana teslim etmişti. Sonra ben o görevden ayrıldım, Hoca uzun hastalıklar geçirdi; portreleri içeren kitaplar bende kaldı. Feridun Andaç'a bunu anlattım ve o kitapları kendisine teslim ettim. Evinde hasta yatan Vedat Hoca'ya bir hoşluk yapayım istedim.

Kitapları verdiğim gün, Andaç, Dünya'daki görevine yeni başlamıştı. Kadıköy'de buluşmuştuk. Erdal Alova ile birlikte. Bu buluşmada, Erdal'a da, bana da birtakım önerilerde bulundu. Bana önerdikleri şunlardı: 1. Mehmet Seyda'nın hikâyelerinden bir seçme yapmak. 2. Kentler ve Yazarlar adıyla bir dizinin editörlüğünü üstlenmek. 3. Elimde hazır dosya varsa, yayımlanması için vermek...

Sonradan öğrendim: Bana önerdiği editörlük görevine genç bir çocuk getirilmiş, verimli olamadığı için işten çıkarılmış. O konuyu bir daha gündeme getirmemek üzere kapattım. Kendisi hiçbir açıklama yapmadı, ben de tenezzül edip sormadım.

Elimde hazır bir dosya vardı: "Anneler, Babalar, Yazarlar." Onun disketini gönderdim. Sonra da Mehmet Seyda'nın hikâyelerinden seçme işine giriştim...

Ölümünden birkaç ay önce görüşmüştük Mehmet Seyda ile, Doğan Hızlan'ın babasının cenazesinde. Hikâyelerinden bir seçme yapmak istediğini söylemişti ayaküstü. Ne yazık ki bunu gerçekleştiremeden aramızdan ayrıldı üstat!

Feridun Andaç'tan böyle bir görev alınca, sevinerek işe giriştiğimi itiraf ederim! Haziran başından Eylül başına kadar, üç aya yakın bir süre, tüm hikâyelerini elden geçirdim; hikâyelerin imlasını güncelleştirdim, gözden kaçmış dizgi yanlışlarını düzeltttim. Seyda hakkında çıkmış yazıları elden geçirip yeni bir değerlendirme yazısı yazdım. Kıvrak anlatımlı, usta işi hikâyeler arasından yirmi küsurunu seçip ayırdım. Kısaca, dosya hazır oldu; birkaç kez telefonla arayarak dosyanın benden alınmasını istedim.

Yüksek editörümüz kendileri artık telefona çıkmıyor, asistanları aracılığıyla

bana haber iletiyorlardı! Önce, seçilen hikâyelerin adları istendi benden. Ben de saf saf bildirdim. Yine birkaç kez, asistan unvanlı bay ve bayanlarla görüştük. "Şu dosyayı teslim alın, bununla ilgili sözleşme yapacaksanız yapın!" tembihinde bulundum.

Nihayet bir gün naşir-i âli Feridun Bey telefonla aradılar... Yüzde iki telif vaadiyle, bu dosyayı benden alabileceklerini beyan ettiler! Yani, üç aylık uğraşıma karşılık yaklaşık iki yüz milyon lira öneriyordu!

Yazar emeğini neden bu kadar ucuz gördüklerini sorduğumda ise, suçu ONK Ajans'ın üstüne attı. Ajans, kitabı hazırlayana yüzde iki verilmesini şart koşmuş! O ajansla çalışmak zorunda oldukları için kendileri de bu dayatmaya boyun eğmişler!

Doğrusu ya, Osman Nuri Karaca'ya karşı, böyle bir dayatmadan ötürü o an müthiş öfke duydum! "Ben gider, bunu ondan sorarım!" dedim.

"Hayır," diye karşı çıktı Feridun Andaç. "ONK senin muhatabın değil, gidersen onunla aramız bozulur, senin muhatabın biziz."

Bu konuşmadan birkaç gün sonra Tarık Dursun K. ile birlikte ONK Ajans'ın kapısını çaldık. Karaca yoktu yerinde ama, onun adına bu tür yazışmaları yürüten Hatice Gök'e konuyu ilettim. Hatice Gök, kendileri bir telif yüzdesi önermediklerini, yayınevinden böyle bir öneri geldiğini, bu öneriyi anlaşmaya bağladıklarını söyledi. Bu konuşmanın tanığı Tarık Dursun K.'dır.

Mehmet Seyda dosyası elimde kalakaldı. Bütün bir yaz, bir yalan vaat uğruna zaman harcamış oldum. Olsun... Seyda'nın hikâyelerini okuyarak geçirdiğim zamana elbet acıyamam! Yalnız saflık edip de, seçtiğim hikâyelerin adlarını verdiğim için kendime kızıyorum.

Asıl öfke duyduğum ise şu: Niye yazarlar boyuna, şu yayın esnafının elinde oyuncak oluyor? Niye yazarların emeğini ucuza kapatmaktan başka bir şey düşünmüyor yayıncı tayfası? Bunların hepsi aynı tarlanın ürünü müdür Tanrı aşkına? Ahmet Rasim'den, Reşat Nuri'den, Orhan Kemal'den beri, niye bunlar, yazarları, sırtına semer vurulacak eşek gözüyle görürler?

Siz olun da öfke duymayın bakalım!

Yaşadıkça, kim bilir daha ne yayıncılar göreceğiz?

Eğlence Ülkesi Yandı Kül Oldu

Medya Cumhuriyetindeki Ruhsal Mahmurluk Kültü Üzerine

Dün kız arkadaşım Susan, Berlin'den aradı ve zırlamaya başladı. "Sen," dedi, "yılda 100.000 Euro kazanmanın nasıl bir şey olduğunu bilmiyorsun ki!" Bunun üzerine yutkundum. 100.000 Euro mu? Bir yılda mı? Bu benim kazanmak için hayatımın yarısını harcayacağım bir miktara denk geliyordu. "O zaman insan elbette belli bir standarda alışıyor," dedi. Beni evvelsi yıl bir yaz akşamı sarhoş bir halde aradığı anı çok iyi hatırlıyorum, çünkü Mitte semtinde oturduğu evi kiralamaya devam mı edeceğine, yoksa satın mı alacağına karar vermemişti. Arka planda club müziği çalıyordu, kadehler şıngırdıyordu, her şey klas ve şıktı.

"Her şey bitti", diyordu Susan dün telefonda. "Bir günde her şey bitti!" Gerçekten bu sefer de Susan'ı vurmuştu. Doksanlı yılların sonundaki ekonomik şölen havasının ardından gelen işten çıkarılma dalgasını şans eseri atlattıktan sonra, şimdi o da Berlin'deki bir reklam ajansındaki işini kaybetmişti. Ondan önce kendi kuşağından binlercesinin başına geldiği gibi, manasız bir ruh hali gelip çökmüştü üzerine.

Susan bugün otuz üç yaşında, bir reklam bürosunun siparişlerini yetiştirememeye başlayınca öğrenimini yarıda kesti ve 2000 yılında Almanya çapında seçkin bir yeri olan bir reklam ajansıyla iki yıllık bir sözleşme yaptı. Bu sıralarda Berlin'e onu görmeye gittiğimde yüzünde hep bir "*dünya kaç para ki*" gülümsemesi olurdu ve bundan hiç kurtulamazdı – ki daha o zamanlar bile bu bana biraz şüpheli görünmüştü.

Aslında Susan diye biri yok. Ama onunla aynı durumda olan sayısız Susan'lar var. Bütün bu Susan'ların (ve erkek meslektaşlarının) basın sözcüsü Florian Illies'tir, kendisi otuz beş yaşlarında biridir ve aynı zamanda 2000 yılında çok satan "Golf Kuşağı" kitabının da yazarıdır. Hafif bir dille, doksanlı yıllarda başı dönen ve kendini "güzel kokan büyük bir pamuk tıkacındaymış" gibi rahat hisseden bir kuşağın doygunluğunu, aldırışsızlığını anlatıyordu kitabında: Borsa patlamasından ve yerden mantar gibi biten yeni şirketlerin getirdiği havadan şımaran bu "Golf Kuşağı" egosunu lüks barlarda ve medyanın parıltılı mecralarında tatmin ediyordu. Para kaygısı? Gelecek korkusu? Varoluş problemleri? "Ne ki bunlar!"

Şimdi aynı kuşak, sadece birkaç yıl sonra, yeni hisse senetleri almak yerine iş ve işçi bulma kurumundaki bir takım formları mı dolduracak? Finans problemleriyle mı tanışacak? Bunlara inanmak pek mümkün değil, ama Almanya genelinde yayınlanan yazılar okununca, yakında açlıkla karşılaşacak gibi duran umutsuz bir kuşak görüntüsü ortaya çıkıyor. Elbette kimse bu yeni eğilimi Florian Illies'ten daha hızlı kitap haline getirmezdi. Borsanın çökmesinden ve kitleler halinde işten çıkarılmalardan sonra kuşağının bu aceleci sismografı yeni bir eser ortaya koydu ve yayınlanmasından itibaren bu da çok satanlar listesinde yerini aldı: İlk kitap henüz kendinden emin bir cümleyle başlıyordu: "Kendimi iyi hissediyorum." Ardından gelen kitap "Golf Kuşağı II" ise çaresiz birinin kendine acımasıyla başlıyor: "Kendimizi pek iyi hissetmiyoruz."

"Daha 20'li yaşların sonunda ya da 30'lu yaşların başındayken, şimdiden, kendimize ait bir ev ve yüklü bir banka hesabıyla, erken emekliliğin yolunu gözlemek üzereyiz," diye yazıyor Illies 90 kuşağıyla ilgili olarak. Böylece "Golf Kuşağı" içinde anlatılanlar son ermiş oluyor. Ve neredeyse insanın şunu ekleyesi geliyor: Ne mutlu ki! Çünkü otuz yaş civarındaki, ayakkabı modeli seçimini siyasi parti seçiminden daha zor bulan şımarık bir kuşağın malum kendini beğenmişliği, normal ölümlülerin tepesini attırmış durumdaydı. Ve gelecek 20 yıla 20 trilyon Euro özel serveti miras bırakacak olan bir ülkede gerçek bir acıma duygusu hissetmek de pek mümkün değil. Elbette bu 20 trilyon sosyal amaçlı vakıflara ya da küreselleşme açısından kritik Network atağına karşı bağışlanmayacak.

İtiraf etmek gerekir ki: Eğer ekonomi bu şekilde devam ederse Almanya yüzde 10'luk işsizlik oranını daha bir kaç yıl elinde tutacak. Sonbahara girerken 35.000 gencin daha çıraklık eğitimi için yer bulamamış olduğu ve 2,5 milyon insanın sosyal yardım aldığı bildiriliyor. Bunlar güzel haberler değil. Ama sırf bu yüzden kendine acıma duyguları içinde boğulmak ve zorlaşan genel ekonomik koşullardan bir varoluş krizi oluşturmak, gerçekten de ancak "Golf Kuşağı'nın başarabileceği bir şey. Geriye sadece Illies'in bir sonraki ekonomik büyümeye "Golf Kuşağı III" ile eşlik etmemesini ve yazmayı ilerde başkalarına bırakmasını ummak kalıyor. Çünkü gerçek kaygıları olan yığınla insan var.

İzmir İmbatı

Özlediğimiz Buluşma

İMBATI DÖK YAZIYA
ŞİİR OLUR
SÖZ RENK DEĞİŞİR SERİN MAVİ
İZMİR OLUR

Hüseyin Yurttaş

Yıllardır özlemini duyduğumuz bir buluşma gerçekti. Kitap tanıtımı ve imza günlerinde yıllar önce tanık olduğumuz kalabalıkları Hüseyin Yurttaş'ın "Saklı Kimlik" kitabının tanıtımında yaşadık.

İki yüze yakın sanatsever ve sanatçı Hüseyin Yurttaş'ın imza gününde bir araya geldi. Yıllardır göremediğimiz dostlarla özlem giderdik. Birlikteliğimizin gizi, Saklı Kimlik'te saklıydı. Onun da ötesinde, sevgili Hüseyin Abimin -ben ona tüm içtenliğimle abi derim. O da bana kardeşim, derçok sevilmesiydi onca insanı buluşturan.

Roman bir solukta okunuyor. Roman kahramanı Bekir'in yıllar sonra köyüne dönmesi, yaşananların geriye dönüşlerle yansıtılması başarıyla anlatılmış. Bekir'in ve karısı Gül'ün geçmişi, Bekir'in baldızı, oğlu, babası ve bunların romanda anlatılışı, romanın kurgusu bir harika. Usta bir şairden de şiir gibi roman beklenirdi. Hüseyin Yurttaş bunu fazlasıyla başarmış.

Hüseyin Abi, yaşama gülen gözlerle bakıyor. Geçenlerde görüştüğümüzde kendi kendine takılıyordu. "Şimdi romancı mı oldum be ya?" Evet oldun, inanmazsan Saklı Kimlik'i oku. Kardeşine hak vereceksin... (Saklı Kimlik, Bilgi Yayınevi, 2003)

Nikâh Böyle Yapılır

Nasreddin Hoca'nın memleketi Akşehir'in sevilen belediye başkanı Nuri Köksal, binlerce kişinin katıldığı bir nikâh töreniyle evlendi. Belediye başkanı olduktan sonra Akşehir'in çehresini değiştiren sanat, kültür ve sanatçı dostu Nuri Köksal, Akşehir Açıkhava Tiyatrosu'nda Gonca Aydın ile evlendi. Nikâh şahitliklerini Hakan Doğanay ve Erol Günaydın yaptı. Nikâhı Eminönü Belediye Başkanı Lütfü Kibiroğlu kıydı.

Ressamdan yazara, heykeltraştan tiyatrocuya pekçok sanatçı, sevgili Nuri Köksal'ı mutlu gününde yalnız bırakmadı. Nikâhta olmaktan çok mutluydum. Akşehir'in güzel insanı Nuri Köksal ve eşi Gonca Aydın'a yaşam boyu mutluluklar diliyorum.

Karşıyaka Festivali

Karşıyaka'nın şansı sanata ve kültüre tutkun belediye başkanlarının ilçede görev yapması. Son iki dönemin başkanlarıyla dostluklar kurduk. Bir önceki belediye başkanı Kemal Baysak, Karşıyaka'ya yaraşır kültür olaylarını gerçekleştirdi. Nasıl unutulur?

Şu anki belediye başkanı Şebnem Tabak da bayrağı aldığı yerden, koşuya devam ediyor. Şebnem Tabak güzel, şirin, sempatik davranışlarıyla takdir toplayan bir başkan. Şebnem Tabak'ı görünce takılmadan edemem. "Var mı başka bir yerin böyle şirin, böyle güzel başkanı?"

Gelenek haline gelen Karşıyaka Kültür ve Sanat Şenliği, Eylül ayında yapıldı. Festival DIGIL Kültür ve Sanat Kahvesi ve belediyenin işbirliğiyle gerçekleşti. Festivale Genco Erkal, Sunay Akın, Serhat Özcan, Tolga Çandar, Metin Uca, Nida Ateş, Cezmi Ersöz, Yeni Türkü, Feridun Düzağaç, Haluk Levent, Bülent Ortaçgil katıldı.

"İzmir Ege'nin incisi, Karşıyaka da İzmir'in incisi. İlçemizi sanatın, kültürün başkenti yapmayı görev bildik. Sanattan, kültürden yoksun bir güzellik neye yarar?" diye konuşuyor Şebnem Tabak.

Erzurum'un Temmuzu

Anadolu'da çıkan dergiler gönendiriyor beni. Gittiğim yerlerde ilk uğrak yerim yerel gazete ve dergiler oluyor. Erzurum'da çıkan dergilerden biri de, Yerelden Evrensele TEMMUZ.

Sade, gösterişsiz, dolu dolu bir dergi. Erzurum ağzı da kullanılıyor dergide. Mizahi yanı ağır basıyor. Nalına mıhına dokunuyor. İşte iki örnek. 15 Eylül 2003 tarihli dergiden alınmıştır.

Yollu Nataşa'nın Not Defterinden

"Ben bu Türkleri anlamıyorum," dedi Anastasya, sonra devam etti." Her gün binlerce dolar verip bizimle birlikte oluyorlar... Sonra da kendi genelevlerini kapatıyorlar. Bu çelişkidir, bu nasıl iştir?"

TEYO Pehlivan'dan İnciler

Teyo Pehlivan anlatır. "İnönü ile ABD Başganı gonuşirler. ABD Başkanı bizim İsmet'ten Türkiye'yi istedi. İsmet'e dedim ki "İsmet Türkiye'yi verecahsan, Teyo'nun evini hariç dut." İsmet de başkana dedi ki "Sana Türkiye'yi veririm, ama Teyo'nun Hasangala'daki evine dokunmayacaksan..." ABD başgani gızdi. Dedi ki "Ben Teyo'nun evinin olmadığı Türkiye'yi ne edim!"

Adresi: Recep Çakmak Yukarı Mumcu Cad. Özel İdare İş Hanı Kat 4 No: 13 Erzurum

Kaçak Tütüne Karşılık...

Van'da ağustos sıcağı. Belediyenin önünden geçerken "evlat saatleri değişelim" sözüyle kendime geldim. Kolumda hazır karttan aldığım saat. Amcanın ki Citizen. Benimkinin fosforu var ya amcanın ilgisini çekmiş. Amca da benim ilgimi çekti. Tanıştık. Adı Yadan Giyadin. Çukurca'nın Tosundere köyündenmiş. Köyleri boşaltılınca koyunları satıp Van'a gelmiş. İşsiz, koyunların paraları da bitmiş. 75 yaşındayım, diyor. Onun gözü saatimde. Durup durup değişelim, diyor. Bana kaçak tütün teklif ediyor. Çevredekiler, kaçak tütün mü kaldı, diyorlar. Yine de bir tutam veriyor. Bir de sigara sarıyor bana. Bir tutam kaç tütün ve bir sigaraya karşılık ben de bir Kaçak Yayın veriyorum. "Evlat okumam yohtir!" diyor. Ben de sigara içmiyorum, deyince çevredekiler başlıyor gülmeye. Çok anlamlı bir değiş tokuşu gerçekleştiriyoruz...

Ödemiş Milli Fuarı

3-13 Eylül tarihleri arasında Ödemiş Fuarı açıldı. Kültür, sanat, tarım, hayvancılık, el işleri hep birlikte fuarda yerini aldı. Kültür ve sanata yer verilmesi sevindirici bir şey. İlgi gördü fazlasıyla. Belediyenin öncülüğünde gerçekleştirilen fuara birçok sanatçı davet edildi.

Belediye Başkanı Mehmet Eriş, fuar hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirdi: "Bölgemiz tarıma dayalı bir yer. Bunun yanında değişik makineler de üretiliyor. Fuarımızda hem tarım ürünleri sergiliyoruz, hem de sanayi ürünlerini övüncümüz olarak insanlarımıza sunmanın zevkini yaşıyoruz. Küçük sanayiyi elimizden geldiğince destekliyoruz. Aynı günlerde İzmir Fuarı da açık. Halkımız o günlerde tarlada, bahçede çalışıyor. İzmir'e gitme şansı yok gibi. Fuar özlemini böylece gidermeye çalışıyoruz. Akşamları çocuğunu alan fuara geliyor. Bu yıl fuarımızda bir ilki gerçekleştirdik. Bunun fikir babası Necdet Neydim. Çocuk Kitapları Fuarının ilkini gerçekleştirdik. Necdet Neydim yurtdışı kitap fuarlarından söz etmişti. Biz de bunu Ödemiş'te gerçekleştirdik. Bu olayın Cumhuriyetimizin 80. yılına rastlaması sevindirici bir şey. Kitapla çocuğu buluşturduk. İlk adımı attık. Gelecek yıllarda bunu geliştireceğiz. Kitabın önemini insanımıza, çocuklarımıza kavratacağız. İlçemizde bir de çocuk kitapları paneli düzenledik. Halkımızın etkinliklere katılımı bizleri sevindirdi ve yüreklendirdi."

Fuara Cihan Demirci, ressam Mustafa Ali Kasap, Aykut Oray, Mustafa Kemal Palaoğlu, Doç. Dr. Özgür Savaşçı, Dr. Necdet Neydim, Savaş Ünlü, Hamdullah Köseoğlu, Doğan Yağcı, Haluk Işık, Nalan Öğütçü gibi sanatçılar katıldı. Necdet Neydim'in yönettiği 80. Yılda Çocuk Edebiyatımız Paneli'ne Hamdullah Köseoğlu, Savaş Ünlü katıldılar. Cihan Demirci, meslekte 25. Yıl Karikatür sergisini açtı.

Bir sözcük daha yer yok ıssızlığa

"Kent ve ben, bir çatıkatı penceresinin ardından birbirimize bakıyoruz"

Aslı Erdoğan

Ay, benden uzaklarda bir yerde, sessizce, birdenbire yok oluyor. Telve gibi yoğun, acı, soğumuş son yudumu gecenin. Son ve boş bir saati yudumlamaktayım. Adı konamayan zaman. Artık insan sesleri de tükendi, bir nebze avutan, yatıştıran, dertli, canlı dünyasını hatırlatan günün, adımlar, kahkahalar, korna ve fren sesleri, kilitle dönen anahtarlar, sahte ve gerçek çığlıklar; bir ökdeşlik, bir dayanışma vaadiyle kulak kabarttığım ne varsa. Herkes kendi uykusunun çadırında şimdi, tutku pelerininin altında sarmaşıklar gibi dolanmış bedenler bile... Gecenin dehlizlerini adımlayanlar, hırsızlar, ayyaşlar, sokak insanları, teker teker vardı labirentin yüreğine ve orada kalakaldı. Aynanın karşısında makyajlarını silmekte konsomatrisler, 'iyi geceler' dileyerek kendilerine... Son sigaralar, sonuna gelmeden bastırılmakta, vaatlerini yerine getirmeden biten gecenin tam ortasına. Hiç yollanmayacak bir mektubun üzerine düştü, son cümleyi aramaktan bitkin bir baş. Uyku, beyaz eldivenli parmaklarıyla yatıştırıp teslim aldı ölümcül hastaları, hayata dair düşler, taze bir esinti gibi dolmakta ağır insan kokulu koğuşlara...

Kadehler yıkanıyor, küllükler, tabaklar boşaltılıyor, son ve boş yudumlara karışıyor bitkin sözcüklerle bir türlü söylenemeyenler. Günden arta kalan ne varsa hep birlikte yola koyuluyor. Diplerine rimel sinmiş kirpikler kapanıyor, siyah kadifeden bir perde gibi geriliyor dünyanın karanlığıyla artık ona bakamayan gözlerin arasına; bir gece kuşu ev dönüşü şarkılarını söylüyor, kendi apayrı uykusunda aynı kara tutsak kurbanla avcı. Son kartını açıyor gece, ayı geri çağırıyor, tek ve tekinsiz bırakıyor, sanki bir ölü, diğer ölülere kılavuzluk ediyor; en gerçek düşlerine çağırıyor insanları, hatırlanacak, yeni günde iz bırakacak düşlere... Fırtına sonrası dalgaların bıraktığı gibi... Gümüşi kanatlarını açıyor sözcükler, uzaklardaki tek yıldıza doğru ve hepsi aynı hikâyeyi, insanın yenilgisini anlatıyor.

Kent ve ben, bir çatı katı penceresinin ardından birbirimize bakıyoruz ve karanlık, belirsiz bir şey, gördüğümüz. Lekeli, boydan boya çatlak camda, üst üste geçmiş, birbirine karışmış donuk, titrek yansımalar. Bomboş karanlıklarla, ıssızlıklarla dolu, tıpkı sözcükler gibi. Gölgeden resimler, derinliği olmayan; biçimini, sınırlarını yitirmiş, bulanık, kımıldanan, boş, yarı-düşsel... Yarıda kalmış taslaklar. Ancak sonsuz bir bakışın, her gözün kendinden bir şeyler kattığı sonsuz bir bakışın tamamlayabileceği... Ya da ağır ağır silinen, ışıkla bir temas edişinde parça parça kararan resimler... Kentin acımasız, sağır, granit profiline, benim imgesi karışıyor, kurşuni denize akan bir yer altı ırmağı gibi. Hatlarını, ayrıntılarını, ifadelerini yitirmiş, bir insan yüzünün ovalliğinden başka hiçbir şeyin seçilemediği, lekeler içindeki, hikâyesiz yüzüm...

Daha yalın, yoksul ve sığ mı gerçek dünya, bütün bu yansımalarından: İmgelerden, sözcüklerden, ışıkla dansından gölgelerin? Yoksa daha derin, karmaşık, gizemli mi? Bu son saatle bir mucizeymiş gibi bakabilir miyim, beni de taşıyıp götüren hayata, bunca sözcük arasında yalnızca bir başka sözcük olan hayata?

Irmağın ortasını çoktan geçtim, geri dönemeyeceğim kadar uzaklaştım dünün kıyılarından. En soğuk, dipsiz, anaforlu yerindeyim zamanın, akıntıya kapılmış, ağır ağır sürükleniyorum, "yarın" diyeceğim –henüz değil, daha sonra "yarın" diyebileceğim- şimdilik ufuktaki bir kırbaç izini andıran kızıllığa doğru...

Parmak uçlarını uzatırsam dibe değebilir miyim, denemeye korkuyorum, sözcüklere basa basa geceyi geçebilir miyim? Bir ağaç gövdesi gibi yüzeyinde durduğum bu karanlığın dibi nerede? Toprağın silindiği, hayatın geri çekildiği, yukarıyla aşağının belirsizleştiği, geçmişin gözden yitip geleceğin bir türlü doğamadığı bu adsız saatte, sessizlikten, tedirgin bir sessizlikten başka yanıt yok. Bense mermi gibi yağdırmaktayım sözcükleri bu kutsal, engin, gizemli sessizliğe, sanki sokaklar boyunca lambaları taraya taraya yürüyor, ardım sıra boş kovanlar bırakıyorum kaldırımlarda. Sanki ışığa nişan alıyor ve hedefi tutturuyorum. Sanki gözlerimin gücü bir tek karanlığa yetiyor. Sanki bir veda mektubu yazsam, yollayacağım kişinin bir adı bile yok henüz. "Derinlerden sana sesleniyorum. Beni duy!" diye bağırdığımda, yalnızca kendi yüzüm dönüyor bana doğru, belleksiz, yarım yüzüm; ve o da tek bir hikâye anlatmıyor- insanın yenilgisinden başka...

>Hasine Şen

LYUBLYANA: Bir Şehrin/Şairin/Aşkın Öyküsü

Fotoğraflar: Cengiz Karadeniz

Preşeren Meydanı: Buluşma yeri

Her yeni şehir farklı bir coşku yaratır gezginin ruhunda. Hele de keşfetme tutkusuna bir de edebiyat sevdası eşlik ediyorsa, ayak bastığı her mekân, çifte heyecan uyandırır gönlünde. Bir taraftan sokaklarında dolaştığı şehrin dokusunu okurken, bir taraftan da hayatını bu sokaklarda geçiren bir şairin izlerini arar veya birçok sırrını burada gömdüğüne inandığı bir yazarın gizemli hayatını çözmeye çalışır, kafasında ise okuduğu kitaplardan sahneler canlanır, karşılaştığı insanlarda roman kahramanları tanımaya başlar... Prag'a gitmek, Kafka'yı daha iyi anlamak; Dublin'i görmek ise Joyce'u daha iyi hissedebilmektir kuşkusuz bu gezginler için.

Bazen de tam tersi olur. Gittiğin yeni bir şehirde yeni bir yazar keşfedersin veya sadece adını bildiğin bir şaire o ana kadar gönlünde ayırdığın yerin büyüdüğünü hissedersin, evine fethedilen bir şehir ve keşfedilecek bir şairle dönersin. Benim Lyublyana gezimde olduğu gibi. Lyublyana'ya gitmeden önce Slovenya'nın milli şairi France Preşeren ile ilgili bildiklerim, gezi rehberinden edindiklerimle sınırlıydı: 1800-1849 yılları arasında yaşamış, bu dönemde ülkesi Habsburg Krallığı'na bağlı olduğundan hem Almanca hem Slovence romantik şiirler yazmış, milli bilincin uyanması ve Sloven edebiyatının gelişmesi için büyük bir katkısı olmuş. Fakat Preşeren meydanında umutsuz bir bekleyiş içinde yükselen heykelini, hemen karşı binanın penceresinden bakan sevgilisi Juliya'nın telaşlı yüzünü, Lyublyanitsa nehri boyunca sıralanan hüzünlü söğüt ağaçlarını görünce, şehrin ismindeki *aşk*, *sevda*, *tutkunluk*, *vurgunluk* anlamlarını keşfettim sanki. Çünkü "Lyublyana" *âşık*, *sevdalı*, anlamı taşıyor. Etrafında hüzünlü söğütlerin sıralandığı Lyublyanitsa nehrinin adı da aynı kökten geliyor. Preşeren'in Juliya'ya duyduğu derin sevda, *aşk* adını taşıyan bu şehrin dokusuna öyle bir işlemiş ki, yeni gelen birinin bile

bunun dışında kalması imkânsız. Şairin aşkı şehrin imgelemine karışmış; Lyublyana, şairin ve karşılıksız aşkının şehri olmuş sanki.

Preşeren, Lyublyana'nın göbeğinde, şehrin simgesi haline gelen Üçlü Köprü'nün hemen yanında, elinde kitabıyla karşılıyor gelenleri. İlk başta sıradan bir görüntü gibi gelebilir insana, meydanlarında heykel yükselmeyen şehir yok ki günümüzde, ama Preşeren'in bronz gövdesi hemen bir öykünün içine sürüklüyor insanı. Bitmeyen bir bekleyişin öyküsü bu. Heykelin karşısındaki bir binanın penceresinden bir kadın bakıyor, meydanın diğer imgesi. Bir bekleyiş tablosu. Tablonun altında da umutsuz bakışın sahibi: Juliya Primicova. Aynen beklediği sevgilisi Preşeren gibi, o da bitmeyen bir bekleyiş içinde donup kalmış. O kadar imkânsız ki ikisinin bir araya gelmesi, aynı fotoğraf karesine bile sığdıramıyorum imkânsız aşkın öyküsünü oluşturan bu iki imgeyi. Lyublyana'nın öyküsüne şehrin doğal imgelem gücünü yansıtan üçüncü bir kare de ilave ediyorum: Lyublyanitsa nehri ve üzerinde ağlayan hüzünlü söğütler, şairin efsaneye dönüşen aşkına sentimental, ama son derece uygun bir zemin.

Preşeren bol söğütlü bu şehre adı yine söğüt anlamına gelen ve muhtemelen yine hüzünlü söğütlerle dolu olan Vrba köyünden yedi yaşındayken gelmiş ve hayatının büyük bir kısmını burada geçirmiş. Annesinin isteği, oğlunu çiftçi hayatından kurtarıp onu saygın bir din adamı yapmaktır fakat France, Viyana'ya gidip avukatlık eğitimi alır. Viyana'da geçirdiği yıllarda bir okulda eğitim danışmanlığı yapmaya başlar. O dönemde Avusturya'da sadece dini ve mistik şiirlerin okunmasına izin verilir, Preşeren ise bir öğrenciye bu tanıma uymayan bir kitap verdiği için hemen işten atılır. (Bu öğrenci daha sonra Slovenya'nın ünlü şairlerinden biri olacak Anastazi Gruen'dir.) Lyublyana'ya döndükten sonra uzun bir süre avukatlık bürolarında çalışır ama hatırı sayılır bir kısmı meyhanelerde geçen düzensiz hayatı, dine karşı oldukça saygısız tutumu ve aşk maceralarından dolayı sürekli dedikodu hedefi olması nedeniyle kendi adına avukatlık yapma izni alamaz. Şair olarak zaten hiçbir gelir elde edemiyor. Genellikle bitmeyen aşk acılarından doğan şiirleri orta sınıf çevrelerinde bilinip tutulsa da basılmıyor, çünkü dumanlı, alkol kokulu meyhanelerde yarı içkili halde yazdığı eleştirel-ironik şiirleri yüzünden şairin başı hep beladadır.

Belki bu yüzden, hayatı boyunca şiirlerini anahtarını sürekli yanında taşıdığı bir çekmecede gizler. Bu çekmecede sakladığı bir çok eseri, hâlâ açıklık kazanmayan bir şekilde, ölümünden sonra yok olmuştur. Bilinen tek şey ise bu şiirlerin genelde şarap ve içmek ile ilgili olduklarıdır. O döneme dönüp Lyublyana sokaklarında dolaşsak içki içmeyen tek bir insan bulamayız herhalde. Preşeren heykelinin karşısında yükselen Fransisken Kilisesi veya şehrin diğer kıyısındaki St. Horen veya her hangi bir kilisenin kapısını aralasak, papazın alkolün kötülüklerini anlatan bir vaaz verdiğini de duyarız mutlaka. Hatta 1834 Lyublyana sokaklarında yürüyüp Viyana'da tıp

"İçim alev alev yanıyor yine / Ama bakışında umut bulamıyorum." France Preşeren

eğitimi gören doktor Franz Lipiz'in evini bulup çalışma odasına bir göz atsak belki kendisini çalışma masasında alkol karşıtı ilk bilimsel makaleyi yazarken buluruz.

Ama ben France Preşeren'in evine uğramayı tercih ediyorum. Yeni yazdığı, çekmecesine daha hapsetmediği şiirler duruyor masasının üstünde: *"...akşam olduğunda dostlar gelecek / Şarap, keder bulutlarını kalbimden sökecek..."* Preşeren'in şu anda Slovenya'nın milli marşı olan "Şerefe" başlıklı şiiri de, benzer duygularla dolu bir kıta ile başlıyor: *"Bağbozumu bitti dostlar / Şarap yine / Mutsuz gözlere ve kalplere can verecek / Damarlarda ateş yakacak / Dertleri, sıkıntıları damla damla eritecek / Umutsuzluktan umut doğacak."*

Şarabın kendi ateşi bir yana, Sloven dilinde "şarap" kelimesinin o kadar zengin çeşitlemeleri var ki (*vino-vince-vincek-vincece*), kendi başına bile, bir şairin yaratıcılığını alevlendirmek için yeter. Hele bir de Juliya gibi bir kadın girerse hayatına... Dil yarası, gönül belası, göz sev-

Jiliya Primicova: yaşadığı binanın penceresinde hâlâ sevgilisini bekliyor

dası, kalp yarası Juliya. Lyublyana'nın önde gelen bir ailesinin kızıdır o. Annesi, kendisine hiçbir gelecek vaat etmeyen bir züppe ile evlenmesine kesinlikle karşı çıkar. Şövalye ruhlu şair aşkını yine de ilan etmekten çekinmez. Juliya'ya adadığı "Sone Çelengi"ni bir gazetede yayınlatır, hem de akrostiş tekniği ile yazılan bir giriş şiiri ile birlikte. Her satırın ilk harfi Julia Primicova'nın adını oluşturur, sonunda da şair, yeni bir ipucu verir sevgilisine: "*Ölüm, ateşimin gücünü almaya geldiğinde / Kalbimden bir çelenk yeşerdi / Bağışla beni / Adının harflerini verdim her çiçeğine.*"

Juliya'yı bu rezaletten kurtarmak isteyen annesi, onu hemen aristokrat bir ailenin oğlu ile evlendirir. Bu karar hiç kimseyi şaşırtmaz, çünkü Juliya-Preşeren aşkının imkânsızlığını bilmeyen tek kişi vardır, Preşeren'in kendisi. Şair, Juliya'da kendi Juliet'ini bulmuş, aşklarından da efsane doğmuş. Bu efsane şairin, yaşadığı birçok aşk acısını da gölgede bırakmış aslında. Mariya, örneğin, şairin annesinin ısrarı üzerine tanıştığı zengin bir Alman kızıdır. Oğlunu papaz yapamayan anne, bu kez onu evlendirmek ister. Mariya ile "görücü usulü" tanışan Preşeren, kızın güzelliğinden etkilenir, ona hemen vurulur ama bir evliliğin sıkıntılarını kaldıramayacak kadar düşkündür özgürlüğüne. O kadar düşkün ki, saatine zincir bile takmaz, o dönemde tüm erkeklerin yaptığı gibi; çünkü gerçek zinciri ve esareti anımsatır kendisine. Anne ise o kadar ısrarlıdır ki, çıkıp biri ona, oğluna ve Sloven edebiyatının geleceğine bu evlilikle ne kadar büyük bir zarar vereceğini anlatsa bile herhalde başarılı olamazdı. Ama Preşeren (Juliya'dan farklı olarak) annesinin sözüne karşı çıkıp (Erkek, ne de olsa! En azından babaların adı bile geçmeyen öykümüzde iki baskın anne figürü var) evliliği reddeder. Hayatındaki başka bir kadın ismi de Ana Jelovşek'e ait. Kaderin kötü bir oyunu mu desek, şairi acılı bir öykünün kahramanı yapan kötü rastlantılar zincirinin yeni bir halkası mı desek, Ana, Juliya Primicova'nın evlatlık edilen kız kardeşidir aslında ve Preşeren'le fiziksel aşk yaşayan tek kadın olarak girer şairin yaşam öyküsüne. Bu aşktan üç evlilik dışı çocuk, "Nikâhsız Anne" başlıklı bir şiir, ve... sonsuz sıkıntı doğar. Şair sıkıntılarını yine şaraba boğar, hüznünden yeni şiirler doğar.

Lyublyana'dayım. Jose Pleçnik'in ünlü Üçlü Köprüsü'nden Preşeren meydanına doğru yürüyorum. Biraz önce yanından geçtiğim Robbe çeşmesinin şırıltısı, Lyublyanitsa nehrinin aşk efsaneleriyle birlikte akan durgun sularında kayboluyor. Arkamda Slav ruhun koruyucusu bir kale. Karşımda, hiç gelmeyecek sevgilisine Almanca şiirler yazan Slav ruhlu bir şairin heykeli. Zihnimde bu bekleyişi canlandıran mısraları: "*İçim alev alev yanıyor yine / Ama bakışında umut bulamıyorum / Çok, çok yakındasın, ama incitirim seni diye / Dudaklarımın kilidini kıramıyorum.*"

Gönlümde ise, adını aşktan alan bir şehir... Lyublyana.

...

Lyublyana'nın doğal imgelem gücü: Lyublyanitsta nehri boyunca hüzünlü söğütler

>Yavuz Öztürk

İş Bölümü

?
?
MARS
MARS

SIK
TAP
SEN

>İrfan Yıldız

Kaçak>Anadolu Haber

Anadolu'da çığlık çığlık dergiler

Anadolu'nun dergi pınarları pek çok. HERKES, KENDİ RENGİNCE, KENDİ ANLAYIŞINCA, KENDİ BAKIŞINA GÖRE, KENDİ DÜNYASINCA ÇIKARIYOR ÇIĞLIKLARINI... Biz de, daha yakından duyuralım işaret fişeklerini:

AMİK... Antakya/HATAY'dan çıkıyor. Yazıişleri Duran Yaşar. G.Y. Yön. Kerim Dönmez. Yayın K. A. Nail Deniz. Musa Artar, I. Deniz Aslan, Mehmet Altınöz, Okan İsti, baskı, sayfa düzeni iyi. Bir yazın dergisi. Anadolu yazınsal yayın alanında gözüken Mustafa Emre, Adil Okay, Arslan Bayır, Güngör Gençay gibi isimler de burada yazıyorlar. Kapakta diyor ki AMİK "Semerci Musi / Akşama hazır etsin semeri / Gümüş koşumlu atıma / Yarın kuşluk vakti / Sıcak basmadan daha / Kalecik yaylasına". İbrahim Göv'ün, Karacaoğlan, Âşık Hacı Hasan 'Karışıklığı' isimli ilginç bir yazısı var eylül/ekim sayısında. Adresleri: Gündüz Caddesi, Kantarma Sokak, Vali Gürgen İlköğretim Okulu karşısı, Antakya/HATAY

Kumyazıları, **Ordu'dan çıkıyor.** Hazırlayan: Selçuk K., Adres: P.K. 6 ORDU. Tümüyle fotokopi olarak hazırlanıyor. Muhammer Yavaş yazı ve şiirleriyle katkı yapıyor. Orhan Tepebaş, Mustafa Celep, Bünyamin Atıcı, Ömer Yalçınova yazanlardan birkaçı. Fotoğraflar da, sayfaları soluklandırıyor. Yazın dergiciliği böyle, herkes kendi desenini çiziyor, herkes kendi şarkısını söylüyor.

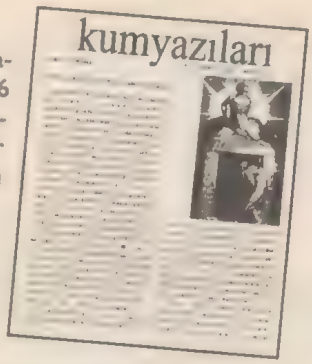

Simav Anadolu Sanat ve Kültür Dergisi. Osman Karaaslan, Necmettin Selçuk, Ali Abdülkerimoğlu, Cihat Pala, Ertuğrul Erdoğdu çıkarıyor. Çok sayıda imzayı, yazı ve şiiri barındırıyor dergi. Savaş ve Edebiyat gibi yazılarıyla 'Mahalli'liği aşan dergi, bölgeselliğin ötesine çıkmak istiyor. Şiir yarışmalarıyla etkin olmaya, Anadolu Şairleri Antolojisi hazırlayarak da kalıcı olmaya çalışıyor. Ancak, bu tip etkinliklerinde, bölgesel ve yerel özellikleri daha ağır basıyor. Ulusal düzeye çıkabilmek, ulusal ölçütte, eylemde olabilmek için, 'kriterlerin, emsallerin, elemelerin ulusal düzeydeki değerler temel alınarak yapılması gerekir. Ama, Simav Anadolu'nun, bölgede önemli bir boşluğu doldurduğu, önemli bir gereksinimi giderdiği de bir gerçek. Yurdun bu güzel yerinde çıkarılan bu güzel derginin amaçlarına ulaşması yolunda başarılar diliyoruz.

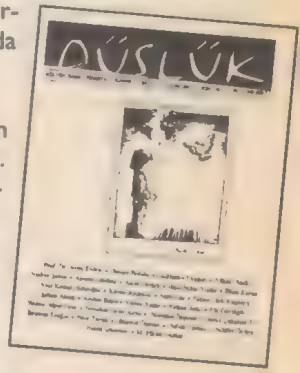

Düşlük... Yüksel Andız'ın dergisi. Uzun zamandır gelmiyor. Logo'su çok sevimli. Yüksel'in yazınsal deneyimi ve dergicilik deneyimi çok olduğu için, bunu değerlendiriyor Düşlük'te. Tanınmış çok sayıda imzaya rastlamak olası. Bir yazın dergisi kimliğini yeğlemiş. İçeriği de buna göre çeşnili. Sayı 10 Ocak 2002'deki, 'Güzele Göz Ağrısı Yakışmaz' adlı Osman Bolulu yazısıyla, 'Sayıklayan Sözcükler (3) adlı Yüksel Andız yazısı değinilmeyi hak ediyor. Dergi devam ediyorsa, dergileşelim sevgili Andız. Bu arada, Düşlük, Antalya'dan çıkıyor.

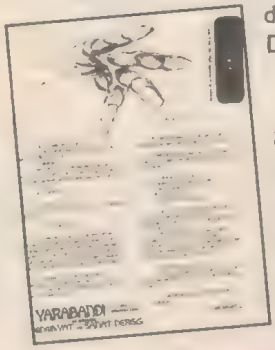

45 günlük edebiyat ve sanat dergisi. Halif Şafak, Hasan Güneş, Ayhan Mercan, Emrah Altınok, Hulusi Geçgel, Serkan Özer, Erhan Tuna, Fernando Pessoa ilk sayıdaki isimler. Adres: Şenol Topçu, Cevatpaşa Mh. Havan Tabya Sok. Mehmet Kaptan Apt. 43/3 Çanakkale Diyeceksiniz ki, hangi dergi? Adı, **Yarabandı.** Üzerindeki yarabandıyla gelince, insan ürperiyor. Yazınımızın Yarabandı'na gereksinmesi vardı gerçekten... Başarılar diliyoruz arkadaşlara.

Yitik Düşler, Kayseri'den çıkıyor. P.K. 284. Edebiyat Seçkisi. Sayı 31'de diyorlar ki: İçimizdeki sonsuzluk duygusu olmasaydı edebiyat bu kadar kavi bir rüzgâr olarak damarlarımıza hükmedebilir miydi? Cihan Okuyucu ile söyleşi yapmışlar. "Derin bir kültürel kırılmayla bugün kendi klasik hayat anlayışımıza ve bedii zevklerimize yabancılaştık." diyor C.O. Yazıişleri sorumlusu M. Said Türkoğlu.

İşte böyle. Minik bir serenad.

Herkes kendi sesini yaysın, yankısını beklesin. Yalnız, herkesin, yazın denizine döktüğü su temiz, duru olsun; kimse, suyu bulandırmasın. Çünkü; yazın, en insani edimlerden olup, iyiliği gereksinir... Kötülüğü başlı başına bir yazın yapıtı saymak, insani olana haksızlıktır.

Güz, hasat dönemi olduğu denli, hüzün dönemi de. Hasadı çok, hüznü az olsun. Saygıyla, sevgiyle, sağlıcakla kalın dostlar...

>Metin Aksoy

Kürt sineması

İlk örnekler Sovyet Kültleri'nden

Sinema sadece sinema değil elbette ki, sinema sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve hatta bilimsel gelişmelerin propaganda aracı olmakla birlikte günümüzde -üretim, dağıtım ve pazar alanı yaratan- bir endüstri halini aldı. 1887'de Edison'un dönen fotoğraf aygıtını icat etmesiyle başlayan sinema serüveni çok kısa bir sürede bütün dünyada reddedilemeyecek bir eğlence mekanizmasına dönüştü. İlk dönemlerde komedi, belgesel ve konulu filmler beyaz perdeye düşerken, sonraki dönemlerde teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan büyük bütçeli yapımlar ülkeler ve hatta kıtalararası pazar alanlarını koruma savaşını da beraberinde getirdi. 1914'te patlak veren Birinci Dünya Savaşı sinemanın merkezini Amerika'ya taşımakla kalmadı, birbiri ardına yapılan konulu filmler hem teknik gelişmeyi hem de pazar alanını Amerikalılar lehine çevirdi. Amerikalıların İngilizlere karşı kota uygulamasına geçmesi ise Avrupa'nın film yaratma gücünü büyük ölçüde sekteye uğrattı. Ardından 1929 yılında ses öğelerinin de filmlere eklenmesiyle sinema gelişim evresini tamamlayarak başyapıtlar yaratmaya başladı. 1930'lu yıllarda Amerikan sinemasına karşı gücünü büyük ölçüde yitiren ve inişli çıkışlı periyotlar izleyen Avrupa sinemasının yerini devlet destekli Rus sineması aldı. Rus sinemasının Amerikan sinemasıyla girdiği rekabet, Kürt sinemasının ortaya çıkmasını sağladı.

Rusya'da Lenin öncülüğünde gerçekleşen Ekim Devrimi de, Kürt sinemasının oluşmasına zemin hazırladı. Çünkü Ekim Devrimi Rusya'da yaşayan diğer halklara önemli ölçüde kendilerini ifade edebilme özgürlüğü getirmişti. Ekim Devrimi'ne bizzat katılan ve ilk Kürt romanı "Kürt Çoban"ın yazarı Rusya Komünist Partisi üyesi Ereb Şemo'nun Kürt kültürü ve dili alanındaki çalışmalarının bir diğer sonucu da Kürt sinemasının ortaya çıkışı oldu. Kürt Dili Akademisi, Kürtçe gazete ve radyodan sonra Kürt sinemasının miladı ise 1935 yılına denk geldi.

Sultan Sellahaddin'in Mirası

Ermenistan Kürtleri Kürt halkının tarihle olan bağlarını, gücünü ve Kürt halkının ihtişamını göstermek için Emil Ludwig yönetmenliğinde Rus devletinin desteğiyle peş peşe üç sinema filmi çektiler. Bu filmlerden biri Sultan Sellahaddin'in Haçlı seferlerine karşı yaptığı başarılı savaşları ve Sellahaddin'in kişiliğini anlatıyordu. "Sultan Sellahaddin Aslan Yürekli Richard'a Karşı" isimli bu filmde Kral Richard ve Sellahaddin Eyyubi'nin kişiliği ve zekâsı da karşılaştırılıyordu. Ardından Kürt aşk ve yiğitlik destanlarından uyarlanan "Xanî Dimdim" ve "Siyabendê Sîwa" adlı filmler beyaz perdeye taşındı. Bu filmler tamamen Kürtçe'ydi, Kürt halkının karakterini, sosyal, siyasal, kültürel dünyasını büyük ölçüde yansıtıyordu. O dönemde çekilen bu üç filmin arkası gelmedi. Çünkü İkinci Dünya Savaşı başlamıştı ve Kürtlerin Kafkaslarda kurduğu Kızıl Kürdistan Stalin tarafından dağıtılmış, birçok Kürt Sibirya ve Orta Asya'ya sürgün edilmişti. İlk kez 1935 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde temeli atılan Kürt sineması üç filmden ileri gidemedi.

Tarık Akan Siyamend rolünde

1980'lerin sonuna dek Kürtler sinema alanında hiçbir üretimde bulunamadı. Seksenlerin sonunda Tarık Akan ve Mine Çayıroğlu'nun başrollerini paylaştıkları "Siyamend û Xece" filmi yine Sovyet Kürtleri tarafından çekildi. Bu film de tamamen Kürtçe'ydi ve bir Kürt aşk destanından uyarlanmıştı. Film bir birine âşık olan iki gencin aşk hikâyesini anlatıyordu. Toplumsal kuralların, örf ve âdetlerin insanlar üzerinde ne kadar etkili olduğunu konu alan bu filmde dikkat çeken diğer bir nokta ise filmde Türk kökenli sanatçıların rol almasıydı.

Ariç'ten bir senfoni

1991 yılına gelindiğinde Türkiye'de birçok filmde rol alan, birçok filmin müziğini yapan Nizmettin Ariç "Kilamek Ji Bo Beko" (Beko İçin Bir Şarkı) filmini çekti. Bu film de tamamen Kürtçe'ydi ve Kürtleri konu almıştı. Nizamettin Ariç, "Kılamek Ji Bo Beko" filminde, altmışlı yıllarda Almanya'ya giden Kürtlerin karşı karşıya kaldığı yabancı düşmanlığını konu almıştı. Kilamek Ji Bo Beko'da Almanya'ya çalışmak için giden bir Kürdün hikâyesinden yola çıkarak bu ülkeye işçi olarak giden insanların verdikleri yaşam mücadelesini gündeme getiriyordu. Sosyal ve dramatik temeller üzerine inşa edilen bu film katıldığı festivallerde birçok ödül aldı. Avrupalılar, Kilamek Ji Bo Beko filminin politik ve sanatsal açıdan güçlü olması nedeniyle bu alana yatırım yapmak istedi ve çeşitli girişimlerde bulundu. Ancak Avrupa ülkeleri destek sundukları filmlerde, özellikle de Kürt filmlerinde % 51 kendi dillerinin kullanılması şartını öne sürüyorlardı. Bu nedenle maddi destekten yoksun Kürt sineması Avrupa'da da başka bir handikapla karşı karşıya kalmıştı.

Türkiye'de çekilen ilk filmler

1990'ların sonunda Türkiye'de modern bir Kürt sineması oluşturma çalışmaları başladı. Bu çalışma modern, sanatsal ve politik bir Kürt sineması yaratmayı öngörüyordu. Bu oluşumun öncülerinden biri olan Kazım Öz "Ax" (Toprak) isimli kısa metrajlı filmiyle Kürt sineması, alanında bir adım daha attı. Ax filmi köyleri boşaltılan insanların dramını yansıtıyordu beyaz perdeye. Ancak olayları direkt anlatması ve Kürtçe olması nedeniyle çeşitli yasaklarla karşı karşıya kaldı. Öz, Amerikalıların yaptığı gibi sürekli kendini haklı çıkarmaya çalışmadı Ax filminde. Öz'ün bu anlatım tekniği nedeniyle filmi Türkiye'de uzun süre seyircisiyle yasaklı bir pozisyonda buluştu. Bu filmin ardından "Yapıcılar" ve yönetmenliğini yine Kazım Öz'ün yaptığı "Fotoğraf" filmi çekildi. Yapıcılar'da, Anadolu'dan metropollere çalışmak için gelen Kürt işçilerin yaşam öyküleri anlatılırken, Fotoğraf filmi Türkiye'de yaşanan savaşın dramatik bir anlatımıydı. Aynı otobüste yolculuk yapan iki gençten biri dağa, diğeri ise askere gidiyordu. Aylar sonra bu iki insan farklı saflarda karşı karşıya gelecekti...

İranlı Ghobadi'den dramatik öyküler

2000'li yıllara gelindiğinde İranlı Kürt yönetmen Bahman Ghobadi'nin çektiği "Sarhoş Atlar Zamanı" adlı film, İran Kürtlerinin de modern Kürt sinemasının yaratılmasına kayıtsız kalmadıklarını ortaya koydu. Sarhoş Atlar Zamanı, İran, Irak sınırında kaçakçılık yapan Kürt köylülerini anlatıyordu. Ailelerini geçindirmek için ölümü göze alarak kaçakçılık yapan insanların dramatik yaşamlarını anlatan film, yarı belgesel nitelikteydi. Defalarca mayın tarlalarında sakatlanma ya da ölümle sonuçlandığı halde, geçimlerini sağlayacakları başka bir iş olmadığı için kendini bilerek ölümün kucağına atan insanların dramı aktarılıyordu beyaz perdeye. Ghobadi'nin Sarhoş Atlar Zamanı filmi Cannes'da, Avrupa ve Amerika'da düzenlenen festivallerden onlarca ödül aldı. Ghobadi bu filmin ardından "Annemin Ülkesinin Şarkıları" adlı bir film daha çekti ancak bu film Türkiye'de hâlâ gösterime girmedi.

Halepçe'de yabancı bir yönetmen

Amerikalı yönetmen Jano Rosebiani, 2002'de Halepçe Katliamı'ndan sağ kurtulan insanların yaşamlarını anlatan bir film çekti. "Jiyan" (Yaşam) adlı bu film şu sıralar Amerika'da gösterimde. Halepçe Katliamı'nda yakınlarını yitiren insanların duygularını ve gündelik yaşamlarını konu alan film, yarı belgesel nitelik taşıyor. Taş evler, dar sokaklar, pazarlarda satılan eskiler, düğünler, cenazeler, ağıtlar ve savaş, bu filmin ana karakterini belirliyor. Kürtçe'nin Soranice lehçesiyle çekilen filmin bütün oyuncuları Kürt. Avrupa ve Amerika'da katıldığı otuzun üzerinde festivalden onlarca ödülle çıkan film Türkiye'de henüz gösterime girmedi.

Avrupa ve Türkiye'de senaryo aşamasında olan ve çekimleri süren bazı filmler var. Bu filmlerin bir an önce bitirilmesi ve seyirciyle buluşması Kürt sinemasına yeni bir boyut kazandırması açısından önemli birer adım olacak.

Edison'un çektiği ve dünyanın ilk filmi olan "Hapşırık"tan sonra binlerce film çekildi. Kürt filmleri bu filmler arasında, bir elin parmakları kadar az da olsa, Kürt sinemasının var olduğunun en büyük kanıtıdır.

NOT: CIWAN HACO RÖPORTAJI: Kaçak Yayın'ın eylül sayısında Ciwan Haco ile yaptığım röportajı "Ciwan Haco gelmiyor" başlığıyla aktardık. Ancak Ciwan Haco Türkiye'ye geldi. Röportaj yaparken ikinci ve üçüncü sorularım gelip gelmeyeceğiyle ilgiliydi. Haco bu sorulara kesin ve net yanıtlar verdi. Sorunun kendisinden değil de kendisini davet eden insanlardan kaynaklandığını, kendisine yeterince para verilmediği için gelmeyi düşünmediğini açıkça ifade etti. Ve gelemeyişiyle ilgili kendisini davet eden insanlara sitemde de bulundu. Ancak biz bir polemiğe meydan vermemek ve bu alanda tartışmanın gereksiz olduğunu düşünerek Haco'nun gelip gelmeyeceği ile ilgili soruları röportajın en sonuna ve sadeleştirerek koyduk. Dolayısıyla Ciwan Haco röportajıyla ilgili okurlarımızı bilgilendirme gereği duyduk. Saygılarımla.

>Necati Güngör

Cemal Süreya ile...

"Gölge yazarlar bürosu"

İş hukukuna ve iktisada yeni bir kavram eklemek gerekiyor: "Yarı işsiz"... Emekli aylığıyla geçinemeyip de çalışmak durumunda olanların toplumdaki statüsünü başka hangi kavramla anlatabilirsiniz? Böyle bir kavram varsa da, benim haberim yok...

Cemal Süreya'yı düşünüyorum da, hep yarı işsizdi! Hep işsizliğinden, istismar edilişinden, parasızlık çektiğinden söz ettiğimi de biliyorum. Yaşamının son on yılına rastlayan arkadaşlığımız süresince, hep böylesi sorunlarla boğuştuğuna tanık oldum da onun için!

Günlüklerini Milliyet Sanat'tan Hürriyet Gösteri'ye taşıdı sözgelimi. Daha yüksek telif ücreti vaat edildiği için... Aradaki beş on liralık farka gereksinimi vardı çünkü.

Seksenli yılların sonlarıydı sanıyorum... "Yeminli Mali Müşavirlik" ile ilgili bir yasa çıkarılmıştı. O yasaya göre, "Yeminli Mali Müşavir" sıfatına hak kazanan az sayıdaki insandan biriydi Cemal Süreya. Türkiye'deki bilmem kaç kişiden biri olmakla övünüyordu, ama o kadar. Bunun nimetinden yararlanmaya gönül indirmiyordu! Yeminli Mali Müşavir olunca ne kadar kolay para kazanılacağını anlatmıştı bir keresinde... Bir büro açacak, emrinde muhasebe elemanları çalışacaktı, o kadar. Anlattığına göre, piyasadaki diğer muhasebeciler, yeminlilerin bürosunda çalışmak durumunda kalacaklardı.

Bu işsizlik, parasızlık döneminde, böylesine kolay para kazanma yolu kendisine açılmışken, neden gönül indirmiyordu para kazanmaya?

Bu soruyu kendisine yönelttiğimde, bir an gözü dalmış, sonra: "Dur bakalım," demişti, "belki de yaparım! Ama kendim için değil, sizin için..."

"Biz" kimlerdik? Memo Emrah ile ben... Memo'nun işsizliği, bir baltaya sap olamayışı hep bir sorundu onun için. O soruna, bir çare düşünüyordu belli ki... Peki ya benimle ne ilgisi vardı konunun? O günlerde askerden yeni dönmüştüm, iş arıyordum, bazı dergi ve gazetelere yazılar yazarak geçinmeye çalışıyordum; bu durumu yakından biliyordu Cemal Süreya. Bana sezdirmese de, işsiz oluşuma üzülüyordu demek...

Sonra, biliyorum, aklından silip attı Yeminli Mali Müşavir olmayı. O işi yapınca, büyük işletmelerin vergi kaçırma oyunlarına, yeminiyle "perde" olacaktı. Devlet, yeminine güvenecek, onun denetimine bırakacaktı işi. Denetimi düzgün yapacağına ilişkin yemini ettiği için, yaptığı işten kuşku duyulmayacaktı... O perdenin arkasında, işletme sahiplerinin vergi kaçakçılığını saklayacaktı kısacası. Buna karşılık cebi parayla dolacaktı...

Elinin tersiyle itivermişti bir yana! İşsiz kalmaya razıydı, ama devletin hazinesine karşı hile yapmaya asla... Bu yüzden de, az sayıdaki parasız maliyeciden biriydi Cemal Süreya...

Daha önce de söylemiştim: Maliyeciliğine de toz kondurmazdı hani! Enikonu iddialıydı bu alanda. Bir defasında, Tomris Uyar, "Cemal, sen mali işlerden anlamazsın..." demiş, çok gücenmiş ona... "Şu kadar yıllık meslek hayatım var benim..." diye alaya alırdı Tomris'i.

Öyle sanıyorum ki, Tomris Uyar onun anladığı anlamda söylememiştir. "Senin parayla ilgin yok, para işlerine ilgi duymazsın" anlamında söylemiş olmalı diye düşünüyorum.

Para adamı değildi ama, bu konuda -fantezi de olsa- birtakım tasarıları vardı. Hiçbir zaman girişmeyeceği işlerden söz ederdi. Tasarılarından biri, "gölge yazarlar bürosu" açmaktı. Orada hepimiz çalışma olanağı bulacaktık. Hepimize göre iş olacaktı. Şöyle: Hayatını yazmak isteyenlerin hayatını kaleme alacaktık sözgelimi. Profesörlük tezi hazırlayacaktık. Diyelim biri çıkıp sevgilisi için bir şiir kitabı yayımlamak istedi; o kişi adına aşk şiirleri yazıp kitap haline getirecektik... Her konuda, herkes için kitap yazılacak, karşılığında yüklüce para alınacaktı!

Bir başka tasarısı da şuydu üstadın: Türkiye'deki Mercedes sahipleri için bir albüm çıkarmak! Bütün Mercedes sahipleri böyle bir albümde yer almak isteyecekti ona göre. Kendisi ve arabası tanıtılacak, arabasıyla olan serüveni vurgulanacaktı... Mercedes sahipleri hava olsun diye bu albümden birer tane alıp arabalarına koyacaklardı!

(İster misiniz, bu yazıyı okuyan birileri çıkıp da yapsın bu işi?)

Bu tasarılarının ardına düşer miydi, düşmez miydi, bilmiyorum ama, ciddiyetle sözünü ettiği bir başka tasarısı da şuydu: Hazreti Ali cenklerini yeni baştan yazmak! Çağdaş bir Türkçeyle. Sahaflar Çarşısı'ndan ona Hazreti Ali'nin cenklerini anlatan kitaplar topladım, armağan ettim, çok sevindi. Ama ömrü vefa etmedi böyle bir işin üstesinden gelmeye. Sanırım ilginç bir seri olacaktı, Cemal Süreya'nın Hazreti Ali cenkleri...

Cemal abi Alevi kökenliydi, evet. Tunceli'den Erzin-

can'a göçmüştü ailesi. Oradan Bilecik'e sürgün edilmişlerdi. Babası, bu sürgünden sonra mal varlığını yitirmiş, aile yoksulluğa düşmüştü. Kendisi ve kardeşleri çok zor koşullarda yetişmişler. Babasının ölümünden sonra, amcası onlar sahiplik etmiş... Amcasıyla övünürdü. Matematik bilgisini ondan aldığını söylerdi. Daha okula gitmeden, dört işlemi öğretmiş ona amcası. Okula başladığında herkesten ilerideymiş... Memo'nun, amcasına benzediğini söylerdi.

Amcasından söz açardı da, amcasının oğlundan hiç söz etmezdi sözgelimi. Herkesin tanıdığı biriydi amcasının oğlu: Türk sinemasının kötü adamı, Hasan Ceylan... Bunu duyduğumda, Hasan Ceylan'ın, Cemal Süreya'ya ne kadar benzediğini fark ettim! Niye söylemezdi yakınlıklarını? Araları soğuk muydu acaba? Sevmez miydi? Yaptığı işi mi sevmezdi? Belki hepsi, belki de hiçbiri... Ama özyaşamına ilişkin bazı noktalarda ketum olduğu kesindi. Hepimiz gibi...

Alevi kökenli oluşunu da konu etmezdi hiçbir zaman. O, hakkını kimselere yedirmediği, çıkarlarının üzerine titrediği devlete karşı bir kırgınlığı vardı, doğru... Ailesi devletçe itilip kakılmış, zarara uğratılmıştı. Eleştiri hakkını kullanmaktan geri kalmazdı. Ancak hiç kimse Cemal Süreya'nın mezhepçilik yaptığını, Kürtçülük ettiğini ileri süremez. Kökenini yadsımazdı ama, insancıllığı, kültür adamı oluşu, Türkçe'nin gözde bir şairi oluşu, her şeyden önce gelirdi.

Ölümünden sonra birileri çıkıp, o günlerin rüzgarıyla, "Kürt Cemal" diye slogan attı, hatırlayacaksınız. Birtakım politik hesaplarla atılan bu sloganın Cemal Süreya'yı açıklamaya yetmeyeceğinin bilinmesinde yarar var... Kendi adıma söyleyeyim, Cemal Süreya'nın Kürtçülük yaptığına hiç tanık olmadım. Ona, Baytar Nuri'nin "Kürt Tarihi" adlı kitabını armağan etmiş biri olarak, böyle bir şey ileri süremem...

Diyeceğim, Cemal Süreya hakkında konuşurken, onun tavrına ve ilkelerine ters düşmemek gerekir. Çünkü o çok dikkatli bir insandı. İnsancıl duygularla herkesi kucaklar, herkesi dinler, ama inanmadığı yolda adım atmazdı.

Seksenli yılların sonlarına doğru, Nursel Duruel ile birlikte bir radyo programı yapıyordu Cemal Süreya. Tam o günlerde, ben de, İstanbul Radyosu'nda dış yapımcı olarak çalışıyordum. Bu nedenle sık sık radyoevinin koridorlarında karşılaşıyorduk. Nursel ile birlikte yaptıkları programın adı, yanılmıyorsam, "Yeni Kavramlar"dı. Yeni çıkan kavramlar üstüne üstat konuşmalar yapıyordu. Emekli aylığına küçük bir katkıydı sonuçta... TRT de öyle ahım şahım bir telif ödemiyordu zaten...

Bir süre sonra o programı bıraktı Cemal Süreya. Durup dururken... Bunu duyunca şaşırmıştım. Nedenini sordum kendisine. Ne dese beğenirsiniz? "Abi, kekelemeye başlamıştım!"

Son programda istediği gibi akıcı konuşamıyormuş... Oysa, bir spiker gibi ya da metinden okuyor gibi konuşması gerekmiyordu. Kekeleyebilirdi. Bu, doğal bir hava verirdi konuşmasına.

Gelgelelim Cemal Süreya böyle bir gerekçeyle kestirip atmıştı. Onu ikna edemezdiniz artık. İşin içyüzü gerçekten öyle miydi, bilemiyorum... O, bazı şeyleri kendine saklamayı yeğler, ben de üstelemezdim.

>Ebru Meriç

Coetzee'ye Dostoyevski mi Nobel kazandırdı?

Coetzee, Güney Afrika'yı anlatarak iki kez Booker ile Güney Afrika'nın en önemli edebiyat ödülü olan The Central News Agency'i aldı. Yazar, kendi ülkesinin dışına çıktığı son romanı Petersburglu Usta ile Nobel Ödülü'nün sahibi oldu.

Bu yılki Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi Güney Afrika'lı yazar J. Maxwell Coetzee, romanlarında işlediği konular ve anlatım tarzı ile "analitik zekâ ve verimli diyaloglarla yabancılaşmayı anlattığı için" bu ödüle layık görüldü. Hemen tüm kitaplarında, karakterlerini Güney Afrikalı olmanın siyasi ve toplumsal kalıpları içine hapsetmeden kendi salt varoluşları içinde işleyen, yaratan Coetzee böylece eserlerinde kullandığı alegorik ve simgesel üslubuyla özgünlüğünü yarattı. Coetzee, ülkesinde yaşanan siyasal ve toplumsal sorunlara uzak ve duyarsız değildi elbette. Ancak o, siyasal değişikliğin insanın varoluş sancılarını gidermediğine inandığı için, karakterlerini yaratırken, iktidar ilişkilerini ve toplumsal gerçekliği sadece bir fon olarak kullanıp, okuyucuyu insan olmanın gerçekliğiyle yüzleştiriyordu.

Yazar, 1980 yılında yayınlanan Barbarları Beklerken adlı romanıyla Güney Afrika'nın edebiyat dalında en büyük ödülü olan The Central News Agency ödülünü kazandı. Kitap, uzun yıllar sulh yargıçlığı yapan bir adamın zamanla kurbanlara karşı sempati beslemeye başlamasını ve hapse düşüşünü işliyor. Kitaplarında iyi ve kötüyü net çizgilerle ortaya koymayan ve tüm karakterlere aynı mesafede duran yazar, bu kitapta ezen ve ezilenin psikolojisini alegorik bir şekilde ele alıyor.

Yazar 1999 yılında yayınlanan Utanç'ta, kitabın kahramanı Profesör David Lurie'nin yaşamı özelinde Mandela sonrası Güney Afrika'da yaşanan kültürel, sosyal ve siyasal dönüşümün sancılarını anlatıyordu. Booker Roman Ödülü'nü alan bu kitap, böylece yazarın 1983 yılında aynı ödülü alan Michael K. Nasıl Yaşadı adlı romanıyla birlikte yazara iki kez Booker Ödülü'nü alan tek yazar unvanını kazandırdı.

Profesör David Lurie, elli iki yaşında iki kez evlenip boşanmış, bir kız çocuğu sahibi olmuştur. Cape Town Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Lurie'nin yaşamında haftada bir görüştüğü bir telekızdan başka bir kadın yoktur. Ancak bir gün, ders verdiği Melanie adlı bir kızla ilişkiye girer. Bu ilişkide kız gönülsüzdür ve bir gün çekip gider. Kızın isteği dışında cinsel ilişkide bulunmakla suçlanan Lurie, Üniversite Kurulu'nda sorgulandıktan sonra okuldan ayrılmak zorunda kalacak ve en yakın arkadaşları tarafından bile dışlanacaktır. Ama Lurie, tüm bu yaşadıklarına karşın kendi değer yargılarına sahip çıkarak, kamuoyu önünde suç işlediğini kabul etmez ve bir süre kızı Lucy'nin yaşadığı çiftliğe sığınır. Kitabın bundan sonraki bölümlerinde Lurie ve kızının yaşadıkları trajik olaylar ile Güney Afrika'nın öyküsü iç içe işleniyor. Yeni Güney Afrika'nın sorunlu rejiminin çelişkileri ile bu rejimin insanlar üzerindeki kişisel ve toplumsal etkilerinin anlatıldığı kitapta Coetzee, diğer tüm kitaplarında olduğu gibi herhangi bir çözüm önerisinde bulunmaktan kaçınıyor. Coetzee, kitaplarında çıkış yolu göstermiyor, sadece yalın bir dille anlattığı öykülerle cesur sorular soruyor. Irk ayrımından önceki Güney Afrika ile, Yeni Güney Afrika rejimi arasında şiddet ve iktidar ilişkileri açısından pek bir farklılık olmadığını metaforik bir dille anlatıyor okuyuculara.

Coetzee'nin, bu kitaplarıyla aldığı ödüller adeta Nobel Edebiyat Ödülü'nün bir habercisi gibiydi. Yazarın 1994 yılında yayınlanan Petersburglu Usta adlı romanı, dokuz yıl aradan sonra Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü.

1991 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Güney Afrikalı yazar Nadine Gordimer'den kısa bir süre sonra, ödülün yine Güney Afrika'lı Coet-

PORTRE:

J.Maxwell Coetzee, 1940 yılında Güney Afrika'nın Cape Town kentinde doğdu. Babası avukat, annesi öğretmendi. Alman ve İngiliz kökenli olan Coetzee, akrabalarıyla Güney Afrika dilinde konuşmasına rağmen İngilizce konuşulan bir evde büyüdü. 1961'de edebiyat ve matematik dallarında derece alarak Cape Town Üniversitesi'nden mezun oldu. 1962 yılında Güney Afrika'dan ayrılarak İngiltere'ye gitti ve bilgisayar programcısı olarak çalıştı. 1965'de Amerika'ya giderek Teksas Üniversitesi'nde yardımcı profesör olarak çalışan Coetzee, 1971 yılında ülkesine geri dönerek Cape Town Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. İlk kitabı iki uzun öyküden oluşan ve 1974'de yayınlanan Dusklands oldu. Dusklands'ı 1977 yılında çıkan "In the Heart of the Country" izledi. 1980'de yazdığı Barbarları Beklerken romanıyla, aynı yıl Güney Afrika'nın edebiyat dalında en büyük ödülü olan The Central News Agency Edebiyat Ödülü'nün sahibi oldu. Aynı ödülü 1983 yılında alan Michael K. Nasıl Yaşadı, Coetzee'ye Booker Ödülü'nü de kazandırdı. Coetzee, 1999 yılında Booker Ödülü'nü ikinci kez Utanç adlı romanıyla alarak, bu ödülü iki kez alan ilk yazar oldu. Coetzee, 1994 yılında yazdığı Petersburglu Usta ile de 2003 Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi oldu.

zee'ye verilmesi son elli yıldır yazınsal açıdan büyük önem atfedilen Güney Afrika edebiyatının özgünlüğünü gözler önüne seriyordu. Aslında diğer yazarlara nazaran kamuoyundan uzak olan Coetzee, medyadan gelen tüm röportaj tekliflerini geri çevirmesi ve kitapları hakkında herhangi bir açıklama yapmayı reddetmesiyle, bu ödülü alabileceği izlenimini vermiyordu. Coetzee Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldıktan sonra Le Monde'da çıkan yazısında Raphaelle Rerolle, Coetzee'yle ilgili şöyle diyordu: "Birkaç yıl önce, her sonbahar Nobel Ödülü öncesi ortalığa yayılan dedikodularda adı geçmeye başlamıştı bile. J. M. Coetzee adının (genellikle sanıldığı gibi John Michael değil, John Maxwell) arkasına saklanan adam, son derece sıkı bir görünmezlik rejimi uygulayarak, röportaj vermesi ya da konuşma yapması için yapılan bütün davetleri sırayla geri çevirdi, özellikle Nobel Ödülü'yle ilgili olanları; ödülünü gidip Stocholm'den kendi eliyle alıp almayacağını da bilen yok. Michael K. Nasıl Yaşadı ve Utanç'ta iki kez Booker Ödülü kazanan Coetzee, o zaman da resmi törenler için Londra'ya gitmeyi istememişti." Bu yazıda ayrıca yazarın yarattığı karakterlerle arasındaki benzerliklere (Utanç'ın kahramanı olan Prof. Lurie, tıpkı Coetzee gibi Cape Üniversitesi'nde öğretim görevlisidir.) değinilerek Coetzee'nin kullandığı üslup şöyle dile getiriliyor: "Coetzee yapıtlarının çoğunda sade (özellikle en sonuncular), neredeyse çırılçıplak bir üsluba sahip; Utanç bu konuda vurucu bir örnek. J. M. Coetzee'nin düş gücünün kanatlanmasına izin verilmeyen, sıfatlardan arınmış yazını, bir uçurumun üzerindeki bir ip kadar gergin. Ayrıca ihtiyatlı ve ölçülü."

Yazarın ödül alan kitabı Petersburglu Usta, Can Yayınları tarafından geçtiğimiz günlerde yayınlandı. Coetzee Petersburglu Usta'da bu kez hem Afrika Kıtası'nın dışına çıkıyor, hem de kendisi gibi yazar olan ve karakteristik açıdan kendisine benzeyen Rus yazar Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin yaşamından bir kesiti aktarıyor. Coetzee, Dostoyevski'yi anlatırken aynı zamanda Rus toplumunun toplumsal özelliklerini işliyor. Dostoyevski ellili yaşlarında bir gün, oğlunun ölüm haberi üzerine Petersburg'a çağrılır. Mutsuz ve öfkeli yazar alacaklılarına yakalanma tehlikesine, gizli polisten korkmasına rağmen sahte bir ad kullanarak çok sevdiği halde uzak düştüğü oğlu Pavel'in gizemli ve beklenmedik ölümünün sırrını çözmek üzere doğduğu şehre geri döner...

Coetzee, Afrika'nın dışına çıkarak, Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Bundan sonra bu ödülün yazarın eserlerine nasıl yansıyacağını, ileriki günlerde yayınlanacak yeni kitapları gösterecek.

Şiire Çalışırken

Sırt Numarası 5

Kurgu; Mimari Yapı

Her bir sanat eserinin bir yapı (struktur), bir kurgu içinde ifade edilebilir olduğunu estetik biliminden öğreniyoruz. Bir kurgusu olmayan, yapısı olmayan bir sanat eserinden söz edebilir miyiz. Yani yapısı olmayan bir bina, kurgusu olamayan bir resim, yapısı olmayan bir şiir mümkün müdür? Kuşkusuz hayır. Bir eserin yapısı yoksa kendisi de yok demektir, olay bu kadar basit aslında. Ama nedense insan düşünmez, şiir üzerine kafa yormazsa bu denli basit bir şeyi de keşfetmekte zorlanabiliyor doğrusu. Lafı fazlaca dolandırmadan hemen bir örneğe göz atalım, bakalım üstad Yahya Kemal (1884- 1958) şiirlerinde ne tür mimari yapılar denemiş, nasıl kurgular geliştirmiş.

HATIRLATAN

Hicran, gün ortasında öten bir horoz gibi,
Seslendi pek vakitsiz... İçim yandı ansızın.

Mazi yosunla örtülü bir göl ki yok dibi,
Mevsim serin ve bahçede yaprak yığın yığın.

Hicran gün ortasında neden böyle beslenir,
Birden hatırlatır unutan kalbe sevgiyi?

.....

Biçiminde devam eden bu şiirde üstad ifadeyi ikili dizeler, yani beyitler halinde kurmuş. Niye? Derseniz burada bize göre, şairin sezgisel tercihi belirleyici rol oynamış ve meramını ikili dizelerden oluşan bir mimari yapının taşıyacağı kanaatiyle, yukardaki şiiri böyle kurmuştur. Ama başka bir şiirde ise:

AKŞAM MUSİKİSİ

Kandilli'de, eski bahçelerde,
Akşam kapanınca perde perde,
Bir hatıra zevki var kederde.
Artık ne gelen, ne beklenen var;
Tenha yolun ortasında rüzgâr
Teşrin yapraklarıyla oynar.

.....

Üçlü dizeleri tercih ederek şiiri kurgulamış. Anlaşılacağı gibi mimari yapı ve kurgu şiirin bir biçim sorunu olarak ortaya çıkıyor. Ama biçim deyip geçmeyelim, bilindiği gibi kimi estetikçiler, sanat yapmanın sadece maddeye biçim (form) vermek olduğu konusunda anlaşmışlardır. Bize göre her ne kadar sanat, salt bir biçim vermeye indirgenemezse de, biçimsiz bir sanat yapıtı da o kadar imkânsızdır. Biçim olacak ki, içerik de üzerinde yükselebileceği, bizim tarafımızdan algılanabileceği bir alan bulsun. Ama içerik olmasa da sadece biçim yeterlidir dersek, sahaya takımda bir eksikle on kişi olarak çıkmışız demektir ki, bu durumda yenilgi bir kader olmasa gerektir değil mi? Son olarak üstadın, mimari yapısını dörtlü kıtalar halinde kurduğu bir şiire göz atalım.

RİNDLERİN ÖLÜMÜ

Hafiz'ın kabri olan bahçede bir gül varmış;
Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle,
Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış
Eski Şiraz'ı hayal ettiren âhengiyle.

Ölüm âsude bahar ülkesidir bir rinde;
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.

Belirtmek gerekir ki günümüzde, şiirde yapı açısından herhangi bir kısıtlayıcı kural da kalmamıştır. Şiirimizi kendi sezgisel eğilimimiz doğrultusunda dilediğimiz gibi çatabilir, ifademize en uygun gelen şekilde kurgulayabiliriz. Ancak bu konuda başkaca üstadların yapıtlarına göz atmakta her zaman yarar olduğu da kuşku götürmez elbet.

otaftali@hotmail.com

>Gültekin Emre

Uzak bir yerinde kentimizin

Oktay Rifat'ın bu dizesini izleyerek yolumuza devam edersek, varacağımız yer neresi olabilir ki sanatsal etkinliklerin kalbinden başka? Berlin yağmurlarla tepeden tırnağa yıkanırken, sonbahar yavaş yavaş elveda diyor ağaçlara, gökyüzünün maviliğine, güneşe, havaya; güz yerini kışa bırakıyor sezdire sezdire. Ama kent, yağmura falan aldırmadan fokur fokur kaynıyor, capcanlı yaşıyor her yönüyle, her organıyla. Peki biz ne kadarının farkına varıyoruz kentte olup biten kültürel-sanatsal etkinliklerin, ve ne kadarına katılabiliyoruz bu bir daha kolay kolay göremeyeceğimiz programlara, bence önemli olan da bu zaten.

"Uzak bir yerinde kentimizin" henüz Türkçe yayımlanmayan ama ilerde kendi dilimizde de yayımlanacağını umduğum Lettre International, bu yıl, ilk kez "röportaj" ödülü koydu ve uluslararası bir jüriyle bu işi yüzünün akıyla kotardı. On bir ayrı dilden oluşan jürinin Türk üyesi Nedim Gürsel'di. Her üye kendi ülkesinden bir röportaj yazarını aday gösterdi ve elemeler sonucu sekiz yazar finale kaldı. Son elemede de Çeçenistan'a ilişkin yazdığı röportajla Rus gazeteci Anna Politovkaya elli bin Euroluk "Lettre Ulysses Award" ödülünün sahibi oldu.

Günter Grass, 1999'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü alırken röportajın da sanat olarak değerlendirilmesi ve ödüllendirilmesi dileğinde bulunmuştu Stockholm'de. Ama Nobel Ödülü jürisi bunu dikkate almadı şimdiye dek. İşte, Lettre International de sanat olarak röportajın Nobel'i olma gibi bir işe soyundu. Günün birinde Türkçe yazan bir röportaj ustasının da bu ödülü alması ve alnının akıyla "Lettre Ulysses

Award" plaketini ülkemize götürmesi dileğinde bulunàyım buradan.

"Uzak bir yerinde kentimizin" daha ne etkinlikler var bir bilseniz. Ama biri var ki, bu yıla damgasını da vurdu. 55. Frankfurt Kitap Fuarı'nın bu yılın ana ülkesi Rusya. Bu koskocaman ülke kitap ve yazar çıkarması yaptı Almanya üstünden Avrupa'ya. Frankfurt'ta 150 yazar ve 200'ün üstünde yayıneviyle edebiyat bombasını patlattı Ruslar. Berlin'de de Rusya rüzgârı esiyor şu günlerde. Martin-Gropius-Bau'da Berlin-Moskova (1950-2000) sergisi var. Bu önemli sergiyi yalnız bırakmayan pek çok başka etkinliklerin yanında biri var ki, kaçırılmaması gerekiyor: Rus Şiiri Gecesi. Bu geceye ilişkin bir de tek sayılık "Gazeta Kalaschnikow" gazetesi yayımlanmış. İkinci Dünya Savaşı'nın yaraları çoktan sarıldı; acılar çoktan dindirildi, üstelik Demir Perde de kalktı aradan; sosyalizmin duvarları yıkıldı, neden Almanya ile Rusya sanatsal etkinliklerde dostluklarını pekiştirmesinler? Üstelik bir zamanların Demokratik Almanya Cumhuriyeti sanatçılarının resim sergisi de bir günah çıkarma gibi gözler önüne seriliyken. Ayrıca Stalin üzerine ne yapılmışsa (ne yazılmışsa değil) resim, heykel, onlar da "Allah Yoldaş" diye meraklı izleyicilerinin dikkatine sunuluyor. Propaganda ve parti sanatından geriye ne kalmışsa zamanla mücadele ede de, elde ne kalmışsa bugün, işte onlar çıkıyor görücüye. O günleri yaşamamışlara tarihten bir sayfa açmaya, o günleri yaşamışların da anılarını tazelemeye iyi kötü destek oluyor böylesi geri dönüp bakmalar.

Günter Grass dedim ya yukarıda, onun "Son Danslar" adıyla yayımlanan yeni şiir kitabı, desenleri ve bronz heykellerinden de söz etmek gerekiyor, çünkü oldukça yankı yaptı bu çalışmaları açılan sergide. Grass, oyun yazarı, şair, romancı, ressam, heykeltraş. Bu dalların hepsinde de son derece başarılı ve kendini kabul ettirmiş bir yazar, sanatçı. Grass'ın "Teneke Trampet" (1959) romanıyla ünü dünyaya yayıldı, bu da yıllar sonra ona Nobel'i getirdi, kazandırdı. Bugün Polonya sınırları içinde kalan Danzig doğumlu Grass, yapıtlarında döne dolaşa, doğduğu toprakları işlemiştir hep. Bizim Yaşar Kemal'in Çukurova'sı neyse, Grass'ın da Danzig'i öyle. Çağına, çağının kültürel ve siyasal sorunlarına hep doğduğu yerden açtığı pencereyle bakan Grass, çağını, politikacıları, iktidarları sürekli sorgulamayı ve eleştirmeyi sürdürüyor. Alman sosyal demokratlarını eleştirerek sekiz ay Hindistan'da yaşaması hâlâ konuşuluyor, unutulmadı.

"Uzak bir yerinde kentimizin" sessiz sedasız Ara Güler fotoğrafları sergisi de açıldı. İstanbul'dan siyah-beyaz fotoğrafların yanında Dali, Picasso... gibi ünlü sanatçıların portre fotoğrafları da Berlinli sanatseverlerin beğenisine sunuldu.

"Uzak bir yerinde kentimizin" 3. Berlin Edebiyat Festivali düzenlendi. Dünyanın birçok ülkesinden yazarlar geldi kentimize. Yapıtlarından bölümler okudular, okurların sorularını yanıtla-

dılar ve açıkoturumlarda çeşitli konularda dinleyicilerle tartıştılar. Berlin, on gün boyunca romana, şiire, öyküye doydu mu bilemem ama, pek çok okur yeni yazarla, şairle, kitapla tanıştı en azından. "Yeni okur kazanıldı mı"nın hesabını bir yana bırakalım ve biz bu festival çerçevesinde yer alan "Literatürk" etkinliğine bir göz atalım: Türkiye'den yazar çağrılmamıştı bu festivale. Böyle durumlarda ya paraları yoktur, ya da ülkemizden yazar getirmek çok pahalıdır. Onun için, eldeki mevcut yazarlarla idare etmek en doğrusu ve en ucuzudur. (Bu anlayış, ya da bakış yalnızca biz Türklere işliyor nedense.) O zaman ne yapılacak? Berlin'de, Almanya'da kim var, onlar çağrılacak. Ama, çağrılacak isimlerin edebiyat dünyamızdaki yerini falan Almanlar ne bilecek, elbette onu da bize, biz Türk organizatörlere (!) bırakacaklar, öyle de yapıyorlar bu son festivalde de. Sonuç hüsrana yakın acı bir son tablo. Türklerin çok sık kullandıkları Kültür İşliği'nde gerçekleştiriliyor "Literatürk" Türk-Alman Edebiyat Buluşması olarak. Geleneksel Türk yemeklerinin (kısır, börek, sarma...) eşliğinde folklor gösterisi ve yazarların yapıtlarından okumaları... Düğün salonu atmosferi neyse ne de, bu geceye emeği geçen organizatör hanımın okuduğu öykü olmayan öyküye ne demeli! Çağdaş beş öykücümüzü sayamayan bir öykücü de uluslararası edebiyat festivalinde önemli bir yazarmış gibi yer alıyor işte buralarda. Varın buraların halini siz düşünün.

"Uzak bir yerinde kentimizin" ne hayatlar, ne acılar, ne sevinçler, ne düş kırıklıkları, ne aşklar yaşanıyordur kim bilir. Bu hayatlardan ne romanlar, ne öyküler çıkar değil mi? Öyle ya, herkesin hayatı roman, o halde o romanlar da yazılmalı, değil mi? Özgün kalmak için roman okumayan romancılar, özgün kalmak için şiir okumayan şairler ve elbette özgün kalmak için hayatında hiç öykü okumamış öykücüler de ürün veriyor buralarda. Üstelik onlar okumalar yapıyor, imza günleri düzenletiyorlar kendileri için çeşitli derneklere. Buralarda edebi kalitesizlik diz boyunu da geçti. Kimlik değiştirme düşü en çok kitapla gerçekleştirilmeye çalışılıyor. Türk yazınından uzak, derinliksiz bir yazın ortamı içinde bizimkiler. Tüm yazarlar öyle değil elbette, ama yüzde 90 insanı öğürtecek düzeyde dersem, bana inanın.

Oktay Rifat'ın "Uzak Yer" başlıklı şiirinin devamı da şöyle :

"Uzak bir yerde kentimizin
penceremiz kendimize kapalı,
bir akşamüstü otobüsün
dağılışı havalara güvercin olup
sana daha uzaksa uykumuzdan
bir köşede susar çaresiz
solgun yağmurları şemsiyemizin."

Solgun yağmurlara yeniliyor artık Berlin. Güz, hüzün dağıta dağıta veda ediyor yaza. Sanatsal-kültürel etkinliklerse tüm hızıyla hayatımızda yer etmeyi, düşlerimize yerleşmeyi sürdürüyor durmadan. Hayatın tam ortasında savaşa karşı durur gibi yaşamak bu mu acaba?

>Altay Öktem Kaçak>Şiir

MUAMMA

milat seninle başladı! diyorum rastladığım
her kadına; oysa yalan, oysa
bir şey başlayamaz bu lacivert travmayla
bulduğum bütün otlara konuyorum
seviyorum delik deşiksen seni, mazi kalbinde
yaraysa kasıklarımı tuta tuta
gülüyorum buna

şakağıma uzanan bir namlu bile yok
yani boş yere ölüyorum sokaklarda
tetiğe dokunan parmağımı, bileylenmiş tırnağımı...

sürtüyorum karnına

karnın; o pürüzsüz manifesto, toz toprak
bırakarak arkasında atlılar koşturuyor
tarih diyorlar buna, bir de üç yanı denizlerle çevrili
bir güzellik abidesi; çatlak, nasırlı
yalandıkça açan güz gülleri gibi
topuğun dolaşıyor dudaklarımda
çık içimden geri geliyorum, çık hadi
ölmenin ne yeri ne de zamanı şimdi!

asılırken kuşları
ürküten defolu bir kahraman gibi
yüzüne çarpıyorum geleceğini; milat seninle
başladı diyorum rastladığım aynalara
yani sokaklarda başıboş, kendi halinde
üstü başı kırılmış, parça parça olanlara

burdayım; cesur bile sayılırım bazı anlarda
az dozdan giden büyük annemin
resmini asacak duvar yok odamda
vazodaki su kurumuş, masa da masaymış ama
üstüne ne koysam püskürtüyor ortalığa

benim hiç manifestom olmadı
yaşadım sayılır mı; muamma!

Kut

Şimeltey, gökyüzünde kuzeybatıdan gelen sert bir rüzgârın taşıdığı kara bulutları görünce, şiddetli bir fırtınanın yaklaşmakta olduğunu anladı. O anda, sakince otlayan hayvanları gibi kendi de yemek yiyerek sakinleşeceğini düşündü, ama atının terkisinde asılı duran heybedeki yiyecekleri çıkarmaya niyetlendiğinde hiç aç olmadığını anlayarak bundan vazgeçti. Yakınındaki diğer çobanlar giderek sinirlenmeye başlıyorlardı. Fırtınaya küfürler savuruyorlar, bu da yetmezmiş gibi göğe ok fırlatıyorlardı. Bu kadarı ona göre çok fazlaydı artık. Yüzüne damlayan ilk yağmurun ardından atını hemen kutsal kabul edilen koruluğa sürdü. Yağmurda ıslanmaktan nefret ediyordu ve bu yasağı da ilk defa bozuyor değildi. Arkadaşları bu durumu bilmelerine karşın, onu durdurmayı hiçbir zaman üzerlerine vazife saymamışlardı.

Bu uçsuz bucaksız bozkırda yağmur altında yapılan uğraşlar da, güneşli havada yapılanlardan pek farklı değildi aslında. Hatta yağmurun rahatsız edeceğini düşündükleri birkaç bozkır tavşanını avlamak için dikkat kesilen iki çoban, yağmurda hiçbir hayvanın alışıldık düzenlerini bozmadan kendileri gibi sakince beklediklerini defalarca gözlemlemelerine karşın, o gün Şimeltey'in, hayvanlarınkine bile benzemeyen bu tavrının ne anlama geldiğini, daha sonra olayı yorumlarken uzun uzun tartışmışlardı. Bir süre önce başlamış yağmurun dinginlik veren görselliğine karşın, az sonra, Şimeltey'in huzursuzluğuna bir yanıt gibi gelen güçlü bir parıltı ve korkunç bir ses, korudaki kuşları uçurmuş, bir tavşanı saklandığı çalılıklardan kaçırmıştı. Ama şu anda bunların hiçbirinin önemi yoktu; çünkü az ötelerindeki koruluğa bir yıldırım düşmüştü ve sanki bu olayın oluş amacını biliyorlarmış gibi hepsinin aklına Şimeltey gelmişti. Hızla atlarını o tarafa süren çobanlar, az sonra koruluğun ilk ağaçları arasında, dallarından toprağa giren gövdesine kadar kararmış bir kayın ağacının altında ölü bir at ve ayağa kalkmaya çalışan Şimeltey'in dehşet verici görüntüsüyle karşılaştılar. Atın gözleri, yıldırım anının son görüntüsüyle büyülenmiş gibi irice açılmış ve o dehşeti belgeleyerek ölmüştü. Şimeltey ise son teline kadar yanarak kıvır kıvır olmuş saçları ve sakalıyla, korkunç bir ifrite benzeyerek ayağa kalkmıştı. Yanmış kolunun yeni duyumsadığı acısıyla topallaya aksaya yanlarına doğru gelmeye uğraşıyor ya da o ağacın altından bir an önce kaçmaya çabalıyordu. Ama ne yaparsa yapsın onun hareketlerindeki her bir duruş sonsuz bir öfke ve lanet hissi uyandırmaktan başka bir işe yaramıyordu. Hatta kendilerine doğru yaklaştığını görünce her biri, atını ondan uzağa sürüp kurtulmaya çalışıyor, bir umacıyla oynanan dehşetli bir köşe kapmaca oyununa mecbur kalıyordu. Ama hiçbiri onu kendi okuyla vurup öldürmek de istemiyordu. Çocuklukları birlikte geçmiş arkadaşların tek başlarına yapabilecekleri bir iş değildi bu. Artık, bir umacıdan korktukları kadar korkuyor olmalarına rağmen, onda hâlâ insani bir öz ve kendi çocukluklarının masum anılarını birlikte görüyorlar, fakat ona yardım edemedikleri için de derin bir vicdan azabı duymuyorlardı. Gök Tanrı'nın bir lanetiydi bu. Belki Şimeltey'deydi bütün suç. Çünkü eskinin bilgeliklerine kulak asmayıp o koruluğa gitmişti veya kendileri gibi doğanın hükümlerine sabırla dayanmak varken, her zaman tez canlı biri olarak, kalkıp da dünyanın en akıllı kişisi edalarıyla ağaçların altında ıslanmaktan kurtulacağını sanmıştı. Tabii ki Gök Tanrı'yı kızdırmıştı işte. Bu topraklarda herkes çok iyi bilirdi ki, yıldırım düşen bir adamdan felekten kaçar gibi kaçmak gerekirdi. Onun laneti bulaşıcıydı. Kendileri de Şimeltey gibi eski inanışlarla dalga geçmeyi göze alamazlardı bundan böyle ve tanrının acımadığı bir kula, kendilerinin acıması gibi bir seçenekleri yoktu.

Onu, uzun bir sırığa bağlı kementleriyle yakaladılar ve ne kendilerine, ne de atlarına dokunmasına fırsat vermeden obaya getirdiler. Ama asıl sorun orada bu adamın ne yapılacağıyla ilgiliydi. Lanetlerin en büyüğünü taşıyan birinin o laneti bütün obaya yaymak için sadece temas etmesinin yeterli olacağı bilindiğine göre herkesin aklına bir tek çözüm yolu geliyordu. Buna benzer bir olayı obada şimdiye kadar kimse görmemişti; ama üzerine yıldırım düşen bir adamın öyküsünü herkes daha küçük bir çocukken işitmişti. Yine de çok iyi bildikleri hükmü şamanın açıklamasını beklediler. Yaşlı bir kadın olan şaman, yapılması gerekeni söyleyince herkes hummalı bir faaliyete girişti. Gerekli dallar ve çubuklar getirildikten sonra bütün bu malzeme kalın sicimlerle birbirine tutturularak şamanın tarif ettiği kafes inşa edildi. Şimeltey, içine bir hayvan gibi sokulduktan sonra kafesi derhal obanın yanındaki yaşlı bir meşe ağacının en kalın dalına astılar. Koruluğa kadarki ıssız çayırlarda ondan başka da bir ağaç yoktu zaten.

"Sen artık bizden çok tanrılara yaraşırsın," dedi Şaman, kafes ağaca asılırken. "Bize değil Gök Tanrı'ya yakın olmalısın!"

Hüküm verildiği sırada hava kararmak üzereydi ve acılı adamın feryatlarını dinlememek için obanın yerini değiştirmeye zamanları kalmamıştı. Bu işi yarına bırakarak günün bütün sıkıntısından kurtulmak için bir an önce çadırlarına girip uyumaya hazırlanıyorlardı. Fakat bir gerçeği hesaba katmamışlardı: Şimeltey sesini kesip tanrıların hükmünü kabulleneceği yerde, vaaza başlamıştı. Neredeyse üzerine düşen yıldırımın bütün sarsıcı etkisinden kurtulmuş gür sesiyle bas bas bağırıyor, kendisinin bu muameleyi hak etmediğini kanıtlamaya uğraşıyordu.

Çadırlardan birinden çıkan Ulagaş o yöne doğru taş atarak, "Kes artık bağırmayı kızıl sincap, layık olduğun mekâna yerleştin işte!" diye bağırdı ve bir kahkaha savurdu. Bu adam Şimeltey'i çocukluğundan beri sevmezdi. Böyle bir fırsatı bulduğu için sevinçliydi. Ama sözleri Şimeltey'i hiç susturmadı.

"Bir kızıl sincapsam eğer," diye bağırdı Ulagaş'a, "İşte şimdi doğama uygun bir mekâna yerleştim demektir. Bir kızıl sincabın meşe ağaçlarının dallarında ne denli usta bir toplayıcı ve korkusuz bir av olduğunu görmüşsündür mutlaka. En usta avcıların okları bile yetişemez kızıl sincaba. Onun korkusu yerde, bodur çalıların arasında yakalanmaktır avcıya. Şimdi ben de, ayaklarım kirli toprağın üstünde değilken, bana yuva olmuş bu ulu ağacın üstündeyken, bir kızıl sincap kadar yürekli ve kendi doğama uyumluyum işte!"

"Sana bu sözleri ulu ağaç mı söyletiyor tanrının belası!"

"Ağaç burada kutsal olanın simgesiydi, siz onu bir katil haline getirmek istiyorsunuz. Ağaç buna izin vermeyecektir. Beni yıldırım öldürmeyip sağ bıraktığına göre ne bu ağaç, ne kafesimin arasında gezinip duran soğuk rüzgâr, ne de üstüme yağacak yağmur öldürecek. Her şeyin bir anlamı var!"

Çadırlardan çıkan insanlar Şimeltey'i kafese koydukları vakittekinden çok daha tedirgindiler şimdi. Sözleri, hiç kimseye inanmadıkları kadar doğru geliyordu. Herkes biliyordu ki onu öldürdükleri anda yağmurdan ve fırtınadan daha çok korkacaklar, her şimşek çaktığında, her yıldırım düştüğünde yürekleri ağızlarına gelecekti. Daha fazla korku duymak istemedikleri için onu yere indirdiler; ama demin dokunmaya bile korktukları, tanrı tarafından işaretlenmiş bu adamı hiçbir şey olmamış gibi aralarına kabul edemezlerdi. Ona yeni bir rol bulmak zorundaydılar. İçlerinden biri, "Onu han yapalım," dedi.

Öneri yabana atılacak cinsten değildi. Kut sahibi bir adamdan yararlanmanın bundan daha iyi bir yolu olamazdı. Yine de şaman, eski bir geleneği hatırlatmıştı onlara: Geleneklere göre han olmak isteyen kişinin boğazı yağlı bir sicimle sıkılır ve bu arada kişinin ağzından çıkan sözler başta kalacağı yılı belirlerdi. Şimeltey'e sormadan yağlı bir urgan getirdiler.

Şamanın işaretiyle boğazını sıkmaya başladıkları anda Şimeltey'in ağzından "Kırrrrkk" diye bir ses çıktı. Oysa Şimeltey'in aklından "yirmi" demek geçmişti.

O kabilenin başına, üzerine yıldırım düşen bir adamı getirdiklerini öğrendikten sonra bütün düşmanlarının yüreğini büyük bir korku sardı. Şimeltey, her savaşta zafere yazgılıydı sanki. Tanrının işaretlediği bir adama ok atıp kılıç sallamanın yararsızlığına bütün düşman kabileler inanmıştı artık. Şimeltey, zaferlerle dolu kırk yıllık iktidarının ardından huzur içinde öldüğünde ağıtçılar onun hakkında, "Gökten inen mavi bir ışığın gebe bıraktığı ağaçtan doğan kişi," diye övgüler düzdüler.

kaanpolatlar@hotmail.com

Kaçak-

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türkçe-Edebiyat Öğrenci Topluluğu anlatıyor...

ŞİİRİN, ROMANIN, ÖYKÜNÜN, TİYATRONUN, MÜZİĞİN ÖRGÜTLENMESİ

"Bütün çalar saatlerin
Derin ve güzel bir su'yu vurduğu
zamanda
Hızla gelişecek kalbimiz."

Turgut Uyar

"Düş"lerin gerçeğin soğukluğuyla dondurulup; zamanın karanlık dehlizlerinde unutturulmaya çalışıldığı, hayal kurmanın neredeyse suç olduğu bir dönemin çocuklarıyız biz. Çoğu kez zamanın hızlı ve yıkıcı akışkanlığı içinde tesadüflerle yaşıyor; "gerçeklik" diye adlandırılan yanılsamalarda oradan oraya savrulup duruyoruz. Dört bir yandan (medya, siyaset, üniversite...vb.) bize önerilen hatta neredeyse dayatılan bu hayat içinde "hayal"lerimizi bulmak için çıktık yola.

Okullarımızda Edebiyat ve Türkçe öğretiminin, bu konuların yaratıcılık ve üreticilikle doğrudan ilgili olmasına rağmen, bu yönlerinden tümüyle soyutlanıp kuru bir bilgi aktarımına dayandırılması, yazınsal metinlerin yalnızca ders kıskacı içinde ele alınması ne yazık ki öğrencileri kültür, sanat ve edebiyattan uzaklaştırmaktadır. Ders olgusunun öğrenci için zaten yeterince sorunlu ve soğutucu olması edebiyat ilgi ve sevgisinden alacağımız hazzı iyice azaltmaktadır.

Bize göre bölümümüzdeki önemli eksikliklerden biri de güncel edebiyatla bağ kuramamızdır. Derslerimiz çoğu zaman adı konmamış bir izlenceye bağlı kalınarak işleniyor. Edebiyatımızın bizce de tartışmasız kült isimleri her yıl aynı şiir, roman ya da öykülerinden yola çıkılarak inceleniyor. Biz bu isimlerin varoluşlarını ve edebiyata katkılarını kesinlikle yadsımıyor; tanımak, araştırmak ve incelemekten kaçmıyoruz. Ancak bu isimlerin yanına eklenmesi ve ısrarla üzerinde durulması gereken daha pek çok isim olduğunu düşünüyoruz. Ne üzücüdür ki derslerimizde Yaşar Kemal'in adını neredeyse hiç duymadık. Buna benzer pek çok isim sayabiliriz: Bilge Karasu, Hasan Ali Toptaş, Hilmi Yavuz, Enis Batur, Haydar Ergülen, Gülten Akın, Şükrü Erbaş, k. İskender, Didem Madak, Hüseyin Ferhad, Ahmet Erhan...

Üniversiteliliğin ders saatleri ile sınırlı olmadığını, bir yaşam tarzı ve bir kültür olduğunu düşünüyoruz. Bu kültürün amaçlandığı gibi televoleler tarafından oluşturulmasını istemiyoruz. Tüm bu sözde "gerçeklik"ler dünyası içinde kendi düşsel evrenimizi oluşturduk. 1997 yılında kurulan Türkçe-Edebiyat Öğrenci Topluluğu altı yıldır dayanışma kültürünü esas alarak çalışmalarını sürdürüyor. Okullarımızda var olan tekdüze ve çoğu kez tek yönlü edebiyat eğitiminin dışında hayatı merkez alan ve her zaman isyanı da içinde barındıran bir eğilimle edebiyata yeniden bakmayı amaçlıyoruz. Şiir, roman, öykü bizim için yalnızca kitaplardaki kısa metinler değil artık; yaşantımızın ayrılmaz öğleri her biri. Kimi zaman bir kahve köşesinde dizeleri paylaşıyor, sözcükleri kovalıyoruz; kimi zaman roman kahramanı olarak çıkıyoruz birbirimizin karşısına, aşklarımız onlarınkiyle özdeşleşiyor.

Altı yıllık birikimimiz bize birçok deneyim kazandırdı. Çalışmalarımızı yürütürken edebiyatı memuriyetin ötesinde gören; hayatın ayrılmaz parçası olarak düşünen herkese açık bırakıyoruz kapımızı. Bizi geliştiren her türlü düşünceyi ve ortamı paylaşmaya çalışıyoruz. Herkesin ilgileri doğrultusunda gruplara ayrılmasıyla başlıyoruz işe. Şiir, tiyatro, müzik, yayın gruplarımızda şiir ve müzik dinletileri; şiir, roman, öykü üstüne teorik düzeyde şair ve yazarları tanıtıcı seminer çalışmaları yapıyoruz. Sık ve düzenli çalışmalar sonucunda tiyatro oyunları sahneliyoruz. Bize verilen panoda kendi ürünlerimiz ve seçme yazılarımızla sesimizi daha geniş kitlelere duyurmaya çalışıyoruz. Yıllardır gerçekleştirmeye çalıştığımız dergi çıkarma projemiziyse sayı ve üretim yetersizliği nedeniyle yanlıca bir kez gerçekleştirebildik. "Simurg" adlı dergimiz bir sayı çıkmış olmasına rağmen övündüğümüz çalışmalardan biridir. Ayrıca, tanıdığımız ve sevdiğimiz birçok şair, yazar ve eleştirmenle okulumuzda söyleşiler yaparak bir araya gelmeye çalışıyoruz. Özen gösterdiğimiz konulardan biri de tüm bunları yaparken toplumsal duyarlılığın dışında kalmamak. Bu düşünce "barış dizeleri"ni seslendirirken hayat buldu topluluğumuzda. Bir yandan da güncel edebiyatı takip etmek; gelişim ve değişimlerden haberdar olmak istiyor; bu amaçla kültür, sanat ve edebiyat dergilerini mümkün olduğunca izlemeye çalışıyoruz. Okuduğumuz dergileri kendi aramızda elden ele dolaştırarak ya da o sayıda beğendiğimiz şiir ve yazıları birbirimize önererek yeni kapılar açıyoruz. Gördük ki her yıl daha fazla sayıda insan daha istekli ve düzenli bir şekilde edebiyat dergileriyle buluşuyor. Öğretmenlik yapmaya başlayan arkadaşlarımızdan biri eğer derslerinde Turgut Uyar'ın adını anıyorsa, bunun, ders izlencelerinin değil birlikteliğimizin bir sonucu olduğunu biliyoruz. * Umudumuz, çalışmalarımızın gençlik yıllarının heyecanıyla yapılan birer topluluk etkinliği olarak kalmaması. Yaşam deneyimi olarak benliğimizde ve belleğimizde kalıcı izler bırakması. Ancak bu sayede amacımızın tam anlamıyla gerçekleşmiş olacağını düşünüyoruz.

Yaptıklarımız henüz bizim için yeterli değil. Her şeyden önce daha çok hayal kurmak, bunları daha çok insanla paylaşmak ve gerçekleştirmek için çalışmak istiyoruz. Ancak biz kendi yağında kavrulan bir garip öğrenci topluluğuyuz. Yapabileceklerimiz kendi gücümüzle sınırlı. Kültür ve sanatın her yerde ne kadar az destek ve ödenek aldığını hayatımızda ne kadar az yer bulduğunu yaşayarak öğreniyoruz. En kalıcı bilgi yaşayarak öğrenilen bilgi çünkü. Bu durumun yansımalarını üniversitemizde de görüyoruz.

Belli bir estetik düzeye ulaşan insanların hayatı tek seçenekli olmaktan çıkarmak için ellerinden geleni yapacaklarına inanıyoruz. Umudumuz daha iyi, daha güzel olana ulaşabilmekten yana. Bu bağlamda edebiyatın, sanatın ve şiirin toplumun atardamarı olduğunu düşünüyor ve bunları günlük yaşantımızın içine popülist olmadan sokabilirsek ancak mümkün olan başka bir dünyada yaşayabileceğimizi hayal ediyoruz.

İbrahim Baştuğ

İlk örnek aldığım şair Fuzuli'dir. Divan şiiriyle başladım denilebilir. Tabii hemen arkasından halk şiiri geldi. Bende emeği varsa daha çok Fuzuli'nin, arkasından Karacaoğlan'ın vardır.

Son şiir kitabın *Kavis*'ten başlayalım. *Kavis*'in özel bir yeri var. Diyorsun ki, bu şiir kitabın için, "Şiirlerin tümünde söz hakkı olan bir kitap." Önce bu özel ilgiden başlayalım istersen...

Kavis'e bir önsöz yazmıştım. Son cümleyi kastediyorsun sanırım: "Kavis şiir serüvenim açısından başlangıçta da, gelinen noktada da söz hakkına sahiptir." Şu bakımdan söz hakkına sahip; 1989'da yayımlanan ilk kitabım *Çalınmış Kuyuları Babil'in*... *Kavis*'ten önceki kitabım *Kül* ise 2001 tarihli. Arada iki kitap daha var. *Kavis*, bu dört kitap boyunca hep elimin altında bir dosyaydı. İlk karalamaları, hiçbir zaman değerlendirmediğim, attığım, ayıkladığım şeyleri bir kenara koyarsak, dosya bütünlüğünde daha baştan -adı da belli üstelik- bir roman çalışır gibi çalıştım. Öyle de bir öyküsü, kurgusu var zaten kitabın, karakterleri var... Bu nedenle diğer kitaplara hep imgelerle bağlıdır. Diğer kitaplarda olan bazı dizeler var bu kitapta. Birebir değil tabii ki. Ama hani ne yapmış ömrü boyunca İbrahim Baştuğ demek isteyen olur da çıkarsa ileride ona bir yardım metnidir bu önsöz. *Kavis* bu anlamıyla hem bir ilk kitap, hem de kendinden önceki dört kitaptan sonra tamamlanması açısından son kitap olarak söz hakkına sahiptir. Yani başta da, benim şiirimin *Kavis* yayımlanana kadar geldiği noktada da söz hakkına sahip olmasının anlamı bu.

Tuhaf, yani diğer ilk kitaplar besler ya sonraki kitapları, sen son şiir kitabın için bunu söylüyorsun.

Evet, sarmal bir ilişki var burada.

Son üç şiir kitabında ortak bir şey var... Üç kitabının da isimlerinin baş harfleri "K" ve birbiriyle çağrışım olarak benzeşiyor. Nedeni var mı?

Bir şey anımsattı bu soru bana; *Kavis*'i yayınevine götürdüğümde İlknur Özdemir aynı şeyi söylemişti. "İbrahim sen kitaplarına tek sözcüklük adlar koyuyorsun, bir de hepsi 'K' ile başlıyor. Nedir bu 'K' takıntısı" demişti. Ben de hemen cevabı yapıştırmıştım: "İlknur Hanım 555K" demiştim. Tabii ki öyle bir şey yok, tamamen rastlantı. *Köz*, *Kül*, *Kavis* hepsi tek kelime ve hepsi de 'K' ile başlıyor. Rastlantı tamamen. Kavis çok anlamlı bir sözcük. Asıl anlamı "eğri" demek. Gökkuşağı anlamı da var eğriliğinden dolayı. Gök kavisi diye kitapta da geçiyor; kavs-i kuzah derler, Osmanlıcası... Kitaptaki ara başlıklardan biri de bu zaten. Bu haliyle daha başlığından başlayarak şiirimin bir eğrisi diyebilirim. Bu anlamda da şiir serüvenimin bütün aşamaları, en naif olduğu yerden en işçilikli yere kadar son kitapta zannediyorum gözlenebilir.

Hilmi Yavuz, *Kül* kitabının arka kapağına yazdığı yazıda "Fuzuli'nin *âteş-i dil*'inden kalan *Kül* bu" diyor... Neyi kastediyor?

Fuzuli'nin "âteş-i dil"inden -yani bugünkü Türkçeye çevirirsek; gönül ateşi anlamına geliyor- kalan *Kül*... Hilmi Bey'in *Köz* için yazdığı arka kapak yazısında da Ömer Hayyam'a bir gönderme vardı. *Köz* ve *Kül*, her iki kitap birbirinin devamı olarak benzer dörtlüklerden oluşuyor. Birinci kitapta Ömer Hayyam'ı anmıştı Hilmi Bey, ikinci kitapta da Fuzuli'yi anmak-

Çok fazla şiir yayımlamadım. Hâlâ daha, çok fazla dergilerde görünmüyorum.

la benim özellikle bu iki kitabımda su yüzüne çıkan geleneksel şiirimizin dokusuna gönderme yapıyor zannederim...

Şiirinde tasavvufi dokular var. Bu dokular şiirini çok besliyor, bu yakınlık nereden geliyor?

Besleyen bir şey var; Türk dili ve edebiyatı eğitimi almış olmamın getirdiği bir şey. Geleneksel şiirimizi doğru okuyabilecek ölçüde eski yazıyı biliyor olmanın getirdiği bir şey. Tasavvuf bizim hem divan şiirimizde, hem tekke şiirimizde çok belirgin hissedilen bir izlek. Divan şiirinde rubai, halk şiirinde koşuklar, dörtlükler en donatılmış biçimleri şiirin. Dolayısıyla da benim işime gelen de dörtlüklerin bu olanağından yararlanmak oldu bu iki kitap için. Kuşkusuz her iki kitaptaki dörtlüklerde imgeler çoğu zaman tasavvuftan yararlanıyor, destek alıyor. Tasavvufi bir içeriği de var.

***Kavis*'e dönelim istiyorum biraz, çünkü bu kitap senin şiirin için özel bir yer teşekkül ediyor...**

Kavis, yayımlandıktan sonra bir arkadaşım tarafından bana imzalandı. Şöyle imzalamış; "Kavis'i henüz dizgi halinde iken okuma şerefine erdim. Hani kelimeler yetersiz kalır diye klasik bir söz vardır ya; öyle bir andı yaşadığımız. Yan yana oturup eskilerden söz ettik. Biliyor musun, bir daha göremeyeceklerimizi ne çok özledim. 'Kavis' onları bana getirdi. Sağol arkadaşım. 04.07.03 Renan"

Dizgi düzeltmelerini almıştım yayınevinden. İşten dönerken (Aynı servis aracını kullanıyoruz Renan'la) yanında okuyacak bir şey var mı diye sordu. Ben de *Kavis*'in dizgi dosyasını verdim. *Kavis*'te arka kapakta da belirtildiği gibi son ihtilalin kırdığı hayatlara bir gönderme var, bir trajik üzerine kurulu, bir toplumsal tragedya üzerine kurulu bir "nehir şiir". Ara başlıklara rağmen tek bir şiir aslında. O arkadaşım da o acılı kuşağın bir üyesiydi. O anlamda dosyayı okurken o trajik geçmişe gitti gitti geldi.

Şiir serüveninin nasıl başladığından bahsedebilir misin bize?

Milliyet Sanat Dergisi'nde, 1983'te yazdığım bir şiir, 1984 yılının sonuna doğru yayımlandı. Lise sondaydım, İstanbul'dan göndermiştim. O sıra gri sayfalar vardı ya "genç şairler" diye, sonra da gençlerin antolojisini çıkardılar. Aralık falandı sanırım. Dergide yayımlandı. Bu arada ben üniversiteye başladım. Ankara'dayım. Bir gün Dil Tarih'teki posta kutusuna bir tane kitap göndermişler. İlk şiir odur. Antolojiye de girdi sonra. Çok fazla şiir yayımlamadım. Hâlâ daha, çok fazla dergilerde görünmüyorum. *Edebiyat Dostları* çıkmaya başladı 1987'de. Birkaç şiirimi gönderdim. Beğenmişler, görüşmek istediler. Görüştük nihayetinde. *Edebiyat Dostları* ile biraz disipline oldum. Kitaplaştırma düşüncesi mesela *Edebiyat Dostları*'nda yayımlanırken ilk aklıma gelen bir şey.

O dönemde kendine örnek aldığın "göbeğimi o kesti" diyebileceğin bir şair var mıydı, izinden gittiğin bir isim?

Kendime örnek aldığım şair vardı tabii olmaz mı! Çok ilginçtir, ilk örnek aldığım şair Fuzuli'dir. Divan şiiriyle başladım denilebilir. Tabii hemen arkasından halk şiiri geldi. Bende emeği varsa daha çok Fuzuli'nin, arkasından Karacaoğlan'ın vardır. Köroğlu vs. öyle devam eder. İkinci kitabımı da ithaf ettiğim lise edebiyat öğretmenim, onun tabii büyük katkısı oldu. Bu kitap aslında tek başına ona ithaf olacaktı. Ama babam da kendini soktu. Kitap yayımlanırken babamı kaybettim. Divan şiirinin, halk şiirinin okunmuş olması hem biraz zorlaştırdı işimi -az yazma özelliğim zannediyorum oralara bağlı.

Yaşayan şairlerin hiçbirinden, Hilmi Yavuz dahildir buna, doğrudan etki görmedim. Kendisi de zaten E dergisindeki bir söyleşisinde söylemiştir; tırnak içinde söylüyorum, müritlerini yayımlamakla itham edildiği için olsa gerek, "İbrahim Baştuğ diye bir arkadaşı da yayınladık. Ne benim şiirimle ilişkisi var, ne de benimle" diye... O da öyle bir ilişkidir. Yani Hilmi Bey'in yazdığı şiirle de çok bağlantılı değil şiirim. Benim göbeğimi Fuzuli kesti. Karacaoğlan kesti. Bir de hakkını yememek lazım Şeyh Galip ve Ahmet Haşim kesti.

Zor bir teknik seçmişsin çünkü...

Zor bir teknikten öte, ortada çok ciddi bir külliyat var çünkü... Bunlar damıtılmadan kendin olamıyorsun bir kere. Bunlara rağmen kendin olman gerekiyor. Bunlara yapışıp kalmaman da gerekiyor. Bir de şöyle bir şey var; gelenekçi değilim. Geleneği çok önemsiyorum ama ben gelenekçi bir şair değilim. Geleneğe yapışıp kalmak, malumu ilam dedikleri şey. Tekrar etmenin bir anlamı yok. Çünkü onlar başka bir zamanda ve mekânda yaşamışlar. Ben başka bir zamanı ve mekânı algılıyorum. Ama sonuçta eğer yaptığımız iş plastik bir işse, eğer sanatsa, kendimi o sanatın argümanıyla var etmem gerekiyorsa, kuşkusuz gelenekte ne varsa ondan da ha-

berdar olmak gerekiyor.

İşte öyle bir serüvende *Edebiyat Dostları*'na geldik. *Edebiyat Dostları*'nda şiirlerim yayımlanmaya başladı. Onların, şiir yayımlamakla yetinecek bir tutumları yoktu. Yazı da istiyorlardı. Nitekim bir iki yazım da yayımlandı. Tabii, düz yazılarım da vardı, ama makale vs. türünde akıl yürüterek, bir düşünce savunarak şiirin metaforik dilinden biraz da düz yazının, makalenin, araştırma yazısının teknik diline, onun mantığına öyle yaklaştım diyebilirim. Dosyamı hazırlamıştım ben, o arada biz koptuk Ankara grubu olarak dergiden. Öyle kaldı.

Edebiyat Dostları'ndan ayrılınca benim dosyam elimde kaldı. Bir iki arkadaşımın destek çıkmasıyla dosyayı bastırdık biz. İki tane büyük senet vardı. Birini ödeyebildik. Birini halen ödemedim. Bir matbaaya bastırmıştım. Kötü bir baskıydı. Kitap, Dönem Yayınevi'nde dizilmişti. Oradaki çocuklar dağıtım kolaylığı açısından Dönem'in logosunu koydular. Benim tabii dağıtım yapacak halim yok, uğraşacak halim yok. Velhasıl, Dönem'den çıkmış gibi görünür, ama aslında kendim yayımladım ilk kitabımı -bu anlamda da göbeğimi kendim kesmiş oluyorum sanırım. Öyle arada kaldı. İkinci baskısı oldu neyse ki sonra, 1997'de. O kitabı öyle kurtardık. İlk baskı doğru dürüst dağıtıma da girmedi, bir kısmı ikinci senedi ödeyemediğim için matbaada kaldı. Bir kısmı Dönem Yayınevi'nin deposunda süründü yıllarca. Sonra sokak satıcılarına verildi.

Bu on yıllık bir süreç aslında; şiirin önü kesildi. Birkaç şair dışında şiir yazılmamaya başlandı. Genç kuşaktan da şair yetişmedi aslında. Yayınevleri şiire ilgi göstermiyor. Daha çok romana değer veriliyor.

Doğru söylüyorsun. Bunun çok basit bir ticari nedeni olduğunu düşünüyorum ben. Şiirin tüketimi uzun zamana yayılıyor, parayı çabuk döndürmüyor yayıncısına... Hacim açısından roman okumaktan daha kolay geliyor şiir ama öyle değil. Romanı okuyan adam, romanın son derece günlük hayatı çok zorlamayan -konuşma diliyle yazılır roman- dil nedeniyle kolay okur. Romanı okurken romancıya rağmen okumaz okur. Kendini bırakır o metnin içine, onunla birlikte akar gider. Şiirde öyle değil. Şiirde hem şaire göre okumak zorunluluğu vardır, hem de şiire rağmen. Şiirin bir kere metaforik dilini çözmesi gerekir. Bu da kolay bir iş değildir. Bu anlamda ben Nâzım Hikmet'in bile metaforik dilinin okur tarafından deşifre edilmediği bir ülkede yaşadığımızı çok rahatlıkla söyleyebilirim. Bugün, şiir okuyorum diye elinde kitapla gezenlere şöyle bir bakarsak -popüler kitle açısından söylüyorum- en fazla Orhan Veli'ye kadar gelmişlerdir. Nâzım Hikmet'i yaladım yuttum diyenlerin, Nâzım Hikmet'in şiirindeki gelişim açısından bir fikirleri, düşünceleri yoktur. Yalap şalap okumuşlardır. Bu anlamda şiirin okuru her zaman için azdır. Daha özel bir okurdur. Bir şair kendi okurunu öyle üç yılda, beş yılda, on yılda kotaramaz.

Nâzım Hikmet'i yaladım yuttum diyenlerin, Nâzım Hikmet'in şiirindeki gelişim açısından bir fikirleri, düşünceleri yoktur. Yalap şalap okumuşlardır.

Herkes şiir yazıyor ama şiir okunmuyor...

1990'a yaklaştığımız yıllarda -yanlış hatırlamıyorsam- *Sombahar* diye bir dergi çıkıyordu. Son sayısındaki yazılarında tam da bunu söylüyorlardı; binlerce şiir geliyor ama dergimiz bin bile satmıyor. Demek ki bize şiir gönderenler bile dergimizi almıyor. O zaman da bir derginin yaptığı bir tespitti. Maalesef böyle bir ikiyüzlülük var şiir yazanlarda. Bu ama her zaman kolay gelmiştir insanlara. Halbuki en zor olanı şiir yazmak. Herhalde cümleleri belli bir yerinden bölüp, hatta alt alta sözcükleri koymakla şiir olduğu yanlış algısından... Bu nasıl kırılamıyor bilemiyorum. Böyle bir şey var. Ama nitelikli şiir okuru her zaman az olagelmiş.

Çok iyi şairler var. İnatla şiir yazanlar var ama...

İnatla dergi çıkaranlar var. Şimdi özellikle son beş yıldır şiir raflardan itildiği için, dergilerden itildiği için, dergiler genel bir popülerleşmeyle satma kaygısına yöneldiği için, ki bu ölçü satış ölçütüdür. Bunu da kınamıyorum. Bu, sektör olmaya doğru koşar adım gidiştir. Büyük sermayelere bağlı dergiler başlattı bunu. Ne oldu? Has edebiyat dedikleri şey, yeni yeni "kanat alıştıranlar" mı diyordu Süreya, kolay yer alamamaya başladılar. Çünkü isim satar. Daha şiir olmasına rağmen isim olmamış kişiler ne yaptılar, fanzinler çıkarmaya başladılar. Ben çok önemsiyorum

bunları. Örneğin geçen yıl tek şiirim yayımlandı benim. Bir fanzinin aralık sayısıydı. Bu yüzden, hiçbir yıllığa girmedi...

Fanzinleri kötülemiyorum -çok da takdir ediyorum- ama şiirin düştüğü durum bu olmasa gerek. Yani elli yıl sonra böyle giderse eski bir meslek gibi mi kalacak, bir fantezi gibi mi kalacak geçmişte? 'Böyle bir sanat dalı da vardı' mı denilecek?

Korkarım, yalnızca şiir için değil gerçek roman, gerçek öykü, tüketimi kolay olmayan, kendisini plastik bir yaratı olarak algılamış tüm söz sanatları için de tehlike var. Popüler olanın kuşatılmışlığı altındayız. Bu kaçınılmaz da! Çünkü artık görsel olmayan hiçbir şeyin günlük hayatta karşılığı yok. Sokakta can çekişen birini görse insanlar ilgi göstermiyor. Ama o can çekişen kişi ekrana yansıdığında bir anlam ifade ediyor. Bir dizi film kahramanı öldürülmesin diye neredeyse ayaklanıyor insanlar! Öyle bir görsellik çağı yaşıyoruz. Bütün edebiyat dergisiyim diye piyasada yer alanların hepsi bir görsel bombardıman halinde yayımlanıyor. Böyle olunca da sözcük çok silahları bakımından konvansiyonel -geleneksel- kalıyor. Artık uranyumun –milenyumun mu demeli- parçalanması falan da yetmedi. Sanal bir dünyada yaşıyoruz ve bu sanal dünyanın bizden alıp, bize yansıtmadığı şey gerçek olmuyor.

Orhan Pamuk veya Ahmet Altan'ın bir şiiri yayımlansa bir dergide, o dergiye talep hemen artar, tirajı hemen yükselir. Hatta yeni kuşak roman yazmayı bırakır, şiire yönelir!

Tam benim dediğime geldin Aslan, yani şiirden bahsetmiyoruz. İsimlerden bahsediyoruz. Orhan Pamuk yarın bir gün gömleğiyle, ayakkabısıyla anılacak. Bu işte pop star algısı. Bu anlamda Orhan Pamuk'u ya da Ahmet Altan'ı "tenzih ederek söylüyorum" Seymen Ağa'dan bir farkı yok romancının. Yani televizyonun getirdiği noktada, bugün bilgisayar teknolojisinin de yardımıyla görsellik o kadar çoğaltılıyor ki artık herhangi bir yerde yayımlanmış bir karikatür anında taranıyor, mesaj kutunuza tekrar tekrar düşüyor vs. Bu anlamıyla zaten algıda gözün önemi modern çağın başından beri çözümlenmiş bir şeydi. Çok yüksek, kulağa vs. göre, hele yazıyla karşılaştırıldığı zaman kuşkusuz hayatı bir resim olarak algılarsak resim çok daha donanımlı, çok daha fazla gelişkin silaha sahip. Şunu eklemek gerekir belki; bugünün insanının durup düşünmeye vakti yok. Bir koşmaca içinde.

Tirajı çok yüksek gazeteleri düşünürsen artık arka sayfada bir cinsi latif kullanılması gelenek halini aldı. Bu gereklidir gereksizdir tartışmasına girmiyorum. Böyle bir gelenek var.

Sanat yapan adamın yaptığı sanat varoluş biçimidir aynı zamanda. Yani kendini var etme, dışavurma biçimi. Bu anlamda tabii ki öncelikli olarak has okuru yine kendisi. Çünkü onu kuruyor. 24 saat şiirle yaşayan bir adam değilim. Böyle bir şey de mümkün değil zaten. O kadar abartmıyorum sanatçı kimliğimi. Ama kuşkusuz ki böyle bir "sanatıyla kendini ifade etme" durumu söz konusu. Bunun okuru olmuş olmamış, çok da dert etsen bir şey değiştiremezsin. Zira bu belli de olmaz. 13. yüzyılda yaşamış Yunus Emre, 20. yüzyılda yeniden keşfedildi. Yunus Emre bizim için mi yazdı şimdi? O zaman ben yaşadığım zaman ve mekân bağlamında niye kendimi sınırlayayım ki? Kuşakdaşlarım ya da "şu an"da birlikte soluk alıp verdiğim insanlar için mi yazıyorum? Sanat zamanıyla yaşam zamanını ayırt edebilmek gerekir.

Cemal Süreya Şiir Ödülü'ne gelelim. Senden sonra verilmemeye başlanmış.

Cemal Süreya Şiir Ödülü'nü en son ben aldım, 2001 yılında *Köz* adlı kitabımla. Ondan sonra iki yıldır da verilmiyor. Verilmeyiş gerekçesi yansımadı. Kimse bir açıklama da yapmadı. Daha ne kadar bir süre verilmeyecek, temelli mi iptal edildi, bilinmiyor.

Sanki çok teşvik edici ödüller varmış gibi, olan ödüller de kaldırılıyor. Aslında genç şairler için diyorum, yüreklendirici olabilir yayınevleri ve dergiler...

Yarışmalar aslında 1980 sonrasında birden arttı... Enka'ydı zannediyorum, bir şirket çok tartışılmıştı, hikâye ödülüyle. Sonra kimsenin adını sanını duymadığı kızcağız Enka'da çalışan müdürlerden birinin sekreteri çıktı. Son derece kötü metinler falan... Orada başladı bence yozlaşma. Aslında çok fazla ödül veriliyor. Ağırlığı olmayan, jürisinin bile edebiyatçılardan oluşmadığı yığınla ödül var. Bir de '80 sonrası toplumsal çözülmenin getirdiği bir şey de var. Yani belediyeler mesela ödül veriyor. Bir taşra belediyesinin verdiği ödül de taşrada kalıyor. Hiç umulmayacak vatandaş kerli ferli, gidiyor o belediyenin ödülüne katılıyor, ki jürisinin bırakın şiir okumayı o vatandaşın adını bile duyması söz konusu değil. Böyle başlıyor yozlaşma. Adı sanı bilinir ödüller de zannediyorum ondan sonra daha çok bir "emek ödülü"ne dönmeye başladı. Bu anlamda yeni yetişen, yaşı kırkın altında insanlara çok fazla itibar etmiyor onlar da. Şairin yetkinliğinden çok sanat emeğine, yaşına bakıyorlar diye düşünüyorum. Birkaç büyük ödül o çevrede dönüyor. Bunun dışında bu yozlaşmanın çok olmasının getirdiği bir şeyle belki ödül almış olmanın bir yararı olduğunu düşünmüyorum. Kuşkusuz Cemal Süreya adıyla birlikte anılmak, ödül töreninde yaptığım konuşmada da belirttim; onun fotoğrafının önünde fotoğraf çektirmek büyük bir onurdur benim için. Ama şunu da söyleyeyim ki herhangi bir yansıması olmadı benim şiir serüvenime. Adımın duyulması vs. falan... Belki ilk dosyasını bastırmak için yer arayan bir yaşta olsaydım, kitabımı basabilirlerdi. Ama Cemal Süreya Ödülü kitap da basmıyordu biliyorsun. Dosyaya verip sonra dosyayı yayımlayan ödüller de var. Onlar daha anlamlı.

Kara, Anlık

Karanlıkta yol alan iki ışık tanesi
karşılaştı bir an. Karanlıkta
yol alan bir ışık tanesi sordu
o an. Ömrüm! Ne anlamın

Garip! Bu soru ancak geliyordu akla
ışık gözden kaybolduğu zaman

Karanlıkta yol alan iki ışık tanesi
karşılaşmasaydı bir an. Kırılmasaydı
zaman. Çarpmasaydı aynasına Venüs'ün
Tefekkür! Fikrimin gördüğü yansı. Islak
bir çift gözde. O, anlık bedenin
Şimdi düşümü kavuran

Bir ışığın bir ışıkta ışığı tanıdığı o an. Milat
ve ölüm. Sürer yol. Emer kara delikler ömrü
Gerisi toz zerreleri kuyrukluyıldızların
geçtiği uzayda izi kalan

Karanlıkta yol alan iki ışık tanesi
karşılaştı bir an. Anda tanımlayamasalar
karşılaşmayı bilmeyeceklerdi ışığı. İçinde
yol aldıkları karanlığı. Zevki ve acıyı

Yüz? İsimdi! Ömür? Anlamı kendinden öte
olmayan! Eskiyen ve mezar taşına yazılan

Sahip çıkan kazanır, dedi biri, karanlıkta şavkıyan
an'ın anısına sahip çıkan. Biri, kazanmak
kölelik değil mi? Sahip! Kölenin zavallı bekçisi
Kara bir lekede kaybolmayı göze alır karanlıkta yol alan

Saklıkent

Yirmi yaşında adanacağın bir aşk
istersin. Ellerinle kuracağın bir
ülke. Toprağında yükseleceğin
bir ten. Yirmi yaşında adanırsın da
Çoktur cephanen. Irgatısındır
bir uzun tarlanın

Esir düşmemişsen otuzunda. Aşk
nefrete, adanma dönüşmemişse
kine. Şanslı saymalısın kendini

Kırkında fark edeceksin ne müthiş
erdemmiş bir şişe şarabı
öpülmemiş bir dudak gibi saklamak

Ah koklamak bir uzun bahçeyi
Seherde budamak, sulamak ikindileri
Bilerek ömrünü günün ve bahçenin
Gülü soluğundan koklamak

Sırça

Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şîşedir bu reh-i seng-sâre düştü
Şeyh Galip

Söz ah dilin ucundaki alev. Sözdeki anlam
değil, söyleyişteki eda kavurucu olan. Yine
rüzgâra düşmüş bir kuru hazan yaprağı
avcısına vurgun bir yaralı ceylan yine. Hırçın
dalgalarla dans etmede usta gönül kayığını
kem bir bakış parçalar-sırça yine

Beden ah alevin içindeki dil. Dildeki yalan
değil, tende yüzeye vuran ağu insanı boğan

Bir uğursuz rüzgâr söndürmüşse fitilin ucundaki alevi
toz ve kül içinde savrulmaktır kalbe kalan
Yalanmış gerçekmiş ne değişir artık sevgi sözleri
Kulağında hep o uğursuz rüzgârın uğultusu. Teninle
teni arasına kamp kurmuştur, ruhunu üşüten o talan

BU KİTABEVİNDE KORSAN KİTAP SATILMAMAKTADIR

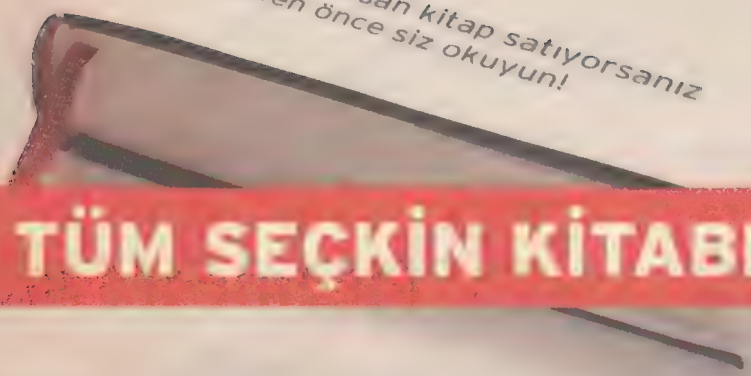

TÜM SEÇKİN KİTABEVLERİNDE!

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 81. Maddesine göre bandrolsüz (korsan) yayınların "çoğaltılması, satılması, dağıtılması, kiralanması, ödünç verilmesi, umuma arz edilmesi veya herhangi bir biçimde ticarete konu yapılması veya kullanılması veya bir başka şekilde fayda sağlanması" suçtur. "Dört yıldan altı aya kadar ağır hapis ve 50 milyardan 150 milyara kadar ağır para cezası" ile cezalandırılır.

Korsan yayın satmayın!.. Suç işlemeyin!..
Korsan yayın satın almayın!.. Suça ortak olmayın!..

TÜRKİYE YAYINCILAR BİRLİĞİ
TURKISH PUBLISHERS ASSOCIATION

www.turkyaybir.org.tr

Latin Dünyası

>Özlem Kumrular

Milanoluları, Romalılardan **ayırt etme sanatı**

Avrupa'nın tüm ülkelerinde olduğu gibi Çizme'de de iki dev birbirinden nefret eder. Roma ve Milano arasında Antik çağlarda başkent olma sevdasıyla başlayan bu ölümüne rekabet bugün de aynı ateşle devam etmekte, bu iki şehir birbirlerinden 9.8 şiddetinde nefret etmektedir. Romalılar Milanolular'ı yaşamayı bilmemek, kapalı olmak ve misafir ağırlamayı bilmemekle suçlarken, onlar da Milanoluları zamanı boşa harcayan, kibirli, Bizans entrikaları uzmanı olmakla suçlar. İki bin beş yüz yıldır yıldızı barışmayan bu iki şehrin ahalisini birbirinden ayırmak çıplak gözle yapılabilecek bir egzersizdir. İşte birkaç tüyo.

BASRA

Milanolular Romalılar gibi Basra alçak basıncı değil, Balkanlardan gelen soğuk hava etkisi altında kaldıklarından, aşkla meşkle pek zaman kaybetmeyi yeğlemezler. Unutmayın ki Milano, Tanrı'nın Alman yapacakken son anda karar değiştirip İtalyan yaptığı bir şehirdir, bu yüzden Milanoluların Almanlardan tek farklı İtalyanca konuşmaları ve her İtalyan gibi ayakta 20.000, otururak 40.000 yalan söyleyebilme yetenekleridir. Sızı ruhlarının kenarından geçmediği gibi merhamet de genelde evde unuttukları bir şeydir. Âşık olmak için İtalya'da yapılacak en yanlış seçim, katıksız bir Milanoludur. Milanoluların âşıktan başka her şey olabileceği klinik deneylerle kanıtlanmıştır. Oysa, Roma, tersten okunduğunda da doğrulanabileceği gibi, aşk için yaratılmış bir şehirdir. Romalılar da bu aşk tanrısının yeryüzündeki misyonerleridir.

İŞTE

Romalılar yaşamak için çalışırken, Milanolular çalışmak için yaşarlar. Hayatta en iyi yaptıkları şey çalışmaktır. Kendi hallerine bırakıldıkları takdirde aralıksız 24 saat çalışma gibi garip bir kapasiteyle cezalandırılmışlardır Tanrı tarafından. Romalılar hayatın keyfini çıkarırken, onlar hayatın anlamını keşfetmeye çalışırlar umutsuzca. İtalya'da parayı en büyük çuvallarla götüren kendileri olmalarına rağmen, kullanma kılavuzu Romalılarda kaldığı için bu parayla ne yapacaklarını bilemezler. İntikamlarını da Romalıları aşağılayarak alırlar.

MODADA

Milanoluların modayı yaratan, fakat onu yakından uzaktan takip etmeyen bir kitle oldukları ilk bakışta görülür. İtalya sokaklarından masa örtüsüne benzeyen gömlekler, un çuvalına benzeyen pantolonlar giyen birini gördüğünüzde bunun Milanolu olduğu konusunda en ufak bir şüphe kırıntınız olmaz. Öte yandan, bir Romalı modayı taksa da takmada da en fiyakalısından giyinir her daim. Bıçak gibi ütülü ve birinci dereceden marka olmadıkça sırtına geçirmez. Üzerinde en büyüklerden en az dört marka taşımayan Romalıya Romalı denmez. Milanolular, Almanlar gibi II. Dünya Savaşından beri aynı ayakkabıyla idare ederken, Romalılar bir Milanolunun sekiz nesillik ayakkabı stoğunu dolabına doldurur.

ALIŞVERİŞTE

Bir Milanoluyu Romalıdan ayırt etmenin belki de en kolay yolu, onları alışverişte görmektir. Alışveriş yapmak için bü-

tün bir yıl indirim aylarını bekleyen, bu aylarda –Ocak ve Haziran- aç kurt gibi dükkânlara saldıranlar tabii ki Milanolulardır. Milanolu ucuzu beklerken şehirde alacak bir şey kalmadığından, istese de modayı takip edemez zaten. Romalılara ise her gün bayram olduğundan yılın 365 günü aşkla alışveriş yapıp, dünyayı satın alabilirler. Bir Milanolu bir mendil almadan önce sekiz kez düşünürken, bir Romalı hiç düşünmeden sekiz takım elbise alır. Hem de canı ne zaman isterse. Milanoluların ceplerindeki akrepler ömürlerinin her etabında başlarını uzatır.

MASADA

Milano'da da bir gün yirmi dört saattir ama Milanoluma yetmez. Onun her zaman acelesi vardır. Nereye mi? Tabii ki işe. Bu yüzden de hayatı bir kalp krizi gibi yaşar ve ışık hızıyla hareket eder. Restoranda kendisine yö-

neltilecek olan 'Ne arzu ederdiniz?" sorusunun cevabı bu enlemlerde sabittir: Ön yemek, yemek, kahve ve hesap. Oysa Romalımın yemek sefası saatler sürebilir. Ağzındaki her lokmanın tadını çıkarır, yemek eylemini ataları gibi bir ayine dönüştürür. Roma'da hesap her zaman erkek tarafından ödenirken Milanolu erkeklerde kibarlıktan eser olmadığı ve memlekette Alman rüzgârları estiği için hesap en iyi ihtimalle iki cins arasında paylaşılır. Bu da kötü bir şeydir.

SOKAKTA

Sokakta Milanoluyu Romalıdan ayırt etmek, bu ayrıştırma işleminin en kolay şeklidir: Önüne bakan Milanolu, kızlara bakan ise Romalıdır ve bu hiç şaşmaz. Has be has Romalıların yürürken önlerine baktıkları Roma kuruldu kurulalı görülmüş şey değildir. Gözlüklerinin zifir karası olduğuna bakıp aldanmayın sakın, onlar her koşulda tüm hücrelerinizi görebilecek şekilde yetiştirmişlerdir zaten kendilerini. Ayrıca, Milanolu işe yetişmeye çalışırken, Romalı işe gecik-

mek için elinden geleni ardına koymaz. Bu da Milanonun İsviçre'ye olan coğrafi yakınlığıyla mantıklı bir şekilde açıklanabilir.

FUTBOLDA

Bir Romalının Juventus'lu, bir Milanolunun da Lazio'lu olması kadar imkânsız bir şey yoktur hayatta. Roma'da evinizdeyseniz, o anda oynanmakta olan ve sizin seyretmediğiniz bir maçın sonucunu öğrenmeniz için maç sonunda camı açmanız yeterli olacaktır. Durumu bütün evi dolduran çığlıklardan anlamakta zorlanmayacaksınız. Oysa Milano'da bir maçın sonucunu bu şekilde asla öğrenemezsiniz. Ne de olsa Milanolum soğuk ve sakin adamdır. Öyle sokağa çıkıp kendini yırtmak gibi heveslere kapılmaz. Buna raconu da elvermez zaten.

Dünyanın en büyük takımlarının böyle ruhsuz taraftarları olması da futbol tarihi için en büyük ayıptır.

APARTMANDA

Milano'da kek yaparken evde yumurta olmadığını fark edince tanımadığınız yan komşunun kapısını çalıp alamazsınız. Yapılacak tek şey tıpış tıpış en yakın markete gitmek olur. Milanolular Almanların fırında yarım saat daha fazla kalmışı olduklarından, öyle komşuculuk oynamaktan pek haz etmezler. Öte yandan, Romalım sen gelmezsen, kendi gider tanışır. Çaya kahveye çağırır, süpermarketten dönerken seni görürse torbalarını alır. Kıyak komşudur.

GURUR

İtalya'da insanlar farklı şeylerden gurur duyarlar. Mesela bir Floransalı "Ben hâlâ şu anda durduğum yerden doğduğum evi görebiliyorum" diyerek övünür Floransalığıyla. Romalım, dünyanın en güzel şehrinde yaşamasına rağmen sadece İtalyanlığıyla övünür. Ne de olsa alçakgönüllüdür. Oysa Milanolu Milanoluluğunu su gibi net ifade eder: "Her şey Milano'da doğar, burada üretilir, burada yaratılır, burada şekil alır. Üstelik Tanrı Milanoludur." Oysa ki Milano'da doğmak, tam anlamıyla bir İtalyanın başına gelebilecek en kötü şeydir.

Romalıyı Milanolu'dan ayırt ettiniz. Ama unutmayın ki iki cihan bir araya gelse değişmeyecek ortak yönleri de yok değildir: Hayatlarını yalan üzerine kurarlar, kara kışın göbeğinde bile güneş gözlüğüyle dolaşırlar ve cep telefonları vücutlarının bir parçasıdır.

Günlerin köpüğü sönünce...

Ressam, mühendis, şair, romancı, aktör, yapımcı, müzisyen, sanat yönetmeni, mucit... 39 yaşına kadar bu işlerle uğraşıp romanından uyarlanan filmin ön gösteriminde ölen Boris Vian pek fakirlik çekmedi. Ama "boyun eğmediği" için yaşamı boyunca gördüğü ilgi pek fakirdi...

Boris Vian

"Hikâye tamamen gerçek çünkü onu baştan sona ben hayal ettim" diyor, kendi yaşamını anlatır gibi. Mutlu bir çocukluk, heyecanlı ve dolu bir gençlik, ve yarım kalan bir hayattan sonra gelen ölüm; hayal ettiği buysa, başardı Boris Vian.

Hızlı gitti, evet. En bilinen üç romanından "Günlerin Köpüğü"nü üç ayda, "Mezarlarınıza Tüküreceğim"i 20 günde, "Pekin'de Sonbahar"ı yine üç ayda tamamladı; üstelik aynı yılda (1946), üstelik 26 yaşında. Hoş, siyahların haklarına dikkat çekmek için bir siyahın beyaz bir kadına tecavüzünü Vernon Sullivan takma adıyla yazdığı "Mezarlarınıza Tüküreceğim" ömrünün sonuna kadar başına bela olmuştur; "Le Deserteur" (Asker Kaçağı) adlı şarkısı ve Fransa'nın Cezayir'i işgaline sert tepki gösterdiği, bunu da ironik bir biçimde "Bir gün, hiç kimsenin sağ olarak geri dönmediği bir savaş '1. En İyi Düzenlenmiş Savaş' olarak ilan edilebilir" sözleriyle anlattığı için devlet tarafından önüne engeller konmuştur; Jean-Paul Sartre tarafından çıkarılan dönemin ünlü dergisi "Les Temps Modernes" ona sahip çıkarken bir süre sonra ayrıldığı eşiyle de Sartre yakınlaşmıştır ama bunların hiçbiri, özünde muhalif olmasını, 68 olaylarında kitaplarının elden ele dolaşmasını engellememiştir.

Bir de çok küçük yaşta yakalandığı kalp hastalığı olmasaydı...

Koruyucu baba

Boris Vian, 10 Mart 1920'de Ville-d'Avray'da doğdu; Paul Vian'ın babası Henri Seraphin Louis Vian, Paris'te yaşayan bir demir eşya yapımcısıydı. Zengin evlerin demir parmaklıklarını yapıyordu. Başarılı şirketi ve zengin bir ailenin kızıyla yaptığı evlilik sayesinde oğlu Paul'e küçük bir servet bırakmış, o da rantiyeci olmayı seçmişti. Çiftin ilk oğlu Lelio, Ekim 1918'de doğdu. Üç yıl sonra Boris Vian'ın ikinci kardeşi Alain dünyaya geldi. Yaş yakınlığı nedeniyle Boris ve Alain benzer fiziğe, yeteneklere ve caz gibi ortak tutkulara sahip olacaklardı. Eylül 1924'te Paul ve Yvonne Vian'ın dördüncü ve son çocukları dünyaya geldi: Ninon. Aile tamamlanmıştı.

Vianlar bir süre sonra Ville d'Avray'da büyük bir villa satın aldılar. Ayrıca Normandiya'da çok güzel bir evleri vardı ve Boris, "Yürek Söken"i (1953) yazarken bu evden esinlendi.

Boris'in eğitimi, eve gelen bir mürebbiyeyle başladı. Paul Vian, yaşamı boyunca çocukları için bir oyun arkadaşı olmuştu. Asıl önemlisi, onları kilise, ordu ve mali sorunlar gibi tehlikelerinden korumayı biliyordu. Karısı Yvonne ise müzisyendi ve sesi çok güzeldi; operayı seviyordu.

Mürebbiye iyi çalışmıştı: Boris beş yaşında okuma yazmayı söktü, sekiz yaşında Maupassant'a kadar bütün Fransız edebiyatından haberdardı.

1929 ekonomik krizi Vian ailesini de sarstı. Yaşam seviyelerini düşürmek için villayı Menuhin ailesine kiralayıp bir apartman dairesine taşındılar. 1932'de Boris ilk kalp spazmını yaşadı. Yine de Versailles'daki Hoche Lisesi'ne üçüncü olarak girmeyi başardı. Latince, Yunanca ve Almanca öğrendi; notları, özellikle Fransızca ve Latince'de başarılı olduğunu gösteriyor. 15 yaşında tifoya yakalanan Boris, daha sonra annesinin etrafında ördüğü bakım çemberini hep abartılı bulduğunu söylüyor. İki yıl sonra felsefe ve matematik eğitimini tamamlayan Boris trompete ilgiyi bu dönemde duydu. Bu arada baba Paul Vian, Ville-Jardin'deki bahçeye bir balo salonu inşa ettirdi. Vianlar'ın evinde bazen 400 kişiyi buluşturan partiler düzenleniyor, Lelio, Alain ve Boris bu partilerin yorulmaz animatörleri oluyorlardı.

1938'de Boris, kardeşleri ve arkadaşlarıyla ilk caz orkestrasını kurdu. 1939'da ise Güzel Sanatlar Okulu'na girdi. 1940'ta evleneceği Michelle'le aynı yıl tanıştı.

Yoğun müzik günleri

1941'de sürpriz partiler yeniden başladı. Savaştan önce Alain Vian tarafından kurulmuş ve başkanlığını yine onun yaptığı "Le Cercle Legateux" çalışmalara koyuldu: Satranç kulüpleri, Boris ve babasının da rol aldığı film çekimleri, kısa senaryolar...

Alain Vian ertesi yıl mart ayında amatör klarnetçi Claude Abadie'nin üçlüsünde davulcu olarak çalmaya başladı. Birkaç hafta içinde, üç Vian kardeş Claude Abadie orkestrasına dahil oldu. 12 Nisan'da, Boris ve Michelle'in oğlu Patrick dünyaya geldi. Ağustos 1942'de Boris, mühendis diplomasını aldı ve hemen iş aramaya koyuldu; bir düzineden fazla şirket adaylığını kabul etse de o, AFNOR'da (Fransız Standartları Kuruluşu) karar kıldı. Cam işçiliğinin standartara kavuşturulması için çalışan Vian'ın ilk maaşı 4000 franktı. Karısı ve oğluyla birlikte Michelle'in ailesinin dairesine yerleştiler.

Çok tehlikeli bir ameliyat geçiren Michelle'i mutlu etmek için Claude Abadie Orkestrası'nın adı "Abadie-Vian Orkestrası" olarak değiştirilmişti. Altıncı amatör müzisyenler yarışmasına katılan grubun içinde üç Vian kardeş, klarnette ve grubun başında Claude Abadie, piyanoda Jackie Dubois ve viyolonselde Edouard Lassal vardı. Ancak ödül alamadılar. 1944'te yedinci yarışmaya katılan orkestraya basın büyük ilgi gösterse de bir Amerikan parçası çaldıkları için diskalifiye edildiler; çünkü işgal yıllarında bu yasaktı.

"Bison Ravi" ismi size yakın gelecektir. Zira bu, Vian'ın Jazz Hot adlı dergi tarafından düzenlenen şiir yarışmasına katılmak için kullandığı mahlas. Vian, "Balad Formunda Referandum" adlı ikinci olan şiirinde, Fransa'da gerçek cazın (Amerikan) yokolduğunu anlatıyordu.

Paris özgürleşince, Abadie-Vian Orkestrası Amerikan asker kantinlerinde değişik caz konserleri vermeye başladı. Bu arada Vian, ilk romanı "Vercoquin et le Plancton"u (Yaramazböcek ve Plankton) bitirdi ama bu roman ancak Ocak 1947'de Gallimard Yayınevi'nin genel sekreteri olan Raymond Queneau'nun çabalarıyla gün ışığına çıktı. Vian bu kitapta Ville-d'Avray'ın gülünç sürp-

riz partilerini ve daha az gülünç olan AFNOR'daki çalışmalarını anlatıyordu.

Genç yazar hayatındaki dönüm noktalarından birini 22 Kasım 1944'te yaşadı. Babası, evlerinin mutfağında geceyarısı serseriler tarafından öldürülmüştü. Çok kısa süre sonra Ville-d'Avray'daki güzel ev uygunsuz koşullarda satıldı.

24 Aralık'taki sekizinci amatör müzisyenler turnuvasında da kılpayı geçilen Abadie-Vian Orkestrası, taviz vermeden New Orleans stilini sürdürdü. 1945'te de bir yıl boyunca Amerikan as-

kerlerine çaldılar. Aynı yıl Vian, iki aylık bir dergiye ilk makalesini verdi; Jean de Marguenat'nın "Madame et son flirt" filminde bir gece kulübündeki trompetçiyi canlandırdı; ve nihayet 17 Kasım'da, Brüksel'deki Birinci Uluslararası Amatör Caz Yarışması'nda orkestraları dört kupa kaldırdı.

Bereketli yıl

Vian, Şubat 1946'da AFNOR'dan istifa ederek mühendis olarak "Karton ve Kağıt Ticareti Ofisi"ne girdi. Onu, orkestradan baterist arkadaşı Claude Leon çağırmıştı ve daha iyi ücret alacağı bu yeni görevinde pratik olarak hiçbir şey yapmayacağını söylemişti. Bu iş, Vian için de biz okurlar için de şans oldu. "Günlerin Köpüğü," "Mezarlarınıza Tüküreceğim" ve "Pekin'de Sonbahar" peşpeşe geldi.

Beşinci sayıda, Vian'ın Jazz Hot adlı dergiyle düzenli ilişkisi de başladı; ayrıca Les Temps Modernes'in Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir gibi isimlerden oluşan ekibiyle de. Haziran 1946'da derginin dokuzuncu sayısında "Karıncalar" adlı öyküsü yayımlandı. Vian o yıl, "Günlerin Köpüğü"yle en önemli ödüllerden biri olan "Pleiade"ye aday oldu. Jüride Marcel Arland, Albert Camus, Paul Elouard, Jacques Lemarchand, Andre Malraux, Jean-Paul Sartre vardı. Herkes "Günlerin Köpüğü"nün kazanmasına kesin gözüyle bakıyordu çünkü arkasında Raymond Queneau, Sartre ve Lemarchand'ın desteği vardı. Ancak büyük bir sürpriz sonucunda kazanan, Jean Paulhan ve Marcel Arland'ın desteklediği Rahip Jean Grosjean oldu; dini metinlerden oluşan dosyasıyla... Buna karşın Les Temps Modernes'in 13. sayısında "Günlerin Köpüğü"nün 13 bölümü yayımladı. Vian sinirden, birkaç gün içinde sayısız yağlıboya tablo resmetti.

Ardından, sözde bir Amerikalı yazardan, Vernon Sullivan'dan çevrildiği söylenen "Mezarlarınıza Tüküreceğim" geldi. Vian, biraz da "Günlerin Köpüğü"ne ödül vermeyenleri aşağılamak için, Scorpions Yayınevi'nin, o sıralar Paris'te çok gözde olan "hard boiled" ya da Fransızca adıyla "roman noir"lar (kara roman) yazma teklifini Vernon Sullivan takma adını kullanma koşuluyla kabul etti. "Mezarlarınıza Tüküreceğim" kasım ayında yayımlandı ve 1947'nin bestseller'ı oldu. Boris bu arada yine 1947'de kendi adıyla yayımlanacak "Pekin'de Sonbahar"ı bitirdi ama 1947'de yayımlanan kitap beklediği ilgiyi görmedi.

Vian'ın "Mezarlarınıza Tüküreceğim"le macerası böylece başlamış oldu. 1947'nin ilk aylarında Daniel Parker adlı bir mimar, kitabın "Amerikalı yazarı" Vernon Sullivan ve yayıncısı hakkında, "Fransız aile ahlâkına uymadığı gerekçesiyle" dava açtı. O günlerde Sullivan ikinci romanını yazdı: "Bütün Ölülerin Derisi Aynıdır." Daniel Parker'ın açtığı dava "Mezarlarınıza Tüküreceğim" için büyük reklam olmuş, kitap yüz binlerce satmıştı.

Nisan ayında Saint-Germain'deki "Tabu" adlı bistro "Tabu Kulübü"ne dönüştü ve Boris'le kardeşi Alain'in yönettiği orkestra sahneye çıktı. Vian'ın trompet de çaldığı mekân kısa sürede savaş sonrası sanatçılarının en popüler mekânı oldu. Skandal basınının merakla gözlediği Tabu, varoluşçu gençlerin ilk uğrak yeriydi artık. Basın, zaten "Mezarlarınıza Tüküreceğim"in yazarı olduğundan şüphelenilen Vian'ın "masum gençliği" zehirlediğini yazıyordu. "Günlerin Köpüğü" Nisan'da satışa sunuldu. Ayın 15'inde ise Boris Vian ilk tiyatro oyunu "L'equarrissage Pour Tous"ya nok-

ta koydu. Bundan birkaç gün sonra da asıl olay patlak verdi. Naziler'in eski bir işbirlikçisi Montparnasse'daki bir otel odasındaki gece masasının üstünde "Mezarlarınıza Tüküreceğim"i açık bırakıp metresini boğazlayınca basın fırsatı kaçırmadı; roman bütün olası ve hayali cinayetlerin kışkırtıcısı olmakla suçlandı, zira açık bırakılan sayfada, "genç beyaz" Jean'ın, kitabın zenci kahramanı Lee Anderson tarafından boğazlanışı vardı. Daniel Parker tarafından açılan davadan endişelenen Vian hemen oturup romanın "orijinal" İngilizce'sini kaleme almaya başladı!

27 yaşında ehliyetini alınca tutkulu bir araba meraklısı Vian. Vakit kaybetmeden, Alman ordusundan kalan bir BMW satın aldı. Bu arada pekçok film senaryosu yazıyordu ve bunlar Tabu'da geçiyordu. 26 Haziran 1947'de Vian, çok normal olarak işinden atıldı. Artık kalemiyle yaşamak zorundaydı. O yıl çıkan bir af yasası 16 Ocak 1947'den önce yayımlanan bütün eserler hakkındaki davaları rafa kaldırınca "Mezarlarınıza Tüküreceğim" de bir süreliğine kurtulmuş oldu.

Yeni bir ölüm

Vian, 7 Ocak'ta 1948'de yeni bir ölümle sarsıldı; arkadaşı Jacques Loustalot balkondan düşerek hayatını kaybetmişti. Ama Nisan'da bir hayat kazandı genç yazar; kızı Carole dünyaya geldi.

France Dimanche gazetesi üçüncü Sullivan kitabı "Ve Bütün Çirkinler Öldürü-

lecek"i tefrika ederken birincisi, Verlaine Tiyatrosu'nda "Vernon Sullivan"a hiç anıştırma yapılmadan "Boris Vian'ın Mezarlarınıza Tüküreceğim adlı eseri" denerek sahnelenmeye başlandı. Kaçınılmaz olarak basının başını çektiği yeni bir skandal patladı, metro idaresi artık Boris Vian'ın eseri olarak anılan "Mezarlarınıza Tüküreceğim"in afişlerinin asılmasını yasakladı. Romanın Amerikan versiyonu da Amerikalı The Wendome Press'in bilgisi dahilinde Scorpion tarafından tam bu sırada yayımlandı: "I Shall Spit on Your Graves."

Boris Vian, Tabu'yu kardeşine bırakıp yeni bir mekâna geçti: "Club Saint-Germain-des-Pres." Ama Tabu'nun havası burada hiç olmadı. Kulüp daha çok zengin müşterilerin geldiği, Vian'ın arkadaşı halı-ne gelen Duke Ellington, Charlie Parker, Kenny Clarke, Miles Davis gibi profesyonel müzisyenlerin çaldığı bir yere dönüşmüştü.

Erotik edebiyatın gerekliliği üzerine konferanslar veren Vian'ın Raymond Chandler'dan yaptığı iki çeviriyi Gallimard, "Kara Seri"den yayımladı. "Ve Bütün Çirkinler Öldürülecek" de Scorpion kitapları arasına girdi. Bu karmaşadan yorulan Vian 1948 Ağustosu'nda, Almanya'nın Amerikan işgali altındaki bölgelerine bir gezi yaptı. "Kırmızı Ot" (1950) projesini orada geliştirdi. Bu arada Daniel Parker "Mezarlarınıza Tüküreceğim"in yeni baskısı nedeniyle bir dava açmıştı ve sonunda mahkeme, kitabın yazarının Vian olduğunu tespit etti.

Artık kendini caz konusunda da iyice yetkinleşmiş hissediyordu Vian. Bu yüzden bazı yazılarını adıyla, bazılarını da takma adlarla yazdığı Jazz News'in yayın yönetmeni ilan etti kendini. Dergi üzerindeki diktatörlüğü Haziran 1950 tarihli 11. sayıya kadar sürdü. Ancak hayattaki başarısını, Michelle'le ilişkisinde sürdüremiyordu: "Evlendim, çünkü fiziken bir kadına ihtiyacım vardı. Beni çok genç yaşta evlenmeye iten, kur yapmaya ve sevişmeye düşkünlüğümdü. Evlendim ama, karşı cinsi hiç tanımadan. Peki sonuç ne oldu? Tutku yokluğu, aşırı bakire bir kadının ağır ağır çözülmesi ve kendi hesabıma, bıkkınlık. Tam o benimle ilgilenmeye başladığında hem de. Onu mutlu edebilmek için çok yorgundum çünkü mantığımın söylediklerine rağmen o vahşi tepki için çok beklemiştim. Evet onu seviyordum. Ama yeterli değildi..."

O yıl "Mezarlarınıza Tüküreceğim"in yayımı yasaklandı ve Vian 100.000 frank para cezasına çarptırıldı . 4 - 11 Eylül arasında Cannes Uluslararası Amatör Film Festivali'nin jürisinde bulundu Vian. 1944'ten beri şarkı sözü yazıyordu ama en büyük başarıyı 1949'da yazdığı ve Henri Salvador tarafından seslendirilen "c'est le be-bop"la kazandı ve Saint-Tropez'de küçük bir ev kiraladı.

Ertesi yıl, Gallimard'da düzenlenen bir kokteylde tanıştı bir bale grubundaki genç İsviçreli dansçı Ursula Kübler'le. Michelle'le aralarındaki kriz de giderek derinleşiyordu. Sullivan'ların sonuncusu "Kızlar Farkına Varmıyor" yayımlanırken Vian ilk ünlü müzikal komedisini yazdı: Gialiano. Bu arada Gallimard'ın yayımlamayı reddettiği "Kırmızı Ot"u Toutain Yayınevi yayımlamış ama kitap sadece birkaç yüz satmıştı. 1950'nin sonunda, Scorpion Yayınları'nın hesapları ortaya çıktı. Son dört yılda Boris Vian kitaplarından 4.5 milyon Frank kazanmıştı. Vian'ın AFNOR'dan 1945'te aldığı yıllık maaşın 200 bin Frank olduğu düşünülürse dikkate değer bir rakam bu. Ama aynı zamanda bu son dört yılda Vian şatafat içinde ve çekinmeden para

harcayarak yaşadığı için, bolluk yılları bitmişti artık.

Gebermek istemiyorum

Vian, 1951 başında evini terkedip Ursula Kübler'le Clichy Bulvarı'nda bir oda kiraladı ve bundan sonra roman yazmadı. Artık hayatını güçlükle kazanıyordu. Daktilosunun başında günde 18 saat Gallimard'ın ona önerdiği kitapları çeviriyordu. General Omar Bradley'in anılarından oluşan "Bir Askerin Hikâyesi" bunlardan biriydi. Aynı zamanda, ölümünden sonra yayımlanacak olan ve ilk kez Almanya'da 1964'te temsil edilecek piyesi "Le Gouter des Generaux"yu ("Generallerin Beş Çayı") yazmaya başladı.

Son iki yılda bilimkurguyu keşfetmişti genç yazar. Ekim 1951 tarihli Les Temps Modernes'de Stephen Spriel'le birlikte türün savunuculuğunu üstlendi: "Yeni bir edebi tür: Bilimkurgu." Ancak dergiyle araları, Michelle ve Sartre arasında doğan yakınlık nedeniyle bozulmuştu. Vian, öncelikle Sartre ve Les Temps Modernes'i hedef alarak, tekniğin siyasete üstünlüğünü göstermek için "Traite de civisme" adlı bir inceleme yazmaya koyuldu. Ölümüne kadar sürdüreceği bu proje ortaya karmaşık notlar çıkardı, ama 1979'da yayımlanan dosya, ilginç fikirleri nedeniyle büyük ilgi gördü.

8 Haziran 1952'de Boris, "College de Pataphysique" tarafından (fizik ve metafiziğin reddettiği alanları araştırmayı misyon edinen bir tür parlamento) birinci sınıf üyeliğe kabul edildi. Michel'den boşanan, çocuklarından uzaklaşan, çoğu tiksinti veren çevirilere zorlanan Boris, bir depresyon dönemi yaşadı ve kaderini sorgulama-

ya başladı. Çoğu karanlık ve umutsuz olan şahsi notlarının büyük kısmı bu döneme aittir. Bu notlarda yazdıkları, 1962'de yayımlanacak en önemli eseri "Je voudrais pas crever"de ("Gebermek İstemiyorum") yankı bulur.

Bu depresyonu atlatınca Ursula'yla Molin Rouge'un terasına bakan iki ev kiralarlar ve Vian bu iki evi birleştirmek için elleriyle bir iç kat inşa eder. Gallimard'ın basmayı reddettiği "Yürek Söken"i Vrille Yayınları, Queneau'nun daha sonra meşhur olan önsözüyle basar. Ancak eleştirmenler kitabı görmezden gelir.

Caen Tiyatro Festivali'nin yaratıcısı, 1953 Ağustosu'ndaki festival için ondan bir oyun yazmasını ister ve Vian'ın önüne inanılmaz olanaklar sunar. "Kar Şövalyesi" Vian'ın hayatındaki en başarılı işlerden biri olur. Bu arada Boris plastik bir çark tasarlar ve patentini 1955'te alır.

Çok geçmeden Ursula Kübler'le evlenen Vian (Şubat 1954) esinlenme alanında bir devrim yaşar. Çin Hindi'ndeki korkunç savaş nedeniyle politik şarkılar yazmaya başlar. 27 Nisan'da "Politik"i, iki gün sonra da "Deserteur"ü ('Asker Kaçağı") yazar. Pathe Şirketi ona "Mezarlarınıza Tüküreceğim"in sinemaya uyarlanması için bir kontrat imzalatır.

Vian, hayatı boyunca rock parçalarından Bertolt Brecht uyarlamalarına kadar 400 dolayında şarkı sözü yazmıştır. 1955'te bunların bir kısmını plak yapmaya karar verir, "Chansons possibles et impossibles"i kaydeder. Ancak 1000 basılan bu plağın dağıtımı, Philips Şirketi'ne verilen emirle engellenir. Vatansever politikacılar kızgındır ve bu kızgınlığın temel nedeni de "Le Deserteur" adlı şiiridir. Buna kızan Vian, taşraya turneye çıkar ve "Deserteur" sert olaylara neden olur. Vian'ın 31 Ağustos'ta sona eren turneden kazandığı para hiç de küçümsenemez: Temsil başına Paris'te 3000, taşrada 8000 frank. Kendisi de cazla uğraşan Jacques Canetti, Vian'ın bu alandaki çabalarını uzun süredir takip etmektedir. Onun tavsiyesiyle Vian, Philips Şirketi için ekimde bir caz kataloğu hazırlamaya koyulur.

Vian'ın rahatsızlıkları yavaş yavaş artmaya başlamıştır. Nefes darlığı onu iki hafta yatağa mahkum eder. Ayağa kalkar kalkmaz Jean Delannoy'un "Notre Dame de Paris" filminde kardinal rolünü canlandırır ve günlük net 19.878 frank kazanır. Çekimler biter bitmez de Saint Tropez'e tatile gider.

Vian, 1957'nin hemen başında Philips Şirketi'nin sanatsal direktörü olur. Maaşı 150.000 franka çıkar. İşi, yorumcuları ve parçaları seçmek, plakların stüdyoda kaydını takip etmek ve biraz da metin yazmaktır. Operaya uyarlanan "Kar Şövalyesi" büyük beğeni kazanır. Bu zaferin ardından Vian tekrar Saint-Tropez'e gider ve orada "Les Batisseurs d'Empire" ("İmparatorluk Kurucuları") adlı oyunu yazar. Ana karakterini daha iyi vücuda getirmek için sakal bırakarak. Aynı yılın sonunda yeniden bir kalp spazmına yakalanır. Bu arada bazıları ünlü olan pekçok yorumcu için şarkılar yazmayı sürdürmektedir.

Filmle gelen son

Vian artık daha sık dinlense de Philips'e bağlı Fontana Plak Şirketi'nin sanat yöneticiliği teklifini geri çevirmez. Hatta bu tecrübeler ona "En avant zizique... et par ici les gros sous" adlı bir makale yazdırır. Bu makalede sanat dünyasını ve büyük isimleri başarıya götüren yolları sorgular.

1959 başında Goury Limanı'ndaki Hotel de la Mer'de dinlenmeye çekilmiş, Fontana'daki sanat direktörlüğü görevinden de istifa etmiştir. Boris'in uzak tutulduğu uzun görüşmelerden sonra Sipro Yapım Şirketi, "Mezarlarınıza Tüküreceğim"in filme uyarlanma haklarını alır. Vian'ın gönderdiği farklı senaryolar Sipro'yu memnun etmez. Vian, 9 Ocak'ta 177 sayfalık son metni tamamlayıp teslim eder. Ancak yine beğenilmez. Metni, kitaptan ve ciddiyetten çok uzak olduğu gerekçesiyle reddedilir. Oysa bu senaryo 1974'te yayımlanan "Mezarlarınıza Tüküreceğim Dava Dosyası"nda yer alır ve çok beğenilir.

Öyle ya da böyle, "Mezarlarınıza Tüküreceğim" Vian'ın elinden kaçar ve film şirketi istediğini yapmaya başlar. Vian filmin prodüktörü ve yapımcısıyla yaşanan bu dalaşmaların çok acısını çekmiş, sağlığı görünür bir şekilde bozulmuştur. Oynadığı son film, Jeanne Moreau'yla birlikte, George Vadim'in "Tehlikeli İlişkiler"idir.

1959'un 1 Nisanı'nda Barcley Plakları'nın sanat direktörü olarak aylık 300.000 franka işe başlayan Vian, 11 Haziran'da, Jacques Prevert'le paylaştıkları terasta College Pataphysique'in yeni başkanını seçmek için bir parti düzenler. Bütün detaylarıyla kendisinin ilgilendiği bu parti ona hayatının son büyük mutluluğunu verir.

23 Haziran'da, Marbeuf Sineması'nda, 10'u 10 geçe, Michel Gast'ın çektiği "Mezarlarınıza Tüküreceğim"in ilk özel gösteriminin hemen başında kalbi durur. Büyük ihtimalle jenerikten isminin çıkarılmasını isteyemeden ölmüştür.

Çünkü hikâye tamamen gerçek dışıdır ve çünkü onu baştan sona Vian hayal etmemiştir...

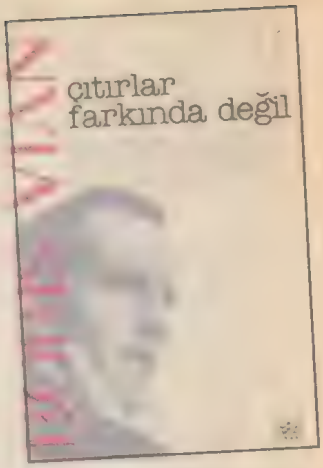

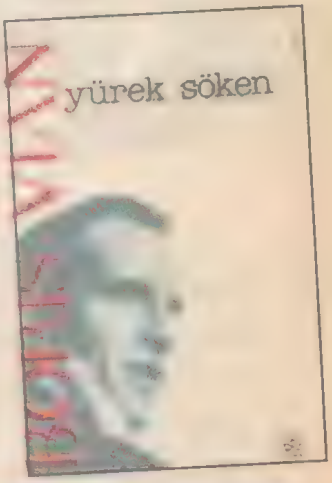

TÜRKÇE'DEKİ KİTAPLARI

MEZARLARINIZA TÜKÜRECEĞİM
(-Sullivan adıyla- Akyüz, İthaki)
YÜREK SÖKEN (Can, İthaki)
PEKİN'DE SONBAHAR (Can)
GÜNLERİN KÖPÜĞÜ (E)
VE BÜTÜN ÇİRKİNLER ÖLDÜRÜLECEK
(-Sullivan adıyla- Altıkırkbeş)
ÇITIRLAR FARKINDA DEĞİL
(-Sullivan adıyla- İthaki)
KIRMIZI OT (Altıkırkbeş)
KURTADAM (Altıkırkbeş)
PORNOGRAFİ ÜZERİNE
(Altıkırkbeş)
BÜTÜN ÖLÜLERİN DERİLERİ AYNIDIR
(-Sullivan adıyla- Altıkırkbeş)
SAVRULAN OTLAR ARASINDA KARINCALAR
(Altıkırkbeş)
SIRADAN KİŞİLER İÇİN PERİ MASALI (Güncel)
VERCOQUIN VE PLANKTON
(Altıkırkbeş)

kursadoguz@yahoo.com

Aylin Aslım

Dört gün dört gece melankoli

Aylin Aslım'la hüzünlü (!) başlayan konuşmamız kahkahalarla sona erdi. Bu röportaj sırasında, dört saat boyunca İstiklal Caddesi'nde gezildi, iki-üç saat Leman koridorlarında sessiz oda arandı, bir saat kafelerde beklenildi. İki demlik nane-limon-ıhlamur karışımı, bir iki kahve, bir kaç soğuk meşrubat tüketildi. İki defa Aylin'in yüzüne baka baka "Aslı" dendi, bir defa "Boşver, böyle çok oluyor, genelde karşılaştığım bir durum bu," dendi. Önlü arkalı küçük bir kaset ve iki kalem pil, bir buçuk makara film kullanıldı. Birbirinden habersiz iki fotoğrafçı görev aldı. Arada kayıt cihazı kapatılıp özel konuşuldu mu?.. Konuşuldu! Fonda hep bir müzik var mıydı?.. Vardı! Buyrun öyleyse.

Aylin Aslım Portre

1976 yılında doğdu. Ortaokul yıllarında müziğe başladı. Okul gruplarında şarkılar söylemeye başladı. 1995'te beş kızdan oluşan Zeytin isimli grubuyla Kemancı barda sahne aldıktan sonra diğer grup elemanlarıyla müzik zevkleri değişti ve yoluna tek başına devam etti. Kendi sevdiği şarkıları yorumlamak üzere Süpersonik isimli grubu kurdu. 2000 yılında elektronik ağırlıklı bir sound içermekte olan Gelgit isimli ilk albümünü çıkardı. Aylin Aslım'ın bu albümü, samimi, melankolik, hatta karanlık denebilecek şarkı sözleriyle ve çarpıcı müziğiyle Türk pop müziğinde sağlam bir kimlik edindi.

Yüzünde hep bir hüzün var. Bu fotoğraflarında olduğu kadar şarkı sözlerinde, hatta müziğin altyapısında da çok görülüyor. Hayatın yansıması değil galiba, seni tanıdıkça neşeli yönünün de olduğunu görüyorum.

Sevdiğim, rahat olduğum insanların yanında çok gülerim, çok espri yaparım, güldürmeyi çok severim ama yalnızken başka. Gün içinde bile çok fazla duygusal dengesizliklerim olur, hani senle çok gülüp eğlenip ondan sonra eve gidip sabaha kadar kendimi hırpalayabilirim. Bence bütün insanlar öyle. Özellikle ilk albümdeki halim çok depresif, çok içe kapanık. Şimdikinden daha şiddetli, sürekli bir endişe hali. Yirmi bir yaşla yirmi yedi yaş arasındaki fark, başka bir fark; ergenlikten kadınlığa geçiş... O zamanlar daha da içine kapanık, daha da ümitsizdim. Kısacası, o şarkılar benim ilk gençlik hallerimi anlattılar. Tabii albümün çıkmasına yakın yaptığım şarkılar da vardı ki onlar bugünkü halime daha yakın.

Mesela "Dört Gün Dört Gece" biraz daha farklı diğerlerinden değil mi?

O nispeten yeni bir parçaydı.

Bu yeni parçada, yirmi bir yaş halinden kopmuşmuydun peki? Hâlâ aynı duygular geçerli mi?

Yok yok, aynen o duyguyu yaşamak diye bir şey yok da, hayata bakışta çok büyük değişiklikler de yok galiba.

"Dört Gün Dört Gece" isimli şarkından bahseder misin biraz; nasıl bir melankolinin eseri?

Genel temasında bir uyumsuzluk vardı zaten albümün, "Dört Gün Dört Gece" de öyle bir şey. "Dört gün çıkmadım hiç evimden" diye gidiyor ya sözler, evden hâlâ çok çıkmadığım da gerçek yani. O günden bu yana çok fazla bir şey değişmemiş! Sadece biraz daha sakin olabilmeyi, biraz daha kabullenmeyi öğrendim. Kabullendim demiyorum da... Mesela o albümden sonra uzun zaman hiçbir şey yazmadım, yazmak istemedim. Şarkı da söylemedim. Canım hiç istemedi, söyleyecek bir şeyin olmadıktan sonra... Boş konuşmak yerine öööyle durmak lazım, gerekirse aylarca susmak. Ama bir terslik olmazsa, önümüzdeki şubat-mart gibi, yeni albüm hazır olacak.

İki yıl mı geçti, ilk albümün üzerinden?

Üç yıl geçmiş olacak. Aslında bana göre normal bir süre. Albümden sonra, aman üretmeye devam edeyim, aman koparmayayım bağımı gibi saçma bir zorlama... Hani böyle hazır hızını almışken devam etmek istersin, sanki yazmaya yazmaya elim kalem tutmayacak, köreleceksin diye korkarsın falan ya; baktım hep böyle ilk albümün tekrarını yazıyorum. Çok böyle o albümü yapmışım; devamı da birebir aynı şekilde geliyormuş gibi. Ben en iyisi bir süre ara vereyim de, bakalım neler oluyor bitiyor dedim. O arada işte abuk subuk olaylar, televizyonlara konuk falan filan... Çok amacına ulaşmayan faaliyetler çoğu. Hele böyle çok sosyal bir insan değilsen, o insanlarla gereken iletişimi kurmak çok zor. Yapmak istemediğin bir işi yaptıktan sonra, mesela insanlar gecelik bir ilişkiden sonra kendilerini nasıl kötü hissederler, öyle bir pişmanlık duygusu. Poz vermek falan aslında son derece zorlama bir şey, yoran bir şey.

Senin işinin bir parçası değil mi bu? Mecburen göz önünde olacaksın, magazin haberlerini süsleyeceksin gibi bir durum oluşuyor bu meslekte. Pek hoşlanmıyorsun ama gerçek böyle.

Öyle tamam da...

Mesela bir mimar projeyi çizip arkasını dönmüyor, şantiyeden şantiyeye koşturup duruyor, işini tam yapmamış olur zaten tersi durumda. Sen projeyi bitirip ustalara bırakmak istiyorsun, ama pek de sağlıklı olmadı bu ilk kasetin tanıtımı için..

Şarkı yazarının da asıl işi yazmak ve bestelemektir. Kameraya şööyyle bir bakmak falan değil ki. Birazcık tecrübe ve bu fikirle barışman gerekiyor. Bu konuda çelişki her zaman oldu. Sahneye çıkmayı çok seviyorum ama sahnede utanıyorum! İlk albümün ismi, "Gelgit" işte.

Zeytin diye bir grubunuz vardı, grup elemanları kızlardan oluşan.

Kemancı'da ilk çıktığım grup da odur. Yirmi yaşındaydım o zaman. O gruptan hemen sonra şu an halen çaldığım Süpersonik. Daha, elektronik altyapılı müzik. Daha istediğim şeyleri çaldığım. O zamanlar daha fazla ilgimi çeken bir şeydi. Çok yeni bir şeydi. Hayal gücünü sınırlamayan bir olay. Hani, bir nefes sesini başka bir şeye çevirebilmek, bir ayak sesini filtrelerden geçirip davul olarak kullanabilmek! Bu tür şeyler çok ilgimi çekti. Sana dedim ya o pasajda; oyuncaktan çıkan sesi kaydedip parçanın içine bir enstrüman gibi koyabiliyorsun. Bunlar çok heyecanlı bence. Deneyip öğrenilecek çok fazla şey vardı. O yüzden gitarla, davulla bir albüm kaydetmektense öyle bir şey yapmak daha heyecan verici geldi bana. Ama şimdi akustik enstrümanları da özledim. İkinci albümde biraz daha herhalde ikisinin ortak böyle dengede durduğu bir şey olacak.

Kızlardan oluşan bir gruptu. Beş kişiydik. Benim yaşım tut-

muyordu, o yüzden. Yirmi bir olmak gerekiyordu. Polis geldiğinde ben sahneden aşağıya atlıyordum. Sahneye çıkmak için -şu anda halen gerekli mi bilmiyorum- çalışma iznin olması gerekiyor. Bu sadece kadınlar için. Çok rezil bir şey.

Sende şöyle bir durum var mı? İşte ne bileyim, "sanatçı çağının sorumlusu kişidir" durumu vardır ya, kendinde hissediyor musun sen böyle bir şeyi? Mesela geçenlerde, Irak'a asker gönderilmesine karşı çıkan gençlerden birinin kolu polis tarafından kırıldı. Bu, buna benzer sosyal hadiselerde kendine pay çıkartıyor musun?

İnsanlara bir misyon dayatmayı doğru bulmuyorum ben. Adam şarkı söylemeyi seviyor olabilir ve politikayla ilgilenmiyor olabilir. Böyle bir hakkı var tabii. Kimsenin yakasına yapışamazsın meydanlara çıkacaksın diye ama bütün gün gözünün önünde saçma sapan bir şey olduğu zaman -mesela Irak işgali- orada normal bir insanın da sessiz kalmasını anlayamadığım için, bir şekilde medyayı kullanma imkânı olan biriysen, bir şarkı yapıp piyasaya çıkartabiliyorsan ya da bu gibi bir şey yapma şansın varsa niye bunu kullanmıyorsun? Bence kullanmalısın. Bizim 'Mor ve Ötesi' ve bir sürü insanla birlikte yaptığımız şeyin çıkış noktası oydu. Bir şey geliyorsa elimizden, yapalım. Bu anlamda misyon dedim ya, dayatmayı sevmiyorum ama bizim azıcık gücümüzle yapmaya çalıştığımız şeyi düşünüyorum; bir de parmağını şıklatsa bütün gazetelere çıkacak insanlar vardı ve gıklarını çıkartmadılar. Ben bunu da anlayamıyorum. Tamam, kimseyi zorlayamayız ama evinde oturup "cık cık cık çok kötü, hay allah" diye geçiştirmenin kime ne faydası var?

> Ben en iyiyim, ben en süperim diyen adamdan kaçacaksın her ortamda. O adamdan hayır gelmez bence.

Müzik piyasasında kadın müzisyenler daha mı şanslı oluyorlar? Peki sen kendini hırslı buluyor musun, bir yarışta gibi görüyor musun?

Öyle bir derdim olmadı, çünkü ne olacağını biliyorum. Başarı hırsıyla, yaratma dürtüsü farklı şeyler. Hırslı bir insan olamadım hiçbir zaman. Bir de bahsettiğimiz şey bankacılık değil ya da bir başka sektör değil. En önde, birinci, en iyi ben olayım, böyle bir şey yok ki sanatta! Neye göre en iyi? Herkes kendine göre bir şey yapıyor. Öyle bir bakış saçma! Kendiyle yarışmalı insan, ki zaten onu yeterince acı çekerek yaşıyorum. Rakipleriniz kimler? Spor karşılaşması mı bu yahu? Herkes kendi yolunda gidiyor işte! Birileri, çok çok yolculukta karşılaştığın yol arkadaşların olabilir...

Şarkı yarışmaları falan yapılıyor, bunlar teşvik edici olmuyor mu?

Onlar da endüstriyi besleyen şeyler olduğu için bir şey diyemeyeceğim. Ne kadar ciddiye aldığın önemli. Ben en iyiyim, ben en süperim diyen adamdan kaçacaksın her ortamda. O adamdan hayır gelmez bence. Beni en ağır eleştiren, yine benim gibi geliyor bana. Bazen kendimi çok ağır eleştiriyorum ve bunun faturası çok ağır oluyor. Çünkü daha iyisi, mükemmeli için eleştirmek bir alışkanlık haline geliyor. Sadece müzikle ilgili değil, her yaptığınla ilgili. Parça yazarken aşırı hassaslaşıyorsun. Çünkü bütün antenleri açıyorsun. Ya da derini yüzüp, çıkarıp asıyorsun diyelim. Ve sen o halinle dışarı çıkarsan ölürsün. Ya da her yerin yara bere içinde kalır. Yazdığın dönemde dışarı çıkıp sosyalleşirken başka bir şeyi üzerine almak zorundasın. Yoksa çok yara alırsın, çok zarar görürsün. O yüzden ikisini aynı anda yapamıyorum. Dönem dönem evde parçaları yapmam gerekiyor, ondan sonraki dönem biraz daha sosyalleşiyorum. O yüzden böyle inişler çıkışlar...

Çok fazla kendi kendine kaldığın, kendinle sürekli konuştuğun bir dönemden sonra bir anda insanların ortasına çıkıp bakın ben ne yazdım; ben şuyum, ben buyum, bu da benim bilmem ne hikâyemi anlatıyor gibi saçma şizofrenik bir hal üstlenmek durumunda kalıyorsun. Sah-

neye çıkmayı çok seviyorum. Acayip mutlu oluyorum sahnede, ama o geçiş... Özellikle ilk albümden sonra çok garip geldi ve bir anda hemen uyum sağlayamadım. Çok fazla sürtüşme oldu iki ayrı hal arasında. Bir ay önce evde hâlâ böyle yazıp çizip karalarken, bir ay sonra televizyon programında plastik çiçeklerin önünde, "hoşgeldiniz hadi bize bi pleybek yapın"gibi saçma bir ortamda bulabiliyorsunuz kendinizi.

Genel olarak zaten parçaların hepsinin arkasında hep bir uyumsuzluk gördüm. Albüm yaptıktan sonra daha fazla fark ettim bunu.

Yeni albümünde uyumsuzluk devam edecek mi?

Daha da berbat. Daha da.

Etkilendiğin şairler, yazarlar var mı?

Şiirde ilk aklıma gelen isim Cemal Süreya. Bazı insanlar olur ya; o yıllarda nasıl yazmış böyle bir şeyi dersin. Onlardan biri o. İnanamıyorum, sanki adam yüz yıl ilerisinde yaşıyormuş gibi. Bundan elli yıl sonra da bunları hissettirecek. Çok âşık ve çok hovarda bir adam. Özdemir Asaf da öyle mesela. Zamanın çok ilerisinde bulduğum bir adam. Hâlâ yetişemediğimi düşünüyorum. Çok âşık olunacak bir adam Cemal Süreya. İskandinav yazarlara da takıntılıyım biraz.

Saydığın bu şairler seni besliyor mu, şarkı sözlerinde etkileri oluyor mu?

Okuduğun, daha doğrusu duyduğun, dokunduğun, kokladığın her şey sende

Özdemir Asaf da öyle mesela. Zamanın çok ilerisinde bulduğum bir adam. Hâlâ yetişemediğimi düşünüyorum. Çok âşık olunacak bir adam Cemal Süreya.

birikiyor, bu kesin. Yaptığın şeyler, etkilendiklerinin kolajı. Mesela bu albümde, çocukluğumda çok kafamda yer etmiş bazı sözleri, bazı olaylarla hafızamda birleşmiş komik deyimleri filan kullandım. Mesela eski bir çizgi filmden hatırladığım bir laf filan... Mesela ben kendime fotoğraf albümü yapıyormuşum gibi, hani bütün çocukluktan bu yana güzel bir arşiv yapmaya çalışıyormuş gibi oluyor bu albüm... Ben çocukluğumda annemle babamla çok az vakit geçirdim. Başka ülkelerde yaşıyorduk çünkü. Onlar Almanya'da çalışıyorlardı. Ben burada büyüdüm. Mesela babamın omuzundan dünyayı görüşüm, o bir günün hikâyesi. 4-5 yaşında hayal meyal hatırladığım bir şeyin hikâyesi. Onların güzel bir fotoğrafını çekip albüme koymak gibi. Hani o günlerin hakkını vermek gibi.

Beste yaparken etkilendiğin müzisyenler oluyor mu, ya da etkisinde kaldığın bir tını bir ses?..

Çok var. Mazhar Alanson, Bülent Ortaçgil, yazarlıklarına çok hayran kaldığım insanlar. Sezen Aksu. Yabancılardan Leonard Cohen mesela, çok çok iyi bir şarkı yazarı. Iggy Pop, Jeff Buckley... Kadın şarkıcılardan PJ Harvey var, Björk, Billie Holiday, Patti Smith, Liz Phair... Dışarıdan daha fazla galiba.

Bu sorunun muhatabı sen değilsin belki ama, yeni çıkan her müzisyen yaptığı müzikte hep dış kaynaklı ritmler kullanıyor, alt yapısı dışardan alınma üstüne Türkçe sözler yazılıyor, komik geliyor bana... Sanırım dışarıdan bakıldığında da komik oluyordur. *Mesela Azerilerin kanalını seyrederken bir çok şeye gülüyoruz ya, "Ulan sakın, bu bizim yaptığımız da öyle anlaşılıyor olmasın,"* diye hiç düşünülmüyor. Kendi müziğimizi geliştirebilirdik, bunları şarkılarımıza sokuşturana kadar. Şarkılarımız türkülerimiz daha başka boyuta taşınabilirdi. Müziğin gelişmesi, türkülerin, şarkıların deforme olması anlamına gelmesin, zaten bunu sürekli yapıyorlar..

Birçok şeyi Türkiye'de yirmi yıl geriden takip ettiğimizi düşünüyorum. Müzik endüstrisi de bu durumda, hâlâ Unkapanı'ndan ibaret her şey. Bu söylediğin doğru, ama "toprağımın müziğini yapmalıyım" gibi bir his hiç olmadı içimde. Öyle hissediyorsan yapmalısın. Benim önceliğim, "kendi derdimi en iyi nasıl anlatırım?"

Bu coğrafyada yaşıyoruz ve nerenin insanı olduğumuzun farkında değiliz, kendimizi buraya ait hissetmemek biraz komik. Bir sürü önemli müzisiyen Doğu'dan besleniyor. (Sting, P. Gabriel, Jan G.. vs.) Biz coğrafyamızdaki müziğin kıymetini bilmiyoruz. Çok önemli armoniler var, çeşitli çalgılar var. Hazır bir şey var aslında. Niye Avrupalılaşmakta ısrar ediyoruz müzikte?..

Her coğrafyanın kendi karakteristik yapısı var. Benim hiç öyle Doğu-Batı derdim olmadı. Aman Avrupalı olsun, Batılı olsun falan... Hatta sinir oluyordum; a çok Avrupai bir albüm falan diyorlardı. Ne burada ne başka bir yerde. Ben burada hiçbir zaman kendimi çok mutlu ve evimde hissetmedim. Başka bir yerde de hissetmedim. Bu saatten sonra da başka bir yere taşınıp "evet işte burası benim evim" diyeceğimi de zannetmiyorum. O yüzden her yere eşit uzaklıkta hissediyorum kendimi. Ama korkunç bir Amerikanlaşma var müzikte, dünyada da şu anda maalesef böyle. MTV'nin durumu içler acısı. Batılılaşmayı her şeyde olduğu gibi müzikte de bir marifet sayıyorlar, bu doğru.

Edebiyatta da bu anlamda bir yönelme var, genç yazarlarda. Biraz Amerikan özendiriciliği, biraz Fransız bohemciliği mi desem...

Bilmiyorum, genç yazarları çok iyi okuyup takip ettiğimi söylersem yalan olur. Müziği daha iyi takip ediyorum.

Kimi okuyorsun Türk yazarlardan?

Ece Temelkuran'ın "Kıyı Kitabı"nı okudum en son.

Okurken tercih ettiğin bir tarz var mı?

Garip bir şekilde İskandinav yazarlar çok hoşuma gidiyor işte. Polisiyede çok iyiler. Şu anda Billie Holiday'le Chet Baker'ın otobiyografilerini okuyorum. Caz düşkünü filan olmamla alakalı değil. İkisi de çok etkilendiğim kişiler. Billie Holiday'in hikâyesi çok dramatik. Roman gibi gerçekten hayatı. En dipten çok acayip noktalara gelmiş. Bir de çok güzel anlatıyor kadın. Okuması çok zevkli. Bir de şarkıcı ya, sahneye çıkmadan önce yaptıkları, şarkılarıyla ilgili kendi yorumları... Şu anda okuduklarım bunlar. Roman da olabiliyor, biyografi de, şiir de, ders kitabı gibi kitaplar da mesela, özellikle psikoloji üstüne.

Psikoloji okumayı çok isterdim. İnsan beynindeki salgıların yarattığı ruh hali ve hayattaki duruşunu etkilemesi çok acayip geliyor bana. Yani çok kısır döngüdür ya, kendini kötü hissettikçe daha kötüye gidersin, çünkü bir kere kimyan bozulmuştur ve bozuldukça artık yerine koyamazsın.

Türk edebiyatının son durumunu takip edebiliyor musun?

Ediyorum, olan bitenleri, eleştirileri filan okuyorum. Kim varmış, kim yokmuş

bir fikrim oluyor ama hani adından bahsedilen her şeyi alıp da okuyacak vaktim olmuyor açıkçası. Bir de bir şey çok popüler olunca bir uzak duruyorum önce, unutulunca canım okumak istiyor. Aslında müzik ve sinemada da bu böyle. En son "Yaratıcılık ve Manikdepresyon" diye bir şey geçti elime. O tür şeyler daha çok ilgimi çekiyor. Psikoloji okumayı çok isterdim. İnsan beynindeki salgıların yarattığı ruh hali ve hayattaki duruşunu etkilemesi çok acayip geliyor bana. Yani çok kısır döngüdür ya, kendini kötü hissettikçe daha kötüye gidersin, çünkü bir kere kimyan bozulmuştur ve bozuldukça artık yerine koyamazsın. Düzelmesi için gerekli olan sıvıyı salgılamıyordur artık beyin. Çok acayip şeyler.

Gece kulübünde çalıyorsun. İnsanlar eğleniyorlar mı, eğlenmeyi becerebiliyorlar mı?

Gençler eğleniyor mu diye sormak lazım. Genelde sahnede seyirciye hiç bakmadığım için çok eleştiriliyorum veya sohbet etmediğim için. Ne yapayım, sahneden seyirciye laf atmayı vs. sevmiyorum işte. Şarkı söylemek istediğim için çıkıyorum oraya nihayetinde. Ben eğleniyorum çoğunlukla; ben eğlenince onlar da eğleniyor.

Visyoner

>küçük İskender

Kalsiyum: Bunun yapışmasının arkasında bordonun ve ilahi kelime yapısının kışkırttığı soysuzluğun, ırksızlığın tarihi yanılgılara şans tanıyan bulaşığı var. Opera kokuyor. Tahakküm kokuyor. Vampir kokuyor göz. Çekiliyoruz. Zira kaybettik etleri. Zira sese dayanan beden homurtuların bir "visyoner", yani bir "ziyaretçi ruhu edası"yla taklide kalkışırken öldürülüşümüzü, kahramanlarımızı ziyan etmeyi kavuşma sandık. Bu sanma krizinde azaldık ve azalırken köpürdük. Şehrin bütün vahşi kuşları şeytan oldu. Komedi başladı.

Sonra terbiye sınırlarında taviz, sonra klasikleşme standartlarını altüst eden marka sevişmeler, sonra "beni buna zorladılar" cümlesine sığınan küçük hayatlar ve alev alev yanan bir şelalenin içinden boşluğun derinliklerine atlamak: Zira 'glam' pozisyonda kötülüğü övmenin ya da felaketi hayata geçirmenin ihaneti kemikleştirdiği hikâyelerde bizim 'queen'lere bir "visyoner", bir tarz diye bakmamızın, travesti aşklar yaşamamızın gerçek hicranda karşılığı yok. O halde etek traşını yarım bırakmalı. O halde kalsiyum'u hava kabarcıklarının alelade penisleri içki şişelerine doldurduğu tarantula mekanlarında aramalı. O tarantulalar ki anakonda rentboyların kaygan virajlarında avantaj sağladıkları mecazi teknolarla götürülmüş hayali bir çift kâğıtlının nezaketine şafka çıkartırlardı. Anakonda'ların alemi soyla illetlerinde mecburi taklaların zulmüne gelen parlak'ların ve göt ordularının hali hazindi. Hali muazzam zindandı. Zira kaybetmiştik etleri. Zira bitkimizde yeşil kalmamıştı.

Kalsiyum'la Keratin, o gece bize yatmaya bile gitti. Tanrı herşeyi görür. Bir bunu görmedi.

Bir bunu görmeyene taptık kalsiyumumuzdaki vitamin varilleriyle; zira krem yerine spermle masaj kadar afakiydi hayaletlerimiz. Altımızda kısa etek, aklımızda kısa umut; otobanlarda otostoplara bağlanan zifir mi zifir kültür organları, öğle saatlerine kadar uyuyan orospuluk abidesi vücutlarla biçimlendirdiğimiz oğlan ülkemiz, hamamlarımız ve sakat vicdanlarımız; zira kaybettiydik etleri; zira şaibeliydi aşklara duyduğumuz kıskançlığımız ve husumetimiz. Kalsiyum terlerdik seviştikçe. Kalsiyum akıtırdık ağladıkça. Bu vitamin kaybıyla dolardı kalplerimizdeki varillerimiz.

Şimdi hiç değilse öldürüldük, bizim de var arkamızdan bir beddua edenimiz.

postmodern bir yazara roman adları listesi

endam aynasında ruh ortalığı çatlağı
buruşuk modigliani
hayat tarihine yeni bir bakış ya da yağmur altında bir kente girme mimarisi
kedi salatası (tekir/sarman, mevsimlik karışık)
geceyi seven teleskop
irrite olmuş kadınlarda aşk ne bulur (postmodernize feminist açılım)
kilitli surat krallığı
ben, yüzgeçler ve ayın son Pazar sevişmesi
iyot üşüyor
papaz her zaman günah çıkartmaz
kükürtlü elma hokkası (toplatılma iddialı sosyopolitik bir okuma antresi)
kriket oynayan kemanlar (klasikleşmiş italyan müzisyenler üzerindeki kapitalizm sürecini anlatan bir denemesi)
ve durgun akardı sevda
ve artık akmıyor sevda
ve galiba kurudu sevda (bir globalleşme üçlemesi)
kitabımın adını okur bilmiyor
uykusuz maymunlar şatosu
büzüklerin efendisi (heteroseksist bir bilimkurgu)
lovers torrid (azgın bedenlerin materyalist bakış açısından love story odağında kült olma konumu)
havlayan chovrelet 68 (bir kuşağın varoşlardaki varolma mücadelesi ve popüler kültürün reddettiği geleneğin gelip dayandığı cinsel sömürünün rönesanstan edinimleri üzerine latince bir başyapıt karalaması)
dehşet hezimeti (çok partili döneme geçişin hicvi)
patır patır koşardık o zamanlar kar altında ve kayıp düşmezdik hiçbirimiz birbirimizin yüzüne gözüne orasına burasına (son dönem yazarların romanlarından bir kolaj çalışması)

Bunuel'in yaşadıkları, yaşadıklarım

Ünlü film yönetmeni **Luis Bunuel**, yaşamöyküsünü anlattığı, "**Son Nefesim**" adlı kitabında, şunları söylüyor: "Anma olayı adına yapılan tüm törenleri ve tüm büyük insan heykellerini yapmacık bulurum. Ne işe yararlar ki? Yaşasın unutmak! Saygınlık yalnızca sessizlikte vardır bana göre." Düşünün, bunları söyleyen kişi, **Paris**'te yaşıyordu. Yani dünyanın en uygar olduğu varsayılan bir merkezinde. Siz bir de **Türkiye** gibi geri kalmış bir ülkede yaşadığınızı düşünün! Bunuel'e kesinlikle katılıyorum. Geçenlerde bir TV kanalının naklen yayınladığı bir açılış törenini izledim. **Ankara**'da bir ilçe Belediyesi, bir toplu konut projesinin temelini atmak için tören düzenlemiş. Tören alanının çevresindeki binaların cephelerini, boydan boya kaplayacak büyüklükte **Atatürk, Başbakan, Büyükşehir Belediye Başkanı** ve ilgili ilçe Belediye Başkanının dev posterleriyle kaplamışlar. Alanın bir köşesinde de mehter takımı kahramanlık türküleri çalıyor ve söylüyor. Bunlar yetmiyormuş gibi, birazdan bütün şehitler adına, bir dakikalık saygı duruşu yapılıyor ve ardından **İstiklal Marşı** okunuyor. Tam bir hamaset ve görgüsüzlük gösterisi! Zaten yerel yönetimlerin görevi olan bir konut yapma etkinliğinin, kahramanlıkla ne ilgisi var? Eğer amaç, yöneticilerin kendi ideolojilerini bir tören örtüsü arkasında sunmak ise, bu da çok komik bir davranış olur. Çünkü yapılacak evlerin projesini çizen mimar, duvarını ören usta ya da doğramasını yapan marangoz, işini çok iyi yapan bir faşist olabileceği gibi bir komünist de olabilir. İşini iyi yapan bir ateist elektrik teknisyeni olamaz mı? Bireylerin siyasal politikaları, ideolojileri ayrı şey, mesleki etkinlikleri ayrı şey olsa gerek...

Luis Bunuel'i korkunç biçimde kendime benzetirim. Yaşamöyküsünün bir yerinde, bilgiçlikten ve bilimsel jargondan tiksindiğini söylüyor. Bir toplantıda, birkaç profesörle tanıştırıldığını belirttiği bir gün, aralarında kılık kıyafeti yerinde, efendi, mahcubiyetinden kızaran genç bir adam varmış. Profesöre, branşının ne olduğunu sormuş. "**Klonik göstergebilimi**" cevabını alınca, "**onu oracıkta öldürebilirdim**" diyor. Düşünün bir, ben onların içinde yaşıyorum. Genellikle kimsenin okumadığı dergilerde, kimsenin anlayamayacağı bir dille yazdıkları makalelerle, profesör falan oluyorlar. Eğer kendi konuştukları ana dilden başka bir dilde yazarlarsa (ki bu emperyalist ülke dillerinde yazı yayımlamak teşvik ediliyor ve ödüllendiriliyor), gelişmiş adamlarla aynı düzeyde oldukları kabul ediliyor ve daha makbule geçen bir iş yapmış oluyorlar. Burada yeri gelmişken, şu **YÖK** meselesi üstüne bir-iki söz etmeden geçemeyeceğim: Türkiye'yi olası sol iktidardan kurtarmak için yapılan **12 Eylül** darbecilerinin emirleriyle kurulmuş olan YÖK, tıpkı başka kurumlar gibi, demokratik yolla çoğunluğu ele geçirmiş olan anti-kemalist hükümet tarafından ele geçirilmek isteniyor. Yasal olmayan 12 Eylül darbesi nasıl üniversite rektörleri tarafından doğal karşılanmışsa, hiç itiraz edilmemişse, bugün darbecilerin kurdukları anayasal çerçeve içerisinde gelen bir iktidarın davranışına niçin tepki gösterildiğini anlamak zor. Yıllardır YÖK düzenine karşı eylem yapan öğrencileri üniversiteden uzaklaştıran, onları destekleyen hocalar hakkında soruşturma açan rektörler, hükümete karşı direnişleri konusunda öğrenciler tarafından doğal olarak yalnız bırakılmışlar, çareyi orduya sığınmakta bulmuşlardır. Kaldı ki, hükümetin de, rektörlerin de, üniversitelerin temel varlık nedenleri olan öğrencileri göz

Luis Bunuel

Borges

önüne aldıkları yok. Zaten devlet üniversiteleri, asıl amaçları olan bilim üretme amacını çoktan yitirmiş, iktidarların güç kaynağı durumuna gelmiştir. Hükümetin YÖK'ü ele geçirmek istemesinin temel nedeni budur. Özel sektör, sanayi patronları devlet üniversitelerinden umutlarını çoktan kesmişler ve kendi üniversitelerini kurmamışlar mıdır? Bir özel üniversite olan **Bilkent Üniversitesi**'ne, devlet üniversitelerinin toplam bütçesinden daha fazla bütçe ayrılırken, rektörlerin sesi niçin çıkmıyordu? Peki ne yapmalı? Bu sorunun cevabı için ayrı bir tartışma gerekiyor. Neyse...

İşçileri sevdiğini ve onlara hayranlık duyduğunu belirten Bunuel, onların becerikliliğine imrendiğini vurguluyor. Gerçekten de, özellikle dondurucu soğuklarda, her yanı açık bir atölyede, girdiği arabanın altında, sırtüstü yatık biçimde çalışan adamlara; torna tezgâhının başında, bütün dikkatiyle, milimetrik cıvata açmaya çalışan genç adama; yükseklerde kullandığı vinçle, dev aletleri, betonları yerinden oynatan adamlara; karanlık bir serüvene girer gibi maden ocağına giren madencilere; dev yolcu uçağının hareketinden önce, o karmakarışık aleti kontrol edip, her şeyin yerli yerinde olduğuna karar veren teknisyene; beyin ameliyatını başarıyla gerçekleştiren cerraha saygı duymamak mümkün değildir.

Ne var ki, Bunuel'e katılmadığım bir konu var. O da, benim yazarlarımdan

biri olan **Borges**'i aşağılaması. Şöyle diyor Bunuel: " **Dünyanın tüm körleri arasında hiç sevmediğim biri varsa o da Jorge Luis Borges**'tir. Tabi ki iyi bir yazar ama dünya iyi yazarlarla dolu. Zaten iyi bir yazar diye de kimseye saygı gösteremem. Başka nitelikler de gerekli. Altmış yıl önce bir-iki kez karşılaştığım Jorge Luis Borges bana oldukça kasıntı ve pek kendini beğenmiş görünmüştü. Her sözünden bilgiçlik akardı. (...) Ne bazı sözlerindeki gerici tavrını beğenmişimdir ne de İspanya'yı hor görüşünü. Çoğu kör gibi onun da ağzı iyi laf yapardı. Gazetecilerle konuşmalarında durup durup Nobel Ödülü'nden söz ederdi. Ödülden başka bir şey düşünmediği bundan da belliydi."

Bunuel'in yaşamöyküsünü yazdığı sırada, seksen civarında bir yaşta olduğu düşünülürse, demek Borges'le ilgili yargılarını oluşturan karşılaşma, yirmili yaşlarında gerçekleşmiş. Sonraki yıllarda karşılaşsalardı, belki önyargılarından kurtulabilirdi. Gerçi şu da var: Borges hiçbir toplumsal ve sınıfsal çatışmanın içinde bulunmamıştır. Bunuel'in aynı zamanda İspanya İç Savaşı'nda, faşist general **Franco**'ya karşı ayaklanan halk cephesinin yanında yer alan bir aydın olmasına karşın, Borges'in kendi ülkesi dahil, bu generallerle görüşmesi de, kabul edilebilir bir davranış olmasa gerek. Ama yarım yüzyıl sonradan geriye bakan bizler için Borges, tuhaflığın, ilginçliğin, karanlığın, düşün yazarıdır. Bir psikoloji öğretmeninin oğlu olarak, 1899 yılında, **Arjantin**'de doğmuştur. Arjantin Milli Kütüphanesinin Genel Müdürlüğünü de yapan Borges, 1955 yılında kör olur. Bir konuşmasında, genel bir felsefesinin olmadığını söyler. Bir öykü ya da şiir yazdığında, yalnızca o öykü ya da şiirle ilgilendiğini, iletmek istediği bir mesajının olmadığını belirtir. Yaşam, nesneler ve özellikle okuduğu kitaplarla çok hoş biçimde şaşkına dönmüş biri olduğunu belirtir. Belki de okuduğu kitaplar, onun yazdıklarıyla gerçek dünya arasındaki bağı koparacak, yoğun biçimde kitapların gerçekliğine gömecektir. İşte Borges'i bugün postmodernizmin önemli yazarı saymamızın nedeni, yapıtlarındaki gerçekliğin "metinlerarası" ilişkilerle oluşmasıdır. Ama Borges, derin duyarlılıkların şiirini de yazmış bir adamdır:

"Seni neyle tutabilirim?

Sana cılız sokakları, umutsuz günbatımlarını, havi dökülmüş varoşların ayını öneriyorum.

Sana ıssız aya uzun uzun bakan bir adamın acılığını öneriyorum.

Sana atalarımı, ölmüşlerimi, yaşayanların mermerde onurlandırdığı hayaletleri öneriyorum.(...)

Sana hiç sadık olmamış bir adamın sadakatini öneriyorum. (...)

Sana, sen doğmadan yıllar önce, günbatımında görülen bir sarı gülün anısını öneriyorum. (...)

Sana yalnızlığımı, karanlığımı, kalbimin açlığını verebilirim; sana belirsizlik, tehlike, bozgun rüşvetlerini kabul ettirmeye çalışıyorum."

J. L. Borges

Çev. Selahattin Özpalabıyıklar

Evet, Bunuel, gerçeküstücülüğün (aslında burada **Özdemir İnce**'nin uyarısına uyarak, 'üstgerçekçilik' dememiz gerekiyor), "**Endülüs Köpeği**" adlı filmiyle, sinemadaki ilk yönetmenidir. 1900'lü yılların dünyasının en önemli entelektüellerinden biri olan bu **Akdenizli** (İspanyol) aksi ihtiyarın kaleme aldığı yaşamöyküsündeki tanıklıkları, geçen yüzyıla tarih kitaplarının soğuk camının gerisinden değil, ilk elden yaşayarak yapılabilecek tanıklıklardır, denebilir.

>Faruk Kaya Kaçak> Tozlu Raflar

MURAT 124/131-Hasan Can

"Murat 124-131/Şahin/Kartal/Doğan modellerinin,resimlerle, ayarlarını, tamir ve revizyonlarını, tecrübelerini, elektrik işlerini bu kitapla yapabilirsiniz." Valla ben, zamanında; Otomotiv Servisi Bakım Müdürü ve Topkapı-Shell Modern Oto Test Servisi Müdürlüğü görevlerinde bulunmuş Hasan Can ağbimizin yalancısıyım. İnkılap ve Aka-Öğretici Kitaplar serisinden, 1982'de basılmış 752 sayfalık el kitabı. "Tuğla gibidir o, 752 sayfalık el kitabı mı olurmuş!!" demeyin. Aynı kişinin hazırladığı Otomobil/Servisi, bakımı, tamiri ve sürme tekniği adlı iki ciltlik ansiklopediyi görünce fikriniz değişebilir. Araba denen dört tekerlekli aleti yalamış yutmuş bir insan. Üşenmemiş, bir de oturup yazmış, öğrenelim diye. "Nooolcak canım ararım servisi, gelip yaparlar" diye düşünmeyin. Nerede yolda kalacağınız hiç belli olmaz. Kıyın 500 bin liraya, alın, dursun bagajda. Ben arabam yokken gittim aldım, vallaa bak!! Ulan ne yalvarttınız adamı be! Nasıl biliyosanız öyle yapın...

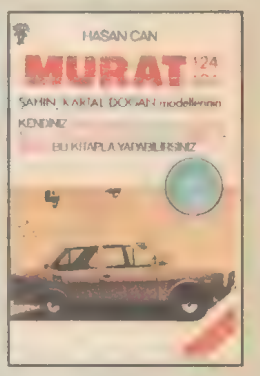

HANEDAN-Eileen Lottman

İnkılap ve Aka Kitabevleri 1984 basımı,303 sayfalık bir roman. Dilimize çeviren Nüveyre Gültekin. Richard ve Esther Shapiro tarafından yaratılıp, ABC televizyon dizi ödülünü kazanan hikaye. Colorado'nun petrol imparatorluğunu kuran ailenin skandallarla dolu hayatları. Diziyi ve Blake Carrington, Krystle, Fallon, Steven, Matthew Blaisdel...gibi dizi karakterlerini hatırlamak isteyenler muhakkak olacaktır. Görüyoruz ki; dizilerin, sadece sinema filmleri değil, romanları da olabiliyormuş. Tanrı bizi Asmalı Konak romanından korusun... Aaamiin yarabbi!!

UZAYDA DEHŞET/TORA- Peter Randa

"Ana koridordaki muhafızları paralizatörümle bertaraf ettim hemen... Retrofüzeleri durdurup motorları, negatif dalga yayan cihazı çalıştırıyorum. Arayıcı dalgalar bizim cihazımız tarafından yutulacağı için, yerimizi bulmaları imkansız...Biraz rahatlıyorum. Uzay gömleğimin cebinden bir sigara çekip soruyorum Gelma'ya:_Sigara ister misin?" Yemişim Matrix felsefesini, nerede o eski bilimkurgular diyenlere farklı tatlar yaşatacak bir çalışma. Baskan Yayınları-Bilim Dizisi kapsamında 1983 yılında on beş günde bir yayınlanan kitaplardan sadece biri. 152 sayfa, Türkçe çevirisi Atilla Tokatlı'ya ait, bugünkü fiyatı 250bin lira. Sadece macera dolu keyifli dakikalar sunmakla kalınmayıp, kitapların arka sayfalarında; Einstein'ın İzafiyet Teorisi Nedir, Işık Cisimleri İtebilir mi, Kuyruklu Yıldızlar Neden Kuyrukludur... türünden sorulara yanıtlar veriliyor. Hikayelerde geçen terimleri açıklayan küçük çaplı sözlük bile düşünülmüş. Bakıyoruz neymiş "retrofüze": Uzay gemilerinin iniş sırasında yere çakılmasını önlemek için fren vazifesi gören jet motor sistemi. Öğrendik mi? Evet, çok faydalı bir şeymiş hakikatten...

faruk.kaya@mynet.com

Tersten Okuma

LOBİ SAVAŞLARI SÜRÜYOR!

Geçtiğimiz ay olduğu gibi bu ay da en çok konuşulan konu "lobi"lermiş. Yeni Harman'ın kapak konularına Kaçak Yayın ve E Dergisi de eklenince bir an havanın tersine döndüğünü, lobi karşıtı bir lobinin doğmakta olduğunu düşünenler bile olmuş. İşte tam bugünlerde edebiyat piyasası müthiş bir olay ile çalkalanmaya başlamış. Ben bile, evden hiç çıkmamama rağmen, bu olayın dedikodusunu duydum. Yeni Harman'ın (27.09.2003) "Edebiyat lobisi, üçüncü sayfaya düştü" başlığıyla kapaktan duyurduğu olay gerçekten de üçüncü sayfalıkmış.

Lobi tartışmalarını başlatan yazıyı yazan Mehmet Y. Yılmaz, umulduğu gibi yönetimindeki gazetelerde lobicilerin faaliyetlerini durdurmak, belki de bir gözdağı vermek için,

çoktandır Milliyet gazetesi yazarları aleyhine Radikal 2'de yazılar yazan Oray Eğin'in işine son verdirmiş. Bu işten atılma işleminin Milliyet yazarı Ece Temelkuran'ın şikayeti sonucunda meydana geldiğine inanılmış. Yazarların ve sanatçıların en çok rağbet ettiği meyhane olan Yakup 2'de Orhan Pamuk, Cüneyt Özdemir gibi dostlarıyla yemek yiyen Perihan Mağden oradan geçmekte olan Ece Temelkuran'ın yakın arkadaşı Cem Mumcu'ya laf atarak olayın hıncını alma işine girişmiş. Cem Mumcu'yu kovalamış. Bu sırada (gerilimden etkilendiği düşünülen) Orhan Pamuk da bir kaç masa ileride oturan arkadaşı Orhan Koçak'a sözlü saldırıda bulunmuş. Olaya mekân sahibi Yakup ve garsonlar el koymuş, ortalık yatıştırılmış. Grup meyhaneden ayrılmış, yürümeye başlamış ve tesadüf bu ya, Ece Temelkuran bir kadın arkadaşı ile sokakta belirivermiş. Perihan Mağden, hazır Ece'yi yakalamışken bırakmamış ve saldırmış. Araya Cüneyt Özdemir girmiş, kavgayı ayırmış.

Amma velakin dedikodu olarak konuşulan bu olay nedense bu tür yazar hadiselerine çok meraklı olan güzide basınımıza yansımamış. Yeni Harman da olmasa olayın içyüzünü yazacak yayın organı bulunamayacakmış. Hasan Öztoprak - Aslı Erdoğan olayını günlerce dillerine dolayıp manşetlerden indirmeyenler nedense bu olayı görmezden gelmişler.

Görmezden gelinmesinin en büyük nedeninin olayın kahramanlarının birer gazeteci olması olduğu söyleniyormuş. Gazetelerimiz kendi yazarlarının yarattığı olayları yazmazmış. Üstelik bu yazarların arkalarında güçlü birer lobi olduğu göz önüne alınırsa ve de olaya kenarından da olsa Orhan Pamuk gibi tek başına lobi olabilen, istemediği haberi, yazıyı, eleştiriyi belirli gazetelerde yayınlatmamayı başarabilen birinin katılmış olması, neden görmezden gelindiğinin göstergesiymiş. Ne kadar gizlenmeye çalışılırsa çalışılsın, olayın bağımsız basına, Yeni Harman'a kapak olması kendini çok güçlü olarak değerlendiren lobi için büyük bir darbe olarak değerlendiriliyormuş. Oray Eğin'in işten atılması ile ilk darbeyi yiyen lobi bu kez ağır yara almış.

Tam her şeyin küllendiği düşünülürken, Doğan grubunun en üst konumundaki Ertuğrul Özkök işe yeni bir boyut katmış. Hürriyet'te yayınlanan "Tecavüzcü Sürüsü" (14.10.2003) başlıklı yazısı, doğrudan lobinin en önemli üyelerinden kabul edilen Radikal 2'nin başyazarı Yıldırım Türker'i hedef alıyormuş ve çok ağır ithamlar içeriyormuş. "Yıkılmadık ayaktayız" demek için olsa gerek, hemen ertesi gün Özkök'e bir başka lobi üyesinden Radikal yazarı Murat Çelikkan'dan cevap gelivermiş. Bundan sonrası ise bizim konumuz dışında. Zira iş artık edebiyat lobisinden çıkıp medya lobiciliğine geliyor ki, o konuda konuşacak bir çok insan vardır. Zaten internetteki medya siteleri çoktan bu konuyu tartışmaya başlamışlar bile.

SANSÜRCÜ LOBİLER

Ben bu lobi havadislerini ağzım hayretten bir karış açık dinledikten sonra, tabii ki Hürriyet gibi, yazarların özel hayatlarına dair haberler yapmayı seven bir gazetenin böylesi bir haberi es geçmesinin nedenini yine de anlayamadığımı, belki de bu işte bir kötü niyet olmadığını, Yeni Harman olayı kapak yapınca haberi atladıklarını düşünüp görmezden geldiklerini söyleyince, bu havadisleri veren dostum kahkahayı patlattı. Aynı yayın grubunda çalışan gazeteci dostum "Yahya bey, siz fildişi kulenize çekilmiş, piponuzu tüttürürken neler oluyor farkında değilsiniz! Nasıl yazarlık yapıyorsunuz şaşıyorum" deyip,edebiyat hayatında lobilerin ve güç sahibi kişilerin basına ve edebiyatla ilgili diğer kuruluşlara nasıl sansürler uygulattıklarını anlatmaya bir başladı ki, şaşkınlıktan pipomu yutuyordum.

Efendim, lobilerin en önemli meşgalesi kendi aleyhlerinde

yazılan yazıları yayınlatmamakmış. Hangi gazeteye ya da dergiye kendileri hakkında eleştiri yollandığını o yayınların yöneticilerinden bile önce duyup duruma el koyarlarmış. Lobi sansürüne uğrayıp eleştirilerini yayınlatamayanlar arasında çok tanınmış edebiyat eleştirmenleri de varmış. O yüzden, bazı sayfaların çıkıp "çok satan yazarların kitapları hakkında niye eleştiri yazılmıyor?" diye sorular üretmelerine, ancak gülünürmüş.

Lobilerin sansürcülüğü yazı yayınlatmamakla da kalmıyormuş. Çok ilginç başka örnekler de varmış. Geçenlerde eskiden tarikatçi diye okunmayan ama şimdi "demokrat"lığı tartışmasız görülüp en beğenilen gazete payesi verilen bir mevkute, "kapağında çıplak kız var" diyerek büyük bir medya patronunun hakkında ağır eleştiriler yaptığına inanılan bir romanın ilanını sansürleyivermiş.

Gazetelerdeki çok satanlar listeleri de lobilerin en büyük meraklarındanmış. Bazı yazarlar kaç satarlarsa satınsınlar bu listelere giremezken, 500 adet basılan ve ikinci baskısı yapılmadığı bilinen şiir kitapları ile yılın en çok satan on kitabından birine sahip olmak da mümkünmüş. Bazı kitabevleri ve dağıtım şirketleri sahipleri ise "Biz eskiden beri solcuyuz!" demelerine rağmen toplumcu yayınevlerinin kitaplarını kitabevlerine sokmuyorlarmış. Burada da bazı lobilerin etkisi olduğu, toplumcu yazarların kaliteli eserlerini kitabevlerine sokmayarak lobicilerin kalitesiz çok satan kitaplarının niteliklerinin görünmesi, karşılaştırılması önlenmiş oluyormuş. Sansürün doruk noktasında ise fuar şirketleri varmış. İşi sudan bahanelerle bazı yayınevlerine fuarlarında stand vermemeye kadar vardırmışlar. Kitap fuarlarındaki etkinliklerde ise sadece belirli lobilerin adamları yer alabiliyormuş. Hatta ünlü bir kitap fuarının önceki yıllardaki etkinlikler listelerinde küçük bir araştırma yaparsanız hep aynı isimlerle karşılaşırmışsınız.

FRANKFURT'TA SON TANGO

Ekim ayında, İstanbul'da üst üste üç kitap fuarı yapılıp bu alanda dünya rekorlar kitabına girilmesine rağmen yayıncılarımız bu yıl da Frankfurt Kitap Fuarı'ndan vazgeçmemişler. İyi de etmişler, çünkü Frankfurt Kitap Fuarı bu yıl oldukça şenlikliymiş. Bir salonda kocaman bir boks ringi kurulmuş, Muhammed Ali Clay boks yaparak tanesi 3.000 Euro'ya (imzalılar 10.000 Euro imiş) satılan kitabını tanıtırken, bir salonda da Paulo Coelho, aynı anda en çok dünya dilinde kitabını imzalayan yazar olmak amacıyla bir rekor denemesine girişmiş. (Türkçe kitabını Can Yayınları editörü ve Coelho'nun çevirmeni İlknur özdemir'in imzalattığı ve Coelho'nun İlknur hanımı tanıyarak muhabbetle yanaklarından öptüğü de söylentilerden...) Ama gösterilerin en ilginci Almanya'nın yaşayan en büyük yazarlarından Günter Grass'ın yeni kitabını tanıtmak için sahneye bir orkestra ve de bir dans grubu ile çıkması imiş. Grass, kitabının tanıtım konuşmasını yaptıktan sonra dans grubuyla birlikte dans etmiş, şarkı söylemiş. Grass'ın tangodaki maharetini izleyen Ayşe Kulin ve Buket Uzuner, kendi kendilerine "Türkiye'de bir yazar böyle bir gösteri yapsa başına neler gelirdi?" diye düşünmeden edememişler. Televolelerde neler konuşulacağını bir yana bırakıp hangi yazarımızın hangi dansı yapacağı hakkında tahminler yapmışlar.

AHMET ÜMİT İLANLARI

Frankfurt Kitap Fuarı'nın bu yılki konuklarından biri de Ahmet Ümit'miş. Yeni kitabının promosyon işleri ile uğraşmasına rağmen Frankfurt'a gidip fuar programındaki toplantıya katılmak isteyen Ahmet Ümit'in başına talihsiz bir kaza gelmiş, yediği tavuktan zehirlenmiş. Frankfurt'ta Ahmet Ümit'in yolunu gözleyen okurları "bir polisiye yazarına da ancak böyle zehirlenmek yakışırdı" demişler. Ama, Ümit'in kendi pişirdiği tavuktan zehirlendiğini duyunca tebessüm edenler de olmuş.

Tüm bu olaylar yaşanırken bazı yazar ve yayıncıları, Doğan Kitapçılık'ın Ahmet Ümit'in kitabı için verdiği ilanların boyutu ve de tutarı meraklandırmış. Doğan grubunun hemen tüm gazete ve dergilerinde kitabın ilanları yayınlanmış. Ama bunlardan bir tanesi oldukça dikkat çekiciymiş; Türkiye'nin en çok satılan, bu nedenle ilan ücretlerinin en yüksek olduğu gazetesi Hürriyet'te yayınlanan tam sayfa, renkli ilanmış ilgi çeken. İşi gücü olmayanlar yememiş içmemiş bu ilanın kaça verilebileceğini araştırmış. Hürriyet'in Türkiye baskısında tam sayfa renkli bir ilan yayınlatmanın bedeli KDV'si hariç 45.000 USD imiş. Yani KDV'si dahil yetmişdokuzmilyaraltıyüzellimilyon (79.650.000.000.-) Türk lirası imiş. Bazı yayıncılar bu tür bir ilan kampanyasının haksız rekabet oluşturduğunu, kimsenin bir kitap için bu kadar çok ilan veremeyeceğini söylüyor, Rekabet Kurulu'nu göreve çağırıyormuş. Yazarlarımız ise bu münafık yayıncılara karşılık olarak, böylesi bir ilan vermenin Doğan Kitapçılık'ın ne denli güçlü bir yayınevi olduğunu, yazarından hiçbir şeyi esirgemediğini gösterdiğini, yayıncıların dedikodu üreteceklerine kendi yazarları için de böyle kampanyalar hazırlamaları gerektiğini, yoksa herkesin Doğan'a transfer olacağını söylemişler.

Fazla meraklılar ise araştırmaya devam etmişler. Bir kere, Doğan Kitapçılık ile Hürriyet aynı yayın grubunun içinde oldukları için, normal bir yayıncı ilanı için bu astronomik parayı öderken Doğan Kitapçılık ilan bedelinin çok daha azını, örneğin yarısını ödermiş. Hatta o meblağı bile ödemeden, bedavaya bile ilan yayınlatmak mümkünmüş. Hepimizin gö-

zünden küçücük bir ayrıntı varmış ki, işin bam teli oradaymış. Doğan Kitapçılık'ın kitaplarının hemen hepsinin "künye sayfası" da denilen ikinci sayfalarında minicik puntolarla dizilmiş bir cümle varmış. Örneğin bir tanesinde şöyle yazıyormuş; "Kitaba katkılarından dolayı Hürriyet Gazetesi'ne teşekkür ederiz." Bu cümlenin anlamını çözerseniz ilanların kaça verildiğini de anlayabilirmişsiniz.

MADONNA YAYINLAMAK

Yayıncılar ilginç bir millet anlaşılan, Frankfurt'ta yayın hakları peşinde koşacaklarına kokteyldeн kokteyle savrulup, bol bol sohbet edip dedikodu üretmişler. Eğlence konularından biri de birbirlerine muzip ifadelerle sordukları "Madonna'nın çocuk kitabı sana gelse yayınlar mıydın?" sorusu imiş. Hemen hepsi ağız birliği etmişcesine bir yayınevinin kendine has politikası olması gerektiğini, öyle her gelen kitabı para kazanacağım diye basamayacağını, böyle davranırsa okurunu kaybedeceğini söylüyormuş. Tartışmaları izleyen yazarların düşüncesi ise şu sıralarda derin bir kriz içinde olan yayın piyasasında çok satacağı kesin olan bir kitabı basmayacak bir yayıncıyı bulmanın olanaksız olduğuymuş. Hemen her yayınevinin listesinde "lokomotif" tabir edilen ve de çok satıp çok para getiren bu tür kitaplar varmış.

Yayın politikasından sapmaması ile, popüler kültüre yüz vermek bir yana onu temelinden eleştiren kitaplar yayınlaması ile ünlü İletişim Yayınları'nın nasıl olup da Madonna'nın çocuk kitabını bastığını tek merak eden, yayıncılar değilmiş. Zaman Gazetesi'nden Nihal Bengisu Karaca bu konuda bir yazı bile yazmış. Hatta kendisi ile aynı fikirde olmadığını yazan Aktüel yazarı Vivet Kanetti ile bir tartışmaya da girişmiş. İletişim'in Madonna kitabı basması, dindar çevrelerde kabul gören Timaş Yayınevi'nin 'On Derste Kadın Avlama Sanatı'nı bastığını düşünmek kadar grotesk bir durumdur" demiş. Vivet Hanım da eski yayınevi İletişim'i savunmak zorunda kalmış (Aktüel Sayı 639, 15-21 Ekim 2003). Vivet Kanetti'nin Nihal hanıma verdiği yayıncılık dersi gerçekten de okunmaya değermiş ve de yayıncıların çok takdirini kazanmış.

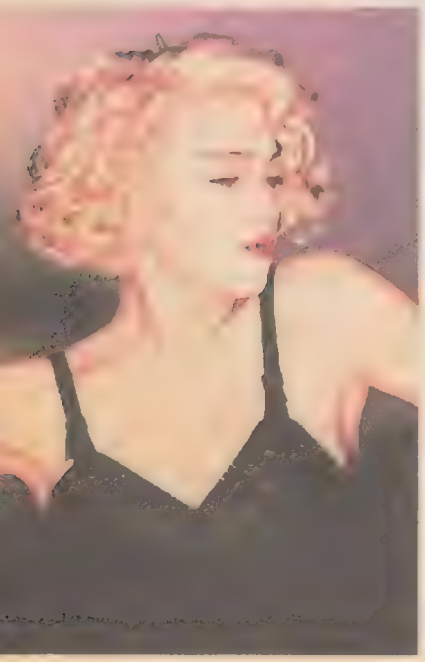

İletişim Yayınları'na yakın çevreler ise Madonna kitabının yayınevi içerisinde de büyük tartışmalara neden olduğunu, ama kitap dünyanın en büyük yazar ajanslarından birinden geldiği için kerhen basıldığını, kerhen basma olayında bu çok satacak kitabı rakip yayınevlerine kaptırmama endişesinin de ağır bastığını anlatıyormuş. İşin ilginç yanı, Madonna'nın çocuk kitabı umulduğunun çok altında bir satış grafiği çizmiş, yani satmamış.

KAÇAK YAYIN
TÜYAP KİTAP FUARINDA

Tüyap 22.İstanbul Kitap Fuarı,
25 Ekim Cumartesi günü başlıyor...

Kaçak Yayın, Leman L-manyak [illegible] yazar-çizerleri fuar süre[illegible] taplarını albümlerini i[illegible] bulusacaklar. St[illegible] dergilerin esl[illegible] atürlerin. ti[illegible] duğu hediyelik eşyalar, p[illegible]terler. çıkartmal[illegible] ler, Mug'lar ve diğer Leman ürünleride[illegible] Birçok konuk, yazar-çizer daha bizimli[illegible] dında olacak..

İMZA GÜNLERİ

25 Ekim C.tesi :
CEZMİ ERSÖZ

26 Ekim Pazar :
GÜNERİ İÇOĞLU

27 Ekim P.tesi :
KAAN ERTEM

28 Ekim Salı :
OKTAY GÜZELOĞLU

29 Ekim Çarşamba :
SUAT ÖZKAN
ASLAN ÖZDEMİR

30 Ekim Perşembe :
ATOM DERGİSİ
YAZAR-ÇİZERLERİ

31 Ekim Cuma :
KAÇAK YAYIN
DERGİSİ

1 Kasım C.tesi :
BAHADIR BOYSAL

2 Kasım Pazar :
GÜRCAN YURT
CENGİZ AKIN

İmza saatleri :
15 00 - 20 00 arasıdır
Adres : Tüyap
Beylikdüzü Fuar
ve Kongre Merkezi
Büyükçekmece -
İstanbul

Kitap Sepeti

Rüyalarını Ver Bana

Haşmet Babaoğlu

Yaralar sadece acımakla kalmazlar, bazen tatlı tatlı kaşınırlar da... Ruhumuzda derin bir yer edinen hatıralar da öyledir, tenimizdeki yaralara benzerler. Zaman donmuş, kabuk bağlamıştır. Biz o kabuğun altındaki büyülü manzaralara bakar, iç çekeriz. Gözümüzde birkaç damla gözyaşı birikir, büyük bir coşku ve inançla tekrar sarılırız hayatımıza...

"Rüyalarını Ver Bana", işte bu büyülü manzaraların bir güldestesi adeta. Haşmet Babaoğlu cesur ve incelikli anlatımıyla herkesi bu dünyaya doğru bir yolculuğa çağırıyor. (Arka Kapak)

Yalnız Bir Adamın Kitabı

Gao Xingjian - *Doğan Kitap*

"Annesi ve babasıyla çekilmiş eski bir fotoğraf vardı. Babası Batılı tarzda bir kostüm giymiş, kravat takmıştı. Annesinin sırtında Çinli kadınların giydiği geleneksel bir elbise vardı. Annesi hayattayken bir gün havalandırmak için eski elbiseleri sandıktan çıkarırken ona yardım etmiş, bu koyu mavi ipekelbiseyi görmüştü, turuncu motifleri olan koyu mavi bir elbise. Fotoğraftaki renkler solmuştu. Annesi ile babası birbirlerine bakarak gülümsemişlerdi. Aralarında, incecik kollu, sıska bir oğlan çocuğu vardı, gözlerini kocaman açmıştı, sanki fotoğraf makinesinden çıkacak kuşu bekliyordu. Tereddüt etmeden fotoğrafı sobaya attı, karton hemen alev aldı, annesi ile babası kıvrılıp büküldü, bir an fotoğrafı çekip almak istedi. Çok geçti, fotoğraf gözlerinin önünde büküldü, tekrar açıldı: annesi ile babasının siluetleri küle dönüşmüş, biri beyaz, diğeri siyah ve ortalarındaki zayıf çocuk sararmaya başlamıştı..." (Kitabın içinden)

Grup Yorum "Sıyrılıp Gelen" And Dağları'ndan Anadolu'ya Devrimci Müzik Geleneği

Orhan Kahyaoğlu

NeKitaplar

And Dağları'ndan Anadolu'ya; Victor Jara'dan Aşık Mahzuni'ye, Carlos Puebla'dan Aşık Nesimi'ye, Violeta Parra'dan Tülay German'a, Mercedes Sosa'dan Selda'ya, Inti-Illimani'den ve Quilapayun'dan Grup Yorum'a...

Venseremos'uyla, Cemo'suyla, Çav Bella'sıyla, Berivan'ıyla, Katil Amerika'sıyla, Hasta Siempra'sıyla, Şarkışla'sıyla dünyada ve Türkiye'de 'karşı müzik' tarihinin onyılları ve Grup Yorum'un öyküsü... (Arka Kapak)

Bir Olmak Bütün Dinlerin Paylaştığı Yüce İlkeler

- Jeffrey Moses

Dharma Yayınları / Samsara Kitapları

Bir olmak, insanlığın ve bütün dinlerin tarih öncesinden beri paylaştığı ebedi hakikatlerin bir kutlamasıdır.

Musevilik, Hıristiyanlık, Budizm, İslam: dünyadaki dinlerin hepsi kendilerini izleyenlerin farklı aydınlanma yolları aramalarını istiyor görünürler. Fakat, görünürdeki farkların altında bir evrensel hakikat haznesi yatar. Bir olmak, bu inançları tek kitapta, her dinin kutsal metnindeki güncel sözcüklerle bir araya topluyor. "Altın Kural" , "Anne ve Babana Hürmet Et", "Cennet İnsan İçindedir" gibi evrensel ilkeler ve diğerleri bizleri içsel huzura yönlendirir ve spiritüel zenginliğe ulaşmamızı sağlar. Bir Olmak bir sevgi armağanıdır. (Arka Kapak)
Çeviri: Anita Tatlıer

Oğulları Öldürülen Analar

Kemal Özer

Papirüs Yayınları / Şiir Dizisi

Oğulları Öldürülen analar susmanın ve konuşmanın şiirleri. Gün gelir, yalnız insan değil, ağaçlarıyla, yapılarıyla, erdemiyle bütün bir dünya susmuş görünür. Konuşan, sanki yalnız ilgisizlik, sağırlık, umursamazlıktır. Bütün kıyılardan çekilip gitmişbir denizin kulaklarımızda yalnız uğultusu kalmıştır. Gün gelir, suskunluğun bile, içinde hiç dinmeyen bir ağız sakladığı çıkar ortaya. Arta kalan uğultuda sözcükler ayrışmaya başlar birer birer. Her biri bir ağızın, her biri bir yüreğin sesiyle döner gelir, her yeri kaplar bir anda, kulak versin vermesin herkese ulaşır. Bütün dünya bir ağızla, bir yürekle konuşmaktadır sanki.

Hiç susmamıştır. Oğulları Öldürülen Analar bu susmuş görünenin, bu suskunluk içinde bile dinmek bilmeyenin, bu gelgitin şiirleri. ***Kemal Özer***

(Arka Kapak)

DA VİNCİ ŞİFRESİ

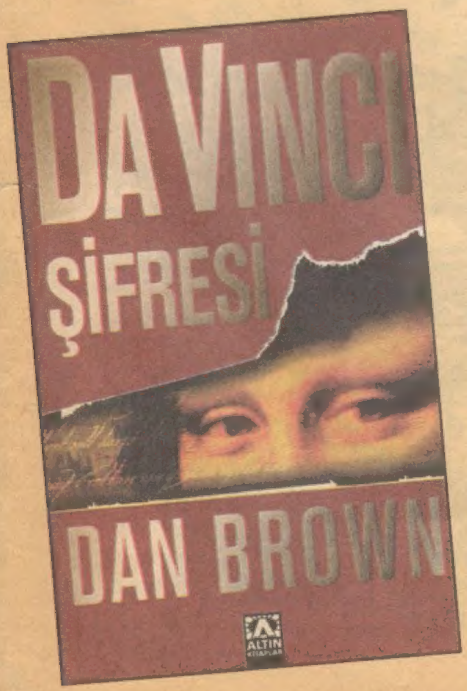

Da Vinci Şifresi satışa çıktığı ilk haftanın sonunda büyük bir başarı kazandı. New York Times'ın 'en çok satanlar' listesine "1 Numara"dan girdi. Aynı zamanda Wall Street Journal, Publishers Weekly ve San Francisco Chronicle'ın 'en çok satanlar' listesinde ilk sıradaki yerini uzun süre korudu. Colombia Pictures kitabın film haklarını satın aldı.

Harvard Üniversitesi Simge-Bilim Profesörü Robert Langdon, Paris'te iş gezisindeyken, gece yarısı, Louvre'un yaşlı müdürünün ölü bulunduğu haberini alır. Langdon ve yetenekli Fransız kriptoloji uzmanı Sophie Neveu, cesedin etrafındaki izleri takip ederek bu garip esrar perdesini araladıkça, ipuçlarının onları Da Vinci'nin tablosuna götürdüğünü keşfederler. Büyük usta bu sırrı herkesin görebileceği bir yere, ünlü eseri Mona Lisa tablosunun içine gizlemiştir.

Langdon bu garip bağlantıyı açığa çıkarınca tehlike artar. Cinayete kurban giden müze müdürü de, Sir Isaac Newton, Botticelli, Victor Hugo, Da Vinci ve aralarında diğer ünlülerin de bulunduğu gizli bir kuruluş olan Sion Manastırı Derneği'nin bir üyesidir.

Langdon, aydınlatmaya çalıştıkları bu tehlikeli sırrın yüz yıllardır tarihin derinliklerinde gizlendiğinden şüphelenir. Böylece Paris ve Londra sokaklarında amansız bir kovalamaca başlar. Langdon ve Neveu, kendilerini, atacakları her adımı önceden bilen esrarengiz olduğu kadar da çok zeki olan bir adamla karşı karşıya bulurlar. Eğer bu karmaşık bilmeceyi çözemezlerse Priory'nin büyük yankılar uyandıracak bu çok eski gerçeği ebediyen kaybolacaktır.

DAN BROWN

Dan Brown, Amhert Koleji ve Philips Exete Akademisi'nden mezun olduktan sonra bir süre eğitim gördüğü bu okullarda İngilizce öğretmenliği yaptı. Şifre çözme ve gizli hükümet örgütlerine duyduğu ilgi, 1996'da ilk romanı Digital Fortness'in ortaya çıkmasını sağladı. Roman, yayınlanmasından hemen sonra bir anda elektronik kitap listelerinde bir numaraya yükseldi. Ulusal Güvenlik Teşkilatı'nı konu alan roman sivil halkın mahremiyeti ile ulusal güvenlik arasındaki ince çizgiyi irdeliyor.

Yazar tekno-gerilim türündeki ikinci romanı Deception Poin'da da politikada ahlak, güvenlik ve gizli teknoloji konularını işliyor.

Başkanlık Ödülü'nü kazanmış bir matematik profesörü ile ilahiyat müzisyeni bir annenin oğlu olan Dan Brown, bilim ve din gibi paradoksal felsefelerin egemen olduğu bir ortamda büyüdü. Bu birbirini tamamlayıcı görüşlerden aldığı esinle ünlü romanı Angels&Demons'u yazdı. Bu yapıt da bir İsviçre fizik laboratuvarı ile Vatikan kenti arasında geçen, bilim ve din odaklı bir gerilim romanıdır.

Brown, son zamanlarda simgeciliği konu alan gerilimler yazmaktadır. Bu eserlerin başkahramanı Harward Üniveristesi'nde ikonografi ve dinsel sanat profesörü olan Robert Langdon'dur. Bu dizinin konuları Paris, Londra ve Washington D.C. gibi mekanlarda geçer.

Kültürü paraya çevirmek

Kültür para eder mi? Biz Türklere göre etmez. Bizim kültür anlayışımız oldukça çarpıktır. Birçok şey gibi kültür de kimlikle bağlantılıdır; ve çağdaş Türk insanının kimlik krizi içinde olmasından kaynaklanan belirsizlik, kültüre ya gereken değerin verilmemesini, ya da çarpık bir kültür anlayışına kör bir bağlılığı doğuruyor.

Örf, âdet, gelenek, görenek, milli kültür, hars... Bu değerleri çoğaltabiliriz ve bunlar yıllardır, içeriklerini doldurma yeteneğinden yoksun politikacılar ve onların yardakçıları tarafından ancak slogan düzeyinde kullanıldı. İster sağ, ister sol, ister sosyalist, ister faşist-milliyetçi... hangi katmandan olursa olsun Türk insanını birleştiren tek unsur ideolojisizliktir. Bu şaşkınlık verici bir ortaklıktır, bu nedenle de "sözde" düşünce katmanları arasındaki kaymalar son derece hızla gerçekleşebilmektedir. Bu ülkede faşist faşizmin, sosyalist sosyalizmin ne olduğunu bilmeden yaşadı yıllarca. Burada bir inançtan çok bir gruba aidiyet ön plandaydı. Kimlik krizini yenmeye yönelik bir kimlik arayışı... Ne var ki ortada ciddi bir ideolojisizlik olması bu aidiyeti inanç düzeyine indirgeyemedi. İnanç ve düşüncenin yerini hep sloganlar tuttu. MHP ve ülkücü "düşünceye" yakınlığıyla bilinen Milli kalecimiz Rüştü'nün, Barcelona'ya transferi sırasında bir gazetede çıkan söyleşisinde, İspanya içsavaşı sırasında Franco güçlerine kahramanca direnen bu kente ve takımına gelmekten onur duyduğunu ifade etmesi bu karışık kafa yapısını ortaya koyan güzel bir örnektir. Kuşkusuz Rüştü iyi olanı seziyor, ama bunun "tuttuğu" düşünce ile ters düştüğünü fark edemiyor. Rüştü'yü geçelim, MHP ideologlarının birçoğu Rüştü'den daha başarılı değil bu konuda. Günümüzde MHP ile İşçi Partisi yakınlaşması daha başka nasıl açıklanabilir?

Bütün bunları kültüre indirgediğimizde ülkemize egemen olan kimliksizlik ve kültürsüzlük kültürü iyice açığa çıkıyor. Tüm dünyayı inanç ya da düşünce yerine sloganla algılama ve açıklama geleneği, felsefesi olmayan, düzyazısı kıt bir toplumla örtüşüyor.

Başka yazılarımda da değindiğim bir özelliği var günümüz Türk toplumunun: Genel Lümpenleşme. Lümpen büyük ölçüde ayaktakımı olarak Türkçeleştirilmiştir. Lümpen kültürün kapsadığı alan, toplumun en üst ekonomik sınıfından en yoksul kesimine "demokratik" bir bütünlük gösteriyor. Kuşkusuz burada içgöçün karşı konulamaz kültürel yıkımının ve buna alternatif bir kent kültürünün gelişememiş olmasının önemli bir rolü var. Son otuz yılın demografik hareketleri kırsal kültürü kente taşıdı. Kent kültürünün homojen olmayan yapısı (Osmanlı-Erken Cumhuriyet döneminde kente egemen olan ve gene kendi içinde homojen olmayan gayrimüslim kültür; kültürün Batı'da olduğu gibi sınıfsal temele dayanmaması; Tanzimat sonrası yaşanan ve henüz oturmamış olan Batı kültürünün sınıfsal bir karakter taşımayan Osmanlı üst kesimleriyle kısıtlı kalması, yani bürokratik bir nitelik taşıması ve bu bürokratik yapının olduğu gibi Cumhuriyet'e taşınması ve bu bürokrat kültürün aynı zamanda bir "aydın" kültürü olarak gelişmesi; bir anlamda devlet ideolojisi halini alan bu kültürün bütünüyle halktan kopuk olması nedeniyle) yeni kırsal kültüre direnemedi; kırsal kültür, bütünlüğü olmayan zayıf kent kültürünü yok ettiği gibi kendi özelliğini de yitirdi. Kuşkusuz kırsal kültür de bütünlük taşımıyordu ve artık kendisini yaratmış olan toplumsal koşullar içinde değildi. İşte kültürsüzlük kültürü, ya da lümpen kültür böyle bir coğrafyada ortaya çıktı, kendi yoksulluğunu yarattığı gibi kendi zengin sınıfını da yarattı. 1980 sonrasında bu lümpen kültürün görsel medyaya egemen olması ayaktakımı kültürünün yaygınlaşmasını kolaylaştırdı.

Kolombiya'nın önemli kentlerinden Medellin'de şaşırtıcı bir benzerlik, bir toplumsal olgu dikkatimi çekti. "Playa" yani "kumsal" olarak adlandırılan bir bölgede suyla ilgili hiçbir şeyin bulunmaması, kente gelen yabancıları şaşırtıyor. Kentin yüksek, modern binalarla kuşatılmış en büyük caddesinin bu adı taşımasının nedeni, bir zamanlar burada akan ırmağın artık asfaltın altında kalmış olmasından kaynaklanıyor. Buradaki o eski hayali güzelliğe tanıklık eden tek bir ev kalmış. Gökdelenlerin arasında sıkışmış bu iki katlı ev hüzünle anılarında akan suya bakıyor.

Kolombiya da birçok Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi hızlı bir içgöç yaşıyor. Gelenler kente karışıyor ve yükselmenin en kolay yolu olan siyaset yapmayı seçiyorlar. Kuşkusuz irili ufaklı kentlerin yöneticileri bir süre sonra bu kente göçen ailelerin ikinci, üçüncü kuşakları arasından çıkıyor. Kentle ilgili hiçbir kültürel sorumluluğu olmayan, kentsel hafızası bulunmayan bu insanların yıkıcılığı siyasetle bütünleştiğinde ortaya akıl almaz bir görüntü çıkıyor. Modernleşme kavramını yıkımla birleştiren bu insan türüne hiç de yabancı değiliz sanırım. Türkiye de merkezde ya da yerelde siyaset yapan insanların artalanlarına baktığımızda kentlerimizdeki bu akıl almaz yıkımı ve talanı daha iyi anlayabiliriz. İşte bu lümpen kültürün bir başka görünümüdür. "Hars, örf, milli" sözcüklerini dillerinden düşürmeyen bu insanlar bu değerleri slogan gibi yineleme, dışında onlarla ilintili değillerdir.

Oysa 1990 sonrasında bir başka kent, inanılmaz sayıda turisti kendine çekmeye başladı. Kent dünya sinemasının açık bir çekim stüdyosu görünümünde. Prag akıl almaz güzelliğiyle Vltava nehrinin iki yakasına yayılmış. Kafka'nın evinden baktığınızda nehrin ötesindeki tepede yükselen "Şato"yu görüyorsunuz. Köprülerinden müzik akıyor, kentin mimarisi bozulmadan yüzyıllarca saklanmış. Böylesine bir kültür hazinesine sahip olmanın gururunu taşıyor. Ve para kazanıyor... Kültürü sloganda değil gerçeklikte yaşattığı için insanları kendine çekiyor.

İlk sorumu yineleyeyim: Kültür para eder mi?

Sanırım Avrupa Topluluğu, öz değerlerine sahip çıkmayla ilgili bir düzenlemeyi, bir uyum yasasını da zorlamalı bize. Gerçi imzalarız... da uyar mıyız?

Nobel ödüllü yazardan bir büyük roman daha!

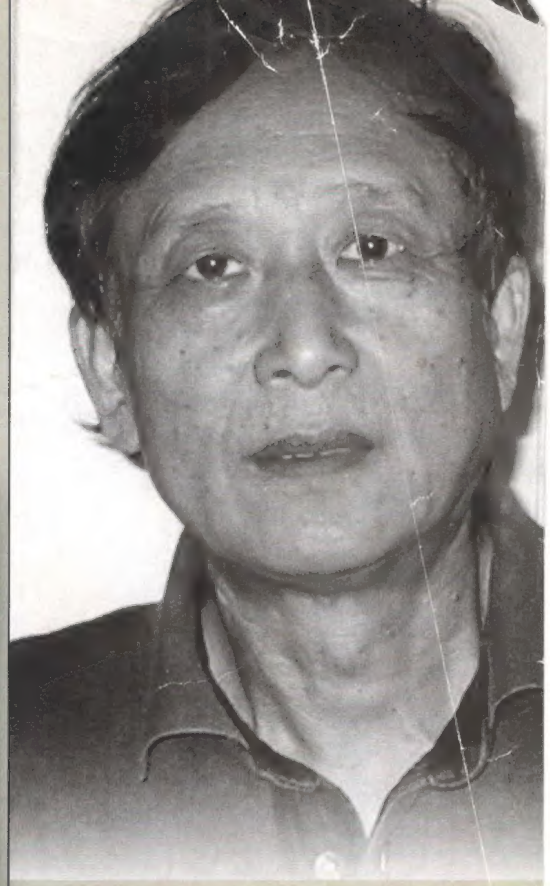

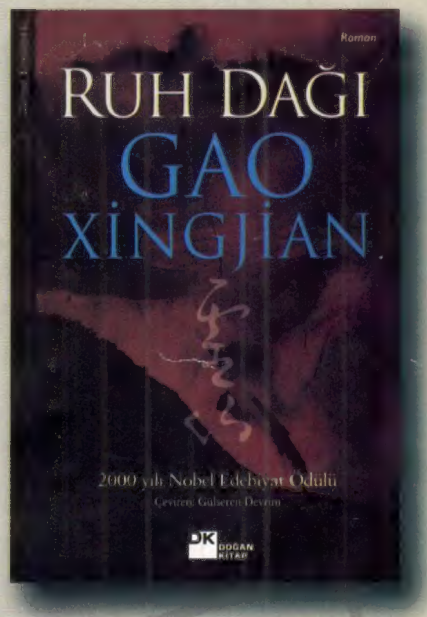

5. BASKI

Bir adamın zaman ve mekân içinde yaptığı bir yolculuk *Yalnız Bir Adamın Kitabı*. Bu romanda kimi zaman masalsı bir coşkuyu şiirsel satırlarda okurlarıyla paylaşıyor GAO, kimi zaman da siyasî baskıyı ve terörü gözler önüne seriyor.

www.dogankitap.com

DK DOĞAN KİTAP

Bahadır Boysal

Osmanlı İşkenceleri ve Diğerleri

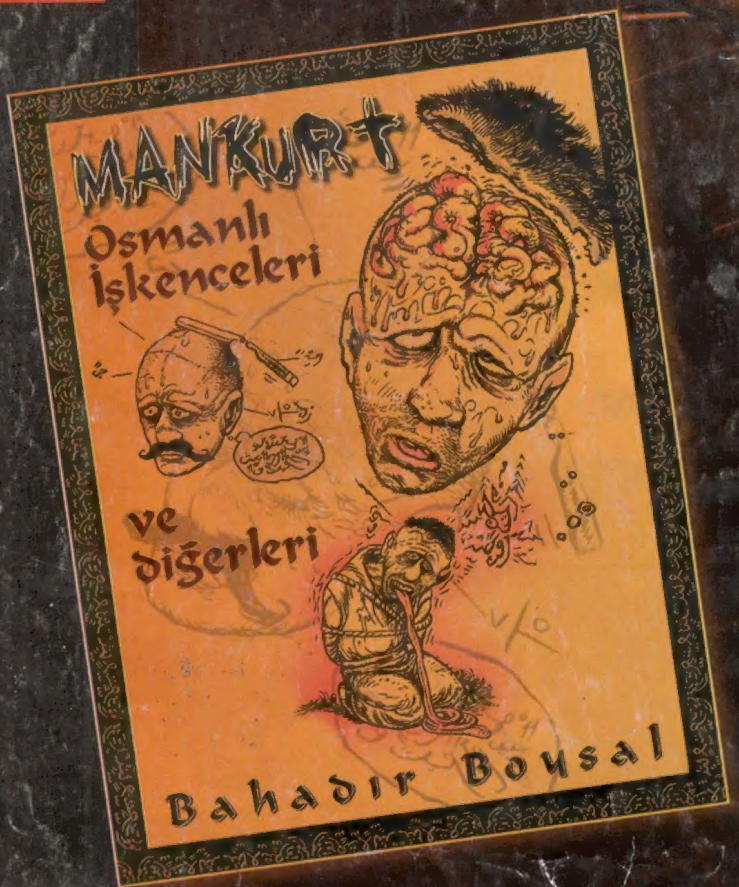

Bayilerde